

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A Délvidék korai ómagyar kori helynevei

Témavezető:

Dr. Rácz Anita
egyetemi adjunktus

Készítette:

Veres Erzsébet Emőke
V. évf. magyar-német

Debrecen, 2007.

Előszó

1. Szakdolgozatomban a Délvidék korai ómagyar-kori helynévanyagának feldolgozására, pontosabban a helynevek történeti-etimológiai vizsgálatára vállalkoztam. Az itt közreadott szótár három év munkájának eredménye, s több mint 1100 szócikket foglal magába. Fontos azonban megjegyezni, hogy a szótár szócikkeinek száma nem azonos a valóságban létező denotátumok számával. Egy-egy helyet ugyanis párhuzamosan több néven is ismerhettek, s az idők során ugyanannak az objektumnak teljesen új neve is létrejöhetett.

A szócikkek megírásában alapvetően két munkára feltétlenül támaszkodhatunk. Az egyik KISS LAJOS Földrajzi nevek etimológiai szótára I.-II. (Bp²., 1997), amely a magyar helynévetimológiai kutatásoknak legkiemelkedőbb teljesítménye. A két kötete megjelenésének időpontjáig összefoglalóan közli az egyes helynevek eredetére vonatkozó elképzeléseket és KISS LAJOS saját véleményét. Hasonlóan segítségemre voltak a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékén kiadott eddigi korai ómagyar-kori vármegyék névanyagát feldolgozó etimológiai szótárok is: TÓTH VALÉRIA Az Árpád-kori Abaúj és Bars vármegye helyneveinek történeti-etimológiai szótára (Debrecen, 2001), PÓCZOS RITA Az Árpád-kori Borsod és Bodrog vármegye településneveinek nyelvészeti elemzése (Debrecen, 2001), BÉNYEI ÁGNES–PETHŐ GERGELY Az Árpád kori Győr vármegye településneveinek nyelvészeti elemzése (Debrecen, 2005).

A településnevek lexikális-morfológiai, funkcionális-szemantikai és történeti elemzéséhez pedig a Hoffmann István által írott Helynevek nyelvi elemzése (Debrecen, 1993) című munkájának terminus-technicusait alkalmaztam, és elméleti alapjaihoz igazodtam.

A feldolgozott korpusz kronológiailag körülhatárolt, mivel a korai ómagyar kori helynévanyagot vizsgáltam. Bár a Délvidék több megyére tagolódik, a feldolgozott helynévanyagot betűrendben adom közre az átláthatóság és a könnyebb kereshetőség érdekében. Az egyes szócikkek felépítésükben követik a Korai magyar helynévszótár 1. (Debrecen, 2005) a Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból című kötet elveit, sőt, maga a névanyag is ebből származik. A mai névformát tükröző címszót a lokalizáció, majd a helynév betűhív adatai követik, a következő bekezdés tartalmazza a tulajdonképpeni saját munkámat: névszerkezeti és jelentéstani szempontból vizsgálom az adott helynevet.

2. A következőkben a Délvidék egyes megyéinek földrajzi jellegzetességeit és Árpád-kori történetét vázolom.

A Délvidék elnevezés a történelmi Magyarország déli területeit jelölte, manapság inkább Vajdaságként emlegetik. E terület a Trianoni békeszerződés megkötése óta nem képezi Magyarország szerves részét, mert az akkori Jugoszláviához csatolták. A Délvidéken jelenleg 350.000 magyar él kisebbséget alkotva. A terület jelenleg Horvátország és Szerbia északi tartományainak felel meg, déli határát a Száva és a Duna alkotja.

Dolgozatomban ennek a vidéknek az egykori Arad, Bács, Békés, Bihar, Bodrog, Csanád és Csongrád vármegyéknek a helynévanyagával foglalkoztam.

Arad vármegye a Maros két oldalán húzódott. A terület keleten erős hegyvidék, nyugaton pedig alföldi síkság. A honfoglaláskor a terület erdős része lakatlan volt, a síkság az avarokhoz tartozott, a határvonalon pedig bolgár uralom alatti szlávok éltek. Valószínűleg az itt letelepedő magyarság egy része hozta létre Arad vármegyét. A megye síkvidéki része királyi terület volt. A tatárjárás alatt a terület nagy része elnéptelenedett, majd a királyi rendeletnek megfelelően az újonnan adományozott területeken egymás után épültek a várak.

A mindaddig lakatlan hegyvidéki terület benépesítése a XIV. században kezdődött. A lakosság nagyrészt magyar némi román szórvánnyal.

Bács vármegye a Duna-Tisza közének déli részét foglalja magába, a Duna, a Tisza és Bodrog vármegye határolták. A terület jellemzően sík vidék. Eredetileg bolgárok lakták, akiket a honfoglaló magyarok, feltehetőleg a Jenő törzs igazott le. A krónikák szerint a Bánca-nem birtokában állt a terület. A megye túlnyomórészt királyi és várbirtok volt, később a tatárjárás alatt elpusztult falvak helyét megművelt területként tartották számon. A megyét átszelő számos folyónak megfelelően jellemzőek a révek, ill. jelentős a vízi forgalom. A lakosság túlnyomórészt magyar, de éltek itt tót (déli szláv) telepések is.

Békés vármegye a három Körös északi összefolyásának és a Körös alsó szakaszának vidékén terült el. A terület a Körösöknél jellemzően árterület, a Körös-Marosköz pedig száraz mezőség. A Körös főmedrét kísérő számos holtág és ér színesíti a tájat. A magyar Vata-Csolt nemzetség a szláv lakosságtól szerezte meg a területet. A tatárjárás alatt a mezőségen élő lakosságot szinte teljesen kiirtották, csupán a Sárrét szigetein megbúvók maradtak életben. A lakosság etnikailag magyar a tatárjárás előtt jelentős besenyő szórvánnyal.

Bihar vármegye a Körös folyó felső vízterületét foglalja magába. A terület domborzata változatos: a síkságot völgyesség és hegyvidék tagolja, amelyet folyóvizek szelnek át. A szláv lakosságot az Ákos- és a Barsa-nem igazta le, nincs nyoma az egész megyére kiterjedő nemzetség uralmára. A terület a honfoglalás óta az Árpád-házi hercegek birtokában állt. A tatárjárás utáni elnéptelenedés után német, vallon és kun lakosság teljesen beolvadt a magyar lakosságba. Ezen a területen laktak a székelyek.

Bodrog vármegye a Duna-Tisza közének déli részét foglalta magába. A terület vizekben bővelkedő mezőségre, mocsaras részre és meredek peremmel határolt löszhátsággra tagolódik. A vármegye egy törzsnek sem az ősi

szállásterülete, de a Jenő, Megyer és Örs törzstörödékek ide települtek. A tatárjárás alatt csupán a Duna mocsaraiban meghúzódó emberek maradtak életben. A lakosság túlnyomórészt magyar, csak kis kun kisebbség élt itt.

Csanád vármegye a Maros két oldalán Arad megyétől a Tiszáig terült el. A területet számos folyóvíz, többek között a Maros holtmedrei szelték át. A terület két részre oszlik: a Mező nevű löszsíkságra és a sűrűn lakott Rétre. A területet eredetileg avarok, ill. csekély számú szlávok lakta, majd Ajtony nemzetsége igazta le őket, s lázadásuk után a Csanád-nem birtokába került. A megye jellemző tevékenységének számított a sószállítás, illetve kereskedelem. A területet nemcsak a tatárjárás, hanem a lázadó kunok pusztítása is feldúlta. A kihalt falvakat később többek között kun telepésekkel népesítették be. A terület lakossága jellemzően magyar nyelvű volt.

Csongrád vármegye a Tisza két oldalán, a Körös- és Maros-torkolat között terült el. Földrajzilag három részre tagolható: a Tisza árterületére, a Duna-Tisza közti homokra és egy löszhátságra. A honfoglalás előtt bolgárok lakták, akiket Ónd vezér és nemzetsége igazott le. A tatár pusztítás után IV. Béla kunokat telepített az elnéptelenedett területekre (Györffy 1966)

Ezúton mondok köszönetet témavezetőmnek, Rác Anitának, aki szakmai megjegyzéseivel, javaslataival nagyban hozzájárult a szótár végleges formájának kialakításához, illetve Hoffmann Istvánnak, aki felkeltette érdeklődésemet e téma iránt.

Szótár

Abád 'település Arad vm.-ben Aradtól Ny-ra, a Maros partján' [1177]>405: *Abad*, v. (Gy. 1: 170).

A m. *Aba* szn. ([1041]/KrónKomp.: *Abam*, ÁSz. 39) –*d* helynévképzős származéka.

Ábelbodon 'település Bács vm. középső részén Futaktól ÉNy-ra' 1263/466/476: *Abelbodon*, +1282/346: Abel f. Monich et Ipach f. Chuke ... nob-es de Bodon C. Bach (Gy. 1: 214). L. **Bodon**.

Az *Ábel* és *Bodon* puszta szn.-ek összekapcsolásával keletkezett (1202—3 k./15. sz., Sztp. KritJ. 1: 65). A *Bodon* szn. valószínűleg török eredetű, vö. ótörök *bodun* 'lakosság, alattvaló nép'. (FNESz. L. *Bodon*).

Abony 'település Csanád vm. K-i részén a Marostól É-ra' 1329: *Oboyn*, p. (Gy. 1: 846).

A török eredetű m. *Aba*: >*Ab* személynévként (1041: *Abam*, ÁSz. 39) az *-ny* kicsinyítő-becéző képzős származékából alakult (FNESz.).

Acélos 'Bodrog vm.-ben Megyere és Tóti határában említett erdő' 1347: *Acelus*, s. (Z. 2: 241).

A m. *acélos* 'kemény' (pl. föld) (TESz.) melléknévből fejlődött (FNESz.), ami esetleg arra utalhatott, hogy a talaj nehezen volt megművelhető.

Acsa 1. 'település Bács vm. K-i részén Temeritől ÉK-re' 1318: *Acha*, p. (Gy. 1: 209). **2.** 'település

Bodrog vm. Ny-i részén Garától DK-re' 1290, 1291, 1340, 1343: *Acha*, t., p. (Gy. 1: 704, Cs. 2: 292, Z. 1: 586–7, 2: 83). — Gy. az 1340-ből való adatot bizonyára nyomdahiáival *Avha* formában közli. **3.** 'település Csongrád vm. É-i részén a Tisza mellett' 1341: *Acha* (Gy. 1: 890). L. **Acsatelke**.

Puszta személynévből (1081: *Acha*, ÁSz. 43) fejlődött magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. bizonytalan eredetű. L. talán mégis ótörök *aèa* 'rokon' (FNESz.). A **3.** település 1341-ben Jo. Seb-i de *Acha* birtoka: p. *Achateluke*.

Acsád 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen' 1341: *Achad* (Cs. 2: 192, Z. 1: 607). CSÁNKI esetleg azonosíthatónak tartja **Acsá**-val.

A m. R. *Acsa* személynévből (1081: *Acha*, ÁSz. 43) alakult a –*d* helynévképzővel. CSÁNKI véleménye alapján ugyanakkor az is elképzelhető, hogy egy korábbi *Acsa* helynévhez a –*d* helynévképző járult, így a névváltozat bővüléssel jött létre (FNESz.).

Acsatelke 'település Csongrád vm. É-i részén a Tisza mellett' 1341: *Achateluke*, p. (Gy. 1: 890). **Acsa 3.** néven is említik.

Az *Acsa* szn. (1081: *Acha*, ÁSz. 43) és a m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) fn. birtokos személyjeles alakjának összetétele.

Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy az *Acsa* településnévhez járult kiegészüléssel a birtokos személyjeles földrajzi köznévi (FNESz. *Acsa*). A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Ácsi 'település Csanád vm.-ben, Egres és Jára körül feketett' 1330: *Alchy*, v. (Gy. 1: 847).

A m. *ács* foglalkozásnév *-i* helynévképzős változata. A tör. **ayačd'* alakból fejlődött az *-l* járulékhang betoldódásával (TESz., 1986: 127)). A hn. arra utalt, hogy lakói királyi szolgálatban álló ácsok voltak (FNESz.). A többi ilyen nevű település analógiájára vehető fel *l* nélkül. GYÖRFFY *Álcsi*-nak mondja.

Adorján 'település Bodrog vm. K-i részén a Tisza jobb partján' 1271/360, 1331: *Adryan*, p., 1299, 1331: *Adrian*, p., t. (Gy. 1: 704). Osztódásával alakult **Al(só)-** és **Fel(só)adorján**, melyek összefoglaló megnevezése: **Kétadorján**.

Puszta személynévből (1138/1329: *Adrian*, ÁSz. 47) alakult magyar névadással. A magyarban a többeli mássalhangzó-torlódást az *o* bontóhang oldotta fel (FNESz.).

Adorjánmártír 'település Csongrád vm. középső részén a Tisza mellett, Csanád vm.-hez is számították' 1335: *Adryan martir*, p. (Gy. 1: 904). L. **Szentadorjánmártír**.

A *Szentadorjánmártír* névből keletkezett redukcióval, az első névelem eltűnésével, majd szintén redukció útján a harmadik névelem

is eltűnt. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a m. *Adorján* szn. (1138/1329: *Adrian*, ÁSz. 47) és a *mártír* fn. összekapcsolásával keletkezett. A hn. a település templomának védőszentjére utalt. A személynévi névelem az eredetibb mássalhangzó-torlódásos alakot mutatja.

Agár 'Csanád vm.-i föld Padvé mellett' +1256, +1285/572: *Agar*, t. (Gy. 1: 846). Alakváltozata **Agárd**.

A hn. valószínűleg a korábbi adatolású *Agárd* helynévből keletkezhetett a *-d* helynévképző redukciójával.

Agárd 'Csanád vm.-i föld Padvé mellett' 1211/252: *Agard*, pr. (Gy. 1: 846). L. **Agár**.

Vagy a m. *agár* főnévből jött létre a *-d* helynévképzővel, vagy az e főnévből *-d* képzővel létrehozott m. R. *Agard* [1211: PRT. 10: 515] személynévből alakulhatott. Az első esetben morfológus, a második esetben metonimikus névadás történt. KISS LAJOS szerint a m. N. *ágár* 'füzcserjékkal benőtt zátony' (MTSz.) is lehet az alapja (FNESz.).

Agár foka 'Csanád vm.-ben Agár földön említett halászó hely' +1285/572: *Agarfoka*, piscat. (Gy. 1: 846, 866).

Az előtag az *agár* főnévből, alakulhatott, ám KISS LAJOS szerint a m. N. *ágár* 'füzcserjékkal benőtt zátony' (MTSz.) is lehet az alapja. Az utótag a '(magas vízállású) folyóág vagy tó vizét elvezető ér vagy csatorna' (TESz.) jelentésű *fok*

főnévből keletkezett. A mellette elterülő *Agár* településről kapta a nevét (FNESz. *Agárd*).

Agár-tó 'Csanád vm.-ben Agár és Kér határában említett halászó hely' +1285/572: *Agartha*, piscat. (Gy. 1: 846, 866), 1337: *Agarhow*, pisc. (Gy. 1: 846, 861).

A mellette elterülő *Agár* településnévhez illesztett *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévvvel jött létre, és a *tó* pontos elhelyezkedésére utalt.

Ágas-tó 'Bodrog vm.-ben a Duna menti Asszonyfalva határában említett halastó' 1307: *Agastou*, pisc. (Gy. 1: 708).

A m. *ág* növényrésznév –s melléknévképzős származékának és a m. *tó* 'állóvíz' földrajzi köznévnél az összetétele. A hn. arra utalhatott, hogy a tóban nagyon elszaporodott a hínár. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a m. *ág* 'folyó ága' (TESz.) fn. –s melléknévképzős származéka, s a *tó* csúcsos alakjára utal. Más elképzelés szerint az első névrész a *tó* hegyes kiszögellésére utalhat (FNESz. *Ágasvár*).

Ajtonymonostora 'település és monostor Csanád vm. K-i részén a Maros jobb partján' 1315: *Ahton Monustura*, p. ~ *Ahtonmonustura*, p., 1329: *Ahtunmonustura*, p. ~ *Hohtunmonustura*, p. (Gy. 1: 846).

A m. *Ajtony* szn. ([1028]/XII.-XVII.: *Acthum*, ÁSz. 44) és a birtokos személyjellel ellátott m. *monostor* 'kolostor' (TESz.) fn. összetétele. A hn. arra utalt, hogy a

településen Ajtony leszármazottainak nemzetségi monostora állt.

Akács 'település Csanád vm. DNY-i csücskében a Tisza mellett' 1318/319, 1323, 1325/334, 1326 (ZichyOkm. 1: 280, Cs. 1: 693), 1333–5/Pp. Reg.: *Akach*, p., 1333–5/Pp. Reg.: *Achac* ~ *Achach* ~ *Ach* (Gy. 1: 846).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Aladorján 'település Bodrog vm. K-i részén a Tisza jobb partján' 1331: *Oladryan*, p., 1331, 1340: *Oladrian*, p. (Gy. 1: 704). Alakváltozata: **Alsóadorján**. L. **Adorján**.

Az *Adorján* névhez kapcsolt *al-* megkülönböztető jelzővel jött létre. Előtagja a *Feladorján* előtagjával áll korrelációban.

Alap 'település Csongrád vm. ÉNy-i részén, helye közelebről ismeretlen' 1266: *Olup*, t., 1276 Pp.: *Olupp*, t., 1290: *Alap*, t. (Gy. 1: 890).

Pusztá személynévből (1055: *Olup*, ÁSz. 60) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. török eredetű; vö. ótörök *alp* 'hős, dalia', kaz. *alip* 'hős, dalia; óriási' (FNESz.).

Alatk 'település Bács vm. ÉNy-i részén Szondtól DK-re' [1230]/231: *Holotcu*, v., [1244 e.]: *Olothkw*, t. (Gy. 1: 209).

Az elnevezés lexikológiai felépítése, etimológiája ismeretlen. Ugyanakkor FEHÉRTÓI KATALIN a

korai említést mint személynévi adatot közli (ÁSz. 597).

Alikus 'település Arad vm. DK-i részén' 1288>368/371: *Olykus*, p. (Gy. 1: 178).

Az elnevezés lexikológiai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Almás-völgy 'a Tiszába futó patak völgy Bács vm. középső részén' 1317/323: *Almasweugh*, vall. (Gy. 1: 201, 223).

A m. *alma* növénynév –s melléknévképzővel ellátott származékához kapcsolt m. *völgy* földrajzi köznévvvel jött létre. A terület jellemző növényére utalhatott.

Almaszeg 'település Arad vm.-ben Aradtól K-DK-re, a Maros jobb partján' 1274>340: *Almazeegh*, 1337: *Almazug*, p. (Gy. 1: 170).

A m. *alma* növénynév és a m. *szeg* 'sarok, szeglet, zug' (TESz.) fn. összetétele. A hn. arra utalhat, hogy a település a Maros egy kiszögellésénél jött létre.

Alpár 'település Csongrád vm. É-i részén a Tisza mellett' +1075/+124/+217, 1209 Pp., 1276 Pp., 1335, 1341: *Alpar*, p., pr., t., v., [1200 k.]/896-ra: *Opar*, castr. [1200 k.]/896-ra, 1266: *Olpar*, castr., t., sabulum, herbis sabulorum | **Lat.–Gör.** +1075/+124/+217: *Alparienses*, [1193–96]>216, [1193–96]>218/Pp. Reg.: de *Arpario* (< Αρπαριου) (Gy. 1: 890).

Puszta személynévből (1260: *Alpra*, ÁSz. 59) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló hn.

török eredetű; vö. ótörök *alp er* 'dalia, hős, bátor levante'.

Alsóadorján 'település Bodrog vm. K-i részén a Tisza jobb partján' 1335: *Olsowadrian*, 1341: *Adrian inferiori*, p. (Gy. 1: 704). Alakváltozata: **Aladorján**. L. még **Adorján**.

Az *Adorján* névhez kapcsolt *alsó* megkülönböztető jelzővel jött létre. Előtagja a közeli *Felsőadorján* hn. előtagjával áll korrelációban.

Alszanád 'település Csanád vm.-ben a Tisza mellett, Révkanizsától D-re' 1337: *Olzanath*, p. (Gy. 1: 870). L. **Szanád**.

A *Szanád* névhez kapcsolt *al* megkülönböztető jelzővel jött létre. Előtagja *Felszanád* előtagjával áll korrelációban.

[Al]tömpös 'település Csanád vm. Ny-i részén a Marostól É-ra, a Száraz-ér torkolatánál' 1274>340: *Tembes inferior* (Gy. 1: 875). L. **Tömpös 1**.

A korábbi *Tömpös* névváltozathoz kapcsolt *al* megkülönböztető jelzővel jött létre. Előtagja a közeli *Feltömpös* hn. előtagjával áll korrelációban.

Alvelnök 'település Csanád vm. középső részén a Maros bal partján, Csanádtól ÉNy-ra' +1256: *Oluelnuk*, v., 1274>340: *Olwlnuk* (Gy. 1: 876). L. **Velnök**.

A *Velnök* névhez kapcsolt *al* megkülönböztető jelzővel jött létre. Előtagja a *Felvelnök* hn. előtagjával áll korrelációban. Eredetileg a Maros két partján települt átkelőhely. 1256-ra már két falu

alakult ki rajta a Maros két oldalán: Felvelnök a jobb és Alvelnök a bal parton (Gy. 1: 876).

Antal 'település Bodrog vm. Ny-i részén Tóti környékén' 1304/353, 1326/353: *Antal*, p., t., 1332: *Anthal*, p. (Gy. 1: 705).

Pusztá személynévből (1287: *Antol*, ÁSz. 69) keletkezett magyar névadással.

Ányás 'település Csongrád vm. középső részén a Tisza mellett' +1092/[1325 k.]/399, 1283: *Anyas*, t., v., 1280: *Anias*, t., p. (Gy. 1: 891).

Pusztá személynévből (1256: *Annias*, ÁSz. 67) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. R. *Ananiás* [1211: *Ananias* PRT. 10: 415] < lat. *Ananias* (Actus Apost. 5: 1) személynévként az egyszerejtéssel alakult rövidülése lehet (FNESz.). I. László hamis oklevelében mint a tihanyi Szent Ányos monostor birtoka szerepel. Elterjedt felfogás szerint a falu az *Ányás* nevet a tihanyi apátság védőszentjéről kapta. Az apátság XI–XIII. századi birtokai között azonban nem szerepel, s így lehet, hogy az apátság csak a név alapján formált rá igényt 1325 körül (Gy. 1: 891).

Anyasziond 'település Arad vm. ÉNy-i részén a Száraz-ér mellett' 1230: *Anha Zehund*, v., 1232: *Anascehund*, t. ~ *Anazehund* (Gy. 1: 186).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Az első néveleme esetleg az *anya* fn.

Apáca 'település Arad vm.-ben Aradtól DNy-ra, a Maros bal partján' 1333–5/Pp. Reg.: *Apacha* ~ *Apatha* (Gy. 1: 170).

A m. *apáca* 'női szerzetes' (TESz.) főnévből alakult. Egykori apácamonostor birtoka lehetett (FNESz.).

Apáti 'település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól D-re' 1337 Pp./Pp. Reg.: v. *Appati* alias Nodyarki (Gy. 1: 706). L. **Nagyárki**.

A m. *apát* fn. –i helynévképzővel ellátott alakja, s a bátai apát birtoklására utalt.

Apát zátonya 'Bodrog vm.-ben Tóti határában említett halastó' 1326/353: *Apatzatuna* (Gy. 1: 731).

A m. *apát* fn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *zátony* 'víz alatti kavics- vagy homokpad' (TESz.) földrajzi köznévként összetétele. A hn. arra utal, hogy a halastó egyházi tulajdonban állt, s csekély mélységű lehetett.

Apor 'település Csongrád vm. középső részén, a Tisza mellett' 1332: *Opur*, *1332–7/Pp. Reg.: *Opir* (Gy. 1: 892).

Pusztá személynévből (1314: *Apor*, CSÁNKI 3: 414) (FNESz. *Pálfa*) alakult magyar névadással. A hn. talán egykori tulajdonosára utal. 1665-ben *Apor-Mindszent* néven szerepel. Mindszent határába olvadt be.

Apos 'település Bodrog vm. DNy-i szélén, Bács vm. határán' 1192/374/425, [1192]/394, 1206, 1211, [1230]/231: *Opus*, v., 1332–

7/Pp. Reg.: *Dyos*, 1338–40/Pp. Reg.: *Opos* (Gy. 1: 705).

Pusztá személynévből ([—]/KronKomp: *Opus*, ÁSz. 604) alakult magyar névadással. Valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Apra 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett kiemelkedés' 1341: *Apra*, mo. (Gy. 1: 891).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Esetleg az *Alpár* elírása. Ebben az esetben a településnév metonimikusan lett a kiemelkedés nevévé, s a pontos elhelyezkedésére utalt.

Aprohalmháza 'település Békés vm. középső részén a Körös-től É-ra' [1200 k.]/896 u.-ra: *iuxta parvos montes*, [1321]>381>448/XV.: *Aprohalmhaza*, p. (Gy. 1: 502).

Az első névrész a m. *apró* mn. és a m. *halom* fn. összetétele, amelyhez a birtokos személyjellel ellátott m. *ház* fn. járult. A hn. arra utalhatott, hogy a település dimbesdombos területen jött létre. ANONYMUS említi az apró halmokat a honfoglaló magyaroknak a Köröstől a Túr felé vivő útján, ez azonban a településnévből lehet visszafordítva. Később: *Póhalom* (Lip.).

Arad 'település és vár Arad vm.-ben a Maros partján, a vm. központja' [1131–41]: in *Vrodi*, 1177>323/391, [1202–3]/334, [1203–4]/336, 1222/550, 1329, 1329/344: *Orod*, castr., 1222/Pp. Reg.: *Orode*, 1332,

*Chron. saec. XIV./1131–41-re: *Arad*, civ. | **Lat.** 1156: *Urodiensis*, [1177]>399, [1177]>500 k., [1202–3]/334, [1203–4]/336, 1205/270, 1206, 1206/257, 1206/[1290–301], 1211/240 k., +1214/334, 1223 Pp./Pp. Reg., 1224, 1224 Pp./Pp. Reg., 1225 Pp./Pp. Reg., 1229/550, 1233, 1246, 1262/334, 1269, 1291, [1292]/1221 e.-re, 1308>520 k., 1309 Pp. Reg., 1311, 1325, 1332>520 k., 1333–5/Pp. Reg.: *Orodiensis*, castr., v., [1177]>399, 1215 Pp.>Pp. Reg., 1220 Pp./Pp. Reg., 1225 Pp./Pp. Reg., 1227 Pp./Pp. Reg., 1229/230/XIV., 1230, 1233, 1235 Pp., 1240, 1243–44 k./1241-re, 1274>340, 1300, 1304, 1320, 1322–3, 1329–30, 1332–4, 1333–5/Pp. Reg.: *Orodiensi*, castr., 1183/226/270, 1229/550, 1279: *Orodini*, 1213/550, 1221 Pp./550, 1222/550: *Orodinensis*, 1223 Pp./Pp. Reg., 1224 Pp./Pp. Reg., 1225 Pp./Pp. Reg., 1235 Pp./Pp. Reg.: *Orodiensem*, 1225 Pp./Pp. Reg., 1329: *Oradiensi*, civ., 1232: *Orodiense*, castr., [1283]/283: *Orodyensis*, 1243–44 k./1241-re: *Orodinum*, 1288>371, 1290>339, 1291, 1300, 1304, 1320, 1322–3, 1329–30, 1332–4, 1333–5/Pp. Reg.: *Orodyensi*, 1309 Pp. Reg., 1329: *Oradiensis* (Gy. 1: 170–1, 179).

Pusztá személynévből (1211: *Vrad*, PRT. 10: 511) alakult magyar névadással. Ajtony leverése (1028) után Szent István király saját — feltehetőleg *Arad* nevű — ispánját

ültette az itt található földvárba. A hasonló általánosítások ellen szól több tanulmányában BENKŐ LORÁND (1998: 117). A szn. töveként mindenekelőtt a m. *úr* fn., kisebb valószínűséggel pedig az *orr* 'szaglászerve' (TESz.) vagy az *or(v)* 'tolvaj' (TESz.) fn. jöhet számításba (FNESz.).

Arany 'település Bodrog vm. Ny-i részén Botmonostorától K-re' [1322 u.], 1331, 1332, 1333, 1340, 1342 (Z. 2: 39), 1345 (Z. 2: 180–1): *Aran*, p., v., 1330>412, 1332: *Araan*, p. (Gy. 1: 705–6).

Pusztaszemélynévből (1343: *Aran*, AnjouOkm. 4: 303) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *arany* főnévből alakult. L. az ószövevényi *Aran* (Genesis 36: 28) személynevet is (FNESz.).

Aranyán 1. 'nagyobb birtoktest és település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól D-re' [1090 k.]: in *Aureo loco*, +1092/[1325 k.]/399: v. in *Aureo loco*, quam vulgo *Aranyan* vocant, 1327>342, 1339, 1342 (Cs. 2: 192): *Aranyan*, p., 1340: *Aranian* (Gy. 1: 706), 1343: *Aranan*, p. (Z. 1: 55). L. **Besenyő (2.). 2.** 'település Bács vm. D-i részén, Piros környékén lehetett' 1237/279/384: *Oronati* [ɔ: *Oronan*], 1267: *Aranan*, t. (Gy. 1: 209).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Esetleg az *arany* főnévhez az *ny* todalék kapcsolódott, amely helynévképző, vagy kicsinyítő képző, vagy

ellátottságot kifejező képző, vagy helyhatározórag lehet. A legvalószínűbb azonban, hogy személynévképző (PÓCZOS 2001: 84).

(Arctois) 'Bodrog vm.-ben Szekcső határában említett hely' [+1000–38]/[1173–96]>412: *Arctois* (Gy. 1: 728).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Árki 'település Arad vm.-ben Aradtól DNy-ra, a Maros partján' 1325, 1335/Pp.Reg.: *Arky*, p., 1326: *Aruky*, t. (Gy. 1: 172).

A m. *árok* fn. *-i* helynévképzős származéka, amelyből az adata szerint a Horger-törvény miatt kiesett a második nyílt szótagi mgh. A hn. valószínűleg arra utalt, hogy a településen egy feltűnő árok létezhetett (FNESz.).

Arkiszló ? 'Bodrog vm.-ben Szeremlyén határában említett tó' [+1093]/XIV.>393: *Artislo*, loc., [+1093]/XIV.> 411: *Arkyslovi*, lac. ~ *Arkyslo*, lac. ~ *Arkyszlo*, lac. (Gy. 1: 729).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Arnat 'település Bács vm. ÉNy-i részén, a szondi uradalom határosa É-on' 1192/374/425, 1206: *Arunat*, t., v., 1229: *Oronth*, 1313: *Ornath*, t., 1331: *Arnach* [ɔ: *Arnath*] (Gy. 1: 210).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Árok 1. 'Bodrog vm.-ben a Csaszkuta melletti Baja határában említett hely' [+1077–

95]/+158//403/Pp. Reg.: *Aruk*,
+[1077–95]/ +158//XV.: *Aruc* (Gy.
1: 708). **2.** 'Csongrád vm.-ben Ság
határában említett hely'
+1075/+124/+217: *aruch*,
1075>338: *aruk* (Gy. 1: 899).

A m. *árok* főnévből alakult.
Mindkét név esetén nagy a
valószínűsége, hogy inkább
közsónak tekinthető. Ha mégis hn.,
metonimikus úton születhetett meg,
s arra utalt, hogy a területen feltűnő
árok létezhetett.

Árok-szeg 'Csanád vm.-ben
Morotva település határában
említett hely' 1211: *Aroczeg* (Gy. 1:
864).

A m. *árok* főnévhez
kapcsolódott a m. *szeg* 'sarok, zug'
(TESz.) fn. A hn. valószínűleg arra
utalt, hogy a területen feltűnő árok
létezhetett.

Áron morotvája 'Csongrád
vm.-ben Bocsor határában a Tisza
mellett említett állóvíz' 1266:
Aaron mortuaya, stag. (Gy. 1: 892).

A m. *Áron* szn. (1146: *Aaron*,
ÁSz. 74) és a m. *morotva* 'holt
folyóág' (TESz.) jelentésű fn.
birtokos személyjeles alakjának
összekapcsolódásával jött létre. A
hn. személynévi előtagja
valószínűleg a víz egykori
birtokosára utal.

Ásvány-tó 'Csongrád vm.-ben
Halász határában lévő halastó'
1261/271: *Asuantou*, pisc. (Gy. 1:
896).

A m. *ásvány* 'árok' (TESz.) fn.
és a m. *tó* földrajzi köznévi
összetétele. A hn. arra utalhat, hogy

a tavat mesterségesen hozták létre
(FNESz. *Ásványráró*).

Aszó 'Bodrog vm.-ben a
Csaszkuta melletti Baja határában
említett hely' +[1077–
95]/+158//403/Pp. Reg.: *Ozov*,
+[1077–95]/+158//XV.: *Ozou* (Gy.
1: 708).

A m. *aszó* 'időszakos vízfolyás,
szárazpatak' (TESz.) földrajzi
köznévből jött létre hasadással
(FNESz.). GYÖRFFY kisebb
vízfolyással azonosítja.

Aszóság(i) 'település Arad vm.
DNY-i részén' 1333–5/Pp. Reg.:
Egid. (sac.) de *Oyczewsagi* (Gy. 1:
184).

A m. *aszó* 'időszakos vízfolyás,
szárazpatak' (TESz.) fn. *–ság*
képzővel ellátott alakja, amelyhez
az *–i* hely–, vagy melléknévképző
kapcsolódhatott. Ezzel szemben
GYÖRFFY *Mezőség* adatai között
adja meg, utalás nélkül a talán elírt
eltérő alakra utalva.

Asszonyfalva 1. 'település Bod-
rog vm. ÉNy-i részén' 1307: *Azun-
falua*, v., 1336: *Assunfalua*, 1338:
Azzunfolua, v. (Gy. 1: 707–8).

Kanizsa (1.) néven is említik. **2.**
'település Bodrog vm. D-i részén
Negyventől D-re' 1337: *Azunfalwa*,
1339: *Azvnfolua*, p. (Gy. 1: 708),
1350: *Azunfalua* (Z. 2: 440).

Boldogasszonyfalva 1. néven is
említik. [**3.**] 'település Bodrog vm.-
ben, Bán környékén említik' *1198
Pp./Pp. Reg: *pr. doñc* (Gy. 1: 708).

Az **1.** település neve a m. R.
asszony 'királyné' (TESz.) jelentésű
főnévnek és a birtokos személyjellel

ellátott *falv* földrajzi köznévknek az összetétele. Királynéi birtoklásra utalt. A **2.** település neve a *Boldogasszonyfalva* névből keletkezhetett redukció útján, az első *boldog* névelem eltűnésével. A **3.** településnév csak latin fordításban szerepel (FNESz.).

Asszonylaka 'település Arad vm.-ben Aradtól D-re' 1238/377: *Assunluka*, v., 1333–4/Pp.Reg.: *Aznulaka* ~ *Azumlaka* (Gy. 1: 172).

A m. R. *asszony* 'királyné' (TESz.) főnévknek és a birtokos személyjellel ellátott *lak* 'szálláshely, udvarhely, lakóhely, település' (TESz.) földrajzi köznévknek az összetétele. Királynéi birtoklásra utalt (FNESz. *Asszonyfalva, Lak*).

Bab 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén Botmonostorától É-ra' [1322 u.]: *Bob*, v. (Gy. 1: 708).

A hn. a m. *bab* növénynévből alakulhatott. Ekkor arra utalhatott, hogy a lakosok főleg babot termesztettek. Ugyanakkor elképzelhető, hogy pusztaszemélynévből (1055: *Babu*, ÁSz. 79) alakult magyar névadással, így az egykori birtokosra utal. Későbbi *Boob* adata alapján CSÁNKY *Bób* címszó alá veszi (2: 194).

Babos 'település Arad vm. Ny-i szélén a Marostól É-ra' 1232: *Bobos*, t. (Gy. 1: 173). — Másutt (Gy. 1: 186) talán tévesen 1230-as datálással szerepel az oklevél (vö. H. I, 12).

A m. *bab* növénynév –s becéző képzős alakjának vagy a *Bab*

személynév (1055: *Babu*, ÁSz. 79) származéka. A hn. az első esetben arra utal, hogy a lakosok főleg babot termesztettek, a második esetben pedig esetleg a hn. az egykori tulajdonos nevét őrzi.

Bábosa ? 'település Békés vm. Ny-i részén a Körös mellett' 1138/329: *Babusa*, v. ~ *Babisa*, v. (Gy. 1: 502).

Pusztaszemélynévből (1118/1373: *Babissa*, ÁSz. 79) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. forrása a személynévként is alkalmazott szláv *baba* 'vénaasszony' főnév –*ica* képzős *babica* származéka. Ugyanakkor egy szláv hn. átvétele is lehet; vö. blg. *Bađuya* hn., szb.-hv. *Babica* hn., cseh *Babice* hn., amelyek tövében szintén a szláv *baba* 'vénaasszony' rejlik (FNESz. *Bábca*).

Bács 1. 'település és vár Bács vm. Ny-i részén a Mosztanga mellett, a vm. központja' +1158/[1220 k.]/403/Pp.Reg.: in *Baac*, 1192/374/425: *Baac*, [1192]>394, [1230]/231: *Baach*, 1201: *Bahc*, 1214/550: *Bachu*, 1226/550, 1325: *Bach*, 1309–11: *Baccia* [olasz szövegben] | **Gör.**–**Lat.** 1111, 1113: *Bache*, 1124/676, [1177 k.], +1186/[1270 k.]: *Baaciensis*, 1134: *Baaciensem* ~ *Baaciensi*, +1135/[XIII.]: *Bachasiensi*, 1142/XVIII., 1192/374/425, 1229, 1233, 1234, 1237, [1241 u.], 1244, 1247, 1252, 1254, 1256, 1263, 1270, 1265/466/476, 1267, 1272,

[1274 e.], 1275, 1279, 1280, +1282/346, 1289, 1297, 1297/332, 1299, 1301, 1328/335: *Bachiensis*, [1154]: *Bak(a)sīn* [arabból átírva], +1158/[1220 k.]/403/Pp.Reg: *Bachyenses*, 1163/XIV., 1181/288/XV., 1197/XVIII., 1198, 1198/226/Pp. Reg., 1199/272, 1200/XIV., 1202, 1208, 1211, 1218 Pp./Pp. Reg., 1222, 1229, 1234, 1234Pp./Pp. Reg., 1235 Pp./Pp. Reg., 1237, 1238/377, 1240, [1244 e.], 1263, 1266 Pp./Pp. Reg., 1270, [1274 e.], 1317 Pp./Pp. Reg., 1323: *Bachiensi*, +1171/[XII–XIII.]: *Baasiensis*, 1179: *Bahasnensis*, 1181, 1199, 1199/227/Pp. Reg., 1234: *Baciensi*, 1183/226/270, [1185]/XV., 1307 Pp./Pp. Reg.: *Bachiensem*, 1192/374/425, 1192/XIII., 1237/279/385, 1263, 1270: *Bachyensi*, castr., [1192]>394, 1266/379, 1272, 1275, 1279, 1280, +1282/346, 1289, 1297, 1297/332, 1299, 1301, 1311/340, 1328, 1328/335: *Bachyensis*, 1193, 1199/315, [1230]/231, 1233: *Baachiensi*, 1197/XVIII.: *Bacsiensi*, 1198, 1332–7/Pp. Reg., 1338–40/Pp. Reg.: *Baciense*, 1206, 1234: *Báachiensi*, 1211: *Bahachiensibus*, 1211, XIV./1071-re, XIV./1074-re: *Bachiensibus*, 1215>Pp. Reg.: *Baciensibus*, 1217/227/Pp. Reg.: *Bachatiensis*, 1217/272: *Bachachiensis*, 1223 Pp./Pp. Reg.: *Bachaciensi*, 1227 Pp./Pp. Reg.: *Baatiensi*, [1230]/231: *Baachiensem*, 1233, 1320 Pp./Pp. Reg., 1332–

7/Pp. Reg., 1338–40/Pp. Reg.: *Baciensis*, 1233/Pp.Reg: *Bathie*, 1241 Pp./Pp. Reg.: *Baziensi*, 1244, [1244 e.], 1247, 1252, 1254, 1255, 1263, 1263/466/476, 1270, [1274 e.]: *Bachiense*, castr., 1263: *Bakachiensi*, 1276/641: *Batatinio* [ɔ: *Bacacinio*], 1282 Pp./Pp. Reg.: *Batiensi*, 1290: *Bakachyni*, 1309 Pp./Pp. Reg.: *Batiensis*, 1316: *Bachini*, 1332–7/Pp. Reg.: *Baciensy* ~ *Waciensis* [ɔ: *Baciensis*], XIV./1074-re: *Bacchienses* ~ *Bachienses* ~ *Wachienses* [ɔ: *Bachienses*] (Gy. 1: 210–2). **2.** 'település Bács vm. É-i részén, Szentpál település szomszédja' [1230]/231: *Baach*, v. (Gy. 1: 212).

Neve a m. R. *Bayacs* (1252: *Baach*: MonStrig. 1: 390) személynévből alakult, melynek tövében valószínűleg az ótörök *baya* méltóságnév (DTS. 77) rejlik (FNESz.).

Baja 1. 'település Bodrog vm. középső részén' [+1077–95]/+158//403/Pp. Reg.: *Bocha*, pr., [+1077–95]/+158//XV.: *Beta* (Gy. 1: 708). **2.** 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén Botmonostorától É-ra' 1323, 1330>412, 1332: *Baya*, 1324/412: *Woya*, t., 1331: *Boya* (Gy. 1: 708). **1–2.** 1345: Mich. f. Pauli de *Baya* (Z. 2: 180).

Pusztá személynévből (1183/1326/1363: *Baya*, ÁSz. 83) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *Baj* helynévnek (1369: *Bay*, Cs. 3: 494) a török eredetű személynévi előzményével tartozik össze

kicsinyítő-becéző funkciójú –a képzős származékként. Az **1.-2.** település esetén nem tisztázott az azonosítás (FNESz.).

Bajon ’település Békés vm. É-i részén, Bihar vm. határán’ 1215/550: de *Boiano*, 1332–7/Pp. Reg.: *Boyn*, 1342: *Bayn*, p. (Gy. 1: 502).

Pusztá személynévből (1138/1329: *Boion*, ÁSz. 136) alakult magyar névadással. A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal. Három vm. összeszögellésében feküdt, s így több megyéhez is számítják. 1215-ben már két *Bajom* falu volt, s a egyik Biharhoz tartozott (... *Bichorienses de alio Boiano*).

Bak ’település Arad vm.-ben, Csegzéhez közel említik’ 1333–5/Pp. Reg.: *Bok* ~ *Botk* ~ *Mok* [ɔ: *Bok*] (Gy. 1: 173).

Pusztá személynévből (1202–3: *Bok*, ÁSz. 137) keletkezett magyar névadással. Előzménye a m. *bak* ’kecske hímje’ (TESz.) fn. (FNESz.).

Báka 1. ’település Bács vm.-ben, helye ismeretlen’ 1237/279/385: *Baca*, v. (Gy. 1: 213). **2.** ’település és monostor Bács vm. ÉNy-i részén Doroszló mellett’ 1323: *Baka*, p. (Gy. 1: 213).

Pusztá személynévből (1135: *Baca*, ÁSz. 83) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. feltehetőleg kapcsolatba hozható a m. *béka* török eredetijével (**baka*) (FNESz. *Szabolcsbáka*).

Bál ’település Bodrog vm. ÉNy-i részén Bajától Ny-ra’ 1289/374, 1322/374: *Baal* (Gy. 1: 708).

Talán a *Bol* pusztá személynévből (1181: *Bol*, ÁSz. 83) alakult magyar névadással, s az egykori birtokosra utalhatott.

Bala ’település Békés vm. ÉNy-i részén a Túr mellett’ 1325/329: *Bola*, p., 1326, 1329, 1329>500 k.: *Bala*, p., t., 1328 (Cs. 1: 648), 1329: *Bela*, p. (Gy. 1: 502).

Pusztá személynévből (1219/1550: *Bola*, ÁSz. 83) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. feltehetőleg a m. *bal* mn. személynévi használatú származéka. De I. ótörök *bala* ’kicsiny <állaté> fióka’ is (FNESz.). A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Baládfölde ’település Bács vm. ÉK-i részén Földvár mellet Ny-on’ 1316/418: *Baladfeldew*, t. (Gy. 1: 213).

A m. *Balád* szn. (1222/1550: *Balad*, ÁSz. 84) és a birtokos személyjellel ellátott m. *föld* földrajzi köznévi összetétele. Az első névrész valószínűleg az egykori birtokosra utal. *Berled* tavat említenek itt. A vm.-ben másutt *Barlad* település is létezik. A név előtagja ehhez feltűnően hasonlít. Ez esetben a *Barlad* változat *rl* mássalhangzó-kapcsolatából az első magánhangzó eltűnt (BÁRCZI–BENKŐ–BERRÁR 2002: 136).

(Balanus) ’település Csanád vm.-ben, helye ismeretlen’ 1211: *Balanus*, v. (Gy. 1: 847).

Etimológiája bizonytalan, talán azonos a Torontál megyei *Baranus* faluval, akkor Csanád vm. DNy-i határvidékén keresendő. A *Bálványos* hn. elírása?

Balaton 'Békés vm.-ben Murul határában említett mocsár' 1295/423: *Balatun*, prat. (Gy. 1: 510).

A magyarba valószínűleg egy szláv **Blatъъ jezery* (tkp. 'mocsaras, sáros tó', vö. szb.-hv. R., N. *jězēr* 'tó': HASz. 4: 637) első névrésze kerülhetett át. (FNESz.). A hn. névátvétellel került a magyarba.

Balogkereke 'település Csanád vm.-ben, talán a DK-i részén' +1256: *Bolugkereke* (Gy. 1: 847).

Eredetileg egy erdő neve lehetett, s ez a mikronév később vonódott át a településre. Előtagja a m. *balog* (<: *bal*) 'balkezes' (TESz.) melléknévből fejlődött. A török eredeztetése (vö. *Kásy. bald'q, balq* 'agyag, sár') nem meggyőző. Esetleg puszta személynévből (1284: *Balogh*, ÁSz. 86) alakulhatott magyar névadással. Az utótag a m. R. *kerek* '(körhöz hasonló alakú) erdő' (TESz.) földrajzi köznév. A mikronév vonódott át később a településre (FNESz.).

Bálványos halma 'Békés vm.-ben Torda határában említett kiemelkedés' [1330 k.]: *Balwanusholma*, coll. (Gy. 1: 515).

Az előtag m. *bálvány* 'kőoszlop, határkő' (TESz.) fn. -s melléknévképzővel ellátott alakja,

az utótag pedig a m. *halom* földrajzi köznév birtokos személyjeles alakja. Az előtag valószínűleg arra utalt, hogy a település közelében egy, a pogány hitvilágra emlékeztető bálványkő volt található (FNESz. *Bálványos*).

Bán 'bizonytalanul azonosítható település Bodrog vm.-ben, talán a DK-i részén' 1198 Pp./Pp. Reg.: *Ban*, v. (Gy. 1: 709).

A személynévként is használt m. *bán* méltóságnévből (+1092/+1274: *Ban*, ÁSz. 87) alakult (FNESz.). Később szerepel egy *Bánfalva*, talán azzal azonosítható, későbbi adatai nincsenek. GYÖRFFY a térképen *Bán(falva)*-ként veszi fel.

Bánca 'település Bács vm. Ny-i részén Bácstól K-re' 1283, 1311, 1308: *Bancha*, 1332-7/Pp. Reg.: *Wanza* (Gy. 1: 213).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. GYÖRFFY szerint a Bánca-nem (vö. 1283: Thom. f. Petri de gen. *Bancha*) származási helye (i. h.).

Bán(i) 'Arad vm.-ben említett hely, Ösztövérd mellett sorolják fel' [1177]/405: cum predio *Bani* (Gy. 1: 184).

A személynévként használt m. *bán* méltóságnévből (+1092/+1274: *Ban*, ÁSz. 87) alakult -i helynévképzővel. A hn. tulajdonnévi értéke kétséges (FNESz. *Bán*).

Baracska 'település Bodrog vm. Ny-i részén Botmonostorától D-re' 1320: *Baraccha*, [1322 u.]: *Barascha*, v. (Gy. 1: 709).

Pusztá személynévből (1163: *Broccha*, Fejér: CD. 2: 166) keletkezett magyar névadással. A névalakokban a szóeleji mássalhangzó-torlódást egy *a* bontóhang oldotta fel (FNESz.).

Barát 'település Csanád vm.-ben, Makófalvától Ny-ra feketett' 1274>340: *Barath* (Gy. 1: 847).

A m. *barát* 'szerzetes' (TESz.) főnévből alakult, s arra utalt, hogy a terület egy szerzetesrend birtoka volt (FNESz. *Győrújbarát*).

Barckasa 'település Csanád vm. ÉNy-i részén a Tisza mellett' 1312/735: *Barchkasa* (Gy. 1: 847).

A hn. első néveleme a m. *Barc* szn. (1216/1550: *Barc*, ÁSz. 90), amelyhez talán a birtokos személyjeles m. *kas* 'varszerű halászóeszköz' (TESz.) fn. kapcsolódott. A hn. első néveleme az egykori birtokosra utal, ugyanis a Csák nembeli Nagy (Magnus) *Barch* 4 fiának 1312-es osztozásában mint közösnek kapott öröklött birtokot említik. A második névelem talán arra utalt, hogy a lakosok milyen eszközzel halásztak, esetleg a környéken e település lakói készítettek ilyen halászóeszközt. *Barc* alakú helynevek maradtak fenn, az utótag GYÖRFFY szerint bizonytalan (i. h.).

Barlad 'település Bács vm. DK-i részén Kabol mellett' 1301: *Barlad*, t. (Gy. 1: 213).

A *Barla* 'Barabás' szn. (1220/1550: *Barlai*, ÁSz. 91) *-d* helynévképzős származéka (FNESz.).

Baromlak 1. 'település Csanád vm. DNy-i részén Egyházaskér vidékén' +1247/+248//572: *Borumlak* ~ *Barumlak*, +1247/+248//572, +1284/320//572: *Barumlak*, p. (Gy. 1: 847). **2.** 'település Csanád vm. Ny-i részén, Lele és Tömpös vidékén feketett' 1247>340, +1256: *Borumlok*, v. (Gy. 1: 847).

Köznévi előzménye a m. R. *baromlak* 'szarvasmarha tartására szolgáló épület' jelentésű fn. (FNESz.). Ez a köznévi vonódott át metonimikusan a településre.

Bársonyos 'Bodrog vm.-ben Szőlős határában említett állóvíz' 1255: *Barsunus*, stag. (Gy. 1: 729).

A m. *bársonyos* 'bársonnyal kapcsolatos, bársonyhoz hasonló' (TESz.) melléknévből jött létre. Talán a környék jellemző növényzetével függ össze. L. a következő növényneveket: *bársonykerep*, *bársonyos árvacsalán*, *bársonyos kakukkszegfű*, *bársonyvirág* stb. Más feltevés szerint a hn. a homoktalajra, bársonyosan finom főenyre utalt (FNESz.).

Bartány 'település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól ÉK-re' [1290]: *Borcan*, v., 1323, 1347 (Cs. 2: 193, Z. 2: 236–7): *Barthan* (Gy. 1: 709), 1347: f. Lad-i de *Barth* (Z. 2: 236–7).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Basarág 'település Arad vm. Ny-i határán a Száraz-ér mellett' 1222/550: *Bursorog*, t., 1232:

Posorogh, t., 1333/Pp. Reg.: *Bozarak* (Gy. 1: 173).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Batkaj 'település Bács vm. D-i részén a Duna mellett' 1250: terra, que Futog et a quibusdam *Batkay* nominatur (Gy. 1: 219). L. **Futak**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. FEHÉRTÓI KATALIN ezt az adatot személynévi példaként említi (ÁSz. 97)

Bátor 1. 'település Bodrog vm. Ny-i részén Bükdől D-re' 1343: *Bathor* ~ *Bathur* ~ *Batur*, p. (Z. 2: 83). L. **Bátoregyháza. 2.** 'település Csanád vm.-ben, helye ismeretlen' 1230: *Baatur*, v. (Gy. 1: 848).

Az **1.** település neve a *Bátoregyház*, esetleg *Bátoregyháza* névből jött létre ellipszis útján, az –*egyház(a)* névelem eltűnésével. A **2.** település neve puszta személynévből (1138/1329: *Bahatur*, ÁSz. 98) alakult magyar névadással.

Bátordegyháza 'település Bodrog vm. középső részén Bükedől D-re' 1341: *Baturdeg-ha-za*, p. (Gy. 1: 710). L. **Bátoregyháza.**

A *Bátoregyháza* névből az első névelemhez kapcsolt –*d* helynévképzővel, bővüléssel jöhetett létre.

Bátoregyház 'település Bodrog vm. középső részén Bükedől D-re' 1323: *Bathorig-haz*, p. (Gy. 1: 710), 1345: *Baturighaz*, p. (Z. 2: 184). L. **Bátoregyháza.**

Az előtag a m. R. *Bátor* személynév (1132: *Batur*, ÁSz. 97) és az *egyház* utótag összetételével jött létre. A személynév alapjául szolgáló fn. etimológiája azonos a török eredetű m. *bátor* melléknévvel. Az *egyház* utótag pedig arra utalt, hogy a település templommal rendelkezett.

Bátoregyháza 'település Bodrog vm. középső részén Bükedől D-re' 1340: *Batureghaza*, t. ~ *Baturheghaza*, t. (Gy. 1: 710). Alakváltozata: **Bátoregyház** és **Bátordegyháza**, **Bátor** néven is említik.

A *Bátoregyház* névből jöhetett létre az –*a* birtokos személyjellel való bővüléssel. A tatárjárás alatt elpusztult falu lehetett (Gy. i. h.).

Battyán 'település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól É-ra' 1305/342, 1341 (Cs. 2: 194, AnjouOkm. 4: 109), 1342 (AnjouOkm. 4: 187): *Bathyan*, p., 1331, 1341 (Cs. 2: 194, AnjouOkm. 4: 109): *Bothyan*, p., [I. Kar.]>412: *Bathian* (Gy. 1: 710).

Puszta személynévből (1214/1550: *Bouthun*, ÁSz. 149) alakulhatott magyar névadással (FNESz. *Szabadbattyán*). GYÖRFFY szerint a település 1305-ig a Battyániak birtokában állt (1: 710).

Béb 'település Csanád vm. Ny-i részén Oroszlános közelében' +1247/+284//572, +1256, 1274>340, +1285/572, 1315>385, 1321>385: *Beeb*, p., t., v. (Gy. 1: 848).

Bizonyára puszta személynévből (1260 k.: *Beeb*, ÁUO. 2. 327) keletkezett magyar névadással. A szn. német eredetű lehet; vö. ném. *Beb(e)* szn. (FNESz.).

Becse ’település és révhely Bács vm. ÉK-i részén a Tisza mellett’ *1332-7/Pp. Reg.: *Boche*, 1338/439: *Beche*, 1338-40/Pp. Reg.: *Bosac* (Gy. 1: 214). Alakváltozata **Becsej**.

Puszta személynévből (1211: *Beccey*, PRT. 10: 504) keletkezett magyar névadással. Az előzményként szolgáló szn. forrása egy török **Büçü* szn. lehetett, amely a besenyő népnév eredetijével találkozhatott össze (FNESz.). Ugyanakkor elképzelhető, hogy a *Becsej* névből alakult redukcióval, azaz a -j képző eltűnésével.

Becsej ’település és révhely Bács vm. ÉK-i részén a Tisza mellett’ 1238/377, XIV./1091-re: *Bechey*, loc., v. (Gy. 1: 214). L. **Becse**.

A m. *Becse* (1211: *Beccey*, PRT. 10: 504) személynév származéka. BENKŐ szerint a szóvégi -j megszilárdult birtokjel (1998: 168).

Bekény ’település Bács vm. DK-i részén Szentivántól É-ra’ 1318/325: *Bekun* (Gy. 1: 214). **Szolgabekény** néven is említik.

A *Szolgabekény* névből alakult az első névrész eltűnésével, ellipszissel. A kései adatok faluosztódást mutatnak, lehet, hogy a *Bekény* — *Szolgabekény* kettősség is ezt jelzi.

Békés ’település és vár Békés vm. DK-i részén a Fekete- és Fehér-Körös összefolyásánál, a vm. központja’ 1203/342//447, 1213/550, 1214/550, 1221/550, 1229/550, 1234/550, [1245-70]/326>365, 1261/271, 1283/375, 1284/360>391, 1310, 1313, 1329, 1332-7/Pp. Reg.: *Bekes*, v., 1215/550: *Bikes*, 1219/550: *Békes* ~ *Bekves*, 1223/228/243: *Bokes*, 1229 Pp./Pp. Reg.: *Betis* [ɔ: *Becis*], 1236 Pp./Pp. Reg., 1295/423: *Bekis*, castr., 1320 Pp./Pp. Reg.: *Bekeis*, XIV./1046-ra: *Belus* ~ *Selus* [ɔ: *Bekus*], castr. | **Lat.** 1213/550: *Bekesiensis*, 1221/550: *Bekesienses*, 1222, +1222, 1223, 1223/245, 1223/359, 1224, 1224/240 k., 1224/326, 1224/331: *Bekesiensis*, 1328: *Bekesyensis* (Gy. 1: 503).

Puszta személynévből (1180k. *Bekes*, PRT. 8: 269) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló fn. valószínűleg a m. *béke* fn. származéka. A megye területén uralkodó nemzetségfő vára állt itt. A település az esperesség központja is volt (FNESz.).

Beköskereke ’település Bács vm. Ny-i részén, Bácstól É-ra fekketett’ 1321/336: *Bekuskerequi*, p., t. (Gy. 1: 214).

A *Becus* személynévhez (1216/1551: *Becum* [latin ragos alak], ÁSz. 100) a birtokos személyjellel ellátott m. *kerek* ’erdő’ (TESz.) földrajzi köznév kapcsolódott. A település neve ebből az erdőnévből metonimikus úton alakult.

Belküllőd 'település Bodrog vm.-ben Hajszentlőrinctől Ny-ra' 1341: *Belkulud* (Cs. 2: 204, AnjouOkm. 4: 109). **Küllőd** valamely rész lehetett.

A *Küllőd* névhez kapcsolt *bel* 'belső' megkülönböztető jelzővel jött létre szintagmatikus változás eredményeként.

Bel-Sár 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett hely' [1230]/231: *Belsar* (Gy. 1: 237). Bizonyára összefügg a **Sár**-ral.

A vele egykori datálású *Sár* névhez kapcsolt *bel* megkülönböztető jelzői előtaggal jött létre.

Belszond 'település Bács vm. ÉNy-i részén a Duna mellett, Szondtól D-re' 1192/374/425, [1230]/231: *Belzud* [ɔ: *Belzund*], v., [1230]/231: *Bel Zond* ~ *Belzund* ~ *Bel Zund*, 1237: *Belsund*, v. (Gy. 1: 235).

A *Szond* névhez kapcsolt *bel* megkülönböztető jelzői előtaggal jött létre. Előtagja a közelben fekvő **Külszond** előtagjával áll korrelációban. A település a szondi uradalom része.

Beltömpös 'település Csanád vm. Ny-i részén a Marostól É-ra, a Száraz-ér torkolatánál' 1337: *Belthembes*, p. (Gy. 1: 875). L. **Tömpös 1**.

A *Tömpös* névhez kapcsolt *bel* megkülönböztető jelzői előtaggal jött létre. A jelző jelentése nem világos.

Benye ~ **Bénye** 'település Bodrog vm.-ben, Gara vidékén

fekhetett' 1345: *Benye*, p. (Cs. 2: 194, Z. 2: 175).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Berekszó 'Arad vm. D-i részén eredő, a Bégába ömlő patak' 1323/332: *Berukzo*, fl. (Gy. 1: 163, 176).

A m. *berek* 'liget; vizenyős terület, nedves rét' (TESz.) és a m. *aszó* 'szárazpatak, időszakos vízfolyás' (TESz.) fn. összetétele. Olyan időszakos vízfolyásra utalhat, amelynek ligetes a környezete. A második névrész első hangja a Horger-törvény miatt tűnhetett el (BÁRCZI–BENKŐ–BERRÁR 2002: 167).

Berény 'település Békés vm. középső részén Békéstől ÉNy-ra' 1347: *duas v-s Beren* (Gy. 1: 504).

A hn. a török eredetű vélt törzsnévből származhat, és összetartozhat az óor. *berenyǵēi* [többes sz.] alapján rekonstruálható ótörök **berendi* [tkp. 'megadta magát'] népnévvvel. L. még 1255: *Bereyn* szn. (ÁÚO. 2: 261) (FNESz.). 1347-ben tűnik fel, s akkor két faluból állt.

Bereszgel(y) ? 'település Bács vm.-ben, Szond és Doroszló vidékén feküdt' 1350: *Berezgel* (Cs. 2: 144).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Berled 'Bács vm.-ben Baládfölde határában említett halastó' 1316/418: *Berled*, pisc. (Gy. 1: 213). Vö. **Barlad** település, Bács vm.

A *Barla* (1220/1550: *Barlai* (lat. genitivus), *ÁSz.* 91) szn. *-d* helynévképzővel ellátott származékának (FNESz. *Barlahida*) magas hangrendű változata.

Bés 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen' 1320: *Bes* (Gy. 1: 710).

Puszta személynévből (1184: *Bes*, *ÁSz.* 119) alakult magyar névadással, s valószínűleg egykori birtokosára utal. Többé nem szerepel.

Besenyő 1. 'Arad vm.-ben említett föld, helye közelebről ismeretlen' 1213/550: *Beseneu*, t. (Gy. 1: 173). **2.** 'település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól D-re' +1055/[1416 k.], 1267 Pp./297: *Besenev*, pr., v., +1092/[1325 k.]/399, 1211: *Beseneu*, pr., v. (Gy. 1: 706). **Aranyán-t**, illetőleg egy részét egy ideig e néven említik. **3.** 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén' 1324/374/407: *Bessenew* (Gy. 1: 711). **4.** 'település Csanád vm. középső részén Egrestől DNy-ra' 1230: *Besseneu*, v., 1232: m. *Bissenorum* (Gy. 1: 848). **5.** 'település Csanád vm. középső részén a Harangod jobb partján, Csanádtól DNy-ra' 1332/572: in foro Byssenorum, 1333–5/Pp. Reg.: *Byssenis* ~ *Ensseuis*, 1345: ad t-s *Byssenorum*, 1396/459: *Bisseni nob-es de Bessenew* (Gy. 1: 848).

Alapja a *besenyő* népnév, amely besenyő lakosokra utalhat. De l. 1200 k: *Beseneu*, PRT. 8: 270) szn. is, azaz nincs kizárva, hogy a

települések neve személynévre vezethető vissza (FNESz.). A **4.** település eredetileg a csanádi vár alá tartozó besenyők falva. Az **5.** településen eredetileg régi módon harcoló besenyők éltek, amint erre a helység későbbi neve, *Bottalütőbesenyő* utalt (Gy. 1: 849).

Besenyő-fő 'Bodrog vm.-ben Hetes határában említett hely' 1338/439: *Beseneufeu* (Gy. 1: 706, 719). Vö. **Besenyő**.

A *besenyő* népnévhez a m. *fő* 'kezdet' (TESz.) fn. kapcsolódott.

Beszeréd 'monostor Arad vm.-ben Aradtól DK-re, a Maros bal partján' 1265/310//421: *Bezered* (Gy. 1: 173). L. **Biszere**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Béz 'település Csanád vm. középső részén Csanádtól DNy-ra' +1247/+284//572: *Bez*, +1247/+284//572, 1311, 1329/332/343, 1332/343, 1338/343: *Beez*, p. |~i 1296: c. Nic. dictus Turnus una cum f-is suis Mich-e et Bez vocatis de *Bezy* (Gy. 1: 849).

Puszta személynévből (1296: *Bez*, *ÁSz.* 122) alakult magyar névadással, s az egykori tulajdonosra utal.

Bészen 'település Bodrog vm. Ny-i részén Garától É-ra' [1290–301]/308: *Besun* ~ *Bezun*, 1333: *Besen*, p. (Gy. 1: 711).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Biszere 'monostor Arad vm.-ben Aradtól DK-re, a Maros bal partján' 1321: *Byscere* ~ *Bysscere* (Gy. 1:

173), 1326>349, 1323/332, 1333–5/Pp. Reg.: *Byzere* (Gy. 1: 173, 177). **Beszeréd** és **Bisztra** néven is említik.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Olvasata az írásmód alapján és a *Bisztra* szerint inkább *sz.* A történeti munkák (például KMTL.) *z*-vel veszik fel. A *Beszeréd* ~ *Biszere* névpár inkább *e-s* olvasatot indokolna, a *Bisztra* viszont *i*-t.

Bisztra ’monostor Arad vm.-ben Aradtól DK-re, a Maros bal partján’ 1183/226/270: *Bisra*, 1233, 1234/550: *Bistria* | **Lat.** 1211/240 k., [1230]/231, 1234/550, 1235 Pp./Pp. Reg., 1236 Pp./Pp. Reg.: *Bistriensis*, eccl., mon., 1236 Pp./Pp. Reg.: *Bistriensis*, mon., 1237 Pp./Pp. Reg.: *Bistrienses*, mon. (Gy. 1: 173). L. **Biszere**.

A hn. szláv eredetű, a magyar névrendszerbe átvétellel került. Vö. szln. *Bistra* hn., szlk. *Bystrá* hn. Előzményéhez l. összl. **bystra* (ti. rěka [’gyors folyású, átlátszó vizű (ti. folyó)’) (FNESz. *Hegyesbisztra*). A hn. valószínűleg eredetileg víznév volt, s csak később vonódott át a monostorra metonimikus úton.

Bivaló ? ’település Bács vm. DK-i részén, Pétervárad környékén lehetett’ 1237/279/385: *Bywolou*, v. (Gy. 1: 214).

Több adatát nem ismerjük, GYÖRFFY kérdőjellel veszi fel. Nem zárható ki, hogy esetleg a *Bivalyól* elírása. Ekkor a m. *bivaly* állatnév

és az *ól* fn. összetétele, s valószínűleg arra utal, hogy ilyen építmény állt a környékén.

Boc ’település Csongrád vm. É-i részén a Tisza mellett’ *+1075/+124/+217: *hudwornicum meum Bocz nomine*, *1276 Pp.: *Booch*, loc. (Gy. 1: 892).

Későbbi adatai alapján azonosítható. Pusztá személynévből (+1075/+1124/+1114: *Bocz*, ÁSz. 127) alakult magyar névadással. A király 1075-ben Alpár mellett egy *Boc* nevű udvarnokot adott családjával együtt a garamszentbenedeki apátságának. Ennek nevét tarthatta fenn, azaz egykori birtokosára utalhat a hn. (FNESz. *Bocfölde*). Később: 1489: *Bozthelek* al. nom. *Laka*.

Bocsár ’település Csanád vm. DNy-i csücskében, Torontál vm. határán’ 1211: *Bocar*, v. ~ *Bogar*, v. 1238/377: *Buchar*, pr. 1274>340: *Bochar* (Gy. 1: 849).

A m. R. *bucsár* ~ *bocsár* ’kádár, pohárnok’ (TESz.) foglalkozásnévből alakult. Szláv jövevényszó; vö. or. *βουάπ* ’kádár, bodnár’. A hn. arra utalt, hogy lakosai eredetileg királyi szolgálattevők voltak (HECKENAST 1970: 93, FNESz. *Karancslapujtó*).

Bocsor ? ’település Csongrád vm.-ben a Tisza mellett, helye közelebbről ismeretlen’ 1266, 1276 Pp.: *Buchur*, t. (Gy. 1: 892).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Bodgorzsája ’település Csanád vm. ÉNy-i részén Bodhidától ÉNy-

ra' 1331, 1331/332: *Bodgorsaya*, p. (Gy. 1: 857).

Első néveleme, a *Bod* puszta személynévből (1211, ÁSz. 128) keletkezett, amely egy m. R. *Bodamer* féle személynévnél [1202–1203k./15. sz.: Szt. KritJ. 1: 65] lehet a rövidült alakja. GYÖRFFY szerint *Bod* nevű birtokosáról kapta nevének előtagját, de ilyen birtokost nem említ. Az előtag azonos lehet *Bodhida* előtagjával. Az utótag a birtokos személyjeles *Gorzsa* hn. lehet, amelyre nincs adatunk. A m. R. *Gor?u* (1138/1329: *Gorsu*, ÁSz. 346) szn. –a képzős származékából alakult. L. azonban szb.-hv. *Gruža* hn. (FNESz. *Gorzsa*)

Bodhida 'település Csanád vm. ÉNy-i részén Makófalvától ÉNy-ra' 1331, 1331/332: *Bodhyda*, p. (Gy. 1: 847).

Első néveleme, a *Bod* puszta személynév (1211, ÁSz. 128), amely egy m. R. *Bodamer*-féle személynévnél [1202–1203k./15. sz.: Szt. KritJ. 1: 65]-féle személynévnél lehet a rövidült alakja. Az utótagbeli *híd* a település közelében lévő hídra utalt (FNESz.).

Bodon 'település Bács vm. középső részén Futaktól ÉNy-ra' +1282/346, 1308, 1332–7/Pp. Reg.: *Bodon*, 1308: *Bodun* (Gy. 1: 214). A XIII. század közepén már két faluból állt, melyeket **Ábelbodon** és **Kisbodon** néven különböztettek meg.

Puszta személynévből (1202–1203/cr. 1500: *Bodon*, ÁSz. 131) alakult magyar névadással, s az egykori birtokosra utalhatott.

Bodrog 1. 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett halastó' +1055/[1416 k.], 1211: *Bodrug*, stag. (Gy. 1: 707), [1090 k.], +1092/[1325 k.]/399: *Budrig*, pisc. (Gy. 1: 706, 707, 711), 1211: *Budruc*, stag. (Gy. 1: 706, 711). **2.** 'település és vár Bodrog vm. DNy-i részén, a vm. központja' +1055/[1416 k.], +1092/[1325 k.]/399, 1211, 1325, 1329, 1332>365, 1332–7: *Bodrug*, [1090 k.], [1093], 1199, 1200/XIV.: *Budrig*, +1092/[1325 k.]/399, 1218 Pp./Pp. Reg., 1323, 1324/374/407, 1327>365, 1330, 1333, XIV./1093-ra: *Bodrog*, 1198 Pp./Pp. Reg., 1199/227, [1200 k.]/896 u.-ra, *1211/252, 1225 Pp./Pp. Reg., 1226, 1238 Pp., 1240, 1255, 1256, 1280, 1290, 1297, 1313/323, 1333, 1338, 1341: *Budrug*, 1199, 1218 Pp./Pp. Reg.: *Budric*, 1201: *Budrihc*, 1211, [1237–40], 1303: *Budruc*, pr., 1216 Pp., 1225 Pp./Pp. Reg.: *Bodrod*, v., 1238 Pp.: *Budruo*, +1246/400: *Bodurugh*, [1272–90]>365, 1330: *Bodrugh*, [1322 u.], [I. Kar.]>351, 1338/439: *Bodrugh*, 1330/332: *Bodruk*, 1338–42: *Boduicz*, 1340/394, [I. Kar. 1327 u.]>412: *Bodrogh* | **Lat.** +1135/[XIII.], +1178/229//XVIII., +1188, 1192/374/425, 1192/XVIII., 1198/XIV., 1199/315, 1202, 1289, 1292, 1298, 1301, 1305/342: *Budrugensi*, [1141–46]/XII.:

Budriguensis, +1145/+?443:
Budrodiensis ~ *Bodrodiensem*,
 1156, 1181: *Budrigiensis*,
 1163/XIV.: *Bodreguensi*,
 [1164 k.], 1192/374/425, 1305/342:
Budrugiensis, 1192/XIII.: *Budri-*
gyensi, 1193, 1201: *Budrigiensi*,
 1201/272/285, 1233 Pp./Pp. Reg.:
Budruguiensi, 1202: *Budrogiensi*,
 1208, 1210: *Budricensi*, 1213:
Budriensi ~ *Bugdriensi*, 1222/227
 Pp./Pp. Reg.: *Budruwiensi*, 1223:
Budrugien, 1236: *Budruguiensem*,
 1238/377: *Budrugensi*, 1244
 Pp./Pp. Reg.: *Budruguiensi*,
 1252>360: *Bodrogyensi* (Gy. 1:
 711–2).

A **2.** név esetében a vár és település minden bizonnyal a közeli ugyanilyen nevű folyóról (1067 k./1267: *Budrug*, ÁÚÓ. 1: 26) kapta a nevét metonimikus úton, így etimológiájuk azonos. KRISTÓ megállapítja, hogy a vár neve a folyónévvel van összefüggésben, amely a m. *bodor* főnévvel kapcsolható össze, s jelentése 'hullámos, nem sima víztükrű folyó' (KRISTÓ 1988: 451) E település az István király által kijelölt megyeszékhelyek közé tartozik; a földvár valószínűleg már a X. században állt. Az **1.** halastó neve a m. *bodor* névszó családjába tartozó 'tekervényes, kanyargó' jelentésű szóból (TESz.) származik. Egy másik, de kevésbé meggyőző feltevés szerint a m. *Bodor* szn. (< *bodor* köznévi) származéka. Képzésmódjához vö. *bal* :> *balog*. Egy szláv **bъd-* 'gödör'

származékaként való magyarázata nem elfogadható. A későbbi *Bács-Bodrog vármegye* (FNESz.).

Bodrog megye 'Bodrog vár megyéje' 1330: Pet. f. Jac-i de *Budrugmege* (Gy. 1: 712).

A *Bodrog* folyóról kapta a nevét a vár, amelyről pedig metonimikusan az egykori vármegyét nevezték el [1330: *Budrug mege*: GYÖRFFY 1: 712; 1527 *Bodrog war megyeben* gr.: ÉrdyK. 401] (FNESz.). A víznév etimológiáját l. a **Bodrog** szócikkben.

Bodza foka 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett vízfolyás' [1192]/394: *Bozafuka* (Gy. 1: 236). L. **Bodzás foka**.

A szláv eredetű m. *bodza* ~ R. *boza* növénynév és a birtokos személyjeles '(magas vízállású) folyóág vagy tó vizét elvezető ér vagy csatorna' (TESz.) jelentésű *fok* földrajzi köznévi összetétele. A korai adatokban a helynévben a *bodza* szó *j*-vel jelenik meg a szláv *-bje* gyűjtőnévképző miatt. A magyarba *buzja* alakban került át, majd a *bozja* > *bozza* > *bodza* alakokon át elhasonulással nyerte el mostani alakját (TESz.). Ugyanakkor elképzelhető, hogy az azonos évből való *Bodzás foka* névből jött létre az *-s* képző redukciójával (FNESz.).

Bodzás foka 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett vízfolyás' 1192/374/425: ad locum, ubi *Buziasfoka* cadit in Vvyos (Gy. 1: 202 [téves évszámmal], 236) ~ *Boziasfoka*, [1192]/394:

Bozysfoka, 1206: *Buziasfuka*, loc. (Gy. 1: 236), [1230]/231: *Buzyasfuca* (Gy. 1: 237). Alakváltozata **Bodza foka**. Bizonyára összefügg a **Bodzás-tó**-val.

A szláv eredetű m. *bodza* ~ R. *boza* növénynév –s képzős származékának és a birtokos személyjeles ’(magas vízállású) folyóág vagy tó vizét elvezető ér vagy csatorna’ (TESz.) jelentésű *fok* földrajzi köznévi összetétele (FNESz.). Datálása alapján elképzelhető, hogy a *Bodza foka* névből jött létre bővüléssel, az –s képző hozzátoldódásával. A *bozja* alakhoz l. a **Bodzafa** szócikket. A hn. a *Bodzás-tó* vizét elvezető érre utalhat.

Bodzás-tó ’Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett tó’ 1192/374/425: *Buzyastou*, [1192]/394: *Bozysastou* (Gy. 1: 236). L. **Bodzás foka**.

A m. *bodza* növénynév (TESz.) –s melléknévképzős alakjának és a m. *tó* ’állóvíz’ (TESz.) földrajzi köznévnél az összekapcsolódásával jött létre. A *bozja* alakhoz l. a **Bodza foka** szócikket. A hn. a tó mentének jellemző növényzetére utalt.

Bogyán ’település Bács vm. Ny-i részén Bácstól Ny-ra’ *1332–7/Pp. Reg.: *Hoya*, 1338–40/Pp. Reg.: *Boian* (Gy. 1: 215).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. GYÖRFFY a címszót ?-lel látja el, az adatot egy későbbivel támasztja alá: 1522:

Lad. *Bogyani* (Szabó: Bács-Bodrog 23).

Bogyiszló 1. ’település Bács vm. DK-i részén, Titeltől ÉK-re lehetett’ 1332–7/Pp. Reg.: *Wuczilo*, 1338–40/Pp. Reg.: *Bogello* (Gy. 1: 215), 1448: *Bodizlo* (Cs. 2: 144). **2.** ’település Bodrog vm. ÉNy-i csücskében’ 1272: *Buguzlou*, v. (Gy. 1: 713).

Puszta személynévből (1275: *Buguzlou*, ÁSz. 135) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. blg. *Byducláe* szn; szb.-hv. *Búdislav* szn; cseh *Budislav* szn.; le. *Budzisław* szn. (FNESz.).

Boldogasszonyfalva 1. ’település Bodrog vm. D-i részén Negyventől D-re’ *1289/374: *Bodunghazunfolua* (Gy. 1: 708). L. **Asszonyfalva (2.)**. **2.** ’település Csanád vm. középső részén Csanádtól D-re’ +1285/572: *Bodugazzunffalwa*, p. 1337: *Bodugazunfalwa*, v. (Gy. 1: 849).

Boldogasszonyháza néven is említik.

A név első névrésze arra utalt, hogy a település templomát Szűz Mária (*Boldogasszony*) tiszteletére szentelték fel. A második névrész a *falva* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakja (FNESz. *Boldogasszonyfa*).

Boldogasszonyháza ’település Csanád vm. középső részén Csanádtól D-re’ +1256: *Bodugazunhaza* (Gy. 1: 849). L. **Boldogasszonyfalva 2.**

A *Boldogaszony* 'Szűz Mária' szn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *ház* fn. összetétele. A *háza* második névrész a m. *templom* fn. egyik szinonimájára utalt (ti. Isten háza) utalt (FNESz.).

Boldogasszonykeszi 'Keszi határában alakult település Bács vm.-ben' 1263/466/476: *Boldogasszonkezy* (Gy. 1: 224). **Nagykeszi** néven is említik. L. **Keszi**.

A *Keszi* névhez kapcsolt *Boldogasszony* megkülönböztető jelzővel jött létre. Arra utalt, hogy a falu templomát Szűz Mária tiszteletére szentelték fel (FNESz. *Budakeszi*).

Bolgyán 'település Csongrád vm. középső részén a Tisza mellett' 1332: *Bolgyan* (Gy. 1: 892).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Bontó ? 'település Arad vm. K-i részén Kaprevár közelében' 1337: p. *Bonchou* [ɔ: *Bonthou*] que al. nom. Duburdun nominatur (Gy. 1: 175). L. **Dobordon**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Borjúól 1. 'Csanád vm.-ben Morotva település határában említett hely' 1211: *Bureuohul*, loc. (Gy. 1: 835, 864). **2.** 'Csongrád vm.-ben Szentés határában említett hely' 1332: *Buryuol* (Gy. 1: 904).
Vö. Három borjúól.

A m. *borjú* állatnév és a m. *ól* fn. összetétele. Arra utalhat, hogy e helyen (nagy) borjúól állhatott.

Borosta-tó 'Bodrog vm.-ben Megyere és Tóti határában említett tó' 1347: *Burustato*, stag. (Z. 2: 241).

Első névrésze esetleg a *borostyán* növénynév elírása, amelyhez a *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi járult, s a víz környékének jellemző növényzetére, esetleg színére utalhatott.

Borostyán 'Bodrog vm.-ben Tóti határában említett halastó' 1326/353: *Borustyan*, pisc. (Gy. 1: 731).

Valószínűleg a m. *borostyán* 'repkény' (TESz.) növényről kapta a nevét; a terület jellemző növényzetére, esetleg színére utalhatott (FNESz.).

Borot 'település Bodrog vm. É-i részén' 1325: *Boroth*, p. (Gy. 1: 713).

Talán pusztai személynévből (1211: *Borotcu*, ÁSz. 144) keletkezhetett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. valószínűleg szláv eredetű volt; vö. cseh *Bořut* szn., *Bořuta* szn., le. *Borut* szn., *Boruta* szn. (FNESz. *Borota*).

Borsód 'település Bodrog vm. középső részén Bükedtől D-re' 1341: *Borsod*, p., 1342: *Borsood*, p. (Gy. 1: 713). **Borsós** néven is említik.

Talán a *Bors* személynévből (1071: *Bors*, ÁSz. 144) alakult a *-d* helynévképző hozzáadásával. A nyelvérzék később átvonhatta a *borsó* fn. családjába; l.: 1863:

Borsód (Hnt. 196). Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a *Borsós* névből redukcióval eltűnt a *-d* helynévképző, majd helyette az *-s* helynévképzőt kapcsolták a névhez. A korai adatokban előforduló ritkán használt *oo* betűkapcsolat a hosszú *ó* hangot jelöli. (FNESz.). CSÁNKI *Borsód* alatt veszi fel, a FNESz. szerint is ez volt az elsődleges alakja (*Bácsborsód*).

Borsódszentlőrinc ’település Bodrog vm.-ben, Borsód közelében feketett’ 1330: *Borsoudzenth-leurynch*, p. ~ *Borsoudzenth-leurinch*, p. ~ *Borsoud Zenleurinch*, p., 1332: *Borsoudzenthleurench*, p. (Gy. 1: 713–4).

Bár önállóan létező *Szentlőrinc* névalakra csak 144-ből van adatunk, a helynévanalógia alapján is feltehetjük létét. Ehhez a névhez kapcsolták a *Borsód* előtagot megkülönböztető jelzőként. A második névrész arra utalt, hogy a település templomát Szent Lőrinc tiszteletére szentelték fel, míg az első névrész a település *Borsód* településhez való közelségére utalt.

Borsós ’település Bodrog vm. középső részén Bükedtől D-re’ 1333: *Bursous* (Gy. 1: 713). L.

Borsód.

A *Borsos* (<: *bors*) személynévből (1229: *Borsius*, ÁSz. 145) alakult. A nyelvérzék később átvonta a *borsó* családjába; l.: 1863: *Borsód* (Hnt. 196). A korai adatokban előforduló *ou* betűkapcsolat a hosszú *ó* hangot jelöli (FNESz. *Borsosgyőr*). A

FNESz. a *Borsosberény* szócikk alatt a *Borsos* családnévből (< *borsos* eredeztet).

Borzva ’Arad vm.-ben Kishodos határában említett folyó’ +1247/+284//572: *Bwrzua* ~ *Burzua* (Gy. 1: 178).

A hn. szláv eredetű névátvétel. Vö. szb.-hv. *Březova* hn., cseh *Březová* hn., szlk. *Brezová pod Bradlom* stb. Az előbbiek tkp. jelentése ’nyírfás, nyíres, tehát a folyó környékének jellemző növényzetére utalhatott (FNESz. *Nemesborzova*).

Botaljaszentspéter ’település Bodrog vm. középső részén Bükedtől D-re’ 1323: *Bothaliascentpetur*, p. ~ *Bothaliascenthpetur*, p. ~ *Bathaliascenthpetur*, p. (Gy. 1: 726). L. **Potala**.

Eredeti neve valószínűleg *Szentspéter* volt, amely a település Szent Péter tiszteletére szentelt templomára utalhatott. A *Bot*, *Bat*, *Bod* névvel kezdődő birtokokat Becsei Imre, aki a Becse-Gergely nb. Bot ispán birtokait öröklött jogon követelte, az Alföldön számos helyen magának adományoztatta. A falu eredeti neve *Potala* volt, amelyet *Bot ispán* törekvései miatt változtattak *Botaljára*, 1406-tól viszont a régi névváltozatot használták megint. A m. *Bot* szn. (1138/1329: *Both*, ÁSz. 146), ami *Bot ispán* névvel azonosítható, és a birtokos személyjellel ellátott *alj* fn. összetétele. (i. h., ill. Gy. 1: 702).

Botanya 'település Csanád vm. K-i részén a Száraz-ér mellett' *1276/641: *Betama* 1340: *Both Anya*, p. (Gy. 1: 848). **Botanyaegyháza** néven is említik.

A kora Árpád-korban egy **Anya* nevű nagyhatáru település állhatott itt. Az *Anya* nevet a szomszédos *Anyasziond* falu (Arad vm.) már a tatárjárás előtt megörököltette nevében. *Anya* egy része *Both* nevű birtokosáról (1138/1329: *Both*, *ÁSz.* 146), aki *Bot* ispánnal azonosítható, a *Botanya* nevet kapta.

Botanyaegyháza 'település Csanád vm. K-i részén a Száraz-ér mellett' 1340: *Bothanyaeghaza* (Gy. 1: 848). L. **Botanya**.

A korábbi datálású *Botanya* névhez később a birtokos személyjellel ellátott *egyház* 'templom' (TESz.) fn. járult. A helynév bővülése a falunak a tatárjáráskor történt elpusztulása után történt, másik része 1465-ben *Perekanya* néven mint Kaszaperek pusztája tűnik fel (Gy. 1: 848). A hn. arra utalt, hogy a település templommal rendelkezett.

Bothalma 'település Bodrog vm. Ny-i részén Garától K-re' 1290, 1291: *Budholma*, t., 1334: *Bochhalma*, p. ~ *Bothalma*, p. (Gy. 1: 714).

Az első névelem a m. *Bot* szn. (1138/1329: *Both*, *ÁSz.* 146), amely a m. *bot* főnévből alakulhatott. L. azonban ótörök *But Qara* szn. és ném. R. *Boto* szn. is (FNESz.). A második névelem a m. *halom*

'domb' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakja. A hn. jelentése szerint egy magaslat neve lehetett, s e mikronév később vonódhatott át metonímiával a településre.

Botmonostor 'település és monostor Bodrog vm. Ny-i részén a Vajas mellett' 1320: *Bothmonostur*, p. (Gy. 1: 709). L. **Botmonostora**.

A *Botmonostora* névből az –a birtokos személyjel redukciójával jött létre.

Botmonostora 'település és monostor Bodrog vm. Ny-i részén a Vajas mellett' *1198 Pp./Pp. Reg.: mon. illud, quod B[oth] quondam c. de Bichor aedificare incepit et morte praeventus consummare non portuit, 1270/350: *Botmonustra*, p., 1270/350, 1322/323, 1323, 1327, 1341 (Z. 1: 619–20), 1347 (Z. 2: 234): *Bothmonustra*, p., v., 1321: *Monasterio de Both* ~ *mon-o Both*, [1322 u.]: *Bvth Monostora*, p. ~ *Both Monostora*, p., 1323, 1326: *Bothmunustura*, p., 1332: *Bothmonastura*, mon. 1340: *Botmonostora*, p., 1340: *Botmunustura*, p. (Z. 1: 589), 1341: *Bothmonostura*, p. (Z. 1: 631), 1342, 1348 (Z. 2: 298–9): *Bothmonustura*, p., 1345 Pp./Pp. Reg.: *Botmonostura*, opp. (Gy. 1: 709), 1346: *Bochmonustra*, p. (Gy. 1: 726), 1347: *Botmunustra*, p. (Z. 2: 262). **Botmonostor** néven is említik.

A m. *Bot* szn. (1138/1329: *Both*, *ÁSz.* 146) és a m. *monostor* 'kolostor' (TESz.) fn. birtokos személyjeles alakjának összetétele

(FNESz. *Bot*). Az első névrész Both bihari ispánra utalt, aki a monostort építtetni kezdte, de halála miatt nem fejezte be (Gy. 1: 709).

Botszartodja 'település Csanád vm.-ben, Botanyaegyházával együtt említik, akörül lehetett' 1340: *Bothzortudya*, p. (Gy. 1: 848).

A hn. első névrésze a m. *Bot* szn. (1138/1329: *Both*, ÁSz. 146). A második névrész valószínűleg a m. *szarat* [<: *szarik*] ige folyamatos melléknévi igenévi alakjának (FNESz. *Szartos*) –*d* helynévképzős származéka, melyhez birtokos személyjel járult. A hn. első névrésze az egykori birtokosra utalhat, a második névrésze pedig talán arra, hogy a település vízkészletétől gyakran hasmenést kaptak a lakosok.

Botva 'Csongrád vm.-ben lévő mocsár, helyét közelebről nem ismerjük' [1200 k.]/896-ra: *Botua*, stag. (Gy. 1: 882).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Bozd 'Békés vm.-ben Maró határában említett hely' 1295: *Bozd* (Gy. 1: 510).

A *Boz* személynévből a –*d* helynévképző hozzákapcsolásával jött létre (FNESz.).

Boz foka 'Békés vm.-ben Károly határában említett vízfolyás, ill. sziget' 1326/327/380: *Buzfoka*, fl., ins. (Gy. 1: 509).

Az első névrész a m. R. *buz* [1309: ab arbore *Buz*, MNY. 10: 39] 'bodza' (TESz.) fn. Az utótag a

'(magas vízállású) folyóág vagy tó vizét elvezető ér vagy csatorna' jelentésű *fok* fn. birtokos személyjeles alakja (TESz.) (FNESz. *Bóz*).

Bő 1. 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén' 1198 Pp./Pp. Reg.: *Buu*, v. (Gy. 1: 714). **2.** 'település Csanád vm. K-i részén a Marostól kissé távolabb É-ra' 1232: *Beu*, t. ~ *Beuu*, t. (Gy. 1: 850).

Pusztá személynévből (1138/1329 *Behu*, MNY. 32: 133) keletkezhetett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a török eredetű és elsődlegesen valószínűleg *'nemzetségfő' jelentésű m. *bő* (TESz.) köznévvvel etimológiailag azonos (FNESz.).

Böc(s)ke 'Csanád vm.-ben Varsány határában levő halastó' 1274>340: *Bochke*, pisc. (Gy. 1: 876).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Böd 'település és révhely Csongrád vm. középső részén Csongrádtól DK-re, a Tisza mellett' [1200 k.]: *Beuldu*, 1209 Pp.: *Beld* |~i +1075/+124/+217: tributum transitus super Tizam, qui nuncupatur *Benildi* [∴: *Beuildi*] (Gy. 1: 892).

Pusztá személynévből (1214/1334: *Beud*, ÁSz. 121) keletkezhetett magyar névadással, amelybe a régiségben az –*l* járulékhang toldódott. Az *l* hang a XIII. sz.-től mássalhangzók előtt jellegzetesen eltűnt, ami az őt megelőző magánhangzó

megnyúlását eredményezte (NYIRKOS 1986: 127). Az alapjául szolgáló szn. a török eredetű és elsődlegesen valószínűleg 'nemzetiségfő' jelentésű m. **bō* (TESz.) köznévvvel etimológiailag azonos (FNESz.).

Bökény 1. 'település Csanád vm.-ben a Maros jobb partján, Csanádtól ÉK-re' 1333–35/Pp. Reg.: *Buken*, v. (Gy. 1: 850). **Bökényfalva** néven is említik. **2.** 'település Csongrád vm.-ben, azonosítása bizonytalan, Csongrád örnycén lehetett' 1266, 1276 Pp.: *Buken*, t. (Gy. 1: 892).

Pusztá személynévből (1138/1329: *Buken*, ÁSz. 160) keletkezett magyar névadással, ám a szn. eredete tisztázatlan. Egyesek a helynevet az ótörök *bük* 'erdő, sűrűség, bozót' (DTS. 131) főnévvel kapcsolják össze. De 1. talán török R. *bükin* 'közösülésre képtelen impotens férfi' is (FNESz.).

Bökényfalva 'település Csanád vm.-ben a Maros jobb partján, Csanádtól ÉK-re' 1333–35/Pp. Reg.: *Bubenfolua* [: *Buken-*] (Gy. 1: 850). L. **Bökény 1.**

A *Bökény* szn. (1138/1329: *Buken*, ÁSz. 160) és a birtokos személyjeles m. *falv* földrajzi köznévv összekapcsolásával jött létre, s valószínűleg az egykori birtokosra utalt (FNESz.). Ugyanakkor talán az is elképzelhető, hogy a *Bökény* névhez a birtokos személyjellel ellátott m. *falv* földrajzi köznévet kapcsolták,

így az elnevezés kiegészülés eredménye.

Böki 'település Bács vm. DNy-i részén a Duna mellett, Bácstól D-re' *1308: *Buky* (Gy. 1: 215).

A *bük* fajtája –i helynévképzős származéka, s a település jellemző növényzetére utalhatott.

Bucsa 'település Békés vm. É-i részén a Túr mellett' [1321]>381>448/XV.: *Bwcha*, p. (Gy. 1: 504).

Pusztá személynévből (1211: *Bucha*, ÁSz. 153) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. valószínűleg szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Buča* [< *Budimir*, *Budislaw* stb.] szn. L. azonban szb.-hv. *Buča* hn.; szln. *Buča* hn.; ukr. *Б'юча* hn. is (FNESz.).

Bulcs 'monostor és település Arad vm. K-i részén a Maros bal partján' 1225 Pp./327, 1233, 1257>365 u.: *Bulch*, 1225 Pp.: *Buls*, 1332 Pp.: *Bols* (Gy. 1: 174).

Pusztá személynévből (1222: *Bulch*, ÁSz. 161) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. etimológiája vitatott (FNESz. *Bucsu*).

Bulcsú 'Bodrog vm. K-i részén Csecstótól Ny-ra levő föld' 1224/291/389: *Bulsu*, t. (Gy. 1: 714).

Pusztá személynévből (1198: *Bulchov*, ÁSz. 161) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló *Bulcsú* szn. etimológiája vitatott (FNESz. *Bucsu*). GYÖRFFY *Bulcsú(földe)* névalakban tárgyalja.

Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy az adat szn. és nem hn.

Búlkeszi 'Keszi határában alakult település Bács vm.-ben' 1263/466/476: Sawolkezy al. nom. *Bwlkezy*, 1311: *Bukkescy* [ɔ: *Bulkescy*], t. (Gy. 1: 224). **Matyuka-** és **Sávolkeszi** néven is említik. **L. Keszi.**

Az *Keszi* névhez a *Búl* megkülönböztető jelzői előtag kapcsolódhatott, amely a m. R. *Bul* személynévből (1237–40, *ÁSz.* 160) alakult, s birtoklásra utalhatott (FNESz.)

Buol ? 'település Csanád vm. Ny-i részén Makófalvától Ny-ra' 1274>340: *Buol* (Gy. 1: 849).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Többé nem szerepel. GYÖRFFY *Bial* alatt veszi fel.

Buturfalva 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen, a vele felsorolt helységek Bácstól DK-re feküdtek' 1334: *Buturfalua*, p. (Gy. 1: 215).

Mivel egyszeri előfordulású név, az előtag olvasata kérdéses, de a helynévanalógia, a névszerkezet alapján feltehető, hogy esetleg személynév, amelyhez a birtokos személyjellel ellátott m. *falu* földrajzi köznévv járult, s az egykori birtokosra utalhat.

Büked 'település Bodrog vm. középső részén a Nádágy mellett' 1208/395: *Bucchid*, t. ~ *Bucehid*, t., 1340/394, 1340>394: *Bukud*, p. (Gy. 1: 714), 1347: *Buked*, p. (Z. 2:

242). **Bükedegyháza** és **Kerekbüked** néven is említik.

A m. R. *Bük* szn. (1138/1329: *Bucu*, MNy. 32: 56) *-d* helynévképzővel ellátott alakja (FNESz.).

Bükedegyháza 'település Bodrog vm. középső részén a Nádágy mellett' 1341: *Bukedeghaza*, p. (Gy. 1: 714). **L. Büked.**

A *Büked* településnév és a birtokos személyjeles 'templom' (TESz.) jelentésű m. *egyház* fn. összetétele. A település egyházas voltára utalt.

Cebet ? 'híd a Vajason, Bodrog vm.-ben Aranyán határában említik' 1211: *Cebeth*, pons (Gy. 1: 706).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

(Chopchel) 'Csongrád vm.-ben Ug határában említett domb' 1330: *Chopchel*, coll. (Gy. 1: 906).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Citej ? ~ Cité ? 'Csongrád vm.-ben Tápé határában említett halastó' 1247/465: *Citei*, viva. (Gy. 1: 905).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

(Curlach) 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen, esetleg Becse környékén lehetett' 1238/377: *Curlach*, v. (Gy. 1: 217).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Csaba 'település Békés vm. DK-i részén Békéstől D-re' 1332–7/Pp. Reg.: *Chaba*, v. ~ *Taba*, v. (Gy. 1: 504).

Pusztá személynévből (1138/1329: *Saba*, ÁSz. 174) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. valószínűleg török eredetű; vö. csag. *Čaba* 'ajándék' (FNESz. *Békéscsaba*).

Csaka ~ **Csóka** 'település Csanád vm.-ben a Tisza mellett, Zenta közelében' +1247/+284//572, +1256, +1284/320//572: +1285/572, 1321/323/572: *Chaka*, p., v., 1274>340, 1337: *Choka*, p. (Gy. 1: 854).

Pusztá személynévből alakított magyar névadással. Alapja vagy a *Chaka* (+1214/1334: *Chaka*, ÁSz. 176), vagy a *Chonca* (1211: *Choucha*, ÁSz. 200) szn. Utóbbi szn. m. *csóka* madárnévből (FNESz. *Csóka*).

Csákány 'település Csongrád vm.-ben, helye ismeretlen' 1138/329: *Sakani*, v., 1266: *Chakan*, t., 1276 Pp.: *Chaquan*, t. (Gy. 1: 892).

Pusztá személynévből (1225: *Chakan*, ÁSz. 176) alakult magyar névadással. A szn. bizonyára török eredetű, és etimológiailag azonos a m. *csákány* fn. előzményével; vö. szeldzsuk *Èakan* szn.; kirgiz *Èakan* szn. KISS LAJOS szerint azonban a cseh R. *Èakan*, *Èekan* [tkp. 'az, akit vártak'] személynév (FNESz.).

Csaka ? tava 'halastó Csanád vm.-ben a Csaka település közelében fekvő Rázsán határában' +1247/+284//572: *Chakathowa* (Gy. 1: 868). L. **Csaka-tó**.

A *Csaka* településnév és a birtokos személyjellel ellátott m. *tó*

'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznév összetétele. Az elnevezés a *tó* pontos elhelyezkedésére utalt.

Csaka ? -tó 'halastó Csanád vm.-ben a Csaka település közelében fekvő Rázsán határában' +1285/572: *Chakato*, piscat. (Gy. 1: 871). Alakváltozata: **Csaka tava**.

A *Csaka-tava* névváltozatból redukcióval, a birtokos személyjel elhagyásával alakult. Ugyanakkor elképzelhető, hogy közvetlenül a *Csaka* településnév és a *tó* földrajzi köznév összetétele, s a *tó* pontos elhelyezkedésére utalt.

Csalános 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen, a vele felsorolt helységek Bácstól DK-re feküdtek' 1334: *Chalanus*, p. (Gy. 1: 215).

A m. *csalán* növénynév –s melléknévképzős származéka. Az elnevezés eredeti mikronévként jöhetett létre, és csalánban gazdag területet jelölhetett. E mikronév vált metonimikus úton a település nevévé.

Csalász 'település Bács vm. középső részén Bácstól K-re' 1332–7/Pp. Reg.: *Czalas*, 1338–40/Pp. Reg.: *Taxa* (Gy. 1: 215), 1346: *Chalaz* (Cs. 2: 145, AnjouOkm. 4: 586).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Csályá 'település Arad vm.-ben Aradtól Ny-ra, a Maros jobb partján' 1325, 1326, 1334–5/Pp. Reg.: *Chala*, v., 1330: *Chalya* (Gy. 1: 174).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Csálya-kerek 'Arad vm.-ben Árki Csálya felőli határában említett irtvány' 1325: a-es detruncatas cca. *Chalakerek* (Gy. 1: 172, 174).

A *Csálya* településnév és a m. *kerek* 'erdő' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. Arra utal, hogy az erdő *Csálya* település határában állt.

Csamuly 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett hely' 1192/374/425: *Schamul*, ins., 1206: *Chamul*, ins., prat., s. (Gy. 1: 236), [1230]/231: ad alium Sar, qui vocatur *Chamul* (Gy. 1: 237). Talán összefügg a Bodrog vm.-ben levő szomszédos **Csemely** település nevével. L. még **Sár**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Csanád 'település és vár Csanád vm. középső részén a Maros bal partján, a vm. központja és püspöki székhely' *1138/329: *Sunadi*, Idüsi 1153: *Š(a)n(a)t* [arab írással], 1199, 1238/377, [1282–5]: *Chenad*, [1200 k.]/1000 u.-ra: *Sunad*, castr., 1219/550: *Chonad*, 1220/550: *Chenadu*, 1255, 1278, [1282–5], [1290], XIV./1046-ra: *Chanad*, XIV./1046-ra: *Canad* ~ *Chanaad* | **Lat.** 1111: *Chonadensis*, 1113, 1226/550, [1279–97], +1285/570/572, 1296, 1300, 1330, XIV./1044-re: *Chanadiensis*, *1138/329: *Zunadiensis*, 1142/XVIII.: *Canadiensis*, 1156: *Sunadiensis*, 1163/XIV.:

Sunadiensi, 1166: *Chunadiensi*, 1166/229: *Zunadiensi*, [1185]/XV.: *Sunadensis*, 1188, 1213 k., 1226/Pp. Reg., 1232, 1233, 1320/Pp. Reg.: *Cenadiensis*, castr., +1190/+II. And./404, 1198, 1199/272, 1216/XVIII., 1238/377, 1243–44/1241-re, 1330, 1332/572: *Chanadiensi*, castr., 1192, 1198, 1199, 1199/227, 1199 Pp./Pp. Reg., 1211, 1214, 1221 Pp./Pp. Reg., 1235 Pp./Pp. Reg., 1238, 1240, 1320/Pp. Reg.: *Cenadiensi*, 1192/240 k., 1193, 1197/XVIII.: *Senadiensi*, 1198, 1232: *Cenadiense*, castr., 1199, 1211/252, 1214, 1220, 1221/240, 1230, [1230]/231, [1282–5]: *Chenadiensi*, 1207, 1208: *Chenadiensem*, 1208/359: *Zenadiensi*, 1209: *Chendiensem* ~ *Chendiensi*, 1211: *Cenadiensibus*, 1213: *Scenadiensi*, 1214/387/XIX.: *Cenagiensi*, 1217: *Chonadiensi*, 1219/550: *Chenadini*, 1222/550, [XIV.]/1030-ra: *Chanadiensem*, 1233/603: *Cenadinum*, 1239, [1282–5], 1285, 1288, 1299: *Chenadiensis*, 1243–44/1241-re: *Chanadinum*, civ., +1285/570/572: *Chanadino*, [1289], 1290, 1329, XIV./1044-re, XIV./1046-ra, Chron. Poson. [XIV.]: *Chanadini*, 1299: *Cenadien*, +?1303/328: *Cenadini*, 1333–5/Pp. Reg.: *Chanadyensi* ~ *Chanadyensis*, XIV./1030-ra: *Chanadina* **Ol.** 1308–11/Pp.leg.: *Ccenadia* ~ *Cenadia* ~ *Ciennadino* ~ *Cienadino* (Gy. 1: 850–2). **Marosvár** néven is említik.

A m. R. *Csanád* (+1171/a 1334: *Sunad*, ÁSz. 178) szn. a tisztázatlan eredetű m. R. *Suna* (+1057/+1235: *Suna*, ÁSz. 208) szn. *-d* helynévképzős származéka. (FNESz. *Csanád vármegye*). E helyen 1000 körül Ajtony vezér vára állt, melyet Marosvárnak neveztek. Midőn Ajtony István királlyal szembekerült (1003 k.), a király unokaöccsét, Csanád vezért küldte sereggel ellene, aki Ajtonyt legyőzte, várát elfoglalta, s mint a vár első ispánja, innen igazgatta a vármegyét. Ettől kezdve a vár neve (a legenda szerint királyi parancsra) *Csanád* lett (852): [1200 k.]: Ohtum ... quem *Sunad* f. Dobuca nepos regis in castro suo iuxta Morisium interfecit ... quod castr. nunc *Sunad* nuncupatur; Ohtum, quem *Sunad* interfecit.

Csany 'település Csongrád vm. középső részén Csongrádtól D-re' +1075/+124/+217: *Chonu*, t., v., 1209 Pp., 1326: *Chon*, p., t., v., 1334: *Choon*, t. | **Lat.** +1075/+124/+217: *Chonienses* (Gy. 1: 893).

Talán a *Sun* puszta személynévből (1181: *Sun*, ÁSz. 208) alakult magyar névadással.

Csany ? -tó 'Csongrád vm.-ben Csany határában említett állóvíz' +1075/+124/+217: *Cunutou* (Gy. 1: 893).

A *Csany* településnév és a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele, s a *tó* pontos elhelyezkedésére utal. De az olvasat ellen szól, hogy *Csany* adatai között

csak *ch* forma szerepel, és *u* soha nem áll benne.

Csarna 'település Békés vm. DK-i részén Békéstől É-ra' 1295/423: *Chorna* (Gy. 1: 504).

A hn. valószínűleg szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe; vö. blg. *Čéna laká* [tkp. 'fekete(földű) völgy'] hn., szb.-hv. R. *Černa Reka* [tpk. 'fekete folyó'] hn., szln. *Črna* hn., cseh *Černá hn.* Elképzelhető ugyanakkor, hogy puszta személynévből (1221/1550: *Churna*, ÁSz. 210) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. R. *Črna* szn. és cseh *Č(e)rna* szn. (FNESz. *Csorna*).

Csaszkuta 'település Bodrog vm. középső részén' [+1077–95]>+158//403 Pp. Reg.: *Chozkuta*, [+1077–95]>+158//XV.: *Casthutha* (Gy. 1: 715).

A *Csasz* szn. (1268/1329: *Chaz*, ÁSz. 179) és a birtokos személyjellel ellátott m. *kút* 'víznyerésre való gödör, forrás' fn. összetétele. A hn. eredetileg a forrást jelölhette, s csak később vonódott át a településre metonimikus úton.

Császló 'település Bács vm. ÉNy-i részén Szondtól É-ra' [1230]/231: *Chaslou* ~ *Chaslov*, t., 1237: *Kaslov* [ɔ: *Chaslov*], v. (Gy. 1: 215).

Puszta személynévből (1138/1329: *Saslau*, ÁSz. 179) alakult magyar névadással. A szn.

szláv eredetű, 1. cseh *Ěáslav* szn.; le. *Czaslaw* szn. (FNESz.).

Csatár 'település Békés vm. DK-i részén Békéstől D-re' 1295/423: *Chatar* (Gy. 1: 504).

Az egyik felfogás szerint a hn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Štitari* [többes szám] hn.; cseh *Štitary* [többes szám] hn. Ez esetben névátvételnek tekinthető. Mindezek tkp. jelentése 'pajzsgyártók'. Egy másik feltevés szerint a középkori magyar nyelvben használtak egy **csatár* hangtestű és pajzsgyártó 'fegyverkészítő' jelentésű foglalkozásnévi szláv jövevényszót, amelyből e hn. is keletkezhetett (FNESz.). HECKENAST szerint is pajzsgyártók lakták (1970: 94).

Csatárszeg 'település Csongrád vm.-ben, helye ismeretlen' 1344: *Chatarseg*, p. ~ *Chatarsceg* (Gy. 1: 893).

A m. *csatár* 'pajzsgyártó' (TESz.) fn. és a m. *szeg* 'sarok, szöglet, zug' (TESz.) földrajzi köznév összetétele, s a lakosok foglalkozására utalt (FNESz. *Bakonszeg*, HECKENAST 1970: 94).

Csecs-tó 1. 'Bodrog vm.-ben a Tisza mellett lévő halastó Zentától É-ra' 1224/291/389, 1264/291/389: *Chechtow*, pisc., 1282/478, [1295–303]/478, 1315/478: *Chechthow*, pisc. (Gy. 1: 715). **2.** 'település Bodrog vm. K-i részén Zenta mellett' 1315/478: *Chechthow*, p. (Gy. 1: 715).

A m. *csecs* fn. és a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznév összetételeként az **1.** halastó

neveként jött létre, s a tó alakjára utalhatott. A **2.** település e tőről kaphatta a nevét metonimikus úton.

Csegze 'település Arad vm.-ben, Mácsalaka közelében említik' 1326>349: *Csegze*, p. (Gy. 1: 177).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Cseme(j) 'település Bács vm. D-i részén Péterváradtól É-ra' 1237/279/385: *Chemey*, t., 1332–7/Pp. Reg.: *Chenon*, 1338–40/Pp. Reg.: *Fome* (Gy. 1: 215).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Továbbélése (*Csene*) alapján talán inkább *i* melléknévképzős alak az egyetlen értékelhető adata: *Csemei föld* értelemben.

Csemely 'település Bodrog vm. DNy-i szélén, Bács vm. határán' 1192/374/425, 1297: *Chemel*, p., forum (Gy. 1: 715).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Aranyán területén 1212-től kimutatható a Csemény-nem (1212/379/405: ad generationem *Chmil*) birtoklása. Fészkük Csemény lehetett (i. h.).

C(s)emperlaka 'település Arad vm.-ben Aradtól ÉNy-ra, a Maros közelében' [1177]>405: *Chemperlaca*, v. (Gy. 1: 174).

A hn. első névrésze valószínűleg a *Csenke* személynévvel (FNESz. *Csenke*) (1138/1329: *Cenke*, ÁSz. 189) rokonítható személynév, amelyhez a birtokos személyjellel ellátott m. *lak* 'szálláshely, lakóhely' (TESz.) járult. A hn.

valószínűleg au egykori birtokosra utal.

Csenkeöréme 'település Arad vm. Ny-i részén a Maros mellett' +1256: *Chenkeeureme*, 1319/323/572, 1323/572: *Chenkewereme*, p., 1319/323/572: *Chenkewerme*, p. (Gy. 1: 174).

A *Csenke* szn. (1138/1329: *Cenke*, *ÁSz.* 189) és a birtokos személyjeles m. R. *örém*, *örény* 'örvény, halászhely' fn. összetétele, s az egykori birtokosra utalhatott.

Csente 'település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól DK-re' 1317/332, 1333, [I. Kar.]>412: *Chente*, p., [I. Kar.]>412, 1330: *Chenthe*, p., 1338: *Chenche*, v. (Gy. 1: 716). **Csentej**

A **Csentej 2.** névből alakulhatott redukcióval, a *-j* helynévképző eltűnésével (BENKŐ 1998: 162-168).

Csentej 1. 'település Bodrog vm. középső részén Botmonostorától K-re' 1208/395: *Sentey*, v. (Gy. 1: 716). **2.** 'település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól DK-re' [1237-40]: *Semtey*, v., 1240: *Chuntey*, pr., v., 1317: *Chenthej*, p., 1333, 1339: *Chentey*, p. (Gy. 1: 716). L. **Csente**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Az első település egyetlen adata csak a hasonló nevű település hasonlóan írott formája miatt olvasható *Csentej*-nek.

Csépán 'település Békés vm. É-i részén Szeghalomtól É-ra' |~i

1332-7/Pp. Reg.: Fab. sac. de v. *Chepani* (Gy. 1: 504).

Pusztá személynévből (1217/1550: *Chepan*, *ÁSz.* 190) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. etimológiailag azonos a más úton hozzánk került *István* személynévvvel. Közvetlen előzménye a le. *Szczepan*, vagy cseh *Sčepán* 'István' lehetett (FNESz. *Csépánfalva*). Az adat esetleg genitivusnak is értelmezhető (v. *Chepani*), de így személynév lenne, de az adatban egy másik személynév részeként nemigen lehet ilyen értelmű.

Csepcs 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén' 1307, 1324/374/407, 1330/331//407, 1333: *Chepch* (Gy. 1: 716).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Cser 'település Bács vm.-ben, helyét nem ismerjük' 1308: *Chyr* (Gy. 1: 216).

A megyében két *Cser* volt, az egyik Doroszló, a másik Dunacsép környékén. Az adat névben tűnik föl, ezért nem azonosítható. A m. *cser* ~ R. *csér* 'cserfaerdő' (TESz.) főnévből keletkezett, és valószínűleg a környék jellemző növényzetére utalt (FNESz. *Csér*). Az eredeti mikronév valószínűleg metonimikus úton vált a település nevévé.

Csere(s)falva 'település Bács vm. ÉNy-i részén Szond és Doroszló környékén' 1350: *Chereufalva*, 1382: *Cheresfalua*,

1406: *Cherefalwa* (Cs. 2: 146). Az előtag esetleg összefügg **Csereszt** nevével.

A m. *csér* ~ *csér* 'cserfaerdő' (TESz.) fn. -s melléknévképzős alakjának és a birtokos személyjeles m. *falu* földrajzi köznévként az összetétele. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy az első névrész a régiségben személynévként, a székelységnél családnévként használt *Csere* (1255: *Chere*, ÁSz. 193) volt (FNESz.).

Csereszt 'település Bács vm. ÉNy-i részén az Úz mellett, a szondi uradalomtól É-ra' 1192/372/425, 1270: *Cherezt*, t., pr. (Gy. 1: 242). Később esetleg **Csere(s)falva** nevében tűnik föl.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Cserig ~ **Csörög** ~ **Csurog** **1.** 'település Bács vm. Ny-i részén Bácstól É-ra' 1256: *Churg*, t., 1289: *Churug*, p., 1325: *Chorug*, p., t., 1332-7/Pp. Reg.: *Cherig*, 1338-40/Pp. Reg.: *Cheric* (Gy. 1: 216). **2.** 'település Bács vm. D-i részén a Duna mellett, a Szerém vm.-i Csörög várral szemben' 1311: *Chuig* [ɔ: *Churg*], t. (Gy. 1: 216). **3.** 'település Bács vm. K-i részén a Tisza mellett' 1323: *Cherig*, p., 1332-7/Pp. Reg.: *Churuk* (Gy. 1: 216). [**Szentpéter**] néven is említik. **1-3.** 'bizonytalanul azonosítható település Bács vm.-ben' 1308: *Cherig* (Gy. 1: 216).

A palatális-veláris alakok nehezen különíthetők el, de ez palatálisnak tűnik, az **1.** település

1325. évi adata kivételével. A szomszédos Szerém vm.-ben Gy. *Csörög* várat említ. Gy. a *Csörög* **3.**-t *Csurog*-nak mondja, nyilván a későbbi adatai alapján. Gy. egy címszó alatt veszi fel mindet, *Csörög* (*Cserig*, *Csurog*) alatt. Az **1.** településnek ma *Cseric* a megfelelője, a **2.** *Csörög* várral szemben volt, a **3.** ma *Csurog*. A **3.** és az **1-3.** település esetén az elsődlegesnek tűnő *Cserig* névváltozat a török eredetű és személynévként is alkalmazott m. *sereg* főnévvel tartozhat össze; vö. ótörök *čerig* 'sereg', l. még 1138/1329: *Serugdī* szn. is. Később a hn. a *csorog* ~ *csurog* analógiás hatása alá került. Az **1.** településnél a veláris magánhangzós alak korábbi datálású, a **2.**-nél kizárólagos (FNESz. *Csurog*).

Cserlek 'település Bács vm.-ben, talán Becse vidékén' 1341/342/353: *Cherlek* (Gy. 1: 217).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Gy. szerint esetleg azonosítható *Curlach* településsel.

Csika 'település Csanád vm. középső részén a Maros jobb partján, Nagylaktól Ny-ra' [1230]/231: t-m nomine *Chykam* [acc.] (Gy. 1: 853).

A *Csika* puszta személynévből (+1137/cr. 1228: *Cyka*, ÁSz. 211) keletkezett magyar névadással. L. még szb.-hv. *Čika* szn. is (FNESz. *Csökepuszta*). A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utalt.

Csipkés 'Csanád vm.-ben Buolon említett halastó' 1274>340: *Chepkes*, pisc. (Gy. 1: 849).

A m. *csipke* 'csipkebogyó, csipkebokor' (TESz.) növénynév –s melléknévképzős származéka. A hn. eredetileg a tó körüli terület jellemző növényzetére, azaz a csipkebokorra utaló mikronév lehetett. A tó nevévé metonimikus úton válhatott.

Csolt 1. 'település Arad vm.-ben Aradtól DK-re, a Maros jobb partján' 1334–5/Pp. Reg.: *Cholch* [ɔ: *Cholth*] ~ *Chold* (Gy. 1: 174). **2.** 'település és monostor Békés vm. K-i részén a Körös mellett' 1222/550: *Cholt*, 1271/284, [1330 k.]: *Cholth*, p., 1332–7/Pp. Reg.: *Kulch* ~ *Tola*, v. (Gy. 1: 504).

Pusztá személynévből (*1233/1416: *Cholt*, ÁSz. 200) keletkezett magyar névadással (FNESz.), s valószínűleg az egykori tulajdonosra utal: a **2.** település a Csolt-nem birtoka, ahol a nemzetség monostora állott.

Csongrád 'település Csongrád vm. középső részén a Tisza jobb partján, a tatárjárás előtt a vm. központja' [1200 k.]/X. sz.-ra: t., quod nominaverunt Sclavi secundum ydioma suum *Surungrad*, id est nigrum castrum, 1219/550: *Shung*, prov., 1281, 1283/309, 1292/310: *Chengrad*, 1292, 1296: *Changarad*, 1292/308, 1297, 1304, 1305, 1310: *Changrad*, 1309: *Chongrad* | **Lat.** +1075/+124/+217: *Cernigradenses* ~ *Cerni-*

gradiensium ~ *Cernigradiensum*, 1138/329: *Cerungradiensis*, 1238, 1266, 1285, 1290, 1299, 1300, 1303, 1327: *Chengradiensi*, 1247/465: *Chongradiense*, castr., 1261/271, 1292, 1293, 1295, 1300/331, 1302/390, 1310, 1325, 1330, 1331: *Changradiensi*, 1271/379, 1293, 1297/366/418, 1303/494: *Chongradiensi*, [1295–303]/478: *Chongradiensem*, 1300: *Chunradiensi*, 1327: *Chongradiensis*, 1332–7/Pp. Reg.: *Changradiensis* (Gy. 1: 893–4).

Egy szláv **Ђьрнь-градъ* (tkp. 'fekete – azaz földsáncokból álló – vár') etimológiájú hn. átvétele (FNESz.). Az 1292 és 1296-os adatban a szóbelseji három mássalhangzó torlódását feloldották, de ez az alak nem maradt meg a későbbi időszakokra. ANONYMUS szerint Csongrád földvárat a honfoglaló Ond vezér fia, Ete építtette a vidék szláv lakóival, s ezek nevezték el nyelvükön „fekete vár”-nak. Hihetőbb, hogy a földvár már a honfoglalás előtt fennállt, viszont elfogadható, hogy Ond vezér és utódai központjukul választották. A tatárjárás után a város lehanyaglott, neve csak megyei és esperességi viszonylatban szerepel.

Csorna 'a Dunához közeli halastó Bodrog vm.-ben Hetes, Apáti környékén' 1254: *Churna*, pisc. (Gy. 1: 716). **Csornahorda** néven is említik.

Szláv eredetű hn. átvétele, vö. blg. *Чёрна лакá* [tkp. 'fekete(földű)

völgy’] hn.; szb.-hv. R. *Černa Reka* [tkp. ’fekete folyó’] hn.; szln. *Črna* hn. ; cseh *Černá* hn. A *Csorna* hn. előzményeként azonban figyelembe vehető esetleg a szlávól származó m. R. *Churna* szn. (1221/1550, ÁSz. 210) is. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy víznevek elnevezésében igen ritkán jelenik meg szn. (l. *Csősz*). Ehhez l. szb.-hv. R. *Črna* szn. és cseh R. *Č(e)rma* szn. is (FNESz.).

Csornahorda ? ’a Dunához közeli halastó Bodrog vm.-ben Hetes, Apáti környékén’ *1338/439: *Churnahorda*, pisc. (Gy. 1: 716, 720). L. **Csorna**.

A név talán a szláv *Csernavoda* elírása. Vö. blg. *Čérna laká* [tkp. ’fekete(földű) völgy’] hn.; szb.-hv. R. *Černa Reka* [tkp. ’fekete folyó’] hn.; szln. *Črna* hn. ; cseh *Černá* hn (FNESz. *Csorna*), illetve a szláv *voda* ’víz’ jelentésű főnév. Az hn. jelentése ’sötét víz’, tehát ez elnevezés a víz színére utalt. Ebben az esetben a név eredetileg a tó sötét vizére utalhatott.

Csökmő ’település Békés vm. K-i részén Szeghalomtól K-re’ 1219/550: *Chytimeu*, v., [1330 k.]: *Chukmew*, 1332–7/Pp. Reg.: *Chekmes*, v. ~ *Chekmo* ~ *Chuklev*, v. (Gy. 1: 505).

Eredete tisztázatlan, előzménye akár szn. (+1214/1334: *Chetuma*, ÁSz. 173) is lehetett (FNESz.).

Csőnej ’település Csanád vm.-ben, helye ismeretlen’ 1230: *Chunei*, v. (Gy. 1: 853).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Többé nem szerepel.

Csőzi ’település Bács vm. ÉNy-i részén Szondtól ÉK-re’ 1192/375/425, [1192]>394: *Cheuzy*, t., [1230]/231: *Cheuscy*, m. (Gy. 1: 217).

A m. *csősz* foglalkozásnévhez illesztett *-i* helynévképzővel jött létre. E főnévnek az Árpád-korban ’(királyi) kikiáltó, hírvivő, hirdető’ (TESz.) volt a jelentése. A *csősz* fn. a magyarba a török nyelvekből került; vö. csag. *čavuš* ’törvényszolga, felügyelő, rendőri solga’, oszm. *čavuş* ’tizedes, előmunkás; R. ajtónálló, a szultán rendelkezéseit kihirdető testőrtiszt’ (FNESz.). GYÖRFFY szerint nevéből ítélve királyi csőszök birtoka lehetett (1: 217).

Csücsköd ’település Csanád vm.-ben, Palota határosa’ +1247/+284//572: *Chuchkud*, v. (Gy. 1: 854).

Kései továbbélése alapján Gy. *Csicsket* címszóvariánst is felvesz, így etimológiája bizonytalan. Talán a m. *csücsök* fn. *-d* helynévképzős alakja. Ekkor az eredeti alakból a Horger-törvény hatására alakulhatott ki a mai alak (BÁRCZI–BENKŐ–BERRÁR 2002: 167).

Dabra ’Bodrog vm.-ben a Duna menti Asszonyfalva határában említett halastó’ 1307: *Dabra*, pisc. (Gy. 1: 708).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Dajlok 'település Bodrog vm. Ny-i részén, Dávod és Szántó vidékén feketett' 1344: *Dayloch ~ Daylok* (Cs. 2: 198).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Dál 1. 'település Bács vm. Ny-i részén, Bácsból É-ra lehetett' [1230]/231, 1325: *Dal*, p., t. (Gy. 1: 217). **2.** 'település Csanád vm.-ben Makófalvától É-ra' 1274>340: *Daal* (Gy. 1: 854).

Puszta személynévből ([1230]/1231: *Dal*, ÁSz. 232) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. cseh *Dal* szn. (FNESz. *Dáliugar*).

Dalocsa 'település Bodrog vm. ÉNy-i csücskében' +1061/272/327>376: *Doloso*, 1272, 1273/324: *Dalacha*, t., 1263>384: *Dalatha*, v. (Gy. 1: 717). Osztódásával alakult **Kis-** és **Nagydalocsa**.

Puszta személynévből (1138/1329: *Dalasa*, ÁSz. 232) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. cseh *Daleše* szn. (FNESz.).

Dama 'Csongrád vm.-ben említett föld, Sód környékén, Csanád vm. határánál feketett' 1266: *Dama*, t. (Gy. 1: 894).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Többé nem szerepel.

Damján 'Arad vm.-ben Kalodva határában említett szőlőhegy' 1332>520 k.: *Damyán*, mo. (Gy. 1: 179).

Puszta személynévből (1138/1329: *Damian*, ÁSz. 234) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. forrása a lat. *Damianus* (FNESz. *Deménd, Demjén*).

Dávod 'település Bodrog vm. Ny-i részén Hajszentlőrinctől ÉNy-ra' 1321: *Daved*, 1330, 1342 (Z. 2: 41), 1347 (Z. 2: 262): *Dauch*, p., [I. Kar. 1327 u.]>351: *Dauth*, p., 1342: *Dauuch*, p. (Cs. 2: 198, Z. 2: 39) | ~i 1335: *Leust-i de Dauty* (Gy. 1: 717).

A m. *Dávid* személynévből (XI./Krón: *David*, ÁSz. 236) keletkezhetett. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Dáut* (< oszm. *Daut*) szn. (FNESz.).

Décse 'település Csongrád vm.-ben Csany közelében' +1075/+124/+217: v. centurionis qui vocatur *Deucha* (Gy. 1: 894).

Puszta személynévből (+1075/1124/ +1217/XV.: *Deucha*, ÁSz. 249) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. előzménye egy ótörök méltóságnévnek iráni változatán nyugvó, kazár közvetítésű *jewü*, *jewi* alakja lehetett (FNESz. *Magyardécse, Algyő*). GYÖRFFY szerint *Décse* száznagy faluja. Ez az adat inkább a személyt jelöli, mint a falut.

Dedénszeg 'település Csanád vm. középső részén a Maros bal partján, Zombor közelében' +1256: *Dedemzug*, v., 1274>340: *Dedemzagh* (Gy. 1: 854). **Dedénszege** néven is említik.

Az első névrész lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Ehhez kapcsolódott a m. *szeg* 'sarok, szeglet, zug' (TESz.) fn.

Dedénszege 'település Csanád vm. középső részén a Maros bal partján, Zombor közelében' 1337: *Dedenzege*, p. (Gy. 1: 854). L. **Dedénszeg**.

A *Degénszeg* településnév *-e* birtokos személyjellel való bővülésével jött létre.

Degör 'település Csanád vm. középső részén Egres és Jára körül' 1232: *Degur*, t. (Gy. 1: 854).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Többé nem szerepel.

Demevár 'település Csanád vm. középső részén a Harangod mellett, Valkány közelében' 1274>340: *Demewar* (Gy. 1: 854), 1345: *Demeuar* (Gy. 1: 849).

A *Deme* szn. (1211: *Deme*, ÁSz. 240) és a m. *vár* fn. összetétele.

Derecske 'település Bács vm.-ben, Bácstól É-ra feketett' 1346: *Derecche* ~ *Drecche* (Cs. 2: 148, AnjouOkm. 4: 587).

Bizonytalan eredetű hn. Feltehetőleg a m. *derék* 'hosszan elnyúló talajkiemelkedés' (TESz.) fn. *-cse* képzőbokros származéka. Más feltevés szerint egy szláv **Drugèa* vagy **Drugša* személynévből származtatható (FNESz. *Somogydöröcske*).

Derecej ? 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett hely' [1230]/231: *Deresey* (Gy. 1: 237).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Derzs 'település Bács vm. Ny-i részén Bácstól ÉK-re' 1192/374/425, 1346: *Ders*, p., 1255 Pp./Pp. Reg.: *de Urs [ɔ: Deurs]*, *1332-7/Pp. Reg.: *Dyra* |~i 1328/335: t. eccl.-e de *Dersy* (Gy. 1: 217).

Pusztaszemélynévből (1157-1158: *Ders*, ÁSz. 243) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. feltehetőleg szláv eredetű; vö. cseh *Držovice* hn., a-szorb. *Derš* szn. (FNESz. *Nyírderzs*).

Deszk 'település Arad vm.-ben Ségtől É-ra' [1177]>405: *Desku*, v. (Gy. 1: 174).

Pusztaszemélynévből (1213/1550: *Desc*, ÁSz. 245) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. valószínűleg kapcsolatban áll a szb.-hv. R. *Desko* személynévvel (FNESz.). A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utalt.

Diós 'település Csanád vm. K-i részén a Maros jobb partján' 1330: *Gyous*, p. ~ *Gyows*, p., 1331, 1346 (ZichyOkm. 2: 227): *Gyos*, p. 1332: *Gyoos*, p. (Gy. 1: 854). **Diósd** néven is említik.

A m. *dió*, R. *gyió* (TESz.) fanév *-s* melléknévképzős származéka (FNESz.). A hn. a terület jellemző növényzetére utalt elsődlegesen mikronévként, majd metonimikus úton a település nevévé vált.

Diósd 'település Csanád vm. K-i részén a Maros jobb partján' 1331: *Gyosd*, p. (Gy. 1: 854). L. **Diós**.

A *Diós* név –*d* helynévképzővel bővült alakja.

Disznód 'település Bács vm. DK-i részén a Duna menti mocsárvidék mellett' 1276/641: *Gisnod*, 1276/641 [bizonytalan datálás] *Sisnod* [ɔ: *Gisnod*] (Gy. 1: 218).

A m. *disznó* állatnévhez kapcsolt –*d* helynévképzővel jött létre. A hn. a terület jellemző állatvilágára, a nagyszámú vaddisznóra utalhat, vagy a település lakosai disznókkal adózhattak (FNESz. *Ártánd*)

Disznód sara 'a Titeli-hegyet a Tiszával és a Dunával körülzáró mocsaras terület a Tisza-torkolat körül, Disznód környékén Bács vm.-ben' 1318/325: *Geznodsara*, prat. (Gy. 1: 202, 218).

A *Disznód* névhez a *sár* 'mozgásban levő folyós mocsár, mocsaras víz' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakja járult, amely a terület jellegére utalt. Az előtag a terület pontos elhelyezkedésére utalt (FNESz. *Sárfalu*).

Doba 'település Bács vm. DNy-i részén Bácstól DK-re' 1272>399: *Doba*, t. (Gy. 1: 218).

Puszta személynévből (1211: *Doba*, ÁSz. 253) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. egyes feltételezések szerint a m. *dob* 'egyfajta ütős hangszer' (TESz.) főnévből eredeztethető. Más elképzelés alapján a *Dóbiás*

alakban is előforduló *Tóbiás* szn. rövidült alakjának tartható (FNESz. *Tiszadob*).

Dobegyház 'település Csanád vm. D-i részén Besenyő és Valkány táján' +1256: *Dubeghaz* (Gy. 1: 855). Neve bizonyára összetartozik **Veresdob**-éval.

A *Dob* előtag egyes feltételezések szerint a m. *dob* 'egyfajta ütős hangszer' (TESz.) főnévből származó személynévnek felelhet meg. Más elképzelés szerint a *Dóbiás* alakban is előforduló *Tóbiás* szn. rövidült alakjának tekinthető (FNESz. *Tiszadob*). Ehhez kapcsolódott a birtokos személyjeles 'templom' jelentésű m. *egyház* köznévi (TESz.). A hn. arra utalt, hogy a település templommal rendelkezett.

Dobordon 1. 'Bodrog vm.-ben Szekcső határában említett vízforrás' [+1000–38]/[1173–96]>412: *Dobordon*, fl. (Gy. 1: 728). L.

Dobor-tó. 2. 'település Arad vm. K-i részén Kaprevár közelében' +1256, 1340: *Duburdun*, p., 1337: p. Bonchou [ɔ: Bonthou] que al. nom. *Duburdun* nominatur, 1274>340: *Doburdun*, (Gy. 1: 175). L. **Bontó**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Dobor-tó 'Bodrog vm.-ben Botmonostora határában említett halastó' 1323: *Doborthou*, loc. piscariis (Gy. 1: 710). Esetleg összefügg a **Dobordon**-nal.

Az elnevezés első névrészeinek lexikai felépítése, etimológiája

ismeretlen. A második névrész a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévv.

Doboz 'település Békés vm. DK-i részén a Körös mellett' +1075/+124/+217: *Duboz*, v. (Gy. 1: 505), 1138/329, 1273/392/477, 1308, 1340: *Doboz*, v. (Gy. 1: 505, Haan, Békés m. 161, Cs. 1: 650).

Pusztá személynévből (1221: *Duboz*, ÁSz. 253) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *dob* főnévből képzett *dobasz* 'tele, duzzadt' (TESz.) melléknévvvel szerkezetileg azonos (FNESz.). A hn. valószínűleg egykori bitokosára utalt.

Dobra 'település Bács vérmegye középső részén Búlkesztől Ny-ra' 1263/466/476, 1308: *Dobra* (Gy. 1: 218).

Szláv eredetű, névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe. Vö. szb.-hv. *Dobra* hn., szln. *Dobra* hn., cseh *Dobrá* hn., le. *Dobra* hn. Innen származik a *Dobra* nemzetség (1265/466/476: *Sauol et Torzol de gen. Dobra iob-um castri* Bach, Gy. 1: 218). A település e nemzetség birtokában volt (GYÖRFFY 1: 218). Szláv neve alapja a *dobrъ* 'jó' nőnemű alakja (FNESz.).

Doroszló 'település Bács vm. ÉNy-i részén Szondtól K-re' 1313>350, 1329>350, 1331>350: *Doruzlou*, p., 1323: *Dorozlo*, 1332–7/Pp. Reg.: *Duroslo*, 1338–40/Pp. Reg.: *Doroslo*, 1347>350: *Dorozlou* (Gy. 1: 218).

Pusztá személynévből (1274: *Duruzlou*, ÁSz. 263) keletkezett

magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű, vö. cseh *Drslav* szn., *Draslav* szn. (FNESz. *Csákánydoroszló*).

Dorozsma 'település és monostor Csongrád vm. D-i részén Szegedtől ÉNy-ra' 1237: *Drusma* ~ *Durusma* (Gy. 1: 894).

Pusztá személynévből (+1075/+1124/+1217: *Drusba*, ÁSz. 257) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló nemzetségnév szláv eredetű, vö. le. *Druvba*, mely forrása a szláv *družba* 'barátság; vőfély, násznagy' (FNESz. *Kiskundorozsma*). A település a Dorozsma-nem ősi fészke, ahol a nemzetségi monostor állt.

Drág 'település Bács vm. D-i részén Futaktól ÉNy-ra' 1332–7/Pp. Reg.: *Drag*, 1338–40/Pp. Reg.: *Drac* (Gy. 1: 218).

Pusztá személynévből (1247/1311/1370: *Drag*, ÁSz. 259) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű, vö. rom. *Dragu* szn. A település valószínűleg a birtokosáról kapta nevét (FNESz. *Drágszél*).

Dráva 'a Duna jobb oldali mellékfolyója' 1192/374/425: *Draua* ~ inter *Drauam* (Gy. 1: 236), [1230]/231: *Drawa* (Gy. 1: 237).

A folyó ókori neve a gör. *Δράβος*, lat. *Dravos* ~ *Dravus* volt. Végső forrása egy ie. **drouos* 'folyóvíz futása' főnévben kereshető. A magyarba valószínűleg déli szláv közvetítéssel került; vö.

szb.-hv. *Dráva*, szln. *Dráva* (FNESz.).

Duna 1. 'a Kárpát-medence legnagyobb folyója' [1000–38]/[1173–96]>412: *Danobii*, flum. (Gy. 1: 728), +1055/[1416 k.], [1237–40]: *Danobium* (Gy. 1: 707, 712), 1211, 1261/262: *Danubium* (Gy. 1: 706, 707, 723), [1237–40]: *Danobio* (Gy. 1: 712), 1240, 1338/439: *Danubio* (Gy. 1: 716, 720), 1338/439: *Danubi*, fl. (Gy. 1: 720). Vö. **Holt-Duna. 2.** 'a Kárpát-medence legnagyobb folyója' 1192/374/425, 1206, [1230]/231, 1237/279/385, 1308: *Danubium* (Gy. 1: 230, 232, 236, 237, 238), 1192/374/425, [1230]/231, 1270: *Danubio* (Gy. 1: 219, 236, 237), 1267, 1270: *Danubii* (Gy. 1: 219, 230), 1303/323: *Danoby*, fl. (Gy. 1: 219). Vö. **Lassú-Duna.**

Az ókorban a folyó felső és alsó szakaszát más-más megnevezéssel illették. A felső szakasz, amely határa vitatott (egyes írások szerint a Vaskapuval, mások szerint Béccsel bezárólag), neve a gör. *Δαυόβιος* ~ lat. *Danovius* volt. Az alsó szakasz megjelölése a gör. *Ιστῆρος* ~ *Hister* volt. Később, valószínűsíthetően a kelták expanziója kapcsán, a felső szakasz neve az alsóra is átvonódott, így az egész folyót a *Danovius* névvel illették. A *Danovius* végső forrása valószínűleg a szkíta, pontosabban sziginna **Dānavya-*, amelynek töve az ie. *danu-* 'folyó', osz. *Don* 'víz, folyó'. A rómaiak a folyónevet a *fluvius* 'folyó' analógiájára

Danuvius-szá alakították. Ezzel szemben a gótok megőrizték az eredeti iráni névalakot, melyből nyelvükben a **Dōnavi* fejlődött. Ezt az alakot ismerték meg a szlávok (FNESz.). Északi szláv közvetítéssel, névátvétellel került a magyarba.

Duna-hegy 'Bodrog vm.-ben Hetes határában említett hely' 1338/439: *Dunahegy* ~ *Adunahegh*, pisc. (Gy. 1: 719, 720). A második adat esetleg **Al-Duna-hegy**-nek értelmezhető.

A *Duna* előtaghoz a *hegy* földrajzi köznévv járult, amely arra utalt, hogy a folyó közelében egy hegy terült el, amelynek *Duna-hegy* lehetett a neve. E nevet kapta meg metonimikus úton a közelben fekvő (halászó) hely.

Dústelek 'település Bodrog vm. Ny-i részén, Dávod és Szántó vidékén fekketett' 1341: *Dustheluk*, t. (Cs. 2: 199, Z. 1: 607), 1342: *Dusteluk*, p. (Z. 2: 41), 1343: *Dwusteluk* (Z. 2: 81). Alakváltozata **Dústelke.**

A *Dús* szn. (1193: *Dus*, ÁSz. 263) és a birtokos személyjellel ellátott m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) fn. összetétele, s valószínűleg az egykori birtokosra utal. A szinte egyidejű datálás miatt nem valószínű, hogy a *Dústelke* névváltozatból alakult volna a birtokos személyjel redukciójával.

Dústelke 'település Bodrog vm. Ny-i részén, Dávod és Szántó vidékén fekketett' 1340>348: *Duusteluky*, p. (Z. 2: 311), 1341:

Dustheluke, t. (Z. 1: 607), 1343: *Dwsteluky*, p. (Cs. 2: 199, Z. 2: 81).

A hn. első névrésze a m. *Dús* (1193: *Dus*, *ÁSz.* 263) szn., melyhez a birtokos személyjellel ellátott m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) fn. járult. Az egykori birtokosra utal. Az elnevezésbeli birtokos szerkezet miatt nem valószínű, hogy az első névrész a *dús* 'gazdag' (TESz.) mn. lenne.

Ecse ~ Eke tava 'Csongrád vm.-ben Csany határában a Tisza mellett említett halastó' +1075/+124/+217: *Ecetoua*, pisc. (Gy. 1: 893).

Pusztá személynévből (1201: *Ech*, *ÁSz.* 265) alakult, amelyhez esetleg egy kicsinyítőképző járult. Az alapjául szolgáló szn. előzménye a m. R. *ecs* ~ *öcs* 'fiatalabb fivér' (TESz.). A hn. utótagja a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznév birtokos személyjeles alakja (FNESz. *Écs*). A hn. valószínűleg a birtokosára utal.

Ecseg-tó 'az Ecseghez (Heves vm.) közeli Bala határában említett halastó Békés vm.-ben' 1326: *Echegtov*, pisc. (Gy. 1: 503).

A m. *Ecseg* (1324/1343: *Echeg*, AnjouOkm. 2: 115) szn. és a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznév összetétele, birtoklásra utalhatott.

Ecsér 'település Csongrád vm. ÉK-i részén' 1138/329: *Ecer*, v. (Gy. 1: 894).

Pusztá személynévből (1300: *Eccer*, *ÁSz.* 265) keletkezett magyar névadással. Az alapjául

szolgáló szn. valószínűleg német eredetű, vö. ném. R. *Ascher* szn. Más feltételezés szerint a m. *ecs* ~ *öcs* 'fiatalabb fivér' (TESz.) fn. származéka (FNESz.).

Edeles 'település Békés vm. középső részén a Körös közelében' 1332–7/Pp. Reg.: *Edeles*, v. (Gy. 1: 505).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Ege 'település Békés vm. középső részén a Körös mellett' 1338: *Egee*, p. (Gy. 1: 505).

Pusztá személynévből (1214/1550: *Ega*, *ÁSz.* 269) alakult magyar névadással (FNESz. *Egeihalom*).

(Egenpha) 'település Csongrád vm.-ben, helye ismeretlen' 1266: *Egenpha*, t., 1276 Pp.: *Hegeufa*, t. (Gy. 1: 894).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Többé nem szerepel.

Egres 1. 'település Bács vm. középső részén, ÉK felől Kürpé határosa' 1198/Pp. Reg., 1263/466/476, 1345 (Cs. 2: 148, AnjouOkm. 4: 486): *Egres*, v. (Gy. 1: 219). **2.** 'település Bács vm. K-i részén Zseblyétől Ny-ra' 1332–7/Pp. Reg.: *Egues*, 1338–40/Pp. Reg.: *Egres* (Gy. 1: 219). **3.** 'település és monostor Csanád vm. középső részén a Maros bal partján' 1196: *Aigris*, 1199: *de Gris*, 1199, 1200, 1201, 1204, 1206, 1207, 1212, 1213 Pp., 1214, 1215, 1219, 1222 1222 Pp./Pp. Reg., 1223 Pp./Pp. Reg., 1224/Pp. Reg., 1225,

1225 Pp./Pp. Reg., 1226, 1229 Pp./Pp. Reg., 1230, 1233, 1234, 1235, 1236, 1241, 1266, 1268, 1271 [XIV.]/1191-re: *Egris*, 1204: *Egena*, 1204, 1205>367–68, 1233, 1288, 1299/306, 1308 Pp. leg., [1311–42]/402, 1318, 1320/550/805, 1330, XIV./1235-re: *Egrus*, v., 1205: *Hegris*, 1205>367, 1330: *Egrys*, v., 1222 Pp./Pp. Reg., 1235, [1239 k.], 1243–44/1241-re, 1247 Pp./Pp. Reg., 1270, 1283, [1288], 1324/342, [XIV.]/1191-re: *Egres*, 1223 Pp./Pp. Reg.: de *Gres*, 1235 Pp.: *Aegris*, 1239: *Eg(ri)s* | **Lat.** 1211/XIV.: *Agriensis*, 1220 Pp./Pp. Reg., 1222 Pp./Pp. Reg., 1233, 1235: *Egriensi*, [1230]/231: *Egriensis*, 1236/Pp. Reg.: *Egreensis*, 1238: *Egriensem* (Gy. 1: 855). Egy alkalommal **Egresd** alakváltozattal említik. **4.** 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett halastó' +1075/+124/+217: *Egres* (Gy. 1: 891).

A m. *éger* ~ R., N. *eger* 'égerfa' –s helynévképzős származéka (FNESz.), s a terület jellemző növényzetére, az égerfára utalt. A **4.** hn., amely a halastavat jelölte, a környező vidéket jelölő mikronévből jöhetett létre metonímiával.

Egresd 'település és monostor Csanád vm. középső részén a Maros bal partján' 1330: *Egresd* (Gy. 1: 855). L. **Egres**.

Az *Egres* név –d helynévképzővel bővült alakja.

Egyházasilya 'település Bodrog vm. Ny-i részén, Szentlászló

határosa' 1339: *Eghazas Ilya* (Gy. 1: 720). A **Háromilya** néven szereplő birtok része vagy negyedik falva lehetett. Tudniillik Pet. f. Ilya (~ Elye) eladja Háromilya birtokát és megtartja Egyházasilyát.

Egy nem adatolható helynévhez, amely pusztá személynévből *Ilya* (< *Elye*) ([1067/1267: *Ilya*, ÁSz. 275) alakult magyar névadással, járulhatott a m. *egyház* 'templomos' (TESz.) megkülönböztető jelzői előtag, amely a település egyházas voltára utalt.

Egyházaskér 'település Csanád vm. DNy-i részén a Tisza mellett' +1247/+284//572, 1320 (Cs. 1: 698): *Eghazasker*, +1247/+284//572, +1284/323/572: *Egyhazasker* (Gy. 1: 861). L. **Kér 2.**

A korábbi datálású *Kér* névhez utólag kapcsolt *egyház* megkülönböztető jelzői előtaggal, kiegészítéssel jött létre. Az előtag arra utalt, hogy a település rendelkezett templommal, amelyet a források szerint Szűz Mária tiszteletére szenteltek.

Egyházasszőlős 'település Csanád vm. K-i részén a Maros jobb partján' 1329: *Eghazaszeuleus*, p. (Gy. 1: 872). L. **Szőlős 1.**

A *Szőlős* névhez kapcsolt *egyház* 'templomos' (TESz.) jelzői előtaggal jött létre. A jelző arra utalt, hogy a település templommal rendelkezett.

Ejcse ~ **Écse** 'Csanád vm. DNy-i határára elfolyó, a Tiszába ömlő

patak' 1325/334: *Eyche*, fl. (Gy. 1: 846).

Pusztá személynévből (1075/+1124/+1217: *Ece*, *ÁSz.* 265) alakult magyar névadással, s valószínűleg egykori birtokosára utal.

Eköd 'település Csanád vm.-ben, helye ismeretlen' 1230: *Ekud*, t. (Gy. 1: 856).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Többé nem szerepel.

Él 'település Bodrog vm.-ben, Élszekcsővel együtt említik, akörül lehetett' 1341: *El*, p. (Gy. 1: 728, Z. 1: 631).

Pusztá személynévből ([1252]/1252: *El*, *ÁSz.* 273) alakult magyar névadással, s valószínűleg egykori birtokosára utal.

Ellés 'település és monostor Csongrád vm. középső részén Csongrádtól ÉNy-ra' 1326: *Helleus*, p., mon. ~ *Ehellius* ~ *Hehellius*, p., 1326, 1327, 1330: *Elleus*, p. (Gy. 1: 895). **Ellésmonostora** néven is említik.

Az *Ellésmonostora* név második névelemének eltűnésével, redukcióval jött létre. Az eltűnt névrész a Bor-Kalán nem birtokában álló nemzetségi monostorra utalt. Ugyanakkor elképzelhető, hogy pusztá személynévből (1181//XVI.: *Eleus*, *ÁSz.* 279) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. előzménye a 1219/1550: *Echileus* szn. < lat. *Achilleus* szn. (FNESz. *Üllés*). Helyesírási

sajátság, hogy az adatokban a magánhangzó előtt egy hangérték nélküli *h* áll (vö. NYIRKOS 1986: 99).

Ellésmonostora 'település és monostor Csongrád vm. középső részén Csongrádtól ÉNy-ra' 1306, 1326: *Elleusmonustura*, p., 1326: *Elleusmonustra*, mon. ~ *Helleus monastra*, p. (Gy. 1: 895). L. **Ellés**.

A m. *Ellés* szn. (1181//XVI.: *Eleus*, *ÁSz.* 279) és a m. *monostor* 'kolostor' (TESz.) fn. összetétele. A hn. arra utalt, hogy a település monostorral rendelkezett: a település a Bor-Kalán nem birtoka nemzetségi monostorral.

Ellős 'település Arad vm.-ben Aradtól DK-re' 1334–5/Pp. Reg.: *Helleus* ~ *Zolews* (Gy. 1: 175). **Ellősfalva** néven is említik.

Az *Ellősfalva* névből jöhetett létre a második névrész eltűnésével, ellipszissel. Ugyanakkor az sem zárható ki, hogy pusztá személynévből (1181//XVI.: *Eleus*, *ÁSz.* 279) keletkezett magyar névadással (FNESz. *Temesillésd*).

Ellősfalva 'település Arad vm.-ben Aradtól DK-re' 1326>349: *Ellesfalua*, p. (Gy. 1: 177), 1334–5/Pp. Reg.: *Elleusfelua* ~ *Heleusfelua* (Gy. 1: 175). L. **Ellős**.

A m. *Ellős* szn. (1181//XVI.: *Eleus*, *ÁSz.* 279) és a m. *falua* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának összetétele. Esetleg egymás mellett párhuzamosan élt az *Ellős* névalakkal. A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Élmeg 'Bodrog vm.-ben említett föld, helye ismeretlen' 1297: *Elmeg*, t. (Gy. 1: 717). Talán összefügg **Él** településsel.

Bizonytalan etimológiájú, s bár korábbi adatolású, de első néveleme összefügghet **Él** település nevével. Második néveleme talán a meg 'vmi mögött levő terület' (TESz. *mög*) névutó. A hn. valószínűleg viszonyító jellegű, jelentése: 'Él település mögött/után' fekvő hely. Többé nem szerepel.

Élszekcső 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén Botmonostorától Ny-ra' 1341: *Elzekcheu*, p. (Gy. 1: 728, Z. 1: 631). L. **Él, Szekcső**.

Az egymás közelében fekvő **Él**, ill. *Szekcső* települések összefoglaló neve lehet.

Enyed 'település Békés vm. É-i részén Gyarmattól ÉNy-ra' 1219/550: *Egneg*, v. ~ *Guneg* [ɔ: *Euneg*], v., 1301>437: *Enygh*, p., 1320>437: p. *Enyd* vocata, que al. nom. Ewswen vocari dicitur, 1322/338: *Eened*, p. (Gy. 1: 505). L. **Ösvény**.

Pusztá személynévből (1232: *Enud*, ÁSz. 287) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. az e. lat. *Egidius*-ből származtatható m. *Egyed* szn. mellékalakja (FNESz. *Nagyenyed*).

Enyes 'Békés vm.-ben Torda határában említett víz' [1330 k.]: *Hehnus*, stag. (Gy. 1: 515). L. **Enyes-ér**.

Talán a m. *enyves* mn. származéka, melynek töve a

következő változatokban élt: *enyű* ~ *enyő* ~ *enyé* (TESz. *enyv*). Mivel '(fagyöngyből főzött) ragasztószer', arra utalhatott, hogy a víz körül álló fákon sok volt a fagyöngy. LIPSZKYNél *Enyves*.

Enyes-ér 'Békés vm.-ben Torda határában említett víz' [1330 k.]: *Ehneseer*, stag. (Gy. 1: 515). **Enyes** néven is említik.

Az *Enyes* nevű víz és a m. *ér* földrajzi köznévi összetétele. A hn. a víz elvezető erét jelöli. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a m. *enyv* fn. –s képzős származékának és a m. *tő* 'torkolat' (TESz.) főnévnek az összetétele. Mivel '(fagyöngyből főzött) ragasztószer', arra utalhatott, hogy a víz körül álló fákon sok volt a fagyöngy.

Enyes-tő 'Békés vm.-ben Torda határában említett hely, bizonyára az Enyes(-ér) torkolata' [1330 k.]: *Hehnestu*, loc. (Gy. 1: 515).

Az *Enyes* nevű ér és a m. *tő* 'torkolat' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. A hn. az ér torkolatát jelöli.

Eperjes 1. 'Csongrád vm.-ben Csany határában a Tisza mellett említett halastó' +1075/+124/+217: *Haperies*, pisc. (Gy. 1: 893). **2.** 'monostor és település Arad vm.-ben Lippától K-re, a Maros mellett' [1177]>405: *Eperyes*, 1219/276: *Eperies*, 1230 k.: *Apries* ~ *Eper[es]* [pecséten], 1233: *Epuryes* (Gy. 1: 175).

A m. *eper* 'földieper, számoça; eperfa' (TESz.) fn. R. *eperj-*

változatához kapcsolódott az *-s* melléknévképző (FNESz.). Az **1.** hn. arra utalhatott, hogy a tó környékének jellemző növénye a számóca, s ez a mikronév lett a halastó neve metonimikus úton. A **2.** hn. esetén hasonló motivációjú mikronév vált a település nevévé metonimikus úton.

Ér 'Békés vm.-ben Gyarmat határában említett víz' 1329/476: ad aquam *Eer* vocatam (Gy. 1: 507).

A m. *ér* 'lusta folyású, iszapos medrű folyóvíz' (TESz.) jelentésű földrajzi köznévből keletkezett hasadással.

Ér töve 'Csongrád vm.-ben Csany határában a Tisza mellett említett halastó' +1075/+124/+217: *Ertue*, pisc. (Gy. 1: 893).

Egy esetleges *Ér* víznévhez kapcsolt m. *tő* 'alsó vég, torkolat' (TESz.) jelentésű földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjával jöhetett létre. Azt a helyet jelölhette, ahol az *Ér* nevű víz a halastóba ömlött. Innen kapta a nevét a tó metonimikus úton.

Erdőszádkeszi 'település Arad vm.-ben Lippától DNy-ra' 1278/XVIII.: *Erdizadkezi*, t. (Gy. 1: 180). L. **Keszi**.

A *Keszi* névhez kapcsolt *Erdőszád* megkülönböztető jelzői előtaggal jött létre. A hn. első névrésze maga is két névelemből áll: az *erdő* 'fás terület' (TESz.) és a m. R. *szád* 'nyílás' (TESz.) főnév összetétele (FNESz. *Lippakeszi*, *Szádelő*). Arra utalt, hogy a

település egy erdő szájánál, azaz kezdeténél feküdt (vö. Gy. i. h.).

Eresztvény 1. 'Békés vm.-ben Károly határában említett növendékerdő' 1326: cum silva de novo plantata *Ereztien* dicta (Gy. 1: 509). **2.** 'Maros menti erdő Csanád vm.-ben, Makófalva és Szentlőrinc közös határában említik' 1337: *Ereztuen*, s. ~ *ereztwen*, s. ~ *Ereztewen*, s. (Gy. 1: 835, 863, 871).

A m. R. *eresztvény* 'fiatal, sarjadó erdő' földrajzi köznévből (TESz.) keletkezett, amely alapja a m. *ereszt* 'sarjad, hajt' ige (TESz.) (FNESz.). Mindkét adat közszói jellegű.

Erzsébetforra 'település Arad vm. D-i részén Nádasd közelében' 1274>340: *Elysabethforra* (Gy. 1: 175).

A m. *Erzsébet* ([1244]: *Ersebyth*, ÁSz. 278) szn. és a birtokos személyjellel ellátott lat. *foro* 'vásárhely' fn. összetétele. Későbbi adatai alapján a hn. névrészcserevel *Erzsébetkuta* (1471: *Elsewbethkwtha* (i. h.) alakban élt tovább. Ez alapján valószínűsíthető, hogy az eredeti adat íráshibás, azaz a *forra* tkp. forrása lenne.

Eszter 'település Bodrog vm. középső részén Potalától K-re' *1198 Pp./Pp. Reg.: *Ester*, v. (Gy. 1: 717). Mivel a kalocsai dézsmakerületben feküdt, kérdéses, hogy azonosítható-e Eszter faluval, mely a Borsód és Katymár közötti vidéken feküdt.

Talán puszta személynévből ([1177]/1405: *Esteurd*, ÁSz. 296) alakult magyar névadással.

Eszterd 'Arad vm.-ben Magyargyörk határában említett völgy' 1326>349: *Esterd*, vall. (Gy. 1: 177).

Talán puszta személynévből ([1177]/1405: *Esteurd*, ÁSz. 296) alakult magyar névadással. Ugyanakkor az sem zárható ki, hogy a hn. a közeli *Esztevérd* névváltozatból alakult népetimológiás úton.

Esztevérd 'település és révhely Arad vm.-ben Aradtól ÉNy-ra, a Maros partján' [1177]/405: *Esteurd* (Gy. 1: 182).

Etimológiája bizonytalan. Esetleg GYÖRFFY alapján elképzelhető, hogy az *ösztövér* 'sovány, száraz, aszott' fn. *-d* helynévképzős származéka.

Ete(j) 'település Csongrád vm.-ben, helye ismeretlen' 1266: *Ethey*, t., 1276 Pp.: *Ete*, t. (Gy. 1: 895).

Puszta személynévből (1138/1329: *Ete*, ÁSz. 292) alakult magyar névadással. A honfoglaló Ond vezér fia, *Ete*, a Bor-Kalán nem őse nevét viselő birtok, mely a tatárjáráskor néptelenedhetett el. Többé nem szerepel. Az 1266-os adat esetleg 'etei föld'-nek értendő, nem helynévképzős *Etej* településnévként.

Etény 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen' 1338: *Ethen*, p. (Gy. 1: 717).

Talán a m. *Ete* szn. (1138/1329: *Ete*, ÁSz. 292) *-ny* képzős

származékából metonímiával jött létre.

Falu tava 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett tó' [1230]/231: *Folutoa* (Gy. 1: 237).

A *falu* földrajzi köznévhöz kapcsolt birtokos személyjeles *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi könévvel jött létre, s közösségi birtoklásra utalt. BÁRCZI a *v* megjelenését történeti okokra vezeti vissza (1958: 40).

Fark 'település Csongrád vm. D-i részén Szegedtől ÉK-re' 1266: *Forcu*, t., 1276 Pp.: *Forquu*, t., 1327: *Fork*, [XIV. e.]: *Fark* | *-i* 1330: Thom. de *Farky* (Gy. 1: 895).

Puszta személynévből (1202–03/cr. 1500: *Forc*, ÁSz. 315) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *fark* főnévből alakult (FNESz. *Farkirét*).

Farkasakasztó 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett hely' 1192/374/425: *Farcasagastou*, loc., [1192]/394: *Farkasagasto* (Gy. 1: 236).

A személynévként alkalmazott (1138/1329: *Farkas*, ÁSz. 301) *farkas* állatnév és a m. *akaszt* ige folyamatos melléknévi alakjának összetétele. Arra utalhatott, hogy az adott valóban farkast, vagy egy ilyen nevű embert akasztottak.

Fás 'Békés vm.-ben Szilas közelében említett mocsár' 1221/550: *Fas*, palus (Gy. 1: 506, 514).

A m. *fa* fn. –s melléknévképzős alakja. Arra utalt, hogy az adott helyen sok volt a fa. A mocsár metonimikus úton kapta a nevét.

(Faw) 'település Békés vm.-ben, helye ismeretlen, esetleg a bihari határszélen kereshető' 1323/394: *Faw*, p. (Gy. 1: 506).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Fecel ? ~ [Fecel szigete] 'Békés vm.-ben Bajom határában említett sziget' 1215/550: *insula Miskae et Fecel* (Gy. 1: 502).

A névalak alapján vagy puszta személynévből (1215/1550: *Fecel*, ÁSz. 302) alakult magyar névadással, vagy a *Fecel* személynév és a birtokos személyjeles m. *sziget* földrajzi köznévi összetételéből alakult a név latinra fordított alakja. A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal.

(Fegel) 'település Csanád vm.-ben, helye ismeretlen' 1238: *Fegel*, t. (Gy. 1: 856).

Puszta személynévből (1238: *Fegel*, ÁSz. 303) alakult magyar névadással. A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal.

[Fehér-Körös] 'a Körös legdélibb ága Békés vm.-ben, Kertesd határában említik' 1261/271: *iuxta Crisium Album* (Gy. 1: 493, 509, 512). Vö. **Körös**.

A *Körös* egyik ágának megnevezéseként annak nevéhez kapcsolt m. *fehér* 'sellőző, habzó vizű' (FNESz.) megkülönböztető

jelzővel hozták létre. Az előtag a *Fekete-Körös* előtagjával korrelációban áll.

Fehér-tó 1. 'Tisza menti halastó Bodrog vm.-ben Csecstó határában' 1224/291/389: *Feyrtow*, pisc. (Gy. 1: 715). **2.** 'Csanád vm.-ben Zentától K-re levő hely' +1256: *Feyrtou* (Gy. 1: 869). **3.** 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett halastó' +1075/+124/+217: *Feirtou* (Gy. 1: 891).

Az **1.** és **3.** víznév a m. *fehér* mn. 'sellőző, habzó vizű; világos színű' (TESz.) és a *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi összetételeként jött létre. Az előtag arra utalt, hogy a tó vize habzott, vagy szárazságban kiszáradt és a mederben kiült a szikes talaj jellemző színe. A **2.** helynév egy közeli víznévből alakulhatott metonímiával.

Fejéregyház 1. 'település Arad vm.-ben Aradtól D-re' +1256: *Feyereghaz*, 1274>340: *Feyreghaaz*, 1321: *Feyeryghaz*, 1334–5/Pp. Reg.: *Alba Ecclesia* (Gy. 1: 175). **2.** 'település Békés vm. Ny-i részén, a Körös mellett' 1297: *t-s vacuas et habitatoribus destitutas* *Feyreghaz*, 1329/330/378: *Feyerhyghaz*, p., 1329/330/378, 1330/378: *Feyereghaz*, p. (Gy. 1: 506). **3.** 'település Csanád vm. Ny-i részén Révkanizsa közelében' 1274>340, 1337: *Feyreghaz*, p. (Gy. 1: 856).

Az előtag a m. *fehér* mn. R. *fejér* alakjának és az *egyház* 'templom' (TESz.) főnévnek az összetétele, s az épület színére utalhatott.

Fejérem 'település Békés vm. DK-i részén, Békéstől DK-re fekketett' 1261/271: *Feyerem*, v. (Gy. 1: 506). Cs. (1: 650) 1261 alatt Villa *Feher Eurem*-et ad meg (Fejér IV, 3: 40 alapján), de 1395-ből közöl *Feyerem* formát.

Korábbi alakváltozata alapján elképzelhető, hogy a m. *fehér* mn. R. *fejér* alakjának és a m. R. *örém*, *örény* 'örvény, halászhely' (TESz.) fn. összetétele.

Fejérjuh ? 'Csanád vm.-i föld a Marostól D-re, Keresztúr közelében' +1256, 1274>340: *Feyeryuh*, *1266: *Feeyr yhu*, t., +1276 Pp.: *Feirihu*, t. (Gy. 1: 856).

Etimológiája nagyon bizonytalan, talán a m. *fehér* mn. R. *fejér* alakjának és a m. *juh* állatnévnek az összetétele.

Feket ere 'Csanád vm.-ben Morotva település határában említett állóvíz' 1211: *Feket hereh*, stag. (Gy. 1: 864).

A hn. első tagja a m. *fekete* mn., a második az *ér* 'patak' (TESz.) földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakja. Az első tag szóvégi *e*-jének a redukciója a szóhatárokon találkozó két azonos hanggal magyarázható. Az elnevezés a vízfolyás sötét színére utalhatott.

Feketefa 'település Arad vm. D-i részén, Nádasd és Simánd körül fekketett' +1256: *Feketeufa*, 1274>340: *Feketefa* (Gy. 1: 176).

Az előtag a m. *fekete* mn., az utótag a m. *fa* 'erdő' jelentésű fn. Jelentése valószínűleg 'sűrű erdő'.

A közelében fekvő település innen kapta a nevét metonímiával. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a *fa* utótag a m. *falu* földrajzi köznévből rövidült alakja (vö. RMCSSZ. 1970). Ez esetben a település talán a területet jellemző fekete színű földről kaphatta a nevét.

Feketető 'település Arad vm. K-i részén Fülöpköve közelében' 1337: p. ... *Feketwtow*, que al. nom. Mykchehaza vocatur (Gy. 1: 176).
L. Mikcseháza.

Egy nem adatolható *Fekete-tó* víznévből jött létre metonímiával. Arra utalt, hogy a település egy ilyen nevű sötét vizű tónál alakult ki: előtagja a m. *fekete* mn., utótagja a *tó* 'állóvíz' földrajzi köznévből (FNESz. *Körös-feketető*).

Feladorján 'település Bodrog vm. K-i részén a Tisza jobb partján' 1331: *Feeladrian*, p. (Gy. 1: 704). Alakváltozata: **Felsőadorján. L. Adorján.**

Az *Adorján* névhez kapcsolt *fel* 'felső' (TESz.) megkülönböztető jelzővel jött létre szintagmatikus szerkesztés eredményeként. Előtagja *Aladorján* hn. első névrészával áll korrelációban.

Félegyház 'település Bács vm.-ben, Bács és Böki között fekketett' 1346: *Feleghaz* (Cs. 2: 149, AnjouOkm. 4: 586).

Az első névelem a m. *fél* számnév, a második a m. *egyház* 'templom' (TESz.) fn. Tkp. jelentése 'félbemaradt, vagy

leomlott, romos templom' (FNESz. *Féltorony*).

Felgödös 'település Csanád vm. K-i részén Pécsktől Ny-ra' 1266/300: *Fulgudus*, t., 1333/Pp. Reg.: *Felgedus* (Gy. 1: 857). Alakváltozata: **Felsőgödös**. L. **Gödös**.

A *Gödös* névhez kapcsolt *fel* 'felső' (TESz.) megkülönböztető jelzővel jött létre. Korrelatív párjára nincs adatunk.

Fellak 'település Arad vm. Ny-i részén a Maros bal partján' [1308 k.]: *Fellok*, v., 1330, 1333–5/Pp. Reg.: *Fullak*, p., 1333–5/Pp. Reg.: *Fellak* ~ *Fallak* (Gy. 1: 176).

Az első névrész a m. *fel* 'felső' (TESz.) (az eredeti *felső* alakból jött létre a *-ső* képző elhagyásával), a második névrész a m. *lak* 'ház, lakás' (TESz.) fn. (FNESz.).

Felsőadorján 'település Bodrog vm. K-i részén a Tisza jobb partján' 1335: *Felseuadrian*, p. ~ *Felsewadrian* ~ *Fulsewadrian*, 1341: *Adrian superiori*, p., 1344: *Feulseuadryan*, p. ~ *Fulseuadryan*, p. (Gy. 1: 704). Alakváltozata: **Feladorján**. L. **Adorján**.

Az *Adorján* névhez kapcsolt *felső* megkülönböztető jelzői előtaggal jött létre. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a *Feladorján* névből jött létre az első névrész *-ső* képzővel való bővülésének eredményeként. Előtagja a *Aladorján* hn. előtagjával áll korrelációban.

Felsőgödös 'település Csanád vm. K-i részén Pécsktől Ny-ra' 1348: *Felseuedus* (Gy. 1: 857). Alakváltozata: **Felgödös**. L. **Gödös**.

A *Gödös* névhez kapcsolt *felső* megkülönböztető jelzői előtaggal jött létre. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a *Felgödös* név első névelemnek *-ső* képzővel való bővülésének eredményeként jött létre.

Felszanád 'település Csanád vm.-ben a Tisza mellett, Révkanizsától D-re' 1337: *Felzanath*, p. (Gy. 1: 870). L. **Szanád**.

A *Szanád* névhez kapcsolt *fel* 'felső' (TESz.) megkülönböztető jelzővel jött létre szintagmatikus szerkesztés eredményeként. Előtagja *Alszanád* előtagjával áll korrelációban.

[Fel]szőlős 'település Csanád vm. K-i részén a Maros jobb partján' 1329: *superiorem Zevleus*, p. (Gy. 1: 872). L. **Szőlős**.

A *Szőlős* névhez kapcsolt *fel* megkülönböztető jelzővel jött létre. Korrelatív párjára nincs adatunk.

Feltímár 'település Csanád vm. K-i részén a Marostól É-ra' 1329: *Fultimar*, p., 1331: *Feltymar*, p. (Gy. 1: 874). **Feltímártelke** néven is említik. L. **Tímár**.

A *Tímár* névhez kapcsolt *fel* megkülönböztető jelzővel jött létre szintagmatikus szerkesztés eredményeként. GYÖRFFY szerint mellette *Altímár* birtoknak is kellett lennie, bár adatunk nincs rá. HECKENAST a foglalkozásnévi

eredetű helynevek közé sorolja (1970: 127).

Feltímárteleke 'település Csanád vm. K-i részén a Marostól É-ra' 1346: *Felymarteleke*, p. (ZichyOkm. 2: 189, Cs. 1: 705). L. **Feltímár**.

A *Feltímár* névhez kapcsolt m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjával való kiegészüléssel jött létre.

[Fel]tömpös 'település Csanád vm. Ny-i részén a Marostól É-ra, a Száraz-ér torkolatánál' 1274>340: *Tembes superior* in qua eccl. in honore S. Nicolai esset constructa (Gy. 1: 875). **Szentmiklóstömpöse** néven is említik. L. még **Tömpös 1**.

A *Tömpös* névhez kapcsolt *fel* 'felső' (TESz.) megkülönböztető jelzővel jött létre szintagmatikus szerkesztéssel. Az előtag az eredeti *felső* alakból jött létre a *-ső* képző elhagyásával. Előtagja az *Altömpös* hn. előtagjával áll korrelációban.

Felvelnök 'település Csanád vm. középső részén a Maros jobb partján, Csanádtól ÉNy-ra' +1256: *Feluelnuk*, 1274>340: *prope superiorem Wlnuk*, 1299: p. *Feluelnuk* que moderno vocabulo Makofolua (Gy. 1: 863). L. **Makófalva, Velnök**.

A *Velnök* névhez kapcsolt *fel*-megkülönböztető jelzővel jött létre. Előtagja az *Alvelnök* hn. előtagjával áll korrelációban. Eredetileg a Maros két partján települt átkelőhely. 1256-ra már két falu alakult ki rajta a Maros két oldalán:

Felvelnek a jobb és Alvelnek a bal parton.

Fenyér 'település Bács vm. ÉNy-i részén a szondi uradalomban, helyét közelebbről nem ismerjük' [1230]/231: *Fener*, v. (Gy. 1: 235).

A m. *fenyér* 'vizes-füves földterület' főnévből (TESz.) alakult, s a vidék talajának minőségére, milyenségére utalt (FNESz. *Fenyéres*).

Fést ? 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett mocsár' [1230]/231: *Feest*, stag. (Gy. 1: 237).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Fír ? 'település Bács vm. DNy-i részén, Bácsból D-re feketett' 1308: *Fyr* (Gy. 1: 220).

A személynévként (1248: *Fuurh*, ÁSz. 320) is alkalmazott m. *fürj* madárnév R., N. *fir* változatából (TESz.) keletkezett (FNESz. *Für*). Későbbi adatai is *í*-vel: 1395: *Fyrfalwa* (Cs. 2: 149), ez alapján inkább *í* olvasatú lenne, CSÁNKI így olvassa, GYÖRFFY viszont *Für*-nek.

Fiútelek 'település Arad vm. D-i részén, helyét pontosabban nem ismerjük' 1274>340: *Fyuteluk* (Gy. 1: 176).

A m. *fiú* 'fiatal férfi' (TESz.) fn. és a m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznévből összetétele. A hn. esetleg arra utalt, hogy a települést birtokosa az apjától örökölte.

Fok 1. 'Arad vm.-ben a Maros partján Ség mellett említett hely' [1177]/405: supra rippam Morisii,

que vocatur *Fuc* (Gy. 1: 163, 184).
2. 'Csanád vm.-ben Morotva település határában említett hely' 1211: *Foc* (Gy. 1: 864). Talán azonos a **Harangod foká**-nak említett hellyel. **3.** 'Csanád vm.-ben Makófalva Ny-i határában elfolyó patak a Maros és a Száraz-ér között' 1337: *Fok*, riv., loc. (Gy. 1: 863).

A m. *fok* 'benyúlás, földnyelv' (TESz.) földrajzi köznévből alakult. Az **1.** név GYÖRFFY szerint a Maros holtágát jelölheti (FNESz. *Drávafok*).

Fonó 'település Bács vm. ÉNy-i részén Alatkától DK-re' [1244 e.]: *Funov*, t., [1244 e.], 1346: *Funou*, p., 1332-7/Pp. Reg.: *Fono*, 1338-40/Pp. Reg.: *Fauo*, 1346: *Funow* (Gy. 1: 219).

A m. *fon* ige folyamatos melléknévi igeneves alakja. A település lakosainak jellemző foglalkozására utalhatott (HECKENAST 1970: 100). GYÖRFFY szerint királyi fonók lakták (i. h.).

Forcak ? halma 'Békés vm.-ben Bala határában említett hely' 1326: *Forcakhalma* (Gy. 1: 503).

Az elnevezés első elemének lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Utótagja a *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) birtokos személyjeles alakja.

Földeák 'település Csanád vm. ÉNy-i részén Makófalvától É-ra' 1332/572: *Fyldyak* (Gy. 1: 857).

A hn. egykori birtokosa, *Fil Deák* nevét örzi. A *föl* olvasat kérdéses lehet, a XV. századból is csak *i-s* adatai vannak. INCZEFI

GÉZA művében a XVI. századig szintén csak *i-s* adatokat közöl. Népi neve *Föl* mellett *Fül* formájú is. Az előtagot a *Filipus* becéző csonkításának mondja. KISS LAJOS a mai *Föl*-t szintén beleértéssel magyarázza (FNESz.).

Földvár 1. 'település Arad vm. É-i szélén' 1343: *Feldwar* (Gy. 1: 176). **2.** 'település Bács vm. ÉK-i részén a Tisza mellett, Becsétől D-re' 1316>418: *Ffeldwar* (Gy. 1: 219). **3.** 'település Bács vm. D-i részén a Duna mellett, Bástól DK-re' 1330: *Feulduar*, p. (Gy. 1: 219). **2-3.** 'pontosabban nem azonosítható település Bács vm.-ben' 1308: *Feldwar* (Gy. 1: 219).

A hn. egy földsáncokból álló egykori erődre utalt, amelyről a település a nevét metonímiával kaphatta (FNESz. *Dunaföldvár*).

Föveny-tó 'Bodrog vm.-ben Megyere és Tóti határában említett tó' 1347: *Feuento*, stag. (Z. 2: 241).

Az előtag a m. *föveny* 'homok' (TESz.) fn., az utótag pedig a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévből. Arra utalhatott, hogy a tó partján finom homokszegély húzódtott.

Föveny-tó út ? 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett hely' 1211: *Fuentuhout* (Gy. 1: 706).

A *Föveny-tó* víznév és a m. *út* fn. összetételével jött létre arra utalva, hogy a megnevezett hely a *Föveny-tó*hoz vezető út mellett terülhetett el. Vö. *Föveny tó*.

Futak 'település és révhely Bács vm. D-i részén a Duna mellett, Péterváradtól Ny-ra' 1250: terra,

que *Futog* et a quibusdam Batkay nominatur, 1270, 1304: *Futog*, t., +1282/346, 1307 [későbbre datálható], 1330: *Futak*, 1303/323, 1311/323, 1317/323, 1318, 1328, 1323: *Futagh*, v., 1316, 1330: *Futag*, 1320/322, 1322: *Futaak* (Gy. 1: 219, 220). L. **Batkaj**.

Puszta személynévből (+1086: *Futoc*, ÁSz. 320) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *fut* ige származéka, így tkp. jelentése 'futár' (FNESz.).

Füged 'település Csanád vm. K-i részén a Marostól D-re' 1326, 1330, 1332, 1333–5/Pp. Reg.: *Figud*, v., 1328, 1330, 1333–5/Pp. Reg.: *Fygud*, v. (Gy. 1: 857).

Puszta személynévből (1199: *Figuth*, ÁSz. 307) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. eredete tisztázatlan. A m. *füge* főnévvel való rokonsága KISS LAJOS szerint valószínűtlen (FNESz. *Nagyfüged*). A hn. egykori birtokosa nevét őrizheti.

Fül ? 'Csongrád vm.-ben Csany határában, a Tisza mellett említett halastó' +1075/+124/+217: *Filu*, pisc. (Gy. 1: 893).

Puszta személynévből (1255: *Fyl*, ÁSz. 308) alakult magyar névadással, esetleg birtoklásra utalva. Az alapjául szolgáló szn. a m. *Fülöp* ~ *Filep* családjába tartozik; rövidüléssel alakult ki. Más feltevés szerint a m. *fül* ~ R. *fil* főnévből alakult (FNESz. *Filkeháza*).

Fülöpköve 'település Arad vm. K-i határánál a Maros partján'

+1256: *Phylupkue*, 1337: *Philepkuy*, p. (Gy. 1: 176).

A m. *Fülöp* szn. (1138/1329: *Pilop*, ÁSz. 640) és a m. *kő* 'szikla' (TESz.) fn. birtokos személyjeles alakjának összekapcsolásával jött létre. Eredetileg valóban hegy neve lehetett, mert ma is sziklát jelöl (Gy. 1: 176). A hegynév metonimikus úton válhatott a település nevévé.

Fülöplaka 'település Arad vm. D-i szélén a Berekszó mellett' 1323/332: *Phyluplaka*, p. (Gy. 1: 176). **Fülöptelke** néven is említik.

A *Fülöptelke* névből jöhetett létre a földrajzi köznévi második névrész kicserélésével. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy közvetlenül a *Fülöp* szn. (1138/1329: *Pilop*, ÁSz. 640) és a m. *lak* 'szálláshely, udvarhely, lakóhely, település' (TESz.) fn. birtokos személyjeles alakjának összekapcsolásával jött létre, s egykori birtokosára utalt.

Fülöptelke 'település Arad vm. D-i szélén a Berekszó mellett' 1274>340: *Phylupteluky* (Gy. 1: 176). L. **Fülöplaka**.

A *Fülöp* szn. (1138/1329: *Pilop*, ÁSz. 640) és a m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) fn. birtokos személyjeles alakjának összekapcsolásával jött létre, s az egykori birtokosra utalhatott.

Fûr 'település Békés vm. É-i részén Szeghalomtól É-ra' 1216/550: *Firu*, v. (Gy. 1: 506). 1326-ban **Füregyház** néven templomát említik.

A m. *fürj* madárnév R. *für* alakjából alakult metonímiával a terület jellemző élőlényére utalva. Más elképzelés szerint puszta személynévből (1248: *Fuurrh*, ÁSz. 320) alakult magyar névadással (FNESz.). Ez esetben a hn. az egykori birtokosra utalhatott. Figyelemre méltó, hogy az adat végén, úgy látszik, tövéghangzó áll.

Füregyház 'település Békés vm. É-i részén Szeghalomtól É-ra' 1326/327/380: eccl. *Furreghaz* (Gy. 1: 506). **L. Fúr.**

A *Fűr* névhez kapcsolt m. *egyház* 'templom' (TESz.) főnévvel bővülés útján jött létre, s a település templomos voltára utalt.

Fűrész ? völgye 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett hely' 1211: *Furizuelgi* (Gy. 1: 706).

Etimológiája bizonytalan. Az első névrésze talán a m. *fűrész* 'fűrészmalom' (TESz.) fn., a második névrész a m. *völgy* földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakja (FNESz. *Fűrész*). Arra utalt, hogy az adott helyen fűrészmalom állhatott.

Fûs 'település Békés vm. K-i részén Szeghalomtól D-re' 1283/311: *Fyus*, p. (Gy. 1: 506).

A m. *fű* fn. –s melléknévképzős származéka, amely metonimikus úton vált a település nevévé. Arra utalt, hogy a település fűvel sűrűn benőtt helyre épült.

Füves 1. 'Arad vm.-ben Veresegyház és Füves határában említett patak, a Berekszó jobb oldali mellékvíze' 1331: *Fyves*,

aqua (Gy. 1: 163, 176, 187). **2.** 'település Arad vm. D-i részén a Füves patak mellett' 1234/550: *Fiues*, v. (Gy. 1: 176).

A m. *fű* fn. –s melléknévképzős származéka. Az **1.** név esetében valószínűleg a víz füves partja lehet a névadás motivációja. A **2.** település nevét a mellette folyó *Füves* patakról metonimikus úton nyerte.

Füzegy 'település Bács vm. ÉNy-i részén Szondtól É-ra' 1192/374/425, 1244: *Fizeg*, t., m., [1192]>394, [1230]/231, 1252: *Fyzege*, t., m., 1313: *Fyuzygh*, t., 1332–7/Pp. Reg.: *Fizig*, 1338–40/Pp. Reg.: *Figicz* (Gy. 1: 220).

A m. *fűz* növénynév –gy helynévképzős származéka. A terület jellemző növényzetére utalt (FNESz. *Füzesd*).

Fűzfark ? 'Tisza parti erdő Bodrog vm.-ben Csecstó határában' 1224/291/389: *Fyuzuforku*, s. (Gy. 1: 696, 715).

A m. *fűz* növénynév és a m. *fark* 'vég, hátsó rész' (TESz.) fn. összekapcsolódása. Adatában mindkét névelem tövéghangzóval szerepel, amelyek később a Horger-törvény, ill. a tövéghangzók lekopása miatt eltűntek.

Galamb ája 'Bodrog vm.-ben Csecstó határában említett mélyút' 1224/291/389: ad viam precipitem ... *Golombaya* (Gy. 1: 696, 715).

A m. *galamb* madárnév és a m. R. *aj* 'keskeny völgy' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele, s a

terület jellemző állatfajára utalt (FNESz. *Áj*).

Ganata 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen' 1297: *Ganata*, p. (Gy. 1: 717).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Többé nem szerepel.

Gara 'település Bodrog vm. Ny-i részén' 1290, [1290–301]/308, 1291, 1308 (?), 1313, 1333, 1334, 1342 (Z. 2: 39): *Gara*, p., t. (Gy. 1: 717).

Puszta személynévből (1266: *Kera*, *ÁSz.* 458) jött létre magyar névadással. A szn. a tör. *gara* 'fekete' melléknévből alakult a magyarban *k* > *g* zöngésüléssel. Más feltevés szerint déli szláv eredetű, ebben az esetben névátvétel eredménye. Vö. blg. (*Донкина*) *opá* hn., szb.-hv. *Góra* hn., szln. *Gora* hn. Ezek a déli szláv *gora* 'erdő' > 'hegy' köznévből keletkeztek (FNESz.).

Garé 'település Bács vm. Ny-i részén Bácstól ÉK-re' 1332–7/Pp. Reg.: *Zare*, 1338–40/Pp. Reg.: *Gare* (Gy. 1: 220).

A m. *Gara* személynévhez (1266: *Kera*, *ÁSz.* 458) (FNESz. *Kára*) az *-é* birtokjel járult, így tkp. értelme 'Garáé'. Ekkor a névvégi két magánhangzó közül az egyik kiesett: *Garáé* > *Garé*.

[Gazdagandrás]földre 'Bács vm.-ben említett föld, helye ismeretlen' 1279: t-m Diuitis Andree ... *Diues Andreas feldy* vocatam (Gy. 1: 221).

A hn. jelzői előtagja kétrészes szn. lehet, amelyben a m. *András* (cr. 100/1074: *Andreas*, *ÁSz.* 64) személynév előtt a m. *gazdag* 'tehetős' (TESz.) jelző áll. Valószínűleg így nevezték a terület egykori birtokosát. Az utótag a m. *föld* földrajzi köznévfő birtokos személyjeles alakja.

Gerebec 'település Bodrog vm. Ny-i részén Botmonostora és Baracska vidékén' 1347: *Gherebuch*, p. (Cs. 2: 199), 1349: *Gerebuch*, p. (Cs. 2: 199, Z. 2: 377).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Geréc 'település Bács vm. DNy-i részén a Vajas torkolatánál' *[1200 k.]/896 u.-ra: in portu *Greci*, 1325/336, 1334: *Gerech*, p., 1332–7/Pp. Reg.: *Geres* (Gy. 1: 221).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Gerla 'település és monostor Békés vm. DK-i részén Békéstől DK-re' *1259/466: *Gwrla*, 1295/423: *Gerla*, v., *1332–7/Pp. Reg.: *Gula*, v. (Gy. 1: 507).

Puszta személynévből (1290: *Gerlah*, *ÁSz.* 332) alakult magyar névadással. A ném. *Gerlach* szn. szolgált az alapjául (FNESz.).

Geró 'település Bodrog vm. DNy-i szélén, Bács vm. határán' 1192/374/425: *Guruu*, v., [1230]/231: *Gerun*, m. (Gy. 1: 718).

Puszta személynévből (1192/1374/1425: *Guruu*, *ÁSz.* 362) alakult magyar névadással, s

valószínűleg az egykori tulajdonosra utal.

Gibárt ’település Bodrog vm. Ny-i részén, Szentlászló határosa’ 1340: *Geubar ~ Geubart*, t. vacua, 1340 (Z. 1: 586–7), 1346: *Gebarth*, p. (Gy. 1: 725), 1343: *Gybard*, p. ~ *Gibarth*, p. (Z. 2: 83), 1347: *Gybart* (Cs. 2: 200).

Pusztá személynévből (1051: *Gebart*, ÁSz. 326) alakult magyar névadással. A személynévnek a ném. *Gebhard*, *Gebhart* szolgált alapjául (FNESz.).

Giroltfalva ’település Arad vm.-ben Aradtól DK-re’ 1333–4/Pp. Reg.: *Gerlochfalua* (Gy. 1: 177). **Giroltháza** néven is említik.

A m. *Gerolt* szn. (1138/1329, ÁSz. 333) és a birtokos személyjellel ellátott m. *falu* földrajzi köznévi összetétele. Datálása szerint a *Giroltháza* névalakkal párhuzamosan alakult. Valószínűleg az egykori birtokosra utalt (FNESz. *Girótfá*).

Giroltháza ’település Arad vm.-ben Aradtól DK-re’ 1333–4/Pp. Reg.: *Gerolthaza* (Gy. 1: 177). L. **Giroltfalva**.

A m. *Gerolt* szn. (1138/1329, ÁSz. 333) és a birtokos személyjellel ellátott m. *ház* földrajzi köznévi összetétele. Datálása alapján a *Giroltfalva* névvel párhuzamosan alakult. A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utalt (FNESz.).

Gödös ’település Csanád vm. K-i részén Pécsktől Ny-ra’ 1231: *Guedus*, pr., 1237: *Gueduch*, v. ~

Gveduch, v., 1239: *Guedeck*, v., 1334–5/Pp. Reg.: *Gedus* (Gy. 1: 857). Bizonyára belőle vált ki **Fel(ső)gödös**.

Vagy a *Gudus* pusztá személynévből (1211, ÁSz. 352) jött létre metonímiával, vagy a m. *Göd* szn. (1211: *Gud*, ÁSz. 351) –s helynévképzős alakja (FNESz. *Göd*).

Gömör ? -fok ’Bodrog vm.-ben Hetes határában említett hely’ 1338/439: *Gumurfok* (Gy. 1: 720).

Az előtag a személynévként (1150k./13–14. sz.: *Gumur*) és helynévként is használt ótörök *kömiür* ’szén’ főnévből keletkezett (a magyarban *k > g* zöngésülés ment végbe) (FNESz. *Gömör vármegye*). Az utótag a m. *fok* ’benyúlás, földnyelv’ (TESz.).

Görbe(j) ’település Békés vm. É-i határánál, Szeghalomtól É-ra’ 1214/550: Tupa f. Pauli de v. *Gurbey*, 1221/550: fures ... de v. *Curbei* [ɔ: *Gurbei*], 1351: *Gwrbey*, p. (Gy. 1: 507).

A m. *Görbe* szn. (1398: Nicolaum *Gurbe*) (FNESz. *Görbeháza*) –j megszilárdult birtokjeles alakja (BENKŐ 1998: 168). *Görbe* is lehet a korabeli forma, hiszen mindegyik adat lehet –i melléknévképzős alak is. Későbbi továbbélése is kétféle: *Görbe-* ~ *Görbely*.

[Görög-rév] 1. ’átkelőhely a Dunán Geréc környékén Bács vm.-ben’ [1200 k.]/896 u.-ra: Danubium in *portu Greci* transnavigantes (Gy. 1: 221). **2.** ’átkelőhely a Tiszán,

Alpár határában Csongrád vm.-ben' (vö. Gy. 1: 885–6) [1200 k.]/896-ra: locus ille, ubi Greci mortui fuerunt, ... *portus Grecorum* nuncupatur (Gy. 1: 890). Később **Török-rév** néven említik.

A m. görög népnév és a m. rév 'vízi átkelőhely' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. A 2. név GYÖRFFY szerint onnan ered, hogy *Alpár* egy részét a XII. századtól a szávaszentdemeteri görög monostor bírta (i. h.)

Göze 'település Bács vm.-ben, talán Bácstól É-ra feketett' 1346: *Guze* (Cs. 2: 151, AnjouOkm. 4: 586).

Talán a m. *Göz* < R. *Gös* szn. (1211: *Guz*, ÁSz. 363) –é birtokjeles alakja (FNESz. *Gözhát*). A hn. tkp. jelentése 'Göze' lehetett. Később *Gözö* formái is vannak (CSÁNKI ezt veszi fel fő címszónak), de *Göze* ~ *Geze* is előfordul még a XVI. században is. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy puszta személynévből (1211: *Guze*, ÁSz. 365) alakult magyar névadással metomimikus úton. Az elnevezés mindkét esetben birtoklásra utalhatott.

(Guar) 'település Békés vm.-ben, helye ismeretlen' 1214/550: *Guar*, v. (Gy. 1: 507).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. GYÖRFFY szerint talán *Gyúr* elírása.

(Gurg) 'Csongrád vm.-i föld a Tisza környékén' 1266: *Gurg*, t., 1362: *Gurth* (Gy. 1: 896).

Ha a későbbi adat ide tartozik, Szentadorjánmártírral volt szomszédos. Olvasata is nagyon bizonytalan, GYÖRFFY György-nek olvassa, hivatkozás nélkül (i. h.). Ha ez helyes olvasat, akkor elképzelhetően puszta személynévből (1208/1359: *Gurgh*, ÁSz. 357) alakult magyar névadással, s valószínűleg az egykori tulajdonosra utal.

Gyala 'település Bács vm. D-i részén Bükitől K-re' 1327/335: *Gyula*, t. (Gy. 1: 221), 1369: *Gyala* (Cs. 2: 137). **Vízigyala** néven is említik.

Etimológiája valószínűleg összefügg *Gyála* etimológiájával, lásd ott.

Gyála 'település Csanád vm. Ny-i részén Révkanizsától É-ra' 1332/343, 1338/343: *Galya* (Gy. 1: 857).

Valószínűleg török eredetű személynévből keletkezett magyar névadással; vö. ótörök *jalan* ~ *jalin* 'láng', ill. *jal* 'lángra gyullad' (FNESz. *Gyál*, *Gyálarét*). Az elnevezés talán az egykori tulajdonosra utal.

Gyapol(y) 'település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól ÉK-re' 1280: *Gyopol*, t. (Gy. 1: 718), 1338: *Gypol* (Cs. 2: 200), 1346: *Gopul* p. ... uocate que alio nomine Tepermez appellatur (Cs. 2: 200, Z. 2: 197), 1347: poss. Tepermez alio nomine *Gyapul* (Cs. 2: 200). L. **Tepermez**.

Puszta személynévből (1192/1374/1425: *Japol*, ÁSz. 338)

alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. az ótörök *jap-* 'befed, betakar' igével hozható kapcsolatba, amely a m. *gyapjú* (TESz.) fn. török előzményében rejlik (FNESz. *Gyapoly*).

Gyarak 'település Arad vm.-ben Aradtól D-re, a Maros mellett' [1177]/399: *Gyarak*, v., 1315/399: *Gyrak* (Gy. 1: 177).

Pusztá személynévből (1214: *Gyrok*, ÁSz. 362) alakult magyar névadással (FNESz. *Gyorok*).

Gyarmat 1. 'település Bács vm. D-i részén Bácstól DK-re' 1328/335: *Garmath* (Gy. 1: 221). **2.** 'település Békés vm. É-i részén Szeghalomtól É-ra' 1219/550: *Gormot*, v., [1321]>381>448/XV., 1323 k. (Cs. 1: 651): *Gyarmath*, p., 1329/476: *Garmath*, p., 1332–7/Pp. Reg.: *Garmat*, v. ~ *Garmad*, v. ~ *Galmad*, v. (Gy. 1: 507).

A hn. a *Gyarmat* törzsnévből alakult metonímiával, s a lakosság e néprészhez való tartozását jelölte. A törzsnév valószínűleg ótörök eredetű. Egy feltételezés szerint az ótörök *jormati* 'nem vándorló, nem nomadizáló, letelepült' melléknévvel hozható kapcsolatba (FNESz.). BERTA ÁRPÁD szerint e törzsnév török eredetű, jelentése 'Hát-Möge' (1991: 17).

Gyarru 'település Arad vm.-ben a Maros mellett, helye közelebbről ismeretlen' [+1080–90]>374: *Gyarru* (Gy. 1: 177 [hibás évszámmal: ?+1070–80>374]).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Gyartyán 1. Gyertyán.

Gyécese 'település Békés vm. Ny-i részén, Gyomától DNy-ra' *1138/329: *Geysce*, v. ~ *Geiche* ~ *Geyca*, v. (Gy. 1: 505).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Gyéékényes 'Bodrog vm.-ben Tóti határában említett halastó' 1326/353: *Gekenus* (Gy. 1: 731).

A m. *gyékényes* 'gyékénnyel, sással benőtt vizes terület' (TESz.) fn. metonimikus úton vált a tó nevévé. A terület jellemző növényzetére utal (FNESz.).

Gyéékény-tó 'Bodrog vm.-ben Felsőadorján határában említett tó' 1335/355: *Gekentow*, lac. (Gy. 1: 705).

A m. *gyékény* növénynév és a *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznév összekapcsolásával keletkezett, s a terület jellemző növényzetére utalt.

G(y)eled 'monostor Arad vm.-ben Aradtól ÉNy-ra, a Száraz-ér közelében' [1177]>405: *Geled*, 1233: *Geleth* (Gy. 1: 177).

A *Gyele* ~ *Gyeli* személynévhez (1234-1240: *Dele*, ÁSz. 240) illesztett *-d* helynévképzővel jött létre morfematikus úton (FNESz. *Jelihálás*).

Gyened ? 'település Békés vm. É-i részén Udvari és Szerep környékén' 1322: *Gened* (Bunyitai 2: 426, Cs. 1: 651).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. További adatai nincsenek.

Gyertyán 'Bodrog vm.-ben Kispáli határában említett halastó'

1309/412: *Garthau* [: *Garthan*], pisc., 1324/412: *Garthan*, pisc. (Gy. 1: 725).

A m. *gyertyán* fanév metonimikus úton vált a tó nevévé, s a környékének jellemző növényzetére utalt.

Gyertyános 'település Arad vm. K-i részén Fülöpköve közelében' 1337: p. ... Stanizlohaza, que al. nom. *Gyurthyanus* vocatur (Gy. 1: 176). L. **Sztaniszlóháza**.

A m. *gyertyán* fanév (TESz.) –s melléknévképzős származéka. Valószínűleg e mikronév vált metonimikusan a település nevévé utalva a környék jellemző növényzetére.

Gyoma 'település Békés vm. középső részén a Körös mellett' 1332–7/Pp. Reg.: *Gama*, v., 1338: *Gyuma* (Gy. 1: 507).

Pusztá személynévből (1215/1550: *Gyama*, ÁSz. 336) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. eredete nem tisztázott (FNESz.).

Gyorok 'település Arad vm.-ben Aradtól K-re' 1323: *Gyrak*, p. (Gy. 1: 177).

Pusztá személynévből (1138/1329: *Guruc*, ÁSz. 362) alakult magyar névadással (FNESz.).

Győ 'település Csongrád vm. D-i részén Szegedtől ÉK-re' 1138/329: *Geu*, v. (Gy. 1: 895).

Pusztá személynévből (1138/1329: *Geu*, ÁSz. 335) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. előzménye egy ótörök méltóságnév iráni változatán

nyugvó, kazár közvetítésű *jewü*, *jewi* alakja lehetett (FNESz. *Algyő*). Más feltevés szerint a m. *dió*, R. *gyió* fanévből alakult, s a terület jellemző növényzetére utalhatott.

Gyógy 'település Csongrád vm. középső részén Csongrádtól D-re' +1075/+124/+217: *Gehgi* (Gy. 1: 895).

A *Győ* (1138/1329: *Geu*, ÁSz. 335) szn. –gy helynévképzős származéka, Ugyanakkor elképzelhető, hogy a m. *dió*, R. *gyió* fanév –gy helynévképzős származéka, s a terület jellemző növényzetére utalhatott.

Györgykérje 'település Bács vm. középső részén Futaktól É-ra' 1317/323, 1323: *Gyurghkery*, t. (Gy. 1: 223). L. **Pinkókérje**.

A *Kér* helynév feltehetően birtokmegosztás miatt felvette birtokosa nevét, *György* (1206/1257: *Gyurgy*, ÁSz. 358) megkülönböztető jelzőként, majd a második névrészhez a birtoklást grammatikailag is mutató –je birtokos személyjel járult.

Györk 'település Arad vm.-ben Aradtól DK-re' 1306>349: *Gyurk*, t. (Gy. 1: 177). L. **Magyargyörk**.

Pusztá személynévből (1079: *Gurcu*, ÁSz. 357), a m. *Györ* kicsinyítő képzős származékából alakult (FNESz. *Galgagyörk*).

Gyúr 'település Békés vm. középső részén Békéstől Ny-ra' 1295/423: *Gwr*, t., 1332–7/Pp. Reg.: *Gul* ~ *Tur*, v. (Gy. 1: 507).

Pusztá személynévből (1295/1423: *Gwr*, Gy. 1: 507) alakult magyar névadással (FNESz. *Gyúrpusztá*).

Gyümölcsény 1. 'település Bács vm. D-i részén, Lugos környékén feketett' 1334: *Gumulchen*, p. (Gy. 1: 221). **2.** 'Csongrád vm.-ben Szer mellett említett erdő' [1200 k.]/896-ra: *Gemelsen*, s. (Gy. 1: 882, 905).

Az erdőnév a m. R. *gyümölcsény* 'gyümölcsöt termő bokor, fa' (TESz.) főnévből alakult metonímiával. Forrása a csag. *jimišan* 'naspolya <: *jimiš* 'gyümölcs'. Alapszava etimológiailag a m. *gyümölcs* fn. török előzményével megegyező (FNESz.). A település a fenti főnévből alakult.

(H)etény 'település Csongrád vm.-ben, helye ismeretlen' 1266: *Ety*, t., 1276 Pp.: *Ethen*, t. (Gy. 1: 895). Esetleg összevethető a Kecskemét pusztái között 1456-ban felsorolt *Hethyneghaz*-zal.

Pusztá személynévből (+1086: *Heten*, ÁSz. 385) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *hét* számnév lehet, más feltevés szerint pedig a ném. R. *Het(t)in* személynévvvel áll kapcsolatban. KISS LAJOS szerint esetleg a törzsnévszerű szétszórtóságban jelentkező *Hetény* helynevek valamilyen névcsoporthoz tartozhatnak (FNESz. *Hosszúhetény*). A korai adataiban nem szerepel a szóeleji *h*.

Hagymás 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett víz'

+1092/[1325 k.]/399: *Hagmas* (Gy. 1: 707), 1211: *Hagimas*, stag. ~ *Hagymas*, stag. (Gy. 1: 706).

A m. *hagyma* növénynév –s melléknévképzős származéka. Arra utalt, hogy a tó környékének jellemző növénye a vadhagyma volt (FNESz. *Alsóhagymás*). A víznév mikronévből metonímiával jöhetett létre.

Hagymás-tó 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett hely' 1211: *Hagimastuh*, collic. ~ *Hagmastuh*, collic. (Gy. 1: 706).

Az előtag a m. *hagyma* növénynév –s melléknévképzős származéka, amelyhez a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi kapcsolódott. Eredetileg víznévként jöhetett létre, s a tó környékének jellemző növényére, a vadhagymára utalhatott (FNESz. *Alsóhagymás*).

Hajó-halom 'Csanád vm.-ben Morotva település határában említett hely' 1211: *Hoyouholmu* ~ *Hoyoholmu* (Gy. 1: 864).

A m. *hajó* fn. és a *halom* 'mesterségesen készült földhányáshoz hasonló földkiemelkedés' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. Az elnevezés motivációja homályos, esetleg arra utalhat, hogy a halom alakja egy hajóra emlékeztet.

Haj[szentlőrinc] 'település és társaskáptalan Bodrog vm. DNY-i részén Bodrogtól ÉK-re' 1226/330/407: *S. Laurenci de Hoy*, 1234 Pp./Pp. Reg.: *S. Laurentii Hoyensis*, 1269, 1284/291, 1287, 1290: *S. Laurencii de Hoy*,

1273/333, 1297, I. Kar.>412: *S. Laurencii de Hay*, 1280, 1291: *B. Laurencii de Hoy*, 1304, 1308 [?], 1313, 1320, 1321, 1330: *S. [~B.] Laurencii de Hoy*, 1305/342, 1309/412, 1320, 1320/324, 1320/324/360, 1324/360, 1324/412, 1326, 1329/330, 1330, 1330/Pp. Reg., 1331 Pp./Pp. Reg., 1331/382, 1332: *S. [~B.] Laurencii de Hay*, 1313, 1333: *S. Lawrenci de Hoi* [pecséten], 1320/325/365: *S. [~B.] Laurencii de Hahy*, 1332–37/Pp. Reg.: *S. Laurencii de An* (Gy. 1: 718–9). Első magyar nyelvű adata: 1408: *Hayzenthlewrinch*, opp. (Cs. 2: 190). **Szentlőrinc** néven is említik.

A *Szentlőrinc* névalakhoz kapcsolt *haj* megkülönböztető jelzői előtaggal jött létre. MEZŐ a templomcím alapú helynevek közé sorolja (1996: 144/7.). Az irodalom a *Haj* elemet inkább közvetlen személynévi elemnek tartja. Összetett név jellegét pecséten való szereplése is bizonyítja esetleg Gy. 1: 718–49).

Halastó 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett halastó' +1075/+124/+217: *Halastou* (Gy. 1: 891).

A m. *halastó* 'haltenyésztésre használt tó' (TESz.) főnévből alakult, s a tó funkciójára utalt (FNESz.).

Halász 1. 'település Bodrog vm. ÉNy-i csücskében' 1238/377: *Halaz*, v. (Gy. 1: 719). **2.** 'település Csanád vm. D-i csücskében a Harangod torkolatvidékénél'

+1247/+284//572, +1256, 1318/323: *Halaz*, p., v., 1318/323, 1323: *Halaaz*, p. (Gy. 1: 864). L. **Morotva (2.)**.

A m. *halász* foglalkozásnévből keletkezett (FNESz. *Nagyhalász*), s a lakosság foglalkozására utalhatott (HECKENAST 1970: 103). GYÖRFFY közlése szerint e körülhatárolt birtokon 14 halász (9 család) élt (Gy. 1: 865).

Halász ~ Halas 'település Csongrád vm. ÉK-i részén a Hármaskörös mellett' 1261/271, 1324: *Halaz*, p., v., 1281/324: *Halas*, p. (Gy. 1: 896).

A m. *halász* foglalkozásnévből keletkezett (FNESz. *Nagyhalász*), s a lakosság foglalkozására utalhatott (HECKENAST 1970: 103). Másik esetleges olvasata, a *Halas*, ebben az esetben a név a m. *hal* állatnév valamivel való ellátottságot kifejező –s melléknévképzős alakjából alakult. Vagy a közeli halban gazdag Hármaskörösré, vagy a lakosok foglalkozására utalt.

Halász tava 'Csongrád vm.-ben Halász határában lévő halastó' 1261/271: *Halaztous*, pisc. (Gy. 1: 896).

A *halász* foglalkozásnév és a birtokos személyjellel ellátott *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele.

Halász-fenyér 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett hely' 1192/374/425: *Halazfenyér*, [1192]/394: *Holazfenyér* (Gy. 1: 236).

A m. *halász* foglalkozásnév és a *fenyér* 'vizes-füves földterület' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele (FNESz. *Fenyéres*). A *Halászi* településnévvel függhet össze, datálása alapján azzal egy időben jött létre szintagmatikus szerkesztéssel.

Halászi 'település Bács vm. ÉNy-i részén, Szond határosa DK felől' 1192/374/425: t. piscatorum Bachiensis castris, [1230]/231: *Halazy*, v. (Gy. 1: 221). L. **Halász-fenyér**.

A m. *halász* foglalkozásnév *-i* helynévképzős származéka (FNESz.). A bácsi vár halászhajósok lakták (vö. HECKENAST 1970: 103).

Halászmorotva 'település Csanád vm. D-i csücskében a Harangod torkolatvidékénél' 1321>385: *Halazmortva*, p. (Gy. 1: 864). L. **Morotva (2.)**.

A *Morotva* névhez kapcsolt *halász* jelzői előtaggal jött létre, amely a település lakosainak foglalkozására utalhatott. Emellett elképzelhető, hogy az első névrészben a közeli **Halász 2.** település neve szerepel.

Halmod 1. 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett domb' 1206: ad monticulum qui dicitur *Holmod*, [1230]/231: *Holmod* (Gy. 1: 237, 238). **2.** 'Bács vm.-ben a Doroszló melletti Báka határában említett hely' 1323: ante qd. montem *hoolm* (Gy. 1: 213). **3.** 'Békés vm.-ben Gyarmat határában említett domb' 1329/476: ad

monticulum qd. qui vulgo *holm* dicitur (Gy. 1: 507).

A m. *halom* 'mesterségesen készült földhányáshoz hasonló földkiemelkedés' (TESz.) földrajzi köznévi *-d* helynévképzős származéka. A **2.** és a **3.** név talán inkább közszei jellegű.

Hamus-ér 'Bodrog vm.-ben Csecstó határában említett ér' 1224/291/389: *Homusher*, alv. (Gy. 1: 696, 715).

A m. *hamu* 'hamuszínű' (TESz.) *-s* melléknévképzős származékának és a m. *ér* földrajzi köznévi az összetétele. Valószínűleg a víz színére utal.

Harang 'település Békés vm. É-i részén Gyarmattól ÉNy-ra' 1326/327/380, 1329/476: *Harang*, p. (Gy. 1: 508).

A hn. a m. *harang* főnévből keletkezett. Eredetileg arra utalhatott, hogy a település haranggal vagy haranglábbal rendelkezett, ill. a terület jellemző növényzete a harangvirág volt (FNESz. *Kisharang*).

Harangod 1. 'a Marosból kiszakadó és a Tisza menti Morotvába torkolló vízfolyás Csanád vm. D-i részén' 1211: *Harrangud*, stag. (Gy. 1: 835, 858, 864), +1247/+284//572, 1274>340: *Harangud*, aqua (Gy. 1: 835, 854, 858, 864). **2.** 'település Csanád vm. DNy-i csücskében, bizonyára a Harangod torkolatvidékénél' 1334–4/Pp. Reg.: *Harangud* (Gy. 1: 858).

A m. *harang* fn. *-d* helynévképzős származéka. Az **1.**

víznév arra utalhatott, hogy a terület jellemző növényzete a harangvirág volt (FNESz.). A **2.** település nevét a *Harangod* folyóról (ma *Aranka*) metonimikus úton kapta, s a település pontos elhelyezkedésére utalt.

Harangod foka 'Csanád vm.-ben Morotva település határában említett hely a Harangod közelében' 1211: *Harrangudfoca*, loc. (Gy. 1: 858, 864). Esetleg azonos a **Fok (1.)** néven említett hellyel.

A *Harangod* víznév és az *-a* birtokos személyjellel ellátott m. *fok* '(magas vízállású) folyóág vagy tó vizét elvezető csatorna' (TESz.) földrajzi köznévi összekapcsolásával jött létre. A hn. a hely pontos elhelyezkedésére utalt.

Harangod töve 'a Harangod vízfolyás torkolata a Tisza menti Morotvánál Csanád vm. DNy-i részén' +1256: *Harangadthue* (Gy. 1: 835, 858, 864).

A *Harangod* víznév és az *-e* birtokos személyjellel ellátott m. *tő* 'alsó vég, torkolat' (TESz.) földrajzi köznévi összekapcsolásával jött létre, s a vízfolyás torkolatát jelölte.

Haraszt-erdő 'Bodrog vm.-ben Kispáli határában említett erdő' 1309/412: *Haraztherdew*, s. (Gy. 1: 725).

A m. *haraszt* '(tölgy)erdő, bozót' (TESz.) főnév és az *erdő* földrajzi köznévi összekapcsolásával alakult, s a terület jellemző növényzetére utalt (FNESz. *Haraszt*).

Haraszi 1. 'település Bodrog vm. Ny-i részén Garától D-re' 1333: *Harazthi*, p. (Gy. 1: 719). **2.** 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett mocsár' 1341: *Harisci*, stag., 1488/490: *Haryzthy*, stag. (Gy. 1: 891). Bizonyára azonos **Szentbenedekharaszi**-val.

A m. *haraszt* '(tölgy)erdő, bozót' (TESz.) fn. *-i* helynévképzős származéka (FNESz.), morfológiai névadás eredménye. A hn. a terület jellemző növényzetére utalt.

Harmad 'település Csanád vm. DK-i részén Nagyfalva közelében' 1333–5/Pp. Reg.: *Harmad* (Gy. 1: 858).

Etimológiája bizonytalan. Talán a *harmad* '1/3' jelentésű főnévből származik, ám motivációja nem világos.

[Hármas-Körös] 'a Kettős-Körös és a Sebes-Körös összefolyásától a tiszai torkolatig terjedő folyószakasz' 1261/271, 1281/324: *Crisium triplicem* (Gy. 1: 881, 896). Vö. **Körös**.

A m. *Körös* víznévhez a *Hármas* megkülönböztető jelző járul. A név a *Kettős-Körös* és a *Sebes-Körös* összefolyásától a Tiszába való torkollásig tartó folyószakaszt jelöli (FNESz. *Körös*).

Három borjúól 'Csongrád vm.-ben Sajt és Szentes közös határában említett halastó' 1332: *Harum Buryuol*, pisc. (Gy. 1: 900, 904). Vö. **Borjúól**.

A *három* számnévhez a *borjú* 'fiatal szarvasmarha' (TESz.) és az

ól 'állattartásra használt hely' (TESz.) főnévből álló összetétel járult. Az elnevezés metonimikus úton vált a halastó nevévé, s arra utalt, hogy mellette vagy a közelében három borjúól állhatott.

Háromfa 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen' 1211/252: *Harumfa* (Gy. 1: 719).

A *három* számnév és a *fa* fn. összetétele (FNESz.). Arra utalt, hogy a település helyének három feltűnő fa volt a jellegzetessége. Többé nem szerepel.

[Három]ilya 'település Bodrog vm. Ny-i részén, Szentlászló határosa' 1339: *Tres Ilya*, p. (Gy. 1: 720). L. **Egyházasilya**.

Egy nem adatolható helynévhez, amely pusztá személynévből *Ilya* (< *Elye*) ([1067/1267: *Ilya*, ÁSz. 275) alakult magyar névadással, járulhatott a m. *három* összefoglaló értelmű számnévi megkülönböztető jelzői előtag.

Hársány 'település Bács vm. D-i részén Futak környékén' 1267, [1274 e.]: *Horsan*, t. (Gy. 1: 221).

A m. *hárs* 'hársfa' (TESz.) növénynév az eredetileg valamivel való ellátottságot kifejező, itt már helynévképző funkcióban álló *-ány* képzővel ellátott származéka. A terület jellemző növényzetére utalt a hn. Más elképzelés szerint a hn. a m. *hársány* 'hársógó' (TESz.) melléknévvel hozható kapcsolatba (FNESz.).

Hársánykér 'település Bács vm. D-i részén Futak környékén' 1297/424/783: *Harsankér*, p. (Gy.

1: 221, 223). **Hársány** és **Kér** egymás melletti települések, 1267-ben *Horsan et Keer* formában szerepelnek (i. h.).

A *Hársány* és *Kér* egymás melletti települések nevének összetételével alakult. GYÖRFFY szerint közös név, lehet azonban, hogy csak együtt említik őket (i. h.).

Hat ~ Holt ? -sziget 'Bodrog vm.-ben Botmonostora határában említett erdő' 1323: *HothZygeth*, s. ~ *Hothzygeth*, s. (Gy. 1: 710). L. **Sziget**.

A m. *hat* számnév és a m. *sziget* 'folyóágakkal közrefogott terület' (TESz.) fn. összetétele (FNESz.). Ugyanakkor az sem zárható ki, hogy az első névrész a melléknévként is használt *holt* '(elzáródás miatt) megállott vizű, megrekedt folyóág' (TESz.) befejezett melléknévi igenév. Ez esetben eredetileg egy *holtág* szigetére utalhatott, s csak később vonódott át ez a név a rajta lévő erdőre.

Hát 'Csongrád vm.-ben Szentes határában említett földhát, magaslat' 1332: supra *altam qd. t-m, que vulgo Haat dicitur* (Gy. 1: 904).

A *hát* 'szélesebb tetejű magaslat, földhát' (TESz.) földrajzi köznévből alakult, s valószínűleg a terület magasabb fekvésére utalt. De nem kizárt, hogy a név inkább közsói értelmű.

Hegy 'település Békés vm. D-i részén, Monortól É-ra' 1221/550: *Hectore de v. Hegy* (Gy. 1: 508).

A *hegy* 'nagyobb földfelszíni emelkedés' (TESz.) földrajzi köznévből alakult. Arra utalhatott, hogy a település magaslaton terült el. Bár GYÖRFFY szerint valószínűleg *Hegyes* (*Hegus*) rossz olvasata: *Hegy(es)* címszó alatt veszi fel.

Hegyesegyház 'település Csanád vm. DNy-i csücskében, Torontál vm. határán' 1339: *Hegeseghaz*, p. (Gy. 1: 858).

A *hegyes* mn. és az *egyház* 'templom' (TESz.) főnévből alakult. A hn. a település feltűnően hegyes tetejű templomára utalt (FNESz.), s metonímiával jött léte.

Hegyesvalkány 'település Csanád vm. D-i részén Besenyőtől DNy-ra' 1274>340: *Heyusuolkan* [ɔ: *Hegus*- ?] (Gy. 1: 875), 1369: *Heges Valkan* (Gy. 1: 849). L. **Valkány**.

A *Valkány* névből alakult a hegyes megkülönböztető jelzői előtag hozzákapcsolódásával. A jelző valószínűleg a terület jellemző dombos voltára utalt, s korrelatív viszonyban állt a valószínűleg ikertelepülés *Tompavalkány* előtagjával.

Hékéd 'település Csongrád vm. középső részén Szentestől É-ra' 1332: *Heyked*, p. (Gy. 1: 896).

A m. *Hék* személynévhez (1211: *Hecu*, ÁSz. 370) járult *-d* helynévképzővel jött létre morfematikus úton. Valószínűleg a település egykori tulajdonosára utalhatott (FNESz. *Mezőhék*).

Hén 'település Békés vm. Ny-i részén Szentandrástól DK-re, a Körös mellett' 1297: *Heen* (Gy. 1: 508).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Herkulteleke 'település Bács vm. középső részén Futaktól É-ra' +1282/346: t. *Herkulteleke* al. nom. Irmo (Gy. 1: 222). L. **Irmó**.

A *Herkule(s)* (1181: *Hercule(s)*, ÁSz. 381) szn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznév összetétele. Valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Hetes 'település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól DK-re' 1297: *Hetys*, p., 1338/439: *Hetus*, p. (Gy. 1: 719).

A hn. a m. R. *hetes* 'egyéni termelő félszabad, aki a földesúrnak szokás szerint hetenként három napi robottal szolgált' (TESz.) főnévből származhat (FNESz.). A lakosság tevékenységére utalt, s metonímiával jött léte.

Hidas 'település Békés vm. DK-i részén Békéstől Ny-ra' 1295/423: *Hidus* (Gy. 1: 508).

A m. *híd* (TESz.) főnévhez *-s* melléknévképző járult. A név értelme így, híddal ellátott, áthidalt. A település valószínűleg egy folyón átvezető híd közelében feketett.

Hidas-tó 'Bodrog vm.-ben Botmonostora határában említett állóvíz' 1323: *Hydustou* (Gy. 1: 710).

Az első névrész a *híd* fn. *-s* melléknévképzős alakja, melyhez a

tó 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi kapcsolódott. A hn. arra utalt, hogy a tavon híd vezetett át.

Hímese gyház 'település Békés vm. ÉNy-i részén Bala és Ványa közelében' 1326: *Hymesighaz*, p. (Gy. 1: 503, Cs. 1: 652).

A hn. a m. *hímes* 'díszítéssel ellátott, festett' (TESz.) mn. és a m. *egyház* 'templom' (TESz.) fn. összetétele (FNESz. *Hímesháza*). Építménynévből jött létre metonímiával, és arra utalt, hogy a településnek volt egy szépen díszített temploma.

Himod ? 'település Csongrád vm. É-i részén a Tiszától K-re' 1330, 1335/504: *Hymud*, p. (Gy. 1: 896).

Pusztá személynévből (+1001/KXII.: *Chimudi*, ÁSz. 373) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. R. *Him* (1138/1329: *Heimu*, ÁSz. 373) –*d* kicsinyítő képzős alakja. KISS LAJOS szerint kevésbé valószínű, hogy karókkal merevített sárfalú házra, sövényházra utalt (FNESz.).

Hindófa 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett hely' 1211: *Hindofa* (Gy. 1: 706).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Hód 1. 'Csanád vm.-ben Hód településen említett tó' XIV./1282-re: *Hood*, lac. (Gy. 1: 858). **2.** 'település Csanád vm. ÉNy-i részén közel a Tiszához, Vásárhely mellett' 1231, 1237, 1239, [1239 k.], +1282, 1282/319, 1283, +?1285/[XIII.], 1287,

1289/291/327: *Houd*, t., 1237: *Houdu*, 1237, 1288, 1289/291/313: *Hovd*, 1275 [c: 1285]/346, 1283/338: *Howd*, +1280/[1317 k.] 1284, 1287/296, 1289, 1312/735: *Hod*, loc., 1282: *Hood*, +?1282/300: venit in *Houdon*, 1284/340, 1333–4/Pp. Reg.: *Hold* (Gy. 1: 858–9). **3.** 'Csanád vm.-ben Makófalva határában említett mező' 337: *Hod*, camp. (Gy. 1: 863).

A hn. a m. *hód* állatnévből keletkezett. Az **1.** név esetén arra utalt, hogy a tóban sok hód élt. A közelben elterülő település (**2.**) neve e víznévből metonímiával jött létre. A **3.** hn., amely egy mezőt jelöl, valószínűleg szintén az itt élő sok hódról kapta a nevét.

Hód utca 'a Hódra vezető út, utca Makófalván Csanád vm.-ben' 1337: *Hodwtha*, str., plat. (Gy. 1: 863).

Az első névrész a *Hód* településnév, amelyhez a birtokos személyjellel ellátott *út* földrajzi köznévi kapcsolódott. A név a *Hód* nevű településre vezető utat jelöli.

Hódegyház 'település Csanád vm. DNy-i részén Zenta közelében' 1274>340: *Hodighaaz*, 1337: *Hodyghaz*, p. (Gy. 1: 858).

A *hód* állatnév és a m. *egyház* 'templom' (TESz.) fn. összetétele (FNESz. *Hódegyháza*). Az előtag a település környékének jellemző állatfaját jelöli, az utótag pedig arra utal, hogy a település templommal rendelkezett.

Hódi 'település Arad vm. DNy-i részén, Szécsény mellett fekvett'

1230: *Hudi*, v., 1337: *Hody*, p. (Gy. 1: 178).

A m. *hód* állatnévből az *-i* helynévképző hozzákapcsolásával jött létre (FNESz.), és a település környékének jellemző állatfajára utalt.

Hodos 1. 'település Arad vm. D-i részén' +1256, 1337: *Hudus*, p. (Gy. 1: 178). **Kishodos** néven is említik.

A *hód* állatnévhez kapcsolt *-s* helynévképzővel jött létre, s a település környékének jellemző állatfajára utalt.

Hodosd 'település Arad vm.-ben Aradtól DNy-ra, a Maros jobb partján' [1177]>405: *Hvdust*, 1233: *Zadust* [ɔ: *Hadust*], 1278/XVIII.: *Harduld* [ɔ: *Hwdusd*] (Gy. 1: 178).
L. **Hodosmonostora**.

A m. *hód* állatnév *-s* melléknévképzős származékának *-d* helynévképzős alakja, végső soron tehát morfológiai szerkesztés eredménye. A hn. a település környékének jellemző állatfajára utal.

Hodosmonostora 'település és monostor Arad vm.-ben Aradtól DNy-ra, a Maros jobb partján' 1293: *Hudusmonostura*, t. (Gy. 1: 178). **Hodosd** néven is említik.

A korábbi *Hodosd* névből jöhetett létre oly módon, hogy a helynévről redukcióval eltűnt a *-d* helynévképző, s a *monostor* 'kolostor' (TESz.) névelem kapcsolódott hozzá. Az Arad megyében szereplő Hodos nemzetség (vö. 1213/550: de genere

Hudus) fészke lehetett (i. h.). Szentpéterről nevezett monostora 1177-től ismert.

Holt-Duna 'a Duna Botmonostora és Lak határában említett holtága Bodrog vm.-ben' [1322 u.]: *Hold duna* (Gy. 1: 710), 1332: *mortuo Danobio* (Gy. 1: 723). Vö. **Duna**.

A m. *Duna* helynévhez kapcsolódott a *holt* befejezett melléknévi igenévi megkülönböztető jelző, amely arra utalt, hogy ez a folyórész valaha a folyóhoz tartozott, de ma már különálló része, holtága (FNESz. *Hóduna*).

Holt ? -sziget l. **Hat-sziget**.

Holt-Vajas 'Bodrog vm.-ben Tóti határában említett halastó' 1301: *Mortua Voyos*, pisc., 1326/353: *Holthwoyas*, pisc. ~ *Holtwoyas* (Gy. 1: 731). Vö. **Vajas**.

Talán a *Vajas* víznévhez a *holt* befejezett melléknévi igenévi megkülönböztető jelző járult, amely arra utalt, hogy ez a folyórész valaha a folyóhoz tartozott, de ma már különálló rész (vö. FNESz. *Hóduna*).

Homokrév 'település Csanád vm.-ben a Harangodtól D-re' +1256: *Humkreu*, 1274>340: *Homukrew* (Gy. 1: 859).

A m. *homok* fn. és a m. *rév* 'vízi átkelőhely' (TESz.) fn. összetétele. A hn. etimológiáját némileg megkérdőjelezi az a tény, hogy nincs mellette jelentősebb víz.

Horgas 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett halastó'

+1075/+124/+217: *Horgas* (Gy. 1: 891).

A m. *horog* fn. –s helynévképzős származéka. A hn. valószínűleg a tó alakjára utal.

Horhagy 'Bodrog vm.-ben Megyere és Tóti határában említett domb' 1347: *Horhag*, montic. (Z. 2: 241).

A m. *horhu* 'vízmosta árok, mélyút, horhos' (TESz.) –gy helynévképzős származéka. A hn. arra utalhatott, hogy a domb mellett árok található.

Horvát 'település Bács vm.-ben, talán Báncsa körül lehetett' 1332–7/Pp. Reg.: *Horuoth* (Gy. 1: 222).

A hn. a *horvát* népnévből keletkezett, s a település lakosainak etnikai hovatarozására utalt (FNESz. *Krasznahorvát*).

Hosszú-ér 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett halastó' +1075/+124/+217: *Hosiouer* (Gy. 1: 891).

A *hosszú* mn. és az *ér* 'kisebb vízfolyás' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével jött létre. Az előtag a régiségben *huszëu* ~ *hoszjú* ~ *hosszó* ~ *hosszú* alakváltozatban élt (TÓTH 2001: 73). Az *szj* hangkapcsolat hangátvetéses és hasonulással fejlődött (TESz.). Jelzői előtagja a víz méretére utalt.

Hölgy 'település Bodrog vm. Ny-i részén, Dávod és Szántó vidékén feketett, Dústelke határosa' 1344: *Helg* (Cs. 2: 201).
L. **Hölgytelke**.

A *Hölgytelek* vagy a *Hölgytelke* névből keletkezhetett ellipsis

útján, azaz a *telek/telke* második névrész eltűnésével, vagy közvetlenül a *hölgy* 'hermelin' (TESz.) állatnévből alakult metonímiával. A vidék jellemző állatfajára utalt.

Hölgytelek 'település Bodrog vm. Ny-i részén, Dávod és Szántó vidékén feketett, Dústelke határosa' 1341: *Holgheluk*, t. (Cs. 2: 201, Z. 1: 607), 1342: *Heulgheluk*, p. (Z. 2: 41), 1343: *Heugteluk* (Z. 2: 81).
L. **Hölgytelke**.

A hn. a *Hölgytelke* névből, vagy azzal párhuzamosan keletkezett. Ha a *Hölgytelke* a kiinduló névalak, akkor abból a birtokos személyjel redukciójával jött létre. Ha vele párhuzamos alakulású, akkor a *hölgy* 'hermelin' (TESz.) és a *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznévi összekapcsolásával jött létre. A hn. a terület jellemző állatfajára utalt.

Hölgytelke 'település Bodrog vm. Ny-i részén, Dávod és Szántó vidékén feketett, Dústelke határosa' 1340>348: *Helgheluky*, p. (Z. 2: 311), 1343: *Heugheluky*, p. (Cs. 2: 201, Z. 2: 81), 1344: *Helgheloke* (Cs. 2: 201).
Alakváltozata **Hölgytelek** és **Hölgy**.

A hn. a *Hölgytelek* névből, vagy azzal párhuzamosan keletkezett. Ha a *Hölgytelek* a kiinduló névalak, akkor abból e névforma birtokos személyjellel való bővülés eredménye. Ha vele párhuzamos fejlődésű, akkor a *hölgy* 'hermelin' (TESz.) és a *telek* 'földterület,

faluhely' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának összekapcsolásával alakult ki. A hn. a terület jellemző állatfajára utalt.

(Hucu) 'Csongrád vm.-ben a Tisza környékén lévő víz, Csany határában említik' +1075/+124/+217: *Hucu*, fl. (Gy. 1: 881, 893). Esetleg azonos az **Ug-ér**-rel.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

(Hunezeke) 'település Csongrád vm. középső részén Szentestől ÉK-re' 1332: *Hunezeke*, t. (Gy. 1: 906).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Hutyosz ? 'Bodrog vm.-ben Szekcső határában említett vízfolyás' [+1000–38]/[1173–96]>412: *Hwthyoz*, flum. (Gy. 1: 728).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Ika 'település Békés vm.-ben, helye ismeretlen' 1213/550, 1214/550: *Yca*, v., 1214/550: *Yka*, v. (Gy. 1: 508).

Puszta személynévből (1211: *Ikeh*, ÁSz. 410) alakult magyar névadással (FNESz. *Ikafalva*).

Ilsán 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Ylsan*, v. (Gy. 1: 720).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Iltó-tó 'halászhely Arad vm.-ben a Maros közelében Kapu és Szád között' 1337: *Ilteuthow*, pisc. (Gy. 1: 176).

Az elnevezés első névrészeinek lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. A második névrész a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi.

Inad 'település Csanád vm.-ben, helye ismeretlen' 1230: *Inad*, t. (Gy. 1: 859).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Ireg 'település Bács vm.-ben, Piros környékén fektetett' 1267: *Irg*, t., 1297/427/783: *Iregh*, 1332–7/Pp. Reg.: *Fruch* [ɔ: *Iruch*], 1338–40/Pp. Reg.: *Nire* (Gy. 1: 222). Alakváltozata **Iregd**.

A hn. a m. *üreg* 'gödör; R. barlang' főnévből keletkezett metonimikus úton. A névben *ü* > *i* delabializáció figyelhető meg (FNESz. *Iregszemcse*). Arra utalhatott, hogy a település közelében egy barlang található.

Iregd 'település Bács vm.-ben, Piros környékén fektetett' 1350: *Irugd* (Cs. 2: 152, AnjouOkm. 5: 359). L. **Ireg**.

Az *Ireg* névhez kapcsolt *-d* helynévképzővel, bővülés eredményeként jött létre.

Irmó 'település Bács vm. középső részén Futaktól É-ra' +1282/346: t. Herkulteleke al. nom. *Irmo* (Gy. 1: 222). L. **Herkulteleke**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Irög 'település Csanád vm.-ben, talán Makófalva környékén fektetett' 1274>340: *Irugh* (Gy. 1: 859).

Az *Irög* <: R. *Ireg* hn. a m. *üreg* 'gödör' (TESz.) főnévből alakult. A

hn. valószínűleg eredetileg a területen levő nagy gödörre vonatkozott, s csak később vonódott át a településre metonimikus úton.

Itelaka 'település Arad vm.-ben Arad mellett ÉNy-ra' 1343>377: p. *Itelaka dicta, que nunc Mykelaka nominatur* (Gy. 1: 181). L. **Mikelaka**.

Az elnevezés első névrészének lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. A második névrész a birtokos személyjellel ellátott m. *lak* földrajzi köznévről. A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Itkere ? 'a Kurca mellékága Csongrád vm.-ben' 1332: *Hytkere*, fl. (Gy. 1: 881, 904).

Az elnevezés első névrésze ismeretlen. Második névrésze talán a birtokos személyjellel ellátott m. *ér* földrajzi köznévről.

Itód 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen' 1198 Pp./Pp. Reg.: *Ytoud*, v. (Gy. 1: 720).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Iváncs 'település Arad vm.-ben Lippától Ny-ra' 1334/Pp. Reg.: *Iwanch* (Gy. 1: 179). L. **Ivánháza**.

Pusztai személynévből (+1226: *Iwanch*, ÁSz. 437) keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szón. a m. *Iván* szón. –cs

Jakabföldre 'település Bács vm.-ben Drág és Futak környékén' 1322/354: *Jacabfewlde*, p. (Gy. 1: 239). L. **Szőlősjakabföldre**.

A *Szőlősjakabföldre* névből alakult az első névrész eltűnésével,

kicsinyítő képzős származéka. A mai névalak a török hódoltság idején betelepült szerbeknek a szb.-hv. *Ívānča* helynévhez való hozzáigazításával keletkezett (FNESz. *Iváncsa*).

Ivánháza 'település Arad vm.-ben a Maros mellett, helye közelebbről ismeretlen' [+1080–90]>347: *Iuanhaza* (Gy. 1: 179). Lehet, hogy azonos **Iváncs**-csal, mivel Sződivel és Zábránnyal együtt szerepel (i. h.).

A m. *Iván* szón. ([1067]/1267: *Iwan*, ÁSz. 435) és a birtokos személyjellel ellátott m. *ház* földrajzi köznévről összetétele.

Iváncs foka 'Bács vm.-ben Sebesszeg határában említett hely' 1308: *Ivanusfuka* (Gy. 1: 232).

Első névrésze a m. *Iván* szón. ([1067]/1267: *Iwan*, ÁSz. 435) –s kicsinyítő képzővel ellátott alakja, amelyhez a birtokos személyjellel m. *fok* '(magas vízállású) folyó vagy csatorna vizét elvezető csatorna' (TESz.) földrajzi köznévről kapcsolódott. A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Izsér 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén' 1208/395: *Izur* (Gy. 1: 720).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

ellipszisével. Az első névrész a település egykori tulajdonosára, az örökösök nélkül elhalt Szőlősjakabra utal. De GYÖRFFY szerint ez a hn. inkább két különálló település neve.

Janus 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett erdő' [1230]/231: *Yanus*, s. (Gy. 1: 237). Alakváltozta **Janus fája**.

Pusztá személynévből ([XI.]/Krón: *Janus*, ÁSz. 404) alakult magyar névadással, s valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Janus fája 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett erdő' [1230]/231: *Yanusfaya* (Gy. 1: 237). L. **Janus**.

A *Janus* szn. ([XI.]/Krón: *Janus*, ÁSz. 404) és a birtokos személyjellel ellátott m. *fa* 'erdő' (TESz.) fn. összetétele. A *fa* névrész metonimikusan az egész erdőre vonatkozik.

Jára 'település Csanád vm. középső részén Csanádtól DK-re' 1232, 1330: *Jara*, v., t., 1332: *Jaza* [a z javítva] (Gy. 1: 859).

Pusztá személynévből (1272: *Jara*) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Jara* szn. (FNESz. *Marosjára*).

Járom 'település Békés vm. É-i részén Szeghalomtól É-ra' 1217/550: *Iarun*, v., 1222/550: *Jarū*, v. (Gy. 1: 508).

Talán a m. *járom* 'iga' (TESz.) főnévből alakult. Motivációja nem világos.

Jenő 1. 'település Csanád vm. középső részén a Maros jobb partján, Csanádtól ÉK-re' 1230: *Jeneu*, v. (Gy. 1: 860). **2.** 'település Bodrog vm. Ny-i részén, Szőlős

határosa' 1255: *Jeneu*, t. (Gy. 1: 720).

A m. *Jenő* törzsnévből alakult, s a lakosok törzsi hovatartozására utalt. A szó török eredetű; vö. csag. *īnaq* 'bizalmas tanácsadó miniszter' magas hangú **inäk* párjának csuvasos **jänäχ* változatára vezethető vissza (FNESz.). BERTA szerint e törzsnevünk a köztörök *yan* 'oldal, oldalsó' jelentésű szóra vezethető vissza, s eredeti jelentése 'Oldalsó' lehetett (1991: 24).

Jób hossza 'Bodrog vm.-ben Tóti határában említett halastó' 1326/353: *Jobhozya* [-hossza], pisc. (Gy. 1: 731).

A m. *Jób* szn. (1183/1226: *Iob*, ÁSz. 417) és a birtokos személyjeles m. R. *hosszú* 'vonal, hosszúság' (TESz.) fn. összetétele. A hn. valószínűleg az egykori birtokosra, illetve a halastó hosszúkás alakjára utal.

Jobbágy 'település Bodrog vm. ÉNy-i szélén' 1320, 1321, 1321/330: *Jobag*, v. (Gy. 1: 720).

A személynévként is alkalmazott (1229: *Joubag*, ÁSz. 418) m. *jobbágy* 'szolgálatra, szolgáltatásokra kötelezett személy' (TESz.) főnévből alakult. Ez utóbbi esetben a hn. a lakosok társadalmi helyzetére utalhatott.

Jobbágytelek 'település Bács vm. ÉNy-i részén, Tapolca környékén lehetett' 1322/323/783, 1323/783: *Jobagyteluk*, t. (Gy. 1: 222).

A személynévként is alkalmazott (1229: *Joubag*, ÁSz. 418) m.

jobbágy 'szolgálatra, szolgáltatásokra kötelezett személy' (TESz.) fn. és a *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznév összekapcsolásával jött létre. A település lakosainak társadalmi jogállására utalhatott (FNESz. *Jobbágytelke*).

Juh-tó 'Csongrád vm.-ben Sajt és Szentes közös határában említett halastó' 1332: *Juhtou*, pisc. (Gy. 1: 900, 904).

A m. *juh* állatnév és a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznév összekapcsolásával jött létre, s arra utalhatott, hogy a tónál juhokat itattak.

Kabol 'település Bács vm. DK-i részén Péterváradtól DK-re' *1276/641: *Caboli*, 1301, 1308, XIV./[1325]-re: *Kobol*, 1303/329, 1308: *Kobul*, v., 1316/418: *Kabwl* (Gy. 1: 222).

Valószínűleg szláv eredetű személynévből alakult magyar névadással; vö. le. *Kobel* szn. (FNESz. *Alsókabol*).

Kadrassó 'település Arad vm. K-i részén Kapu és Szád környékén' 1337: *Kadrassou*, p., 1340: *Kadrassou* .. que al. nom. Kereztyenkenezhaza vocatur (Gy. 1: 175). L. **Keresztyénkenézháza**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Kajánd 'település Bodrog vm. Ny-i részén Garától D-re' 1290, 1291, 1304, 1309/412, 1323, 1327, 1332, 1344 (Z. 2: 133), 1347 (Z. 2: 241): *Kayand*, t., p., 1332: *Kayant*

(Gy. 1: 720), 1340: *Kaiand* (Z. 1: 587), 1347: *Kairand* (AnjouOkm. 5: 36).

A m. *Kaján* szn. (1202: *Kaianj*, ÁSz. 466) *-d* helynévképzővel ellátott alakjából jött létre. Az alapjául szolgáló szn. valószínűleg a bibliai *Kain* ~ *Kaján* személynévből eredeztethető. Emellett KISS LAJOS szerint nem zárható ki a szláv eredet sem; vö. szb.-hv. *Koján* szn., cseh *Kojan* szn. (FNESz. *Nagykaján*).

Kakara 'Bodrog vm.-ben Tóti határában említett halastó' 1301: *Cakara*, pisc., 1326/353: *Ka[kara]*, pisc. (Gy. 1: 731).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Kákaszeg 'település Békés vm. Ny-i részén Szarvashalomtól D-re' 1326: *Kakazeg*, p. (Gy. 1: 508).

A m. *káka* növénynév és a m. *szeg* 'sarok, zug, szöglet' összetétele (FNESz. *Kákapuszta*). A hn. kákával benőtt zugra utalt, s ez az eredeti mikronév lett metonímiával az egész település nevévé.

Kakat 1. 'település Bodrog vm. K-i részén Zentától Ny-ra' 1224/291/389: *Kokot*, v. (Gy. 1: 721). **2.** 'település Csanád vm.-ben, talán Padvé környékén lehetett' 1274>340: *Kokoth* (Gy. 1: 860). **3.** 'település Bodrog vm. DNy-i részén Hajszentlőrinctől K-re' 1280: *Kokot*, t. (Gy. 1: 721). **4.** 'Bodrog vm.-ben a Duna menti Asszonyfalva

határában említett halastó' 1307: *Kokoth*, pisc. (Gy. 1: 708).

Az **1., 2., 3.** településnév szláv eredetű személynévből (1075/+1124/+1217: *Kokot*) alakult magyar névadással. Vö. cseh *Kokot* szn. (FNESz. *Párkány*). A **4.** tónév valószínűleg az egykori birtokosra utal. Mindemellett az sem zárható ki, hogy a tó településről kapta a nevét metonimikus úton.

Kalacsa 'település Bodrog vm. K-i részén Zentától D-re' 1321: *Kalacha* (Gy. 1: 721).

Puszta személynévből (1320: *Kalacha*, ZichyOkm. 1: 179) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. török eredetű, vö. *Qalač* (tkp. 'maradék') szn. és törzsnév (FNESz. *Temeskalácsa*, *Kalocsa*). — Éliás ispán egyik fiának neve (a névadó ős után) *Kalacha* (vö. 1320: c-i Helie ... et f-is suis ... Petro, Lad-o et *Kalacha*: Gy. 1: 720).

Kalán kőröse 'a Bor-Kalán nem erdeje Csongrád vm.-ben Alpártól ÉNy-ra' 1266: *Kalanguerusy*, s. (Gy. 1: 897). Összefügg **Körös** település nevével.

Az első névrész a *Bor-Kalán* nemzetségnév második eleme. A második névrész a m. R., N. *körös* 'kőrösfű' növénynév (TESz.), amely a terület jellemző növényzetére utalt, illetve egy kőrösfűerdőre utalt.

Kalepod ? 'Békés vm.-ben Maró határában említett hely' 1295: *Qualepod* (Gy. 1: 510).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Kalodva 'település Arad vm.-ben Lippától ÉNy-ra, a Maros révénél' 1308>520 k., 1332>520 k.: *Kalodwa*, 1333–5/Pp. Reg.: *Galadua* ~ (*G*)*aladna* ~ *Haladua* (Gy. 1: 179).

Elképzelhető, hogy szláv eredetű: egy X. századi magyar vezér, **Galád* ~ **Glád* nevéből alakulhatott birtoklást jelölő szláv képzővel. KISS LAJOS ugyanakkor azt sem tartja kizártnak, hogy e hn. a következő szláv helynevekkel tartozik egy csoportba: blg. *Klábova* hn., szb.-hv. *Klädovo* hn. töve 'farönk, tönk' jelentésű, és etimológiailag a m. *kaloda* fn. szláv előzményével azonos (FNESz.). Az elnevezés mindkét esetben névátvétellel került a magyar nyelvbe.

Káloz út 'Bodrog vm.-n keresztül, Pálitól Bükeden át Szegedig húzódó országos jelentőségű út' (vö. Gy. 1: 703) +[1077–95]/+158//403/Pp. Reg.: *Kaluzwt*, +[1077–95]/+158//XV.: *Kalwzum* [: *Kalwzutu*] (Gy. 1: 708), 1208/395: *Caluzutu*, via (Gy. 1: 714).

A hn. első névrésze a *káliz* 'izmaelita' (TESz.) főnévből alakult, amelyhez az *út* földrajzi köznévi járult. A káliz népcsoport többek között kereskedéséről volt híres, királyi vámosok, pénzbeszedők, adószedők voltak. A hn. arra utalhatott, hogy ezen az úton gyakran jártak kálizok (FNESz.).

Kamarás 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen' 1198/Pp. Reg.: *Cameras* (Gy. 1: 223).

A *kamara* fn. –s melléknév-képzővel ellátott származéka, s metonímiával lett a település nevévé. Arra utalt, hogy az adott település fontos tárolóépülettel rendelkezett (FNESz. *Almás-kamarás*).

Kamut 'település Békés vm. középső részén Békéstől ÉNy-ra' 1295/423: *Kamawlth*, t. (Gy. 1: 508).

Valószínűleg török eredetű személynévből alakult magyar névadással. Előzménye a tör. *qamudī* 'leesett, lezuhant'. A hn. szláv származtatása KISS LAJOS szerint nem bizonyított (FNESz.).

Kamut-ér 'Békés vm.-ben Kamut és Murul határában említett patak' 1295/423: *Kamawlther* (Gy. 1: 508, 510) ~ *Gamother* (Gy. 1: 510).

A *Kamut* név (etimológiáját lásd ott) és az *ér* 'kisebb vízfolyás' (TESz.) földrajzi köznévi összekapcsolásával jött létre. Arra utalt, hogy az *ér Kamut* település közelében folyt.

Kanizsa 1. 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Kynesa* (Gy. 1: 707). L. **Asszonyfalva (1).** **2.** 'Bodrog vm.-ben Kanizsa településnél a Tiszába ömlő patak' [1093]: pr. est super Tisciam in introitu *Cnesa*, 1237: in introitu

Kenesna [: *Kenesa*] cum Ticia (Gy. 1: 721). **3.** 'település Bodrog vm. K-i részén, fontos révhely a Tiszán' [1093]: *Cnesa*, pr., [1200 k.]/896 u., 1237, [1237–40]: *Kenesna*, pr., t., 1222, 1226, 1228/[1228], 1262: *Knesa*, pr., 1335: *Canysa*, v. (Gy. 1: 721). **4.** 'település Csanád vm. Ny-i részén, fontos révhely a Tiszán' [1200 k.]/896 u.-ra: Tysciam in *Kenesna* transnavigaverunt, [1237–40]: pr. *Kenesna* ... usque ad portum ubi transitur per Tyciam, *1326, 1333–5/Pp. Reg.: *Kanisa*, 1337: *Kanysa*, [XIV.]/1003-ra: *Canysa* (Gy. 1: 868). A vele szemben lévő Bodrog vm.-i **Kanizsá**-tól elkülönítve **Révkanizsá**-nak is nevezték. **5.** 'monostor és település Csanád vm. Ny-i részén a Harangod és a Tisza között' 1237: abb-es de mon-is ... de *Kinisa*, +1256: *Kenysa*, mon., 1274>340: *Kanysa* (Gy. 1: 860). L. **Kanizsamonostora.** **6.** 'Csanád vm.-ben Buolon említett halastó' 1274>340: *Tanisa* [: *Canisa*], pisc. (Gy. 1: 849).

A hn. szláv eredetű, vö. blg. *Kučerica*, szb.-hv. *Kneža Gorica* hn., *Kneža Vas* hn., szln. *Kneža* hn., tehát névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe. Tkp. értelmé 'a fejedelemé, a kenézé' (FNESz. *Nagykanizsa*). A hn. eredetileg egykori tulajdonosára, vagy telepítőjére utalhatott. A **2.** név pataknev, amely arról a kanizsa településről nyerte nevét metonimikus úton, amely mellett

folyt. Az **6.** név valószínűleg onnan kapta a nevét, hogy a telepítő kenéz birtokában volt a halastó.

Kanizsamonostora 'monostor és település Csanád vm. Ny-i részén a Harangod és a Tisza között' +1247/+284//572: *Kenezeumunustura*, 1340: *Kanysamunustura*, p. (Gy. 1: 860). **Kanizsa 2.** és **Monos-toroskanizsa** néven is említik.

A *Kanizsa* névhez a birtokos személyjellel ellátott m. *monostor* 'kolostor' (TESz.) fn. kapcsolódott. A hn. bővüléssel jött létre, s a település területén már a tatárjárás előtt is álló monostorra utalt.

Kanizsa töve 'a Kanizsa patak torkolata Bodrog vm.-ben' 1237–40: *Kenesatue* (Gy. 1: 721).

A *Kanizsa* patak nevéhez a birtokos személyjellel ellátott m. *tő* 'alsó vég, torkolat' (TESz.) földrajzi köznévv kapcsolódott, s a patak torkolatát nevezte meg.

Kapolcs 'település Bács vm.-ben, talán Doroszló és Bánca vidékén' 1307 [későbbre datálható]: *Kapolch*, 1308: *Kopolch* (Gy. 1: 223).

Pusztá személynévből ([1091]/Krón. XIV.: *Copulch*, ÁSz. 221) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a *Kapoly* személynévi előzményével tartozik össze, talán annak *-cs* kicsinyítő képzős alakja (FNESz.)

Kaprevár 'település Arad vm. K-i részén a Maros mellett' 1337: *Caprewar*, p. (Gy. 1: 175).

A hn. román eredetű; vö. rom. *Căprioara* 'Kaprevár', tehát a

magyar névrendszerbe névátvétellel került. A román hn. köznévi előzménye a rom. *Căprioara* 'öz, özsuta; N. kecskegida, gödölye' < lat. *Capriola* 'özsuta <: lat. *Capra* 'kecske'. A magyarban a hn. a *vár* utótagú helynevekhez idomult. Az elnevezés a románban a település környékének jellemző állatfajára utalt (FNESz.).

Kapu 'Arad és Hunyad vm. határán található szoros a Maros völgyében' 1337: *Kapw* (Gy. 1: 163, 175, 176).

A m. *kapu* 'bejárat, bemenet' főnévből (TESz.) alakult, s metonímia eredményeként vált egy szoros, átjáró nevévé.

Karácsony foka 'Bács vm.-ben Sebesszeg határában említett hely' 1308: *Karachunfuka* (Gy. 1: 232).

Talán a m. *Karácsony* szn. ([1162–1172]>1236/XVIII.:

Karachun, ÁSz. 445) és a birtokos személyjellel ellátott m. *fok* '(magas vízállású) folyó vagy tó vizét elvezető ér, csatorna' (TESz.) földrajzi köznévv összekapcsolásával jött létre. Motivációja nem világos.

Karamacs 'Bodrog vm.-ben a Duna menti Asszonyfalva határában említett halastó' 1307: *Karamach*, pisc. (Gy. 1: 708).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Kárász(k)os 'Csanád vm.-ben Szanád határában levő halastó' 1274>340: *Karazkos*, pisc. (Gy. 1: 869).

A *kárász* halnév *-s* melléknévképzővel ellátott alakja

(FNESz.). A hn. arra utalt, hogy a tó gazdag volt kárászban. A hn.-ben megjelenő *-k* eredete kérdéses.

Kárászos 'Bodrog vm.-ben Tóti határában említett halastó' 1326/353: *Karazus*, pisc. (Gy. 1: 731).

A *kárász* halnév *-s* melléknévképzővel ellátott alakja (FNESz.), s metonímiával lett a tó nevévé. Arra utalt, hogy a tó gazdag volt kárászban.

Karjan 'település Bodrog vm. K-i részén Zentától DNy-ra' 1211/252: *Karian* (Gy. 1: 722). **Orckarjan** néven is említik.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Károly 'település Békés vm. ÉK-i részén Szeghalomtól Ny-ra' 1222/550: *Carol*, v., *1276/641: *Caris*, v., 1326/327/380, 1327/380: *Karul*, p. (Gy. 1: 508).

Puszta személynévből (1213/1550: *Karoli*, ÁSz. 448) alakult magyar névadással.

Kastélytelke 'település Bács vm. középső részén, Búlkeszi közelében feketett' 1263/466/476: *Casteltheleke*, v. (Gy. 1: 223).

A m. *kastély* (TESz.) fn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) fn. összekapcsolódása. Arra utalt, hogy a településen kastély állhatott.

Kas(z)a 'település Arad vm. É-i szélén' [1290–1301], 1333–4/Pp. Reg.: *Kasa*, 1333–4/Pp. Reg.: *Kaza* (Gy. 1: 179).

Puszta személynévből (+1093/1404: *Kaza*, ÁSz. 451)

alakult magyar névadással (FNESz.).

Kataszakál ? 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett domb' 1341: *Katasacal*, coll., 1488/490: *Kachazachal*, coll. (Gy. 1: 891).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Káty 'település Bács vm. DK-i részén Péterváradtól ÉK-re' 1276/641: *Hatt*, v., [XIV]: *Harch*, v., 1332–7/Pp. Reg.: *Chacz*, 1338–40/Pp. Reg.: *Car* (Gy. 1: 223), 1417: *Kaathy* (Cs. 2: 247).

Puszta személynévből alakulhatott magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. előzménye lehet a ném. R. *Hatti* szn., a le. *Kat* szn., vagy az or. *Kamь* hn. (FNESz.). Későbbi-mai adatai alapján olvasható így.

Kecsen 'település Békés vm.-ben, helye ismeretlen, esetleg Csaba és Veszé vidékén kereshető' 1229/550: *Kechen*, t. (Gy. 1: 509).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Kecskés 'település Bodrog vm.-ben, Küllöd körül feketett' 1346: *Kechkes*, p. (Cs. 2: 203, Z. 2: 213) ~ *Keckes* (Z. 2: 213).

A m. *kecske* állatnév *-s* képzővel ellátott származéka. Arra utalhat, hogy a település lakosai kecskéket tenyésztettek, vagy az adott területen sok kecske élt.

Kék-tó 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett halastó' +1075/+124/+217: *Kektou* (Gy. 1: 891).

A m. *kék* színnév és a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznév összetétele. A hn. a tó színére utalt.

Kelej ~ **Keli** 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett halászhely' 1192/374/425: *Keley*, pisc. (Gy. 1: 236). Bizonyára összefügg a **Keli foka** nevű hellyel.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Kelemenepalotája 'település Csanád vm. középső részén a Marostól D-re, Csanád közelében' +1247/+284/572: v. Palatha, que uno nomine *Kelemenus palotaya*, alio nomine moderno Pangrach palataya vocatur (Gy. 1: 866). L. **Palota**.

Az előtag a m. *Kelemen* szn. (1211, ÁSz. 455) –s kicsinyítő képzővel ellátott alakja (1282>1406: *Kelemenus*, ÁSz. 455), melyhez a birtokos személyjellel ellátott m. *palota* fn. kapcsolódott. Az elnevezés arra utalhatott, hogy a településen egy Kelemenus nevű ember palotája állt.

Keli foka 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említik, bizonyára a Keli halastó lefolyása' 1192/374/425: Losyuduna desc. usque *Kelyfuka*, [1192]/394: *Kelifuka* (Gy. 1: 236). L. **Kelej**.

A *Keli* halastó nevéhez a birtokos személyjellel ellátott m. *fok* '(magas vízállású) folyó vagy tó vizét elvezető ér vagy csatorna' (TESz.) földrajzi köznév kapcsolódott.

Kemecse 'település és monostor Csanád vm. középső részén Csanád

és Egres között' +1256, 1332/572, 1334–5/Pp. Reg.: *Kemeche*, p., 1332/572: *Kemechye*, p., 1334–5/Pp. Reg.: *Kremeche* (Gy. 1: 860).

Pusztá személynévből (1237. *Kemecha*, ÁSz. 456) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. R. *Keme* (1138/1329: *Keme*, ÁSz. 455) szn. származéka. Ennek előzménye valószínűleg az ótörök *kemä* ~ *kemi* 'csónak, hajó'. Más elképzelés szerint a m. *Keve* személynévből képzett m. R. *Keueche* (1211: *Keueche*, ÁSz. 462) személynévben *v* > *m* változás mehetett végbe, és az *m*-et tartalmazó névből alakult a *Kemecse* szn. (FNESz.).

Kemény 'település Békés vm. É-i részén Bajontól DNy-ra' 1322: St. f. *Kemen* ... p-e sua *Kemen* vocata, 1329: *Kemen*, p. (Gy. 1: 509).

Pusztá személynévből (1254/1378: *Kemen*, ÁSz. 456) alakult magyar névadással (FNESz. *Keménytanya*).

Kend 'település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól É-ra' *1198 Pp./Pp. Reg.: *Keud*, v., 1331/360: *Kend* (Gy. 1: 722).

Pusztá személynévből (1232: *Kend*, ÁSz. 457) alakult magyar névadással. Más feltételezés szerint a *kend* népelem egykori lakóhelyére utalt (FNESz. *Magyarszarvasken*).

Kenderátó 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett hely' [1230]/231: *Kendurochoy* [: *Kendurothou*], loc. (Gy. 1: 237).

Az első névrész a m. *kender* növénynév. A második névrész lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Kenderez ~ Kenderes ? 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett hely' 1192/374/425: *Kenderez* (Gy. 1: 236).

Talán a m. *kenderes* 'kenderrel benőtt terület' (TESz.) főnévből keletkezett (FNESz.), s a terület jellemző növényzetére utalt.

Kenéz 'település és monostor Csanád vm. középső részén, a Maros jobb partján, Nagylak mellett fekkent' 1192/374/425, 1330: *Kenéz*, v., mon., [1230]/231, 1233: *Kenaz*, mon. (Gy. 1: 860). L. **Kenézmonostora**.

Pusztá személynévből (1055: *Knez*, ÁSz. 457) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a szláv eredetű m. *kenéz* tisztségnévből eredeztethető, az elnevezés esetleg erre is visszavezethető (FNESz.).

Kenézmonostora 1. *1282: And. f. Sym-is de *Kenazmunustura*, 1282>363: de *Kenezmunustura* (Gy. 1: 713). Esetleg azonos a Csanád vm.-i **Kenéz** névével. **2.** 'bizonytalanul azonosítható hely' *1282: And. f. Sym-is de *Kenazmunustura*, 1282>363: *Kenezmunustura* (Gy. 1: 713). Bizonytalanul azonosítható a Bodrog vm.-i **Szentpéter**-rel.

Talán a m. *Kenéz* helynévhez a birtokos személyjellel ellátott m. *monostor* 'kolostor' (TESz.) fn.

kapcsolódott, s monostorral rendelkező települést jelöl.

Kengyel 'Bodrog vm.-ben Szekcső határában említett mocsár' [+1000–38]/[1173–96]>412:

Kangalu, palus (de lásd későbbi adatait: 1412: *Kengeles*, pisc., 1438: *Kangalo* al. nom. *Kengeles*) (Gy. 1: 728).

A *kengyel* főnévből alakult, s a mocsár alakjára utalhatott (FNESz.).

Kengyeles 1. 'Csanád vm.-i birtok, talán Csanádtól DNy-ra Besenyő környékén lehetett' 1345: *Kengelus* (Gy. 1: 849). **2.** 'Bodrog vm.-ben Megyere és Tóti határában említett föld' 1347: *Kengeles*, t. (Z. 2: 241).

A m. *kengyel* fn. –s melléknévképzővel ellátott alakja, s a terület alakjára utalhatott.

Kengyel-tó 'halászhely Arad vm.-ben a Maroson vagy a közelében Kapu és Szád között' 1337: *Kengeltow*, pisc. (Gy. 1: 175).

A m. *kengyel* főnévhez a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévként kapcsolódott. Az elnevezés a tó alakjára utalt.

Kér 1. 'település Bodrog vm. ÉK-i részén' *1193: *Ker*, pr. ~ *Quer*, pr. (Gy. 1: 722). **2.** 'település Csanád vm. DNy-i részén a Tisza mellett' +1256: *Ker*, +1285/572, 1337: *Keer*, p. (Gy. 1: 861). **Egyházaskér** néven is említik. **3.** 'település Bács vm. D-i részén Futak környékén' 1267: *Keer*, t. (Gy. 1: 223). **Harsánykér** néven is

említik. **Györgykérje** és **Pinkókérje** is ide tartozhat. **4.** 'település Arad vm.-ben Aradtól DK-re, a Maros mellett' 1311, 1334–5/Pp. Reg.: *Ker*, t., 1325, 1334–5/Pp. Reg.: *Keer*, p. (Gy. 1: 179).

A *Kér* törzsnévből keletkezett (FNESz. *Abaujkér*). BERTA ÁRPÁD szerint e törzsnévünk a tör. *keri* 'vissza, hátra, hátul, hátsó' jelentésű szóra vezethető vissza, s eredeti jelentése 'hátsó, végső' lehetett (1991: 29). A hn. a település lakosainak törzsi hovatartozását jelöli. NÉMETH szerint a tör. *Keres* (vö. tör. *türgeš*) a sor törökök egyik nemzetségének nevével tartja azonosíthatónak (1991: 210).

Kéra ? 'település Csongrád vm.-ben, helye ismeretlen' 1266: *Kera*, pr., 1276 Pp.: *Kara*, pr. (Gy. 1: 896).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Többé nem szerepel.

Kerekbüked 'település Bodrog vm. középső részén a Nádágy mellett' 1347: *Kerekbeuked*, p. (Cs. 2: 195, Z. 2: 242). L. **Büked**.

A *Büked* névhez járult *kerek* 'gömbölyű' (TESz.) megkülönböztető jelzői előtaggal jött létre, s esetleg a település alakjára utalt.

Kerekegyház 'település Arad vm. Ny-i szélén a Maros bal partján' 1333–4/Pp. Reg.: *Rotunda Ecclesia*, 1343/377: *Kerekeghaz*, v. (Gy. 1: 179).

A m. *kerek* 'gömbölyű' (TESz.) mn. és a m. *egyház* 'templom' (TESz.) fn. összetétele. A hn. a település templomának alakjára utalhatott (FNESz. *Kerekegyháza*).

Kerek-hegy 'Bodrog vm.-ben Hetes határában említett hely' 1338/439: *Kerekhegh* (Gy. 1: 720).

A m. *kerek* 'gömbölyű' (TESz.) mn. és a m. *hegy* földrajzi köznévi összetétele, s arra utalt, hogy a kérdéses helyen egy kerek formájú hegy állt. A *kerek* azonban más jelentésében is előfordulhat, '(körhöz hasonló alakú) erdő'.

Kereki 'település Bács vm. középső részén Bácstól DK-re' 1327/335: *Kereky*, t., p. (Gy. 1: 224).

A név etimológiája bizonytalan, talán a m. R. *kerek* '(körhöz hasonló alakú) erdő' (TESz.) fn. *-i* helynévképzős származéka (FNESz.), s a település erdős környezetére utalt.

Kerek-köz 'Bodrog vm.-ben Hetes határában említett halastó' 1338/439: *Keregkuz*, pisc. (Gy. 1: 720). A közelében említik a **Kerek-hegy**-et.

A m. *kerek* 'körhöz hasonló alakú erdő' (TESz.) mn. és a m. *köz* fn. összetétele, s a tó alakjára utalt.

Kerek-szeg 'Csanád vm.-ben Morotva település határában említett hely' 1211: *Kereczeg*, loc. (Gy. 1: 864).

A m. *kerek* 'körhöz hasonló alakú erdő' (TESz.) fn. és a m. *szeg* 'sarok, szöglet, zug' (TESz.) fn. összetétele. A hn. arra utalt, hogy a

település egy erdő szögletében terül el.

Kerek ? -tó 'Bodrog vm.-ben Botmonostora határában említett halastó' [1322 u.]: *Kerkto*, pisc. (Gy. 1: 710).

Első névrésze talán a *kerek* 'gömbölyű' (TESz.) mn., a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi kapcsolódott, s a tó alakjára utalt.

Kerek-tó 1. 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett halastó' +1075/+124/+217: *Kerektou* (Gy. 1: 891). **[2.]** 'Csongrád vm.-ben Csany határában említett halastó' +1075/+124/+217: pisc., que dicitur *Rotunda* (Gy. 1: 893). **3.** 'Bács vm.-ben Alatk határában említett halastó' 1244 e.: *Kwirectow*, pisc. (Gy. 1: 209).

A m. *kerek* 'gömbölyű' (TESz.) mn. és a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. A tó alakjára utalt.

Kereszténytelke 'település Bács vm.-ben, Búlkeszi közelében feketett' 1263/466/476: *Kerezthientheleke*, v. (Gy. 1: 224).

A m. *Keresztény* (+1135/+1262/1566: *Crysten*, ÁSz. 226) < lat. *Christianus* szn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. A hn. valószínűleg az egykori tulajdonosra utal (FNESz. *Kereszténysziget*).

Keresztúr 1. 'település Csanád vm. Ny-i részén Orsozlános közelében' 1274>340: *Kerestur* (Gy. 1: 861). **2.** talán Bács vm.-i, a

Duna mellett levő, Bácstól DK-re fekvő faluval azonosítható' 1314: *Kereztwur*, v., 1332–7/Pp. Reg., 1338–40/Pp. Reg.: de *S. Cruce* (Gy. 1: 224). **3.** 'település Arad vm.-ben, helye közelebről ismeretlen' 1334–5/Pp. Reg.: *Kerestur ~ Sancta Cruce* (Gy. 1: 179).

A m. *kereszt* 'feszület' (TESz.) fn. és a m. *úr* 'uraság' (TESz.) fn. összetétele (FNESz.). A hn. arra utalt, hogy a település templomát a Szent Kereszt tiszteletére szentelték fel (MEZŐ 1996: 113/2., 4., 27.)

Keresztýenkenézháza

'település Arad vm. K-i részén Kapu és Szád környékén' 1340: *Kadrassou* .. que al. nom. *Kereztyenkenezhaza* vocatur (Gy. 1: 175). L. **Kadrassó.**

A m. keresztény 'Jézus tanítását valló megkeresztelt személy' (TESz.) fn., a kenéz tisztségnév és a birtokos személyjellel ellátott m. *ház* földrajzi köznévi összetétele.

Keskeny 1. 'Csongrád vm.-ben Ság és Keskeny közös határában említett vízfolyás, Ság határpataka' +1075/+124/+217, 1075>338: *Kesekun*, aqua (Gy. 1: 896, 899). **2.** 'település Csongrád vm. É-i részén Ság és Ug környékén' 1327: *Kesekun*, p. (Gy. 1: 896).

A m. *keskeny* 'szűk' (TESz.) melléknévből alakult, s valószínűleg a patak nagyságára utalt. Az **1.** név a vízfolyás méretére utal. A **2.** település a közelében folyó vízfolyásról kaphatta a nevét metonimikus úton.

Kesze ~ **Keszi 1.** 'település Békés vm.-ben, helye ismeretlen' 1219/550: *Keze*, v. (Gy. 1: 509). Esetleg azonos a Zaránd vm.-i *Keszi*-vel. **2.** 'település Bács vm. középső részén Szilbácstól DK-re' 1263/466/476: *Kezy*, t. (Gy. 1: 224). Több falura bomlott: **Boldog-asszony-** vagy **Nagykeszi, Búl-** vagy **Matyuka-**, illetve **Sávolkeszi** és **Szentiván-** vagy **Kiskeszi** településekre. **3.** 'település Arad vm.-ben Lippától DNy-ra' 1334/Pp. Reg.: *Kezi* ~ *Kezy* (Gy. 1: 180). **Erdőszádkeszi** néven is említik.

A m. *Keszi* ~ *Kesző* ~ **Keszey* [950k. *Καση(ς)*, Gyóni: GörFeljSz. 67] török eredetű törzsnévből alakult. Vö. ótörök *kesäk* 'darab' < *kes-* 'vág' (DTS. 302). (FNESz. *Budakeszi*). BERTA ÁRPÁD szerint e törzsnév eredeti jelentése töredék, rész, fél, darab, ugyanis a török *käs* 'rész' török *äk* kicsinyítő képzős származéka (1991: 11). A hn. a lakosok törzsi hovatartozására utalt. A *Kesze* névalak a *Keszi* törzsnévből alakult.

Kétadorján 'település Bodrog vm. K-i részén a Tisza jobb partján' 1344/369/XV.: *Ket Adrian*, p. (Gy. 1: 704). L. **Adorján**.

A *Adorján* névhez a *két* megkülönböztető jelzői előtag kapcsolódásával jött létre *Alsó-* és *Felsőadorján* összefoglaló neveként.

Ketesd 'település Békés vm. DK-i részén a Fehér-Körös mellett,

Püspöki környékén' 1261/271: *Ketesd*, v. (Gy. 1: 509).

A m. R. *Ketes* szn. (1211: *Keteus*, ÁSz. 461) *-d* helynévképzős származéka (FNESz.). A hn. valószínűleg az egykori tulajdonosra utal.

Kétlugas 'két Lugas nevű település Bács vm. D-i részén Bácstól DK-re' 1328/335: *Kethlugas*, p., 1334: p. Lugas ... alia Lugas (Gy. 1: 226). **Lugas**.

A *Lugas* névhez kapcsolt m. *két* 'kettő' (TESz.) megkülönböztető jelzővel jött létre. Két egymás közelében fekvő *Lugas* nevű település összefoglaló neve. Három *Lugas* nevű településből egy ideig kettő Tamás vajda birtokában volt, ezek összefoglaló neve lehetett (Gy. 1: 226).

Kétszántó 'bizonytalanul azonosítható település, Bács vm. középső részén lehetett' 1311: *Kethzanto*, t. (Gy. 1: 233).

A *Szántó* névhez a m. *két* 'kettő' (TESz.) számnév megkülönböztető jelzői előtagként járult. GYÖRFFY szerint a megkülönböztető jelző azt jelöli, hogy a település a XIII. században két faluból állt, s e két *Szántó* nevű falu összefoglaló neve.

Kéttömpös 'két Tömpös nevű falu összefoglaló megnevezése Csanád vm.-ben' 1344: *Kethembes* (Borovszky, Csanád 2: 298, Inczeffi, Makó 185). L. **Tömpös**.

A *Tömpös* névhez kapcsolt *két* 'kettő' (TESz.) megkülönböztető jelzővel jött létre. *Al-* és *Feltömpös* összefoglaló neve.

Kilet-ér ? 'Békés vm.-ben Maró határában említett hely' 1295: *Kylether* (Gy. 1: 510).

Az első névrész lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. A második névrész a m. *ér* 'patak' (TESz.) földrajzi köznévv.

Kincses 'Bodrog vm.-ben Tóti határában említett halastó' 1301: *Kynchus* [kincsius], pisc., 1326/353: *Quinthus*, pisc. (Gy. 1: 731).

A m. *kincs* fn. –s helynévképzős származéka, s arra utalhat, hogy a tóban kincset találtak, vagy csak sejtettek, esetleg egyszerűen a csillogó víztükre lett a névadás oka (FNESz. *Kicsesfő*).

King(y)ed 'település Arad vm. ÉK-i részén' 1334/Pp. Reg.: *Kynged* (Gy. 1: 180).

A m. R. *Chinga* (1276/1641: *Chingam*, ÁSz. 198) szn. –*d* helynév- vagy kicsinyítő képzős alakja (FNESz. *Kingéc*).

Királyfája 'Csanád vm.-i birtok, talán Csanádtól DNy-ra Besenyő környékén lehetett' 1345: *Keralfaya* (Gy. 1: 849).

A személynévként is használt m. *király* méltóságnév és a birtokos személyjellel ellátott m. *falu* földrajzi köznévv *fá*-ra rövidült alakjának összetétele lehet. Arra utalt, hogy a település királyi tulajdonban állt (FNESz. *Királyfa*).

Kisad 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen' 1308: *Kysad* (Gy. 1: 225).

GYÖRFFY szerint az *Ada* névhez, amelyre nincs adatunk, járulhatott a település méterére utaló *kis* 'kicsi'

(TESz.) megkülönböztető jelző. Korrelatív párjára nincs adatunk.

[Kis]bodon 'település Bács vm. középső részén Futaktól ÉNy-ra' 1332–7/Pp. Reg.: de *Monte* [: *Minori*] *Bodon*, 1338–40/Pp. Reg.: *Minori Bodok* (Gy. 1: 214). L.

Bodon.

A *Bodon* névhez kapcsolt *kis* 'kicsi' (TESz.) megkülönböztető jelzővel jött létre. Korrelatív párjára nincs adatunk.

[Kis]dalocsa 'település Bodrog vm. ÉNy-i csücskében' +1061/272/327>376: *minoris Dolosey*, *1198 Pp./Pp. Reg.: *Dobosa minoris*, v. (Gy. 1: 717). A második adat azonosítása kérdéses. L. **Dalocsa.**

A *Dalocsa* névhez kapcsolt *kis* 'kicsi' (TESz.) megkülönböztető jelzővel jött létre. Előtagja *Nagydalocsa* előtagjával áll korrelációban.

Kisdi 'település Bács vm.-ben Péterváradtól ÉK-re' 1332–7/Pp. Reg.: *Cussidi*, 1338–40/Pp. Reg.: *Cusidi* (Gy. 1: 225), 1417: *Kysdy* (Cs. 2: 138).

A m. *kis* 'kicsi' (TESz.) mn. –*di* kicsinyítő képzős származéka. Más elképzelés szerint puszta személynévből 81138/1329: *Kusidi*, ÁSz. 475) alakult magyar névadással. (Az eredeti alakból a Horger-tövény miatt kiesett a második szótagbeli magánhangzó (BÁRCZI–BENKÓ–BERRÁR 2002: 167). Ez esetben a hn. valószínűleg egykori birtokosára utal.

Kisfalu 'település Csanád vm.-ben a Maros jobb partján, Makófalvától K-re' +1247/+284//572: *Kysfalw* ~ *Kysfalw*, p., +1285/572: *Kysffalw*, p., 1337: *Kysfolw*, v. (Gy. 1: 861). L. **Kisfalud**.

A m. *kis* 'kicsi' (TESz.) mn. és a m. *falud* földrajzi köznévi összetétele. Előtagja a falu méretére utalt.

Kisfalud 'település Csanád vm.-ben a Maros jobb partján, Makófalvától K-re' +1256: *Kysfalud*, 1332: *Kysfolud*, 1337: *Kysfalwd*, p. ~ *Kysfolwd*, p. (Gy. 1: 861). **Kisfalu** néven is említik.

A *Kisfalu* névhez kapcsolt *-d* helynévképzővel bővülés eredményeként jött létre.

Kisférged 'település Csanád vm. ÉNy-i részén Makófalvától É-ra' 1274>340: *Kysferged* (Gy. 1: 856). Férged település két részét ismerjük: Kis- és **Vásárosférged** néven.

A *Férged* névhez, amelyre nincs adatunk, a *kis* megkülönböztető jelző járult, amely a település méretére utalt. A második névrész a m. Férged szn. (1221/1550: *Fergued*, ÁSz. 306) (FNESz. *Férged*). Korrelatív párjára nincs adatunk.

Kis-gyűr ? 'Bodrog vm.-ben Páli határában említett hely' 1320: ad qd. pissc-m Mugtho vocatam al. nom. *Kuzdiur* ... in *Kusdiur* (Gy. 1: 725). L. **Meg-tó**.

A m. *kis* 'kicsi' (TESz.) mn. és a m. *gyűr* 'domb' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele, s arra utal, hogy

a hely egy *kis* kiemelkedés(en) lehetett.

Kishodos 'település Arad vm. D-i részén' +1247/+284//572: *Kis Hudus*, +1247/+284//572, 1319/323/572, 1323/572: *Kyshwdus*, p. (Gy. 1: 178). L.

Hodos.

A *Hodos* névhez kapcsolt *kis* megkülönböztető jelzővel jött létre, s a település méretére utalt. Korrelatív párjára nincs adatunk.

Kiskeszi 'Keszi határában alakult település Bács vm.-ben' 1317: *Kis Kezy* (Gy. 1: 224). **Szentivánkeszi** néven is említik. L. **Keszi**.

A *Keszi* névhez kapcsolt *kis* 'kicsi' (TESz.) megkülönböztető jelzői előtaggal jött létre, amely a település méretére utalt. Előtagja a közeli *Nagykeszi* előtagjával áll korrelációban.

Kislukó 'Békés vm.-ben Maró határában említett hely' 1295: *Kisluko* (Gy. 1: 510).

A *Lukó* névhez, amelyről nincs adatunk járulhatott a *kis*- 'kicsi' (TESz.) megkülönböztető jelző. A második névrész a m. Lukó szn. szláv eredetű. Vö. a.-szorb. *Lukow*, cseh *Lukov*. Ezek alapja a *Luk(a)* szn., vagy az összl. **lukú* 'hagyma', **lokú* 'ív, íj' lehet. (FNESz. *Lyukó-völgy*)A közelben nem található olyan település, amely előtagjával ehn. előtagja korrelációban állhatna.

Kispáli 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén Botmonostorától ÉNy-ra' 1309/412: *minoris Pali*, t., p.,

1324/412: *Kyspaly*, p. (Gy. 1: 725).
L. **Páli**.

A *Páli* névhez kapcsolt *kis* 'kicsi' (TESz.) megkülönböztető jelzővel jött létre, s a falu méretére utalt. Korrelatív névpárjára nincs adat.

Kis-Tisza 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett halastó' +1075/+124/+217: *Kustiza* (Gy. 1: 891). Vö. **Tisza**.

A *Tisza* névhez kapcsolt *kis* 'kicsi' (TESz.) megkülönböztető jelzővel jött létre. A Tisza egy ágából alakult tavat nevezhette meg.

Kis-tó 'Bodrog vm.-ben Botmonostora határában említett halászó hely' 1323: *Kystou*, loc. piscariis (Gy. 1: 710).

A *kis* 'kicsi' (TESz.) melléknévhez kapcsolt m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznév összetételével jött létre, s a *tó* méretére utalt.

Kocsa 'település Csanád vm. középső részén valószínűleg Besenyőtől Ny-ra' 1345: *Kocha* (Gy. 1: 849). L. **Kocsegyház**.

A *Kocsegyház* névből alakulhatott az *-egyház* második névelem eltűnésével redukció útján. A névvégi *a* eredete bizonytalan.

Kocsegyház 'település Csanád vm. középső részén valószínűleg Besenyőtől Ny-ra' +1256: *Kucheghaz* (Gy. 1: 861). Valószínűleg azonos **Kocsá**-val.

A *Kocs* (1217/1550: *Koch*, ÁSz. 465) szn. és a m. *egyház* 'templom' (TESz.) fn. összetétele. Az

elnevezés a település templomos voltára utal.

Kocska ~ **Köcske** 'település Bács vm. D-i részén, Piros környékén lehetett' 1237/279/385: *Coochka*, 1267: *Kuchke*, t. (Gy. 1: 225).

Etimológiája bizonytalan, talán a m. *Kocs* (1217/1550: *Koch*, ÁSz. 465) szn. *-ka/-ke* kicsinyítő képzős származéka.

Koksol ? 'település Csongrád vm.-ben, helye ismeretlen' 1280: *Koxol*, t. (Gy. 1: 897).

Pusztaszemélynévből (1280: *Koxol*, ÁSz. 469) alakult magyar névadással. A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Kolonbok 'Bodrog vm.-ben Botmonostora határában említett víz' [1322 u.]: *Kolonbok*, aqua (Gy. 1: 710).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Kondora 'tó Sáp mellett Csongrád vm.-ben' +1075/+124/+217: *Cundura*, aqua (Gy. 1: 900).

A m. *Kondor* (1394: *Kondor* (ZichyOkm. 2: 252) szn. *-a* képzős származéka.

Kondoros 'település Békés vm. középső részén' 1229/550: *Cundurur*, v. (Gy. 1: 509).

Alapszava valószínűleg a csuvasos jellegű ötörök jövevény; vö. csuv. *χ̣ânDâr* 'hód', így tkp. jelentése 'olyan víz, hely, ahol sok a hód'. Ehhez járult a *-s* melléknévképző (FNESz.). E hn. valószínűleg eredetileg a területet

jelölhette, csak később vált a település nevévé metonimikus úton.

Kopáncs 1. 'település Csanád vm. ÉNy-i részén Hódtól D-re' 1231: *Cupanch*, pr. (Gy. 1: 861). **2.** 'település Csanád vm. É-i részén Hódtól K-re' |~i *1219/550: Abr. de v. *Cupanchi* (Gy. 1: 861).

Valószínűleg pusztaszemélynévből (1360: *Kopacsfalva*, CSÁNKI 1: 449) alakult magyar névadással. Ez esetben a település egykori birtokosára utal. Az alapjául szolgáló szn. előzménye lehet a m. N. *kopács* ~ *kopáncs* 'gesztenye, dió stb. zöld burka' (TESz.) fn. vagy a m. N. *kopáncs* ~ *kopács* 'harkály' állatnév, ill. a szb.-hv. *Kopač* [tkp. 'ásós, kapás ember'] szn. (FNESz.).

Kórógy 'Csongrád vm.-ben Szeg település alatt a Kurcába torkolló vízfolyás' [1200 k.]: *Couroug*, fl. (Gy. 1: 881).

A m. *kóró* 'száraz, kemény növényi szár' (TESz.) fn. -gy helynévképzős származéka (FNESz.). A hn. arra utalt, hogy a víz mellett igen sok lehetett a kóró.

Ko(s)zma 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen' 1313: *Cosma* (Gy. 1: 722).

Pusztaszemélynévből (1138/1329: *Cuzma*, ÁSz. 223) alakult magyar névadással (FNESz.).

Kovácsi 'település Arad vm.-ben Aradtól ÉK-re' 1278/XVIII.: *Kuaci*, t., 1333-5/Pp. Reg.: *Conasi* ~ *Kuasi* ~ *Kuassy* ~ *Kuasy* (Gy. 1: 180).

A szláv eredetű *kovász* főnévvel etimológiailag azonos m. R. *Kovács* szn. -i helynévképzős változata lehet. Az alapjául szolgáló személynévhez l: cseh R. *Kvas* szn., le. R. *Kwas* szn. (FNESz.).

Kő 'település Arad vm.-ben Aradtól ÉK-re' 1323: *Kev*, p., 1334-5/Pp. Reg.: *Ku* ~ *Kw* (Gy. 1: 180).

A m. *kő* 'szikla' (TESz.) főnévből keletkezett metonímiával, s a település talajára, esetleg földrajzi környezetének tulajdonságára utal.

Köbi ? 'Csongrád vm.-ben Csany határában, a Tisza mellett említett halastó' +1075/+124/+217: *Keubi*, pisc. (Gy. 1: 893).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Kökényér 'település Csanád vm. középső részén Csanádtól Ny-ra' +1247/+284//572: v. Woffa Illeyse al. nom *Kwkenyer* vocatur, +1247/+284//572, +1285/572: *Kwkener*, p., v., +1256: *Kukener*, 1318/319: *Kokyner*, 1328: *Kukynheer*, 1329/343, 1332, 1332/343: *Kukyner*, p., 1333-5/Pp. Reg.: *Kukenher* ~ *Rukenher*, 1337: *Kukiner* ~ *Kwkyner*, [XIV.]/1000 u.-ra: *Kwkiner* (Gy. 1: 862). L. **Vaffaülése**.

A m. *kökény* növénynév és a m. *ér* 'kisebb vízfolyás' (TESz.) földrajzi köznévvé összetétele. A hn. először valószínűleg magát az eret jelölte, csak később vonódott át a településre metonimikus úton. A település elhelyezkedésére utalt.

Kökény ere 'Csanád vm.-ben Morotva település határában említett hely' 1211: *Cucen Hereh* (Gy. 1: 864).

A m. *kökény* növénynév és a birtokos személyjellel ellátott m. *ér* 'kisebb vízfolyás' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. A hn. mikronévként magát a vízfolyást jelölhette, s környezetének jellemző növényzetére utalhatott. A víznévből jött létre valószínűleg környezetének neve.

Kökényes 'település Bodrog vm. Ny-i részén Garától ÉNy-ra' 1251/328/374: *Kvkynus*, 1251>377: *Kukenys*, 1333: *Kuquinis* (Gy. 1: 722).

A m. *kökény* növénynév –s melléknévképzős alakja, s a környék jellemző növényzetére utalt. Eredetileg mikrotoponima lehetett, s ez vonódott át a településre metonimikusan.

Kökény-szeg 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett hely' 1341: *Kukenzegh*, ang. (Gy. 1: 891).

A m. *kökény* növénynév és a m. *szeg* 'szöglet, sarok' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele, s a terület jellemző növényzetére utalt.

Kőkúthetény ? 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen' 1198 Pp./Pp. Reg.: *Kequucheton*, v. (Gy. 1: 723).

A személynévből alakult, ám nem adathozható *Hetény* név és a m. R. *kőkút* 'kövel burkolt kút, forrás' (TESz.) megkülönböztető jelzői előtag összetételével jött létre (FNESz. *Kőkút*, *Hosszúhetény*).

Köröcsa ? 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett mocsár, a Savonca vár halastava' 1206, [1230]/231: *Keurcha*, pisc. (Gy. 1: 201, 237), [1230]/231: *Queurcha*, pisc. (Gy. 1: 237).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Körösmény 'település Bács vm. középső részén, Keszi környékén fektetett' 1308: *Kyrchemen* (Gy. 1: 225), 1345: *Kurthmym* (Cs. 2: 156, AnjouOkm. 4: 486).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Későbbi adatai alapján olvasható így.

Körös 1. 'Csongrádnál bal felől a Tiszába ömlő folyó, illetve ennek forrásai' +1075/+124/+217: *Crys*, fl. (Gy. 1: 493, 505), 1138/324, 1138/329, [1200 k.]/896 u.-ra: *Cris*, fl. (Gy. 1: 493, 510, 513), 1279: *Kris*, flum. (Gy. 1: 498), 1338: *Keres*, fl. (Gy. 1: 505), [1200 k.]/896 u.-ra, 1283/311: *Crisium* (Gy. 1: 493, 506, 513), 1258>520 k.: *Crisio* (Gy. 1: 513), 1258>520 k., [1330 k.], 1330/378: *Crisy*, fl. (Gy. 1: 513, 515), 1297: *Crisyum* (Gy. 1: 506, 508). Vö. **Fehér-Körös. 2.** 'a Tisza bal oldali mellékfolyója' | **Lat.** 1261/271: *Crisio* (Gy. 1: 896). Vö. **Hármas-Körös. 3.** 'település Csongrád vm. ÉNy-i részén' [1272–290]: *Kerus*, 1276 Pp.: *Quenrus* [ɔ: *Queurus*], v., *1277/280//XV., [1283]/283, 1307, 1332/334/336: *Keurus*, 1332/334: *Kevrus* (Gy. 1: 897). A **Kalán kőröse** erdő helyén létesült.

Az **1.-2.** hn. honfoglalás előtti ősrégiségű folyónév; vö. lat. *Grisia*, gör. *Κρίζος*. Végső forrása egy dák **k^(w)rhso-s* 'fekete' lehetett. A magyarba valószínűleg szláv közvetítéssel került (FNESz.). A *Fehér-*, *Fekete-* és *Sebes-Körös-t* is említik egyszerűen *Körös-nek*, mint ahogy a *Kettős-* és *Hármas-Körös-t* is. A **3.** hn. a családnévként is alkalmazott m. R., N. *körös* 'kőrisfa' növénynévből (TESz.) alakult. A hn. eredetileg mikronév, mégpedig erdőnév volt, s ez vonódott át metonimikusan a településre. A Bor-Kalán nemzetség erdeje volt itt: *Kalán köröse*. A településnévnek ennek utótagjához lehet köze (FNESz. *Körös-ér*).

Körösköz 'a Körös és a Túr köze Békés vm.-ben' 1350: in *Kereskus* (Gy. 1: 511).

A *Körös* folyónévhez kapcsolt *köz* 'személyeket, dolgokat egymástól elválasztó terület, térköz' (TESz.) főnévvel jött létre. A hn. a terület folyók által határolt voltára utalt.

Körtvély-ér 'Békés vm.-ben Murul határában említett patak' 1295/423: *Kerthweler* (Gy. 1: 510).

A m. R. *körtvély* 'körte' (TESz.) növénynév és a m. *ér* 'kisebb vízfolyás' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele, s a víz menti terület jellemző növényzetére utalt.

Körtvély-ér-tő 'Békés vm.-ben a Murul határában található Körtvély-ér torkolata' 1295/423: *Kerthwelerthew* (Gy. 1: 510).

A *Körtvély-ér* névhez kapcsolt m. *tő* 'alsó vég, torkolat' (TESz.) földrajzi köznévvél való kiegészüléssel jött létre.

Körtvélyes 1. 'Csongrád vm.-ben Körtvélyes határában említett halastó' 1138/329: *Kurtuelis*, viva. (Gy. 1: 897). **2.** 'település Csongrád vm. középső részén a Tisza mellett' 1266: *Quortuelus*, port., 1276 Pp.: *Quortueles*, port. (Gy. 1: 897).

A m. R. *körtvély* 'körte' (TESz.) növénynév *-s* melléknévképzős származéka (FNESz.). Az **1.** halastó a körülötte levő terület jellemző növényzetéről kapta a nevét. A **2.** hn. eredetileg mikrotoponima, valószínűleg erdőnév volt, ami metonimiával vált a település nevévé.

Körtvély-tó 'Csongrád vm.-ben Körtvélyes környékén említett mocsár' [1200 k.]/896-ra: *Curtuelou*, stag. (Gy. 1: 882, 897, 905).

A m. R. *körtvély* 'körte' (TESz.) növénynév és a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele, s a mocsár környékének jellemző növényzetére utalt.

Közép-rét 'Békés vm.-ben Murul határában említett rét' 1295/423: *Kwzepreth*, prat. (Gy. 1: 510).

A m. *közép* mn. és a m. *rét* földrajzi köznévi összetétele, s a hely elhelyezkedésére, viszonyított helyzetére utalt, bár nem tudjuk, a jelző egészen pontosan milyen jelentésű a névben.

Köztelek 'település Csanád vm.-ben, Szentmargita körül lehetett' +1256: *Kuzteluk* (Gy. 1: 862).

A m. *köz* 'közösség' mn. (TESz.) és a m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) fn. összetétele, közösségi tulajdonra utalt.

Kuhte 'település Békés vm. Ny-i részén Simától DK-re' 1138/329: *Cucti* ~ *Kukti* ~ *Quhti* (Gy. 1: 510).

Az olvasatát a később itt említett *Kuhte* tó neve támogathatja: 1391: piscine *Kuhthe* vulg. Gyalmas (i. h.). Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

(**Kukethey**) 'Csanád vm.-ben Modosibugalló határában levő halastó' 1274>340: *Kukethey*, pisc. (Gy. 1: 864).

Névátvétel, valószínűleg szb.-hv. eredetű; vö. szb.-hv. *kukuta* 'bürök' növénynév *-in* képzős származéka (FNESz. *Kukutyin*).

Kurca 'a Tisza bal oldali mellékága Csongrád vm.-ben, a Hármaskörös táplálja' +1075/+124/+217: *Curice*, flum. (Gy. 1: 881, 900) ~ *Curicea*, aqua (Gy. 1: 881, 904), 1138/329: *Curisa*, stag. (Gy. 1: 881, 898), 1332: *Kurcha*, fl. (Gy. 1: 881, 904) ~ *Kurche*, fl. (Gy. 1: 904).

Egy szláv nyelvi **Kurica* átvétele. A köznévi előzményéhez l: szb.-hv. N. *kúrica* 'jérce', szln. *kúrica* 'ua.' (FNESz.).

Kutas 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett hely' 1211: *Cutus* (Gy. 1: 706).

A m. *kút* fn. *-s* melléknévképzős származéka (FNESz.). Arra utalt, hogy az adott helyen egy kút állt.

Küllőd 'település Bodrog vm.-ben Hajszentlőrinctől Ny-ra' 1305/342: *Kulud*, 1323: *Ku.ludh*, 1330: *Kuluud*, 1330: *Kulyud*, 1332: *Kwlyud* (Gy. 1: 723), 1342: *Kwlod* (AnjouOkm. 4: 187). Bizonyára egy részét **Belküllőd** néven is említik.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Esetleg a m. *küllő* fn. *-d* helynévképzős származéka.

Külszond 'település Bács vm. ÉNy-i részén Szondtól Ny-ra' [1230]/231: *Kyu* [ɔ: *Kyul*] *Zund*, 1237: *Quivsund* [ɔ: *Quilsund*], v. (Gy. 1: 235). A **Szond**-i uradalom része; vö. **Belszond**.

A *Szond* névhez kapcsolt *kül*-megkülönböztető jelzővel jött létre. Előtagja a közeli *Belszond* előtagjával áll korrelációban. Olvasata csak *Belszond*-dal összevetve adható meg.

Kül- ? valkány 'település Csanád vm. D-i részén Besenyőtől DNy-ra' +1256: *Kyuolkan* [ɔ: *Kyul-?*] (Gy. 1: 875). L. **Valkány**.

A *Valkány* névhez járult m. *kül* 'külső' (TESz.) megkülönböztető jelzővel jött létre, s az eredeti egységes település külső részét, a határához közeli területét jelölhette.

Kürpé 'település Bács vm. középső részén Keszitől É-ra' [1235–70]>1343: *Kurpee*, p. (Gy. 1: 225), 1348: *Kurpe*, p., t. (Cs. 2: 156).

A méltóságnévből alakult bes. *Kül-bej* törzsnévvvel tartozik össze (FNESz. *Kölpény*). GYÖRFFY *Kölpi* (*Kürpé*) címszó alatt veszi fel. Szerinte a besenyő *külbej* törzsbeliék települése lehetett (i. h.). CSÁNKI *Kulpi* alatt veszi föl, később *Kulpi* típusú adatai vannak (i. h.). A XX. században *Kulpin* (ez szerb lehet), illetve *Kölpény* (ez talán hivatalos név).

Kürt 1–2. 'két azonos nevű település Bács vm. középső részén, adataik nem választhatók szét' 1223 Pp./Pp. Reg.: *Curth*, pr., 1263/466/467, 1308: *Kyrth*, 1275/347, 1308: *Kyurth*, p., 1318>335/336: *Kurth*, p. (Gy. 1: 226). L. **Matyukakürt.**

A *Kürt* törzsnévből keletkezett, s a lakosok törzsi hovatartozását jelöli. A megyében GYÖRFFY szerint két-három *Kürt* is volt, de az adatok nem azonosíthatók pontosan. BERTA ÁRPÁD szerint e törzsnév eredeti jelentése 'Mellecske, Mellső, Mellnél levő' lehetett, s a csuv. **kögür* 'mell' jelentésű szóalaktól eredezteteti (1991: 12). NÉMETH a tör. *Kürt* 'hótorlasz' névvel tartja azonosíthatónak (1991: 199).

Lába 'település Csanád vm. K-i részén a Marostól É-ra, Bő közelében' 1232: *Laba*, t. (Gy. 1: 862).

Etimológiája bizonytalan, talán a m. *láb* 'alsó rész' (TESz.) fn. birtokos személyjeles alakja (FNESz. *Lábatlan*).

Lád 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen' 1308: *Lad* (Gy. 1: 226).

A m. R. *Lad* személy-, ill. nemzetségnévből (1258/1296: *Laad*, ÁSz. 477) származik. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. blg. *Blađ* szn., szb.-hv. *Vlad* szn. (FNESz. *Lad*).

Ladány 'település Csanád vm. középső részén a Maros mellett, Palota közelében' +1247/+284//572, +1256, +1285/572, 1296, 1299, 1320 (Cs. 1: 699): *Ladan*, p., v., 1337: *Ladaan*, p. (Gy. 1: 862).

A törzsnévszerű elszórtságban jelentkező *Ladány* helynévben KISS LAJOS egy népcsoport nevét véli felfedezni. Ez esetben végződése az iráni *-ān* többesragnak feleltethető meg. Más feltevés szerint a m. R. *Loudan* szn. ([XI.]>1283: *Loudan*, ÁSz. 501) az előzménye (FNESz. *Jászladány*).

Lak 'település Bodrog vm. Ny-i részén Botmonostorától Ny-ra' 1320, 1341 (Z. 1: 631): *Laak*, p., 1320, 1327, 1330>412, 1332, 1349 (Z. 2: 376): *Lak*, p., [1322 u.], 1332, [1332 k.], 1341 (Z. 1: 619–20), 1347 (Z. 2: 258): *Lok*, p., v. (Gy. 1: 723), 1347: *Loak*, p. (Z. 2: 262).

A m. *lak* 'szálláshely, udvarhely, lakóhely, település' (TESz.) földrajzi köznévből alakult (FNESz.).

Lápos ~ Lapos-fő 'Bodrog vm.-ben Csecstó határában említett állóvíz' 1224/291/389: *Laposfeu*, lac. (Gy. 1: 715).

Az első névrész a m. *láp*os 'mocsaras, ingoványos' (TESz.) melléknévből alakult, esetleg még a m. R., N. *láp*os 'tutajos' főnévre lenne visszavezethető. Más feltevés szerint a blg. N. *λόποι* ~ *λόποι* 'bojtorján' (TESz.) növénynévre mehet vissza; ekkor névátvételnél tekinthető. A második névrész a m. *fő* 'kezdet, forrás' (TESz.) földrajzi köznévi (FNESz.). A hn. a tó forráshelyét nevezte meg.

Lápos ~ Lapos-tó 'Csanád vm.-ben Teremalja határában levő halastó' 1274>340: *Lapustou*, pisc. (Gy. 1: 873).

Az első névrész a m. *láp*os 'mocsaras, ingoványos' (TESz. *láp*) melléknévből alakult. L. még a m. R., N. *láp*os 'tutajos' (TESz. *láp*) fn. Ezekben az esetekben a hn. a terület állagára utalt. Más feltevés szerint a blg. N. *λόποι* ~ *λόποι* 'bojtorján' (TESz.) növénynévre vezethető vissza, s így a terület jellemző növényzetére utalt. Második névrésze a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi (FNESz.).

Lassú 'Bodrog vm.-ben Hetes határában említett halastó' 1338/439: *Lasiw*, pisc. (Gy. 1: 720).

A m. *lassú* 'lomha' (TESz.) melléknévből alakult, s arra utalhatott, hogy a tó vize nagyon nyugodt.

Lassú-Duna 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett mocsár, a Duna oldalága, amely a Tölgy-révnél torkollik a Dunába' 1192/374/425: ad locum, ubi *Losiuduna* derivatur a Danubio (Gy. 1:

201, 236) ~ *Losyuduna* ~ *Losoyuduna* (Gy. 1: 236), [1230]/231: *Loseuduna* (Gy. 1: 237). Vö. **Duna**.

A *Duna* névhez illesztett *lassú* megkülönböztető jelzővel jött létre, a víz jellemzően nyugodt folyására utalt.

Latibár(i) 'település Csongrád vm.-ben, a Tiszától Ny-ra lehetett, helye közelebről ismeretlen' 1266: *Latybar*, t., 1276 Pp.: *Latibari*, t. (Gy. 1: 897).

Pusztaszer személynévből (1221/1550: *Latibar*, ÁSz. 482) alakult magyar névadással. A második névalakban esetleg az *-i* birtokos személyjel található.

Latrány ~ Látrány 'település Csanád vm. K-i részén a Marostól É-ra' 1333/Pp. Reg.: *Latrian* (Gy. 1: 863).

Pusztaszer személynévből alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. KISS LAJOS szerint a ném. R. *Leodrand* szn. A m. R. *Lotur*, ill. a lat. *Lateranus* személynévből való származtatása szerinte nem meggyőző (FNESz. *Látrány*).

Lázárfalva 'település Bács vm.-ben, Tamara mellett sorolják fel, helye közelebről ismeretlen' 1334: *Lazarfolua*, p. (Gy. 1: 226).

A m. *Lázár* szn. (+1061/1360: *Lazar*, ÁSz. 485) és a birtokos személyjellel ellátott m. *fal* földrajzi köznévi összetételével jött létre (FNESz.), s birtoklásra utalhatott.

(Legen) 'település Csongrád vm.-ben, helye ismeretlen' 1266: *Legen*, t., 1276 Pp.: *Leguen*, t. (Gy. 1: 897).

Etimológiája bizonytalan, esetleg a m. *legény* köznévből eredeztethető. Többé nem szerepel.

Lekcse 'település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól ÉK-re' 1280, 1295>338, 1303>338, 1343 (Z. 2: 55): *Lekche*, p. (Gy. 1: 723).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Lél 'település Csongrád vm.-ben, helye ismeretlen' 1266, 1276 Pp.: *Leel*, t. (Gy. 1: 897).

Puszta személynévből (895/KrónKomp: *Leel*, ÁSz. 486) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. valószínűleg a m. *lélek* fn. alapszavából származik. Azt a feltételezést, hogy a *Lél* hn. a *Levél* hn. egyszerejtéssel keletkezett változata, KISS LAJOS megalapozatlannak tartja (FNESz. *Nagylél*).

Lele 'település Csanád vm. Ny-i részén a Maros jobb partján, Makófalvától ÉNy-ra' 1274>340: *Leleu* ~ *Lelee* (Gy. 1: 863).

Puszta személynévből (+1214/1334: *Lela*, ÁSz. 488) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. talán a m. *lélek* családjába tartozó m. R. *Lél* személynévvél függ össze, bár hasonló személynevek a szlávtságban is találhatóak; vö. blg. *Lilina* szn., szb.-hv. *Lila* ~ *Lilja* szn. (FNESz. *Balatonlelle*).

Leng 'település Csongrád vm. középső részén a Kurca mellett' 1138/329: *Lingu*, v. ~ *Ingu*, v., 1356: *Leng*, p. (Gy. 1: 898).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Lengyel 1. 'település Bács vm. D-i részén a Duna mellett, Bácstól D-re feketett' 1308: *Lengel* (Gy. 1: 226). **2.** 'település Bodrog vm. középső részén Garától K-re' 1323: *Lengel* (Gy. 1: 723).

A személynévként (1262/1413: *Lengel*, ÁSz. 488) is gyakori m. *lengyel* < R. *lengyen* népnévből keletkezett (FNESz.).

Leonardnyékje 'település Bács vm. DNy-i részén Bácstól D-re' 1303>399: *Leonardneky*, p. (Gy. 1: 228). L. **Nyék**.

A *Nyék* névhez illesztett *Leonard* személynévi előtaggal ([cr. 1030]/XII.–XIV.: *Leonahardus*, ÁSz. 489) jött létre, amely a település birtokosára utalt. Ezt támaszthatja alá az is, hogy a második névrész birtokos személyjelet kapott. *Nyék*-et 1272-ben István fia András szervienseének Dombold fia *Leonard*nak adományozta (1303>399-ben Fynta f-a *Leonardi* de Nyek) (Gy. 1: 228).

Libic 'település Csanád vm. É-i részén Hódtól ÉK-re' 1219/550: *Libic*, v. |~i *1213/550: Laur. de v. *Libeci*, 1220/550: Gyroltum de v. *Libecii*, 1221/550: Pousa de v. *Libicy* (Gy. 1: 863).

A hn. szláv eredetű; vö. cseh *Libice* hn., le. *Lubice* hn. (FNESz.

Libickozma), tehát névátvételnek tekinthető.

Lipóc 'Arad vm.-ben Lippa mellett említett föld' 1278/XVIII.: *Lipócz*, t. (Gy. 1: 180).

A hn. szerb-horvát eredetű; vö. szb.-hv. *Lipovac* hn., *Lipovec Veleškovečki* hn. L. még szln. *Lipovci* 'Hársliget', amely tövében az ősszl. **lipa* 'hársfa' rejlik (FNESz.), tehát névátvételnek tekinthető.

Lipolföld 'település Bodrog vm. Ny-i részén, Dávod és Szántó vidékén fekkent' 1344: *Lipolthfeld* (Cs. 2: 204).

A m. *Lipolt* (1206, 1216: *Lipolth*, ÁSz. 495) szn. és a m. *föld* földrajzi köznévi összetételeként jött létre.

Lippa 'település Arad vm. középső részén a Maros bal partján' 1314 [c: 1315 vagy 1316]: *Lipwa*, 1315, 1316, 1324, 1335, Chron. saec. XIV./1325-re: *Lypua*, 1315, 1317: *Lippa*, 1315/323: *Lippwa*, [1315], 1333–5/Pp. Reg., Chron. saec. XIV./1325-re: *Lippua*, 1316: *Lyppwa* ~ *Lypwa*, 1316, Chron. saec. XIV./1325-re: *Lyppa*, 1317: *Lipua* ~ *Sippua* [c: *Lippua*], 1333–5/Pp. Reg.: *Lypua*, Chron. saec. XIV./1325-re: *Lyppua* (Gy. 1: 180).

A hn. szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe; vö. szb.-hv. *Lipova* hn., cseh *Lipova* hn. Ezekhez l. ősszl. **lipova* *vъsb* 'olyan falu, amelyben sok hársfa van' (FNESz.).

Lovas 'település Csanád vm.-ben, helye ismeretlen' 1274>340: *Loas* (Gy. 1: 863).

A m. *ló* fn. foglalkozásra utaló jelző *-s* képzős származékából alakult, amelyből szn. is keletkezett. Az Árpád-korban az egyénileg termelő félszabadoknak több lóval rendelkező csoportját a lovas szolgák alkották, akik lovas, ill. szekeres szolgálattal tartoztak uruknak (FNESz.). Eszerint tehát a hn. a lakosok jellemző foglalkozására utalt.

Lovász 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen' 1198 Pp./Pp. Reg.: *Luascu*, v. (Gy. 1: 723).

A m. *lovász* foglalkozásnévből alakult, s királyi lovászok földje lehetett (HECKENAST 1970: 113, Gy. i. h.).

Ludas 'Csanád vm.-ben Kakaton említett halastó' 1274>340: *Ludos*, pisc. (Gy. 1: 860). Összefügg a **Ludas ere** névvel.

A m. *lúd* állatnév *-s* helynévképzős származéka, s arra utalt, hogy a területen sok (vad)lúd élt (FNESz.).

Ludas ere 'Csanád vm.-ben Morotva település határában említett hely' 1211: *Ludos Here*, loc. (Gy. 1: 864). Összefügg a **Ludas** névvel.

A *Ludas* névhez kapcsolt m. *ér* 'kisebb vízfolyás' (TESz.) földrajzi köznévvvel jött létre. Mivel lovas az elnevezéshez tartozó objektum minősítése, elképzelhető, hogy egy

valamikori valós, ám mostanra már nem „működő” vízfolyás neve lehetett, s arra utalhatott, hogy az ér a *Ludas* nevű tóba ömlött.

Ludasegyház ’település Bodrog vm. K-i részén Adorjántól ÉNy-ra’ 1335: *Ludasyghaz*, t. (Gy. 1: 723).

A m. *lúd* állatnév –s melléknévképzős származékának és a m. *egyház* ’templom’ (TESz.) fn. összetétele. A hn. a település templomos voltára utal. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a hn. első névrésze a m. *Ludas* szn. (1208/1359: *Ludus*, ÁSz. 502).

Lugas ’település Bács vm. D-i részén Bácstól DK-re’ 1328/335, 1334: *Lugas*, t., p. (Gy. 1: 226). L. **Kétlugas**.

A m. *lugas* ’felfutó növényzet’ (TESz.) főnévből alakult (FNESz. *Alsólugas*), s a terület jellemző növényzetére utalt.

Mácsa ’település Bács vm. Ny-i részén Bácstól DK-re’ 1332–7/Pp. Reg.: *Mathia* (Gy. 1: 227), 1346: *Mathya* (Cs. 2: 157 [Cs. szerint az adat *Machya*-ként is olvasható], AnjouOkm. 4: 587).

Puszta személynévből (1181/XVI.: *Macha*, ÁSz. 504) alakult magyar névadással. Későbbi adatai egyértelműen *cs*-t mutatnak (FNESz.).

Mácsalaka ’település Arad vm.-ben Aradtól DK-re’ 1326>349, 1333–5/Pp. Reg.: *Machalaka*, p., 1333–5/Pp. Reg.: *Makalaka* ~ *Mathala* ~ *Mikalaka* (Gy. 1: 181).

A m. *Mácsa* szn. (1181/XVI.: *Macha*, ÁSz. 504) és a birtokos

személyjellel ellátott m. *lak* ’szálláshely, udvarhely, lakóhely település’ (TESz.) földrajzi köznévi összetétele, s valószínűleg birtoklásra utalt.

Magyargyörk ’település Arad vm.-ben Aradtól DK-re’ 1326>349: *Magyar Gy[urk]*, p. (Gy. 1: 177). **Györk** egyik részét jelölhette.

A *Györk* névhez kapcsolt *magyar* megkülönböztető jelzővel jött létre a lakosok nemzetiségére utalva. A *Magyargyörk* helynévből következik, hogy mellette egy másik falu is lehetett, amelynek neve a párhuzamokat (vö. e vidéken: *Tótzábrány*, *Tóthodos*, *Tótsimánd* stb.) tekintetbe véve *Tótyörk* lehetett (i. h.). Adatunk azonban nincs erre.

Magyarzábrány ’település Arad vm.-ben Lippától Ny-ra’ [+?1080–90]>347: *Zabraan Magyar* (Gy. 1: 188). L. még **Tótzábrány**.

A *Zábrány* névhez, amelyre nincs adatunk, járult a *magyar* megkülönböztető jelző, amely a lakosok nemzetiségére utalt, illetve a közeli *Tótzábrány* településtől való megkülönböztethetőséget szolgálja. *Zábrány* falu egyik része lehetett.

Makád ’település Bodrog vm. középső részén Bükedtől D-re’ 1208/395: *Makad*, v. (Gy. 1: 724).

A m. *Makó* szn. (1236/1239: *Mako*, ÁSz. 508) –*d* helynévképzős származéka. A hn. valószínűleg az egykori tulajdonosra utal (FNESz.).

Makófalva ’település Csanád vm. középső részén a Maros jobb

partján, Csanádtól ÉNy-ra' 1299: p. Feluelnuk que moderno vocabulo *Makofolua* vocaretur, 1332: *Makoufolua* ~ *Mokofolwa*, 1334: *Mokofolua* (MonVat. 1: 154, 160, Inczeffi, Makó 198), 1334–5/Pp. Reg.: *Mokofolua* ~ *Mokofalua*, 1337: *Mokofalwa*, p. (Gy. 1: 863), 1344: *Makoffalwa* (Borovszky, Csanád 2: 348, Inczeffi, 1970: 198).

A m. *Makó* szn. (1236/1239: *Mako*, ÁSz. 508) és a birtokos személyjellel ellátott m. *falu* földrajzi köznévi összetétele (FNESz.). A korábbi *Felvelnek* az 1256 és 1285 között szereplő *Makó bán*-ról kapta a *Makófalva* nevet. 1337-ben a falu két részből állt: **Makófalva** és **Vásárhelymakó**.

Makra 'a Marostól É-ra húzódó hegyvonulat Arad vm. középső részén' [1000–38]>XVI.: *Matra* [: *Macra*], +1214/334, 1231, 1302, 1310: *Macra*, mo. (Gy. 1: 163, 181, 182).

A hn. szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe; vö. szb.-hv. *Mokra* hn., cseh *Mokrá* hn., szlk. *Mokrá* hn. Ehhez l. össz. **mokrb* 'nedves' (FNESz.).

Malomszeg 'település Csanád vm. középső részén, Makófalva közelében lehetett' +1256: *Molunzug*, +1285/572: *Molunzegh*, p. (Gy. 1: 864).

A m. *malom* és a m. *szeg* 'szöglet, zug' (TESz.) fn. összetétele (FNESz.), s eredetileg azt a helyet jelölhette, ahol egy

malom állt, majd metonímiával az egész település nevévé lett.

Mará(s)ztelke 'település Bodrog vm. középső részén Bükedtől ÉK-re' 1208/395: *Marazteleke* (Gy. 1: 724).

A szerb-horvát eredetű *Marasz* ~ *Márász* szn. (+1086: *Moraz*, ÁSz. 511) (FNESz. *Maráza*) és a birtokos személyjellel ellátott m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) fn. összetétele. A hn. valószínűleg birtoklásra utal.

Marhart(i) 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen, esetleg Böki környékén fekehetett,' 1255: t. *Morharty* (Gy. 1: 227).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Marján 'település Arad vm. Ny-i szélén a Marostól É-ra' 1333–4/Pp. Reg.: *Moran* ~ *Morian* (Gy. 1: 181).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Márkis 'Csanád vm.-i föld Telkitől Ny-ra' 1332: t. *Markys* (Gy. 1: 864).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Gy. szerint nem dönthető el, hogy kialakult falunév vagy csak birtokos neve. A kérdéses oklevél minden falut *terra x* formában említ. Többé nem szerepel.

Maró 1. 'település Békés vm. DK-i részén Békéstől DK-re' 1295: *Moro*, t. (Gy. 1: 510). **2.** 'Békés vm.-ben Maró határában említett sziget' 1295: *Moro*, ins. (Gy. 1: 510).

A településnév **(1.)** puszta személynévből (1138/1329: *Morau*, *ÁSz.* 567) alakult magyar névadással (FNESz. *Marókászmán*). A sziget **(2.)** a településről kaphatta a nevét metonimikus úton, s a pontos elhelyezkedésére utalt.

Maros 1. [1077–95]>347: *Morus*, fl. (Gy. 1: 240). **2.** 'a Tisza bal oldali mellékfolyója' [1077–95]>347, [+?1080–90]>347, 1293: *Morus*, fl. (Gy. 1: 178, 179, 186, 187, 188) | **Lat.** [1177]/399, +1256: *Morusium* (Gy. 1: 174, 177, 182, 183), [1177]/405: *Morisii* (Gy. 1: 163, 184), [1177]/405, 1238/377, 1266/300: *Morusium* (Gy. 1: 172, 184, 187), 1192/374/425, 1279, 1329/332/343, 1330: *Morus*, flum., fl. (Gy. 1: 240, 498, 835, 842, 849, 854, 865), | **Lat.** [1193–6]>218 Pp.: *Morusium* (Gy. 1: 900), [1200 k.]/1000 u.-ra: *Mors*, fl. (Gy. 1: 835, 836), [1230]/231: *Moris* (Gy. 1: 853), 1279: *Maros*, flum. (Gy. 1: 498, 842), [XII.]/1030-ra, 1243–44/1241-re, 1323/332: *Morisii*, fl. (Gy. 1: 850, 852, 876), [1185]/XV.: *Morisensis*, fl. (Gy. 1: 851), [XII.]/1030-ra: *Morisenam*, [XII.]/1030-ra, [XIV.]/1030-ra: *Morisena* (Gy. 1: 850), [1200 k.]/1000 u.-ra, [1230]/231 *Morusium* (Gy. 1: 835, 850, 853), +1247/+284//572: *Morusij* ~ *Morusio* (Gy. 1: 183, 861, 866), +1247/+284//572, +1256: *Morusium* (Gy. 1: 847, 854, 862, 875, 876), 1279: *Morus*, flum. (Gy. 1: 498), 1313: *Morosium* (Gy. 1: 865), 1330: *Morisio* (Gy. 1: 869),

1337: *Morysy*, aqua ~ *Morisy*, aqua (Gy. 1: 863, 871, 875), [XIV.]/1000 u.-ra: *Morosio*, [XIV.]/1030-ra: *Morisii* (Gy. 1: 850).

Az ősi ie. folyónév; vö. gör. *Μάρις* ~ *Μάρι σος*. Az indoeurópai **mori* 'állóvíz, tenger, tó' **morísyo-* származékából keletkezhetett, valószínűleg a dáokban. A magyarba minden bizonnyal szláv közvetítéssel került; vö. szb.-hv. *Móriř* (FNESz.).Az **1.** hn. azonosítása bizonytalan, ugyanakkor mindegyik hn. a Tisza mellékvíze.

Marosvár 'település és vár Csanád vm. középső részén a Maros bal partján, a vm. központja és püspöki székhely' [XIV.]/1000 u.-ra: in *urbe Morisena* ~ *Moroswar*, [XIV.]/1030-ra: *civitatem Morisenam* ~ in *urbem Morisenam* ~ *episc. urbis Morisene* (Gy. 1: 850–1). **L. Csanád.**

A *Maros* víznév és a m. *vár* 'udvarhely; kis vár, erőség' (TESz.) fn. összetétele, s a település pontos elhelyezkedésére utalt.

Márton(i) 'település Csongrád vm.-ben Csany határosa Ny-on' +1075/+124/+217: v. *Martini* (Gy. 1: 898).

A m. *Márton* (1229: *Martun*, *ÁSz.* 521) személynévből származik, esetleg annak *-i* helynévképzős származéka. De az sem kizárt, hogy a névvégi *-i* a latin genitivus rag. A hn. valószínűleg egykori birtokosára utal, tkp. jelentése 'Mártoné'. Adatunk a

Mártonfalva név latinra fordított alakja is lehet a nem hiteles oklevélben.

Martonos ’település és monostor Bodrog vm. K-i részén Kanizsától É-ra’ 1237: *Mortinus*, 1335: *Mortunus* (Gy. 1: 724).

A m. *Márton* (1229: *Martun*, ÁSz. 521) szn. –s helynévképzős származéka. A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Maté ’település Békés vm. középső részén Békéstől Ny-ra’ 1295/423: *Mothew*, p. (Gy. 1: 510).

Pusztá személynévből (1211: *Matey*, ÁSz. 526) alakult magyar névadással. Olvasata XIX. századi térképi adaton alapul. Más variáns nehezen tehető fel (FNESz. *Mátészalka*). A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Matyukakeszi ’Keszi határában alakult település Bács vm.-ben’ 1317: *Mátyuka Kezy* (Gy. 1: 224). L. **Bülkeszi, Keszi**.

A *Keszi* névalakhoz kapcsolt *Matyuka* személynévi előtaggal (1267/[XVIII.]: *Matheuka*, ÁSz. 528) jött létre. 1311 előtt Bülkeszi része, Balad fia *Mateuka* birtoka volt, róla kapta később Bülkeszi a *Matyukakeszi* nevet (Gy. 1: 225).

Matyukakürt ’település Bács vm. középső részén’ 1263/466/467: *Mathwkakyrth*, v. (Gy. 1: 226). L. **Kürt**.

A *Kürt* névalakhoz kapcsolt *Matyuka* személynévi előtaggal (1267/[XVIII.]: *Matheuka*, ÁSz. 528) jött létre. *Kürt* birtokosai

között később, 1318-ban Kürti Mátyás szerepel (Gy. 1: 226).

Mátyusegyháza ’település Bodrog vm. középső részén Bükedtől ÉK-re’ 1341: *Matyuseghaza*, p. (Gy. 1: 724).

A m. R. *Mátyus* személynév (1181: *Matus*, ÁSz. 530) és a birtokos személyjellel ellátott m. *egyház* ’templom’ (TESz.) fn. összetétele (FNESz. *Mátyus*). Arra utalt, hogy a település templommal rendelkezett.

Meg-tó ’Bodrog vm.-ben Páli határában említett halastó’ 1309/412: *Megtho*, pisc., 1320: ad qd. pissc-m *Mugtho* vocatam al. nom. Kuzdiur, 1324/412: *Megthow* (Gy. 1: 725). L. **Kis-gyűr**.

A m. *mög* ~ *mög* ’ami mögött lévő’ (TESz.) és a *tó* ’állóvíz’ (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. Tkp. Jelentése: ’hátról lévő tó’, esetleg a ’település végében lévő tó’.

Megyer 1. ’település Bács vm. Ny-i részén, Bácstól ÉK-re lehetett’ 1198 Pp./Pp. Reg., 1256: *Meger*, t. (Gy. 1: 227). **2.** ’település Békés vm. K-i részén’ 1346: *Meger* (Gy. 1: 510).

A *Megyer* törzsnévből keletkezett, s a lakosok törzsi hovatartozására utalt. A második település bizonytalanul azonosítható, mert személynévben szerepel, és másik *Megyer* is volt a megyében (FNESz.).

Megyere ’település Bodrog vm. Ny-i részén a Dunánál, Tóti mellett’ 1330: *Megere*, p. (Gy. 1: 724),

1343: *Megerey*, t., p. (Cs. 2: 204, Z. 2: 73–6, 80) ~ *Megery*, t. (Cs. 2: 204, Z. 2: 73–5), 1344: *Meger* (Cs. 2: 204), 1347: *Magere*, p. (Cs. 2: 204, Z. 2: 241) ~ *Magare*, p. (Z. 2: 241).

Talán a *Megyer* törzsnév –e birtokos személyjellel ellátott alakja, így tkp. jelentése 'Megyeré'. CSÁNKI *Megyer(ő)* (*Megyere*, *Megyerej*) címszó alatt veszi fel. A hn. a lakosok törzsi hovatartozására utalt.

Méh 'település Békés vm. K-i részén, Békéstől É-ra' 1219/550: *Meh*, v. (Gy. 1: 510). L. **Méhes**.

A m. *méh* 'mézgyűjtő rovar' (TESz.) állatnévből alakult, s a terület jellemző állatfajára, ill. esetleg a település lakosainak jellemző foglalkozására utalhatott.

Méhes 'település Békés vm. K-i részén, Békéstől É-ra' 1221/550, [1321]>381>448/XV., 1323 k. (Cs. 1: 653): *Mehes*, p., v. (Gy. 1: 510). Alakváltozata **Méh**.

A *Méh* név –s helynévképzővel bővült alakja lehet. A hn. a terület jellemző állatfajára utalt. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a m. *méhes* 'méhész' (TESz. *méh*) főnévből alakult, s lakosság jellemző foglalkozására utalt. Ugyanakkor elképzelhető, hogy párhuzamosan alakult a *Méh* névalakkal közvetlenül a *méh* állatnévhez kapcsolódó –s képzővel.

Melény ? 'Bodrog vm.-ben Tóti határában említett halastó'

1326/353: *Melen* (Gy. 1: 731). Alakváltozata **Melény-tó**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Melény ? -tó 'Bodrog vm.-ben Tóti határában említett halastó' 1347: *Melento*, stag. (Z. 2: 241). L. **Melény**.

A *Melény* névhez kapcsolt *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévvvel, kiegészülés eredményeként jött létre.

Ménes 'Arad vm.-ben a Makra hegy meredek nyugati lejtőjén levő erdő és szőlők' 1278/XVIII.: *Ménes*, s. (Gy. 1: 163, 181).

Pusztá személynévből (1138/1329: *Menes*, ÁSz. 534) alakult magyar névadással (FNESz.). Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a m. *ménes* 'lovak csoportja; kanca' (TESz.) főnévből alakult, s arra utal, hogy lovakat tartottak itt.

Ménesi 'település Arad vm.-ben Lippától ÉNy-ra, a Makra hegy alatt' 1302: *Menesy*, v., 1310, 1333–5/Pp. Reg.: *Menesi*, v., 1333–5/Pp. Reg.: *Menise* ~ *Menusi* (Gy. 1: 181).

A *Ménes* névhez kapcsolt –i helynévképzővel, kiegészülés eredményeként jött létre, s a település pontos elhelyezkedésére utalt.

Mező-homok 'Bodrog vm.-ben Páli határában említett hely' 1320: *Mezeu Humuch*, t. sabulosa (Gy. 1: 696, 725).

A m. *mező* földrajzi köznév és a m. *homok* fn. összetétele, a terület

feltűnően homokos voltára utalhatott.

Mezőpadvej ’település Csanád vm. DNy-i csücskében a Tisza mellett’ 1274>340: *Mezeupadwey* (Gy. 1: 866). L. **Padvé**.

A *Padvé* ~ *Padvé* névhez kapcsolt *mező* jelzői előtaggal jött létre, s a talaj minőségére utal.

Mezőság ’település Arad vm. DNy-i részén’ 1333–5/Pp. Reg.: *Mezesag* ~ *Mezeusak* (Gy. 1: 184). L. **Mezősomló, Aszóság**.

A m. *mező* fn. és a m. *ság* ’hegy, domb’ (TESz.) összetételével jött létre. A hn. a település területének domborzatára utalhatott. Ugyanakkor az sem zárható ki, hogy az első névrész arra utal, hogy a település a Mezőségben található.

Mezősomló ’település Arad vm. DNy-i részén’ 1333–5/Pp. Reg.: *Mezewsomlaw* (Gy. 1: 184). L. **Aszóság, Mezőság**.

Etimológiája bizonytalan. GYÖRFFY adatközlése arra utalt, hogy *Mezőság* adataként jelenik meg, talán annak elírásaként. A *Somló* névhez, amelyre nincs adatunk, járult a *mező* megkülönböztető első névrész, s arra utal, hogy a Mezőségben található.

[Mihályvásárhely] ’település Bács vm. ÉNy-i részén, a szondi uradalom határosa ÉK-en’ 1192/374/425: *ad locum fori Michaelis*, [1192]/394: *ad locum fori Mychaelis* (Gy. 1: 244). L. **Vásárhely 2**.

A m. *Mihály* szn. (1121/1420: *Michal*, ÁSz. 542) és a m. *vásárhely* ’olyan település, ahol meghatározott időközönként vásárokat szoktak tartani’ (TESz.) fn. összetétele. Az adatok szerint Mihály földjén levő vásárhely, ahol szombatoként vásárokat tartottak (Gy. 1: 244).

Mikcseháza ’település Arad vm. K-i részén Fülöpköve közelében’ 1337: p. ... *Feketwtow*, que al. nom. *Mykchehaza* vocatur (Gy. 1: 176). L. **Feketető**.

A m. *Mikcse* (1236: *Mycche*, ÁSz. 544) szn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *ház* fn. összetétele. A hn. birtoklásra utalhatott.

Mikelaka ’település Arad vm.-ben Arad mellett ÉNy-ra’ 1333–4/Pp. Reg.: *Mekylaka* ~ *Mikela* ~ *Mykalaka*, 1343>377: p. *Itelaka dicta*, que nunc *Mykelaka* nominatur (Gy. 1: 181). L. **Itelaka**.

A m. *Mike* szn. ([–]/KrónKomp, ÁSz. 544) és a birtokos személyjellel ellátott m. *lak* ’udvarház, otthon’ (TESz.) fn. összetétele. 1266-ban a Maros partján volt egy *Tömörkény* nevű birtok, mely korábban *Mike* izmaelita (vö. 1266/300: *Mike* origine Ismaelitis, Gy. 1: 187) birtoka volt. *Tömörkény* eltűnt, de a Maros partján az ösztövérdi rév mellett feltűnik *Mikelaka*, mely valószínűleg az említett *Mike* nevét tartotta fenn. Egy másik birtokosáról *Itelaka* nevet is viselt (Gy. 1: 181) (FNESz. *Mike*).

Milona 'település Arad vm.-ben Aradtól Ny-ra, a Maros partján' [1177]/405: *Mylona*, v. (Gy. 1: 181).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Mindszent 'település Bács vm. középső részén, Lugas határosa É-on' 1328/335: *Meñscent*, t., 1332–7/Pp. Reg., 1338–40/Pp. Reg.: v. *OOSS* [Omnium Sanctorum] (Gy. 1: 227).

Nevét a minden szentek tiszteletére szentelt templomáról nyerte (FNESz.) metonimikus úton (MEZŐ 1996: 215/3.).

Miriszló 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen' 1223 Pp./Pp. Reg.: *Mirislou*, pr. (Gy. 1: 227).

Puszta személynévből (1243–7: *Mirolslau*) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Mirolslav* ~ *Miróslav* szn., cseh *Mirolslav* szn., le. *Mirolslaw* szn. De l. cseh *Mirāslāu* szn. (FNESz.).

Mirojt ~ **Mirojt(i)** 1. 'Bodrog vm.-ben Szekcső határában említett mocsár' [+1000–38]/[1173–96]>412: *Myruhthy*, palus (Gy. 1: 728). 2. 'Bodrog vm.-ben Kanizsa határában említett halastó' [1093]: *Miruch*, lac., 1226: *Miroth*, pisc., 1228: *Miruht*, pisc., [1228], 1237: *Miroht*, pisc., lac., [1237]: *Myruch*, lac. (Gy. 1: 721).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Miska ~ [**Miska szigete**] 'Békés vm.-ben Bajom határában említett

sziget' 1215/550: *insula Miskae* et Fecel (Gy. 1: 502).

Talán puszta személynévből ([XI]/KrónKomp: *Misca*, ÁSz. 554) alakult magyar névadással, de az is elképzelhető, hogy egy *Miska-szigete* hn. latinra fordított alakja. Ez utóbbi esetben a fenti személynévhez a *sziget* földrajzi köznév birtokos személyjeles alakja járult. A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Miske 'település Bodrog vm. Ny-i részén Garától D-re' 1291: *Miske* (Gy. 1: 724).

Puszta személynévből ([–]/KrónKomp: *Miske*, ÁSz. 555) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *Mihály* szn. kicsinyítő-becéző alakja. L. azonban blg. *Múuko* szn., szb.-hv. *Miško* szn., szlk. *Miško* szn. is (FNESz.).

Modosibugalló 'település Csanád vm.-ben, Makófalvától Ny-ra feketett' 1274>340: *Modosybugallo* (Gy. 1: 864).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Többé nem szerepel.

Mogyoród 'település Arad vm. D-i részén Mácsalaka közelében' 1333/Pp. Reg.: *Oyonerod* [ɔ: *Monerod*] (Gy. 1: 182).

A m. *mogyoró* < R. *monyoró* növénynév –d helynévképzős származéka. Tkp. jelentése 'mogyoróbokrokkal benőtt hely' (FNESz.).

Moharréve 'település és révhely Bács vm. ÉK-i részén a Tisza

mellett' 1323/323: *Mohareve*, p. ~ *Moharevy*, p., 1323/325//562: *Moharewy*, p., 1332: *Mohar Reue*, p. (Gy. 1: 227).

A m. *Mohar* szn. (1230/[1231]: *Mohor*, ÁSz. 562) és a birtokos személyjellel ellátott m. *rév* 'vízi átkelőhely' (TESz.) fn. összetétele. Ebből a mikronévből jött létre metonimikus úton magának a településnek a neve. GYÖRFFY szerint az 1200 k. élt Vaja nb. *Mohor* birtoka lehetett, akinek fia, Jakab a megyebeli Szondon is birtokolt (Gy. 1: 227).

Mojszunnádága 'település Bodrog vm.-ben, Rendessel együtt említik' 1346: *Moyzunnadaga*, p. (Cs. 2: 205).

Első névrésze a *Mojszun* szn. (1113: *Moysen*, ÁSz. 565). Második névrésze GYÖRFFY értelmezése szerint a m. *nád* növénynév és a m. *ág* 'patak, vízfolyás' (TESz.) fn. összetétele (i. h.), s arra utalt, hogy a vízfolyás széle sűrűn be volt növe náddal. Ugyanakkor nem zárható ki, hogy a m. *nád* növénynév (-d ~) – gy helynévképzős származéka. Valószínűleg birtoklásra utalt.

Monc(s) tava ? 'Csanád vm.-ben Barát határában említett halastó' 1274>340: *Monch[t]ha[t]a* (?), pisc. (Gy. 1: 847).

A m. *Monch* (1234/1364, ÁSz. 566) szn. és valószínűleg a birtokos személyjellel ellátott m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele.

Monor 'település Békés vm. D-i szélén' 1219/550: *Monor*, v. (Gy. 1: 510).

Török eredetű személynévből alakult magyar névadással; vö. kaz., kazanyi tat. *Monar* [tkp. 'köd'] szn. KISS LAJOS szerint nem meggyőző az a feltételezés, hogy egy 'nyakékgyártó, ötvös' (TESz.) jelentésű szláv szóból eredne (FNESz.).

Monostor 1. 'település és monostor Arad vm. ÉNy-i részén' 1333–5/Pp. Reg.: *Monostor* ~ *Monustur* (Gy. 1: 181). **2.** 'település Arad vm. DNy-i részén' 1333/Pp. Reg.: *Monustur* (Gy. 1: 181).

A m. R. *monostor* 'kolostor' (TESz.) főnévből alakult, s arra utalt, hogy a településen monostor állt (FNESz.). 1333-ban két monostori plébánia tűnik fel. Az **1.** település feltehetőleg a későbbi *Vizesmonostor*-ral azonos (Gy. 1: 181), a **2.** biztosan azonosítható.

Monostoroskanizsa 'monostor és település Csanád vm. Ny-i részén a Harangod és a Tisza között' 1337: *Monusturuskanyisa*, p. (Gy. 1: 860). **L. Kanizsamonostora.**

A *Kanizsa* (5.) névhez kapcsolt m. *monostoros* megkülönböztető jelzővel jött létre, ami arra utalt, hogy a település monostorral rendelkezett.

Monymalató 'Csongrád vm.-ben Ug határában említett domb' 1330: *Moynmalatow*, coll. (Gy. 1: 906).

A m. *mony* 'tojás' (TESz.) és a m. *mulat* 'időzik, tartózkodik' ige folyamatos melléknévi igenevének összetétele. Madarak

fészkelőhelyével állhat kapcsolatban (FNESz. *Mulató-hegy*).

Morisius I. Maros.

Morotva 1. 'nagy kiterjedésű mocsaras tó Csanád vm. DNy-i részén a Harangod Tiszába ömlésének környékén' +1092/[1325 k.]/399: v. *Mortua* ... iuxta Tyza, quam vulgo Morotua nominant, cum lacu *Mortua*, 1211, 1318/323: *Mortua*, stag., lac. (Gy. 1: 864), +1247/+284//572, 1274>340: *Morothwa* (Gy. 1: 858, 864, 866), 1267 Pp./297: lacum *Mortuum* (Gy. 1: 864). Egy részét **Nagy-Morotva** néven említik. **2.** 'település Csanád vm. D-i csücskében a Harangod torkolatvidékénél' +1092/[1325 k.]/399, 1211: *Mortua*, pr., v. (Gy. 1: 864). Talán a szomszédos **Halász 2.** faluval együtt **Halászmorotva** néven is említik. **3.** 'Csongrád vm.-ben Szentés határában említett mocsár' 1332: *Morutwa*, stag. (Gy. 1: 904).

Az **1.** és **3.** víznév a m. *morotva* 'a folyónak mederváltozás következtében lefűződött része, holtmeder' (TESz.) földrajzi köznévből alakult. A **2.** településnév a közelben fekvő mocsaras tóról metonimikus úton kapta a nevét. HECKENAST szerint *Halászmorotva* település eredetileg Morotva néven a tihanyi apátságához tartozott (1970: 103).

Mosztonga 'a Vajassal párhuzamosan folyó víz alsó, vízjárásos szakasza, a Duna mellékvize, a

Bács melletti Cserig határában említik' 1256: in *Mastangam* (Gy. 1: 201, 216). A vízfolyás felső szakaszát a XV. sz.-ig **Úz** néven említik, a XV. sz.-tól az egész folyó neve Mosztonga.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Murgó 'település Bodrog vm. középső részén Garától K-re' 1290, [1290–301]/308, 1291: *Murgo*, 1297: *Murgon* [: *Murgou*], p. (Gy. 1: 724).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Murul 'település Békés vm. DK-i részén Békéstől DNy-ra' 1295/423: *Murul* ~ *Mvrul*, p., v. (Gy. 1: 510).

Valószínűleg szláv eredetű személynévből alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynévhez l. blg. *Mapýл* szn., szb.-hv. *Mäurul* szn. (FNESz. *Murony*).

Mustony ? 'Békés vm.-ben Gyarmat határában említett rét' 1329/476: *Musthun*, prat. (Gy. 1: 507).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Mu(z)sa 'település Csongrád vm.-ben, helye ismeretlen, Fark és Vázsony után sorolják fel' 1266, 1276 Pp.: *Musa*, t. (Gy. 1: 898).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Többé nem szerepel. GYÖRFFY szerint összevethető *Masatava* helynévvel Baks mellett K-re (INCZEFI 1970: 122).

Nád-ág ~ Nádágy 1. 'a Vajassal párhuzamosan kanyargó vízfolyás Bodrog vm.-ben, Büked határában említik' 1208/395: *Nadagy*, aqua (Gy. 1: 696, 714). **2.** 'Duna menti mocsár, mocsaras rét Futak és Szőlősjakabfölde környékén Bács vm.-ben' 1320/ 322: *Nadaag*, prat. (Gy. 1: 202, 239).

GYÖRFFY értelmezése szerint a m. *nád* növénynev és a m. *ág* 'patak, vízfolyás' (TESz.) fn. összetétele, s arra utalt, hogy a vízfolyás széle sűrűn be volt növe náddal. Ugyanakkor nem zárható ki, hogy a m. *nád* növénynev (-d ~) -gy helynévképzős származéka.

Nadályos 'Bács vm.-ben Füzezy határában említett hely' 1244: *Nodalos*, aqua (Gy. 1: 201, 220).

A m. *nadály* 'pióca' (TESz.) állatnév -s hely- vagy melléknévképzős származéka, s a hely jellemző állatfajára utal.

Nadány 'település Békés vm. középső részén a Körös mellett, Szeghalomtól DNy-ra' 1222/550, [1321]>381>448/XV., 1323 k. (Cs. 1: 653), 1329/476, 1332-7/Pp. Reg.: *Nadan*, p., v., [1245-70]/272//XVIII.: *Nadany*, 1332-7/Pp. Reg.: *Madan*, v. ~ *Nadam* (Gy. 1: 511).

Pusztá személynévből alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. cseh *Nedan* sz., le. *Niedan* szn. (FNESz.). Később *Ladány*. Besenyők birtoka volt.

Nádasd 'település Arad vm. D-i részén' +1247/+284/572, +1256, 1274>340: *Nadasd*, v. (Gy. 1: 182).

A m. *nád* növénynev -s melléknévképzős származékához kapcsolt -d helynévképzővel jött létre, és a környék jellemző növényzetére utalt.

(Nagast) 'település Bács vm. Ny-i részén Bácstól É-ra' 1256: *Nagast* (Gy. 1: 227).

A név etimológiája ismeretlen, ám mivel később ezen a vidéken tűnik fel *Nagyács*: 1457: *Nagalch* (Cs. 2: 142), az adat ennek elírása is lehet. A *nagy* mn. és az *ács* foglalkozásnév összetétele.

[Nagy]-Alpár 'Csongrád vm.-ben Alpáron folyó víz' +1075/+124/+217: iuxta aquam *maioris Alpar* (Gy. 1: 890).

Az *Alpár* településnévhez illesztett *nagy*- megkülönböztető jelzővel jött létre, a víz településen való átfolyására utalt. A név latinra fordítása szerepel az oklevélben. Korrelatív párjára nincs adatunk.

Nagyárki 'település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól D-re' 1337 Pp./Pp. Reg.: v. Appati alias *Nodyarki* (Gy. 1: 706). L. **Apáti**.

A *nagy* mn. és a m. *árok* fn. -i képzős alakjának összetétele, s arra utalhatott, hogy a település közelében nagy árok volt.

[Nagy]-árok ? 'Bodrog vm.-ben Büked határában említett hely' 1208/395: per *magnum aruc* (Gy. 1: 714).

A *nagy* mn. latinra fordított alakja és a m. *árok* földrajzi

köznévből alakult helynév latinra fodított alakja. Valószínűleg arra utal, hogy az adott helyen egy nagy gödör volt.

Nagy-árok 'Bács vm.-t ÉNy–DK-i irányban a Dunától a Tiszáig átszelő egykori római sánc' 1192/374/425: *Nogaroc* (Gy. 1: 201, 243) ~ *Nogaruc*, 1206: *Nogaruk* (Gy. 1: 201, 236), 1211, 1230/231: *ad magnum fossatum* (Gy. 1: 201, 238) ~ *super magno fossato* (Gy. 1: 243).

A m. *nagy* mn. és a m. *árok* fn. összetétele. GYÖRFFY a *Nagy-árok*-nak a *Római-árok* nevét is említi (i. h.).

Nagybarsa 'település Békés vm. ÉK-i részén Gyarmat környékén' 1323 k.: *Nogborsa*, p. (Cs. 1: 648).

A magyar névrendszer tanúsága szerint a *Barsa* névhez, amelyre nincs adatunk, járulhatott a *nagy* megkülönböztető jelző. A második névrész pusztá személynévből (1202–1203/ cr. 1500: *Borsa*, ÁSz. 145) alakult magyar névadással. Az elnevezés korrelatív párjára szintén nincs adatunk. Későbbi adatai alapján olvasható *Barsa* formában.

[Nagy]dalocsa 'település Bodrog vm. ÉNy-i csücskében' *1198 Pp./Pp. Reg.: *Dobosa maioris*, v. (Gy. 1: 717). Azonosítása kétséges. L. **Dalocsa**.

A *Dalocsa* névhez kapcsolt *nagy* megkülönböztető jelzővel jött létre. Előtagja adatunkban latinra fordítva szerepel, s *Kisdalocsa* első névrészával áll korrelációban.

Nagyfalu 'település Csanád vm. DK-i részén a Marostól D-re' 1333–5/Pp. Reg.: *Magna Villa ~ Nogfolu ~ Noglolu* [ɔ: -folu] (Gy. 1: 865).

A m. *nagy* mn. és a m. *falu* földrajzi köznévi összetételével jött létre, s a település méretére utal.

Nagykeszi 'Keszi határában alakult település Bács vm.-ben' 1317: *Nagy Kezi* (Gy. 1: 224). L. **Boldogasszonykeszi, Keszi**.

A *Keszi* névhez illesztett, a település méretére utaló *nagy* megkülönböztető jelzővel jött létre. Előtagja *Kiskeszi* előtagjával áll korrelációban.

Nagylak 'település Csanád vm. középső részén a Maros jobb partján' 1313, 1334/Pp. Reg.: *Noglok* (Gy. 1: 865).

A m. *nagy* mn. és a m. *lak* 'szálláshely, udvarhely, lakóhely, település' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével jött létre, s a település méretére utal. Korrelatív párjára nincs adatunk.

[Nagy]-Morotva 'a Csanád vm.-i Morotva tó valamely része' +1256: *Mortua Magna* (Gy. 1: 864). L. **Morotva**.

A *Morotva* névhez kapcsolt *nagy* megkülönböztető jelzővel jött létre. Adatunkban az első névrész latinra fordítva szerepel. Az elnevezés korrelatív párjára nincs adatunk.

Nagy-Ősz 'mező Csanád vm.-ben Csanádtól DK-re' [XIV.]/1000 u.-ra: *Nageuz*, camp. (Gy. 1: 865). Később ilyen nevű falu volt a helyén.

A magyar névrendszer sajátja alapján egy nem adatolható *Ősz* névhez illesztett *nagy* megkülönböztető jelzővel jött létre. Az elnevezés korrelatív párjára nincs adatunk (FNESz.). Ugyanakkor elképzelhető, hogy az *Ősz* névalak pusztá személynévből (1310/1349: *Euz*, OklSz.) alakult magyar névadással, amelyhez a nagy megkülönböztető jelző járult.

Nagy-sár 'nagy kiterjedésű mocsár Békés vm. É-i részén' 1329/476: *Nogsaar*, aqua (Gy. 1: 493, 507). **Szerep** néven is említik.

A m. *nagy* mn. és a m. *sár* fn. összetétele. A hn. a mocsár vizének minőségére utal.

[**Nagy**]-**szék** 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett hely' +1075/+124/+217: iuxta *magnam Zecum* (Gy. 1: 881, 890).

A *nagy* mn. és a m. *szék* ~ *szik* 'mocsár, mocsaras hely' (TESz.) fn. összetétele. Adatunkban a jelzői első névrész latinra fordítva szerepel. Az elnevezés korrelatív párjára nincs adatunk.

Nagyvölgy 'település Bács vm. D-i részén, Bácstól DK-re fekvett' 1338–40/Pp. Reg.: *Nogeeeg* (Gy. 1: 227), 1399: *Nagwelgh* (Cs. 2: 158, ÁÚO. 12: 58).

A m. *nagy* mn. és a m. *völgy* földrajzi köznévi összetételeként mint mikronév jöhetett létre, s vált metonimikusan a település nevévé. Az elnevezés a hely jellemző felszíni formájára utal. GYÖRFFY egy másik hellyel is esetleg azonosíthatónak mondja (i. h.).

Nándor 'Csongrád vm.-ben Nándordi határában említett halastó' +1037/[1240 e.]/+330, 1086/1130–40: *Nandur*, pisc. (Gy. 1: 898). Esetleg azonos a **Nándor-tó**-val.

A *Nándordi* településnév utolsó névelemének eltűnésével, redukcióval alakult, és a tó pontos elhelyezkedésére utalt.

Nándordi 1. 'Csongrád vm.-ben Alpár mellett É-ra említett füzes' +1075/+124/+217: *Nandirdi*, sal. (Gy. 1: 890, 898). **2.** 'Csongrád vm.-ben a Tisza mellett levő birtok' 1086/130–40: in *Nandurdi* (Gy. 1: 898). Nem dönthető el, hogy azonos-e az Alpár melletti **Nándordi**-val, és hogy összefügg-e a **Nándor**, illetve a **Nándor-tó** hellyel.

Abból a 'dunai boglár' jelentésű névből keletkezhetett, amelyet a középkorban személynévként is használtak; vö. 1200 k. *Nandir* (+1086: *Nandir*, ÁSz. 576) szn. ehhez kapcsolódott a *-di* kicsinyítő- vagy helynévképző (FNESz.). A hn. a lakosok nemzetiségére, esetleg birtokosára utalt.

Nándor-tó 'Csongrád vm.-ben Csany határában említett halastó' (vö. Gy. 1: 885) +1075/+124/+217: *Nandurtou*, pisc. (Gy. 1: 893, 898).

A *Nándor* szn. (+1086: *Nandir*, ÁSz. 576) és a *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. Esetleg azonos a *Nándor* nevű halastóval, s így az is elképzelhető, hogy a halastó nevéhez járult a *tó* földrajzi köznévi kiegészüléssel.

Nardun ? haraszta 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett hely' [1230]/231: *Nardun-charasta* (Gy. 1: 238).

A hn. etimológiája bizonytalan. Esetleg a *Nándor* (+1086: *Nandir*, *ÁSz.* 576) szn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *haraszt* '(tölgy)erdő, tölgyes, bozót' (TESz.) fn. összetétele.

Negyed ? 'település Arad vm.-ben Lippától ÉNy-ra' +1214/334: *Nigad* ~ *Nygad*, pr., v., 1323: *Nygeed*, p. (Gy. 1: 182).

Puszta személynévből (1202-1203/cr. 1500: *Neged*, *ÁSz.* 584) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *négy* számnév származéka (FNESz.). Talán összefügghet az 1333-ban feltűnő **Pálülésé**-vel, esetleg ilyen néven létezik tovább. Több előfordulása nincs, s *Negyed* olvasata is nagyon kétes.

Negyven 'település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól K-re' 1330: *Neguen*, p. |~i 1339: iob-es ... de *Negueny* ~ *Neguey* ~ v. *Negueny* (Gy. 1: 724).

A m. *negyven* számnévből keletkezett, amelyet személynévként (1281/1341: *Negeven*, *ÁSz.* 578.) is használtak (FNESz. *Negyvenszállás*).

Németi 1. 'település Bács vm. DNy-i részén Bácsától DNy-ra' 1332-7/Pp. Reg.: *Nymizi*, 1338-40/Pp. Reg.: *Nempti* (Gy. 1: 228). **2.** 'település Bodrog vm.-ben, Szántó és Lekse körül feketett' 1344: *Nemety* (Cs. 2: 205).

A *német* népnév *-i* helynévképzős származékként a település lakosainak nemzetiségére utalt (FNESz.). Az **1.** település későbbi adatai *Nemdi*, *Németi* formákat mutatnak. A *Nempti* alak *p*-je a nazális utáni szervesetlen betoldódásnak tekinthető (NYIRKOS 1986: 30).

Novák 'település Arad vm.-ben Aradtól DNy-ra, a Maros bal partján' [1177]>399, 1315>399: *Nouak*, v. (Gy. 1: 182).

A hn. szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe; vö. szb.-hv. *Nñvāk* hn., *Novaki* hn., szln. *Novake* hn. Tkp. értelme 'új telepések, újak'. L. azonban 1389: „Petrus filius *Nouak*” szn. Ehhez vö. szb.-hv. *Nñvāk* szn., cseh *Novák* szn. (FNESz. *Mátranovák*).

Nyáras 'település Bodrog vm.-ben, a Ny-i részen Szántó körül feketett' 1344: *Nyaras* (Cs. 2: 205).

A m. *nyáras* 'nyárfákkal benőtt hely' (TESz.) főnévből származik. Mikrotoponimaként jöhetett létre, majd átvonódott a településre metonimikus úton. A hn. a terület jellemző növényzetére utalt.

Nyárfa 1. 1308 (Bács vm., Sebesszeg): *ligneam Narfa* vocatam (Gy. 1: 232). **2.** 1338/439 (Bodrog vm., Hetes): *narfa*, a. (Gy. 1: 719).

A m. *nyárfa* növénynévből származik, s talán inkább köznévi említésnek tekinthető.

Nyavalyád 'település Bodrog vm. Ny-i részén Gara mellett Ny-ra'

[I. Kar. 1327 u.]>351: *Na[v]alyad*, p. (Gy. 1: 725).

Pusztá személynévből (1254/1360: *Naualyad*, ÁSz. 577) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *nyavalya* 'betegség, kór' főnévből (TESz.) képződött (FNESz. *Zalaerdőd*).

Nyék 'település Bács vm. DNy-i részén Bácstól DK-re' 1272>399, 1303>399, 1306>399: *Nyek*, t., 1330: *Neek*, p. (Gy. 1: 228). A települést vagy egy részét **Leonardnyékje** néven is említik.

A m. *Nyék* törzsnévből keletkezett, melynek előzménye a m. R. *nyék* 'kerítés, sövény' (TESz.) fn., amely védelmi feladatkörre utalt (FNESz.). A hn. a település lakosainak törzsi hovatartozására utalt.

Nyék(i) 'település Békés vm. É-i csücskében, Szerep környékén lehetett' 1350: p-bus spectantibus ad eandem spec. Oduory et *Nyeki* (Gy. 1: 511).

A *Nyék* törzsnév *-i* helynévképzővel ellátott alakja, melynek előzménye a m. R. *nyék* 'kerítés, sövény' (TESz.) fn., amely védelmi feladatkörre utalt. A hn. a település lakosainak törzsi hovatartozására utalt. A *Nyeki* forma *i*-jét talán a mellette álló *Udvári* magyarázza. GYÖRFFY *Nyék* alatt veszi fel.

Nyomod 'Békés vm.-ben Torda határában említett víz' [1330 k.]: *Nyumud*, stag. (Gy. 1: 515).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Odot 'település Arad vm.-ben Arad mellett DK-re, a Maros közelében' [1177]>399: *Odot*, v. (Gy. 1: 182).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Későbbi adata nincs (i. h.). Pontosabban nem azonosítható. Gy. kérdőjellel *Odora* javítja.

Okor 'település Bodrog vm. középső részén Csaszkutától D-re' *1192/374/425: *Ocor*, 1198 Pp./Pp. Reg.: *Ocur* (Gy. 1: 725).

A hn. török eredetű névátvétel. Vö. ótörök *aq-* 'folyik', oszm. *akar* 'folyó, folyékony', *akarsu* 'folyóvíz, vízfolyás' (FNESz.).

Ólas 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen' 1192/374/425, 1229, [1230]/231: *Oulus*, v. (Gy. 1: 210).

A m. *ól* fn. *-s* helynévképzős származéka, s a településen álló feltűnő építményre utalt.

(Oloruc) 'település Bács vm. ÉNy-i részén a szondi uradalomban, helyét közelebről nem ismerjük' [1230]/231, 1237: *Oloruc*, v. (Gy. 1: 235, 238).

A név lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen, ugyanis *Alárok*-nak nehezen olvasható az íráskép miatt, hiszen az *árok* nemigen szerepel *o*-val, és tipológiailag sem nagyon támasztható alá.

Ond 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen' 1267, 1274: *Ond*, t. (Gy. 1: 228).

Pusztá személynévből (1138/1329: *Oundi*, ÁSz. 601)

alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *ón* fn. vagy a m. *ó* 'rég, öreg' mn. kicsinyítő-becéző származéka (FNESz.). Török eredeztetése KISS LAJOS szerint nem elég meggyőző. Mindkét oklevélben két *Ond* nevű bácsi földről van szó: „duas t-s *Ond*” (i. h.).

Ondótó 'település Bács vm.-ben, talán Becse vidékén feketett' 1341/342/353: *Wndoutew* (Gy. 1: 217).

Az első névrész lexikai felépítése, etimológiája bizonytalan. KISS LAJOS az első névelemmel azonosnak tűnő *Ondód* nevét a személynévként alkalmazott m. *ondó* főnévre vezeti vissza, ezzel ellentétben a TESz. 1585-től datálja. A második névrész a m. *tő* 'alsó vég, torkolat' (TESz.) fn.

Orckarjan 'település Bodrog vm. K-i részén Zentától DNy-ra' *1198 Pp./Pp. Reg.: *Orckarian*, v. (Gy. 1: 722). L. **Karjan**.

A *Karjan* névhez illesztett *Orc* előtaggal jött létre szintagmatikus szerkesztéssel. A jelzői első névrész etimológiája ismeretlen, GYÖRFFY kérdőjellel veszi föl, több adata nincs.

Oroszlán(os)monostora 'település és monostor Csanád vm. Ny-i részén Csanádtól DNy-ra' +1247/+284//572: *Wruzlan-munustura* (Gy. 1: 865), 1340: *Orozlanusmunustura*, p. (Gy. 1: 865). L. **Oroszlános**.

Az m. *oroszlán* állatnév és a birtokos személyjellel ellátott m.

monostor 'kolostor' (TESz.) fn. összetétele. Arra utalhat, hogy a településen lévő kolostoron oroszlánfigurás díszítés lehetett (FNESz.). Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy az *Oroszlános* névből jött létre oly módon, hogy az *-s* képzőt a *monostora* névelem váltotta fel. A legenda szerint a XI. sz. elején (1003 k.) Csanád vezérnek, midőn itt táborozott, álmában oroszlán jelent meg. Innen lenne a hely neve. Valószínűbb, hogy Oroszlánmonostora olyan román stílusú monostorépület volt, amelynek bejáratát oroszlánok díszítették (Gy. 1: 865–6).

Oroszlános 'település és monostor Csanád vm. Ny-i részén Csanádtól DNy-ra' [XIV.]/1000 u.-ra: *Orozlanos*, +1256, 1337, [XIV.]/1000 u.-ra: *Orozlanus*, mon., 1337: *Wruzlanus*, p. (Gy. 1: 865). **Oroszlán(os)monostora** néven is említik.

Az *Oroszlánosmonostora* névből keletkezett a *monostora* névrész redukciójával.

Orosz-tó 'Bodrog vm.-ben Botmonostora határában említett hely' [1322 u.]: *Orozteu* (Gy. 1: 710).

A m. *orosz* népnév és a *tő* 'alsó vég, torkolat' (TESz.) földrajzi köznév összetétele.

Osztora 'Csongrád vm.-ben Csany határában a Tisza mellett említett halastó' +1075/+124/+217: *Ostra*, pisc. ~ *uztura* (Gy. 1: 893).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Ördög kuta 'Bodrog vm.-ben Battyán határában említett halászhely' 1342: tres piscinas *Wrdugkutha* vocatas in prato Saar (AnjouOkm. 4: 187).

A m. *ördög* 'gonosz szellem, sátán' (TESz.) fn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *kút* fn. összetétele (FNESz.). Arra utalhatott, hogy a halászhely nagyon mély.

Örém ~ Örény 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett halastó' [1090 k.]: *Eurim*, pisc. (Gy. 1: 706), +1092/[1325 k.]/399: *Eurin*, pisc. (Gy. 1: 707), 1211: *Euren*, stag. (Gy. 1: 706).

A m. R. *örém, örény* 'örvény, halászhely' (TESz.) főnévből alakult. Az elnevezés a tó funkciójára utalt (FNESz. *Tiszaörvény*).

Örém-narha ? 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett hely' 1206: *Euremnarha*, loc. (Gy. 1: 236).

Az első névrész a m. R. *örém, örény* 'örvény, halászhely' főnév (FNESz. *Tiszaörvény*), a második névrész lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Örény foka 'Bodrog vm.-ben Hetes határában említett hely' 1338/439: *Ewrenfoka* (Gy. 1: 719).

A m. R. *örém, örény* 'örvény, halászhely' fn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *fok* 'tó vizét elvezető ér vagy csatorna' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele (FNESz. *Tiszaörvény*). Ám az elnevezés kapcsolatban lehet a

szomszédos településen lévő *Örvény* halastóval. Akkor ehhez a névhez kapcsolt birtokos személyjeles fok földrajzi könévvel jött létre, s a halastó vizét elvezető csatorna helyét jelölhette.

Örény-tó 'Csongrád vm.-ben Sajt és Szentés közös határában említett halastó' 1332: *Ewrentou*, pisc. (Gy. 1: 900, 904).

A m. R. *örém, örény* 'örvény, halászhely' fn. és a *tó* földrajzi köznévi összetételével jött létre, és a tó funkciójára utalhatott (FNESz. *Tiszaörvény*).

Ör(ö)s 'település Bács vm. középső részén Bácstól DK-re' 1308, 1318>335/336, 1332–7/Pp. Reg., 1338–40/Pp. Reg.: *Vrs*, 1322/323/783, 1323/783: *Uruz*, 1327/335: *Wrus*, p., 1328/335, 1348 (Cs. 2: 149): *Wrs*, t. (Gy. 1: 229).

Az *Örs* törzsnévből alakult metonímiával. Az alapjául szolgáló törzsnévhez l. ötörök *Uršd'* szn. (FNESz. *Alsóörs*). GYÖRFFY *Örs* (*Örös*) formában veszi fel a címszót. Inkább *Örös* lehetne, a XVIII. századi adatok és a szerb megfelelők pl. szb. *Uros* szerint is (Gy. 1: 229).

Örs 1. 'település Csanád vm. D-i részén Valkány közelében' +1256: *Wrs*, v. (Gy. 1: 875). **2.** 'település Bodrog vm. Ny-i részén Garától DK-re' 1339: *Wrs* (Gy. 1: 725) ~ *Vrs* (Cs. 2: 206), 1346: *Ewrs* (Gy. 1: 725).

A hn. törzsnévből, esetleg a honfoglalás előtt a magyarsághoz

csatlakozott három kabar törzs egyikének a nevéből keletkezett. Az alapjául szolgáló törzsnévhez l. ótörök *Urši* szn. (FNESz. *Alsóörs*). Az **1.** település neve magyar törzsnév jellegű helynév. *Űrs* hangzását támogathatja némely továbbélése. Az azonosítást nehezíti, hogy az oklevél a Tisza mellett említi. A **2.** település nevét CSÁNKI későbbi adatok alapján *Ör(ö)s*, *Öres* címszó alatt közli. Mindkét elnevezés a település lakosainak törzsi hovatarozására utalt.

Ösvény 1. 'Békés vm.-ben Enyed határában említett vízfolyás' 1301>437: *Eswen*, fl. (Gy. 1: 505, 511). **2.** 'település Békés vm. É-i részén, Gyarmattól ÉNy-ra' 1320>437: p. *Enyd vocata*, que al. nom. *Eswen vocari dicitur* (Gy. 1: 505, 511), 1322: *Eswen* (Bunyitai 2: 426, Cs. 1: 654), 1322/338: *Wsuen*, p. (Gy. 1: 511). 1320-ban **Enyed**-del azonosnak mondják, 1322-ben azonban már külön sorolják fel őket.

A m. *ösvény* '(gyalog)út' (TESz.) főnévből származik, metonímia eredménye (FNESz.). Mindkét hely neve arra utalhatott, hogy a közelében, vagy őket keresztezve gyalogút haladhatott.

Pabar 'település Csanád vm. K-i részén a Maros jobb partján, Veresmart határosa' 1322: *Pobor*, p., 1330: *Pobur*, t. (Gy. 1: 866).

Puszta személynévből (1240 [1244]/1344: *Pobor*, ÁSz. 642)

alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. valószínűleg szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Pobor* csn., cseh *Pobor* szn. :> R. *Poboř* hn. > *Poboří* [többes sz.] hn. XVIII. századi adatok alapján *Pobor*-nak is olvasható, ugyanígy veszi fel CSÁNKI (FNESz.).

Padvé 'település Csanád vm. DNy-i csücskében a Tisza mellett' +1256: *Podue*, 1337: *Podwe*, p. (Gy. 1: 866). Alakváltozata: **Padvej**. **Mezőpadvej** néven is említik.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Padvej 'település Csanád vm. DNy-i csücskében a Tisza mellett' +1285: *Paduey*, p. (Gy. 1: 866). L. **Padvé**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Paka 'település Bodrog vm. DNy-i részén Hajszentlőrinctől D-re' 1280, 1346: *Paka*, p. (Gy. 1: 725, Cs. 2: 206, Z. 2: 197).

Puszta személynévből (1226/1550: *Pacam*, ÁSz. 611) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Paka* hn., szln. *Paka* hn. E szláv nevek etimológiája még nem tisztázott (FNESz. *Páka*). GYÖRFFY néhol *Páka*-ként említi.

Pákász 'Békés vm.-ben Károly határában említett sziget' 1326/327/380: *Pakas*, loc. ~ *Pakaz*, ins. (Gy. 1: 509).

Mivel a TESz. a *pákász* 'mocsaras, nádas területen

gyűjtögető életmódot folytató ember' (TESz.) közsónak csak XVIII. századi adatait idézi, egy XII. századi hasonló személynevet nem tart idevehetőnek, a név etimológiája ismeretlen.

Pál 'rév a Vajason Bodrog vm.-ben, Páli mellett' 1226/330/407: portum, qui dicitur *Paul* (Gy. 1: 725). **Páli** képző nélküli formában másutt nem fordul elő. A révnél alakult ki **Páliport** település.

Pusztaszemélynévből (1113/KrónKomp.: *Paul*, ÁSz. 618) alakult magyar névadással. Valószínűleg az egykori tulajdonosra utal.

Páli 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén Botmonostorától ÉNy-ra' 1270/350, 1309/412: *Pali*, 1320: *Pauly*, t., 1320, 1321, 1323, 1327, 1330, 1331, 1346 (Cs. 2: 206, Z. 2: 197): *Pauli*, p., 1324/412, 1340 (Z. 1: 589): *Paly*, t., p. (Gy. 1: 725). Belőle vált ki **Kispáli**. L. még **Pál**.

A m. *Pál* szn. (1113/KrónKomp.: *Paul*, ÁSz. 618) –i helynévképzős származéka, tkp. érteleme 'Pálé' (FNESz.). CSÁNKI *Pál(y)i* alatt tárgyalja (2: 206). Újabb kori adatai nincsenek, így nehezen ítélnélhető meg.

Páliport 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén Páli mellett' 1346: *Pauliporth* (Gy. 1: 725). L. **Pál**, **Páli**.

A *Páli* névalakhoz esetleg a *rév* földrajzi köznévi latinra fordított (*porta*) alakja kapcsolódott. A hn. elsődlegesen a Vajason átvezető

révet jelölte, s csak később vonódott át a településre.

Pálmonostora 'település és monostor Csongrád vm. Ny-i részén' [1258–70]>349: *Palmonustora*, p., 1347: *Palmonustra*, p. (Gy. 1: 898). Korábban Fejér vm.-hez számították.

A m. *Pál* szn. (1113/KrónKomp.: *Paul*, ÁSz. 618) és a m. *monostor* 'kolostor' (TESz.) fn. birtokos személyjeles alakjának összetétele (FNESz. *Páli*). A hn. arra utal, hogy a település monostorral rendelkezett, amely a XIII. század közepén pusztulhatott el, IV. Béla idejétől csak mint birtokot említik.

Palona 'település Bács vm. DNy-i részén Bácstól DNy-ra' 1316: *Palana*, p. (Gy. 1: 229).

A hn. személynévi előzménye valószínűleg összekapcsolható a m. R. *Polan* (1138/1329, *Palanum* [lat. tárgyragos alak] (1219/1550: *Palanum*, ÁSz. 860) személynévvel, annak –a képzős származéka. E személynevek forrásához l. le. *Polonus* szn., *Polan* szn. (FNESz.).

Pálos 'település Bács vm. D-i részén a Duna mellett, Bácstól DK-re feketett' 1308, 1332–7/Pp. Reg.: *Paulus* (Gy. 1: 229).

Pusztaszemélynévből (+1082/[XIII.]: *Paulum*, ÁSz. 619) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a lat. *Paulus* szn. átvétele, tehát tulajdonképpen a m. *Pál* személynévvel azonos eredetű (FNESz.).

Palota 'település Csanád vm. középső részén a Marostól D-re, Csanád közelében' +1247/+284//572: v. *Palatha*, que uno nomine Kelemenus palotaya, alio nomine moderno Pangrach palataya vocatur, +1247/+284//572, +1256, +1285/572, 1296, 1337: *Palata*, t., p., v., (Gy. 1: 866). Egy időben **Kelemenés-**, illetve **Pongrácpalotája** nevet viselt.

A m. *palota* fn. származéka, de a kárpátukránból is eredeztethető; vö: ukr. Kárp. *Полота* 'Palota' < ukr. *Палата* 'ua.' (FNESz.) A XIII. század elején élt Csanád nb. Kelemen s fia, Pongrác palotájáról kapta a nevét. 1247-ben a birtok 1/4-e Pongrácé volt.

Palota-erdő ~ **erdeje** 'Maros menti erdő Csanád vm.-ben, a Palotával szomszédos Béz határában említik' 1329/332/343, 1329/338: *Palataerde*, s. (Gy. 1: 835, 849, 866).

A *Palota* településnév és a m. *erdő* földrajzi köznévv talán birtokos személyjeles alakjának összetétele. A hn. a közeli településre utal, amelynek az erdő vagy a birtokában, vagy a határában állt. Az *erdeje* birtokos személyjeles alak fejlődése *erdeje* > *erde* > *erde* lehetett.

Pálülése 'település Arad vm.-ben Lippától ÉNy-ra' 1333–4/Pp. Reg.: *Paululense* ~ *Paulelense* ~ *Paulilense* (Gy. 1: 182). L. **Negyed**.

A m. *Pál* (1113/KrónKomp.: *Paul*, ÁSz. 618) szn. (FNESz.

Ópálos) és a birtokos személyjeles *ülés* 'helység település elterülésének helye' fn. (TESz. *ül*^l) összetétele. A hn. valószínűleg a birtoklásra utal, a **Negyed**-en (a település másik neve) osztozó Magyar Pál nevét őrizheti, ill. arra, hogy a tulajdonosnak itt volt a székhelye.

Panád 'település Arad vm.-ben Aradtól ÉK-re' 1315/323, 1323, 1333–5/Pp. Reg.: *Panad*, p., v. (Gy. 1: 182).

Pusztá személynévből (+1086: *Panauadi*, ÁSz. 611) alakult magyar névadással (FNESz. *Pányád*). Esetleg egy m. *Pana* szn. (1271: *Pana*, ÁSz. 611) –*d* képzős származéka (FNESz.).

Pányád 'település Békés vm. K-i részén Békéstől ÉK-re' 1214/550: *Panad*, v. (Gy. 1: 511).

Pusztá személynévből (+1086: *Panauadi*, ÁSz. 611) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *pányva* ~ N. *pánya* fn. származéka (FNESz.). Ugyanakkor elképzelhető, hogy a *Panád* névből alakult *n>ny* palatalizációval (Bárczi-Benkő-Berrár 2002: 120).

Papi 1. 'település Arad vm. Ny-i részén a Marostól É-ra' 1333–5/Pp. Reg.: *Popi* ~ *Popy* (Gy. 1: 183). **2.** 'település Bodrog vm. DNy-i részén, Aranyán határosa' 1211: *Popi*, v., 1338/439: *Popy*, p. (Gy. 1: 726).

A m. *pap* 'lelkész' (TESz.) fn. –*i* helynévképzős származéka (FNESz.

Hejőpapi), s arra utal, hogy a település egyházi birtok volt.

Parabuc 'Arad vm.-ben Arad mellett Ny-ra említett föld' 1266/300: *Parabuch*, t. (Gy. 1: 187).

Pusztá személynévből (1266/1300: *Parabuch*, ÁSz. 613) alakult magyar névadással. A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal. Muk és Mike halála után tömörkényi földjeiket IV. Béla a kun Parabuch ispánnak adta, s 1266-ban István megerősítette azzal, hogy a föld régi nevét eltörli, és azontúl *Parabuch*-nak kell nevezni (nomina ... t-rum mandamus penitus aboleri et *Parabuch* ... statuimus appellari) lett tartós használatú (Gy. 1: 187).

Pártaasszony körtvélye 'Csongrád vm.-ben Ug határában említett körtefa' 1330: a-e piri *Partaazunkurthuele dicta* (Gy. 1: 906).

Etimológiája bizonytalan, talán a m. *párta* 'szalag, női fejdísz, a szüzesség, illetve a lányság jelképe' (TESz.) és az *asszony* összetételéhez a birtokos személyjeles *körtvély* 'körte' (TESz.) fn. járult. Elképzelhető, hogy köznévi említés csupán.

Patak-tó 'Csanád vm.-ben Rázsán és Szentmiklós határában említett halastó' +1247/+284/572: *Pothoktow*, pisc. (Gy. 1: 868), +1256: *Potokto* (Gy. 1: 871), +1285/572: *Patoktho*, piscat. (Gy. 1: 871), 1318/323: *Pataktou*, stag. (Gy. 1: 864).

A m. *patak* 'vízfolyás' (TESz.) földrajzi köznévi és a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele, s arra utalhatott, hogy a tavat egy patak táplálta, vagy a vizét egy patak vezette el, esetleg abból rekesztődött le.

Pat(i) 'település Bodrog vm.-ben, Apáti körül feketett' [1193–96]>216, 1218/Pp. Reg.: casale de *Poti* ~ *Poty* (Gy. 1: 726).

A *Pat* személynévből (1190/1313: *Poth*, ÁSz. 648) alakult az *-i* helynévképző hozzákapcsolódásával. Ebben az esetben a névvégi *i* a latin *de* előjárósónak felel meg. Az alapjául szolgáló szn. német eredetű; vö. ném. *Poot* szn. (FNESz.)

Patkerék 'település Csanád vm. középső részén Egrestől D-re' 1232: *Potkerequ*, t. (Gy. 1: 866).

A *Pat* ([XI.]/KronKomp: *Poth*, ÁSz. 648) vagy a *Pata* (1211, ÁSz. 615) szn. és a *kerék* ~ *kerek* '(körhöz hasonló alakú) erdő' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. Eredetileg egy, a település közelében elterülő erdő neve lehetett, amely metonímiával vonódott át a településre.

Pázmán(y) 'település Békés vm. É-i részén Gyarmattól ÉK-re' [1299 k.], 1326/327/380, 1332–7/Pp. Reg.: *Paznan*, v., 1332–7/Pp. Reg.: *Pazman*, v. (Gy. 1: 511, 512). Alakváltozata **Páznád**.

Pusztá személynévből (1001: *Poznano*, ÁSz. 621) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló

szn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Pōznan* szn., cseh *Poznan* szn. E szláv személynévek tulajdonképpeni értelme 'az, akire ráismertek, az, akit felismertek' (FNESz. *Pázmánd*).

Páznád 'település Békés vm. É-i részén Gyarmattól ÉK-re' 1310: *Paznad*, p. (Gy. 1: 511).

A **Pázmán(y)** névalak *-d* helynévképzős származéka, amely bővüléssel jött létre. Ugyanakkor elképzelhető, hogy közvetlenül a *Pázmány* (1001: *Poznano*, ÁSz. 621) személynévhez kapcsolt *-d* helynévképzővel jött létre morfológiai szerkesztéssel.

Pécel 'település Bács vm. DNy-i részén Bácsról D-re' 1252: *Pechul*, t., 1308: *Pecel* (Gy. 1: 229).

Pusztaszemélynévből ([1041]/KrónKomp.: *Pecli*, ÁSz. 638) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. német eredetű; vö. ném. R. *Pezili* ~ *Pecili* szn. (FNESz.).

Pécsk 'település Csanád vm. K-i szélén a Maros jobb partján' 1335/Pp. Reg.: *Petk* (Gy. 1: 866).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. A fenti olvasatot a későbbi adatai (1421: *Pechk*; Gy. 1: 866) valószínűsítik.

Pél 'település Arad vm. Ny-i részén a Száraz-ér közelében' 1334-5/Pp. Reg.: *Peel* ~ *Pel* | ~i 1334-5/Pp. Reg.: Nic. (sac.) de *Pely* (Gy. 1: 183).

A hn. bizonytalan eredetű. Talán személynévből alakult. Vö. cseh *Pehl* csn. < ném. *Pehl* csn. < *Behl*

csn. L. karacsáj *pel* 'halom, domb', török *bel* 'ua.'. Javasolt szláv eredeztetése KISS LAJOS szerint elfogadhatatlan (FNESz. *Pély*).

Penő ? 'Bács vm.-ben Alatk határában említett halastó' 1244 e.: *Peneu*, pisc. (Gy. 1: 209).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Pereg 'település Csanád vm. ÉK-i részén, pontosabb helye bizonytalanul azonosítható' 1243-44/1241-re: *nova villa ... nomen cuius Perg fuerat* (Gy. 1: 867). Valószínűleg a más *Kaszapereg*-gel azonos.

Pusztaszemélynévből (1227/1443: *Perekw*, ÁSz. 626) alakulhatott magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. eredete nem tisztázott, de egyes feltételezések szerint a cseh *Přek* személynévből alakult. Egy kevésbé valószínű feltevés szerint szláv eredetű. Vö. szln. R. *Priek* hn. Ehhez l. szln. *prek* 'át, túl' (FNESz. *Pereked*).

Peretinfalva 'település Bács vm.-ben, Tamana határosa' 1327/335: *Perehtynfolua*, v. (Gy. 1: 229).

Az elnevezés első névrészenek lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. A második névrész a birtokos személyjellel ellátott m. *falu* 'kisebb emberi település' (TESz.) földrajzi köznévv.

Perjámos 'település Csanád vm. DK-i részén Nagyfalutól DNy-ra' 1332, 1333-5/Pp. Reg. [5a]: *Priamus* (Gy. 1: 867).

Pusztá személynévből (1254: *Priamus*, ÁSz. 654) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a lat. *Priamus* szn. átvétele (FNESz.). A mai alak a szóeleji mássalhangzó-torlódás feloldásával keletkezett népetimológiai úton (KISS: 1995: 20).

Perő 'település Arad vm. K-i részén Fülöpköve közelében' 1337: *Perew*, p. (Gy. 1: 176).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Pestes 'település Arad vm. K-i részén Fülöpköve közelében' 1337: *Pesthws*, v. (Gy. 1: 176) ~ *Pestws*, p. (Gy. 1: 175).

A m. N. *pest* '(mészégető) kemence' (TESz.) fn. *-s* melléknévképzős származéka '(FNESz. *Alpestes*). A hn. arra utal, hogy a település közelében (mészégető) kemence állt, s róla nyerte nevét metonímiával.

Peszér 'település Bács vm. ÉK-i részén' *1332–7/Pp. Reg.: *Peczken*, 1338–40/Pp. Reg.: *Pescen* [ɔ: *Pescer*] (Gy. 1: 229). Bizonytalan azonosítású adatok. — Nem biztos, hogy valóban *Pecér* elírásáról van szó. Gy. a később itt előforduló név alapján azonosítja az adatokat.

A hn. a m. *peszér* ~ *pecér* '(királyi) kutyagondozó' (TESz.) főnévből alakult (FNESz. *Kunpeszér*). HECKENAST szerint a hn. a település lakosságának foglalkozására utal (1970: 117).

Petefalva 'település Bács vm.-ben, Tamana határosa' 1327/335:

Pethefolua (vagy *Pechefolua*), v. (Gy. 1: 230).

A m. *Pete* szn. ([1067]/1267: *Pethe*, ÁSz. 628) és a birtokos személyjeles m. *falu* földrajzi köznévi összetétele (FNESz. *Pete*), s a település egykori birtokosára utalhatott.

Petend 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen' 1267, 1274: *Petend*, t. (Gy. 1: 230).

Pusztá személynévből (1226/1550: *Petenad*, ÁSz. 629) alakult magyar névadással (FNESz. *Pettend*). Az alapjául szolgáló szn. a m. *Pete* ([1067]/1267: *Pethe*, ÁSz. 628) szn. kicsinyítő-becéző funkciójú *-n(y)* képzős származéka (FNESz. *Alsópetény*), amelyhez a *-d* helynévképző járult. A hn. valószínűleg az egykori tulajdonosra utal.

Péter 'település és monostor Csongrád vm. Ny-i részén' 1219/550: *St-o de Pethur* (Gy. 1: 899). L. **Pétermonostora**.

Pusztá személynévből (1141-1161: *Peter*, ÁSz. 630) alakult magyar névadással, s a település monostorának védőszentjére utal. *Pétermonostora* néven is említik.

Péter ája 'Bodrog vm.-ben Csecstó határában említett mélyút' 1224/291/389: *precipitium* ... *Peteraya* (Gy. 1: 696, 715).

A m. *Péter* szn. (1141-1161: *Peter*, ÁSz. 630) és a m. R. *aj* 'keskeny völgy' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele

Petercse 'település Arad vm.-ben valószínűleg Simánd

közelében' 1337: *Petherche*, p. (Gy. 1: 183). **Petercsed** néven is említik.

A *Petercsed* névből alakult a *-d* helynévképző elhagyásával, redukcióval.

Petercsed 'település Arad vm.-ben valószínűleg Simánd közelében' 1274>340: *Peturched* (Gy. 1: 183). L. **Petercse**.

Talán a *Péter* (1141–1161: *Peter*, ÁSz. 630) szn. *-cs* kicsinyítőképzős származéka, amelyhez a *-d* helynévképző járult.

Peterd 'település Békés vm. K-i részén Szeghalomtól K-re' [1330 k.]: eccl. *Peturd* (Gy. 1: 512).

Pusztá személynévből (1228/1228/1448: *Peterd*, ÁSz. 631) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a *Péter* szn. *-d* képzős származéka (FNESz.). A hn. valószínűleg a település egykori birtokosára utal. Ekkor már elpusztult falu lehetett, csak az egyházát említik. Gy. *Peterd(egyháza)*-ként veszi fel.

Pétermonostora 'település és monostor Csongrád vm. Ny-i részén' 1258: *Peturmonustura*, mon. [1258–70]>349: *Peturmonustora*, p., 1347: *Peturmonustra*, p. (Gy. 1: 899). Korábban Fejér vm.-hez számították. **Péter** néven is említik.

A *Péter* településnévből a birtokos személyjeles m. *monostor* 'kolostor' (TESz.) főnévvel való, bővüléssel jött létre. A hn. arra utal, hogy a településen a Becsegergely-nem monostora állt, amely a XIII. század közepén pusztulhatott el,

mert IV. Béla idejétől csak mint birtok szerepel (Gy. 1: 899).

Péter-rév ~ Péterrév 1. 'Csanád vm. DNy-i részén a Morotva környékén említett hely' +1247/+284//572: *Peturreu* (Gy. 1: 864). **2.** 'település és révhely Bács vm. ÉK-i részén a Tisza mellett' +1247/+284/572: *Peturreu* (Gy. 1: 230). L. **Péterréve**.

Az **1.** helynév a m. *Péter* (1141–1161: *Peter*, ÁSz. 630) szn. és a m. *rév* 'vízi átkelőhely' (TESz.) földrajzi köznéből alakult. A **2.** településnév a *Péterréve* névből a birtokos személyjel eltűnésével, redukcióval alakult.

Péterréve 'település és révhely Bács vm. ÉK-i részén a Tisza mellett' +1092/[1325 k.]/399: *Peterreue*, v., 1274>340: *Pet(ur)rewy* (Gy. 1: 230). Alakváltozata **Péterrév**.

A m. *Péter* szn. és a birtokos személyjeles m. *rév* 'átkelőhely' (TESz.) fn. összetétele. A település metonimikus úton kapta a nevét. A szembeni csanádi oldalon ugyanilyen nevű település feküdt.

Pétervárada 'település és révhely Bács vm. D-i részén a Duna mellett, a hasonló nevű Szerém vm.-i településsel szemben' +1236/XIII.: *Peter Warad*, +1236/[XIII.]: *Petur Warad*, v., 1237/279/385: *Peturwarod*, p., [1263]: *Petur warad* | **Lat.** 1332–7/Pp. Reg.: de *Waradino Petri*, 1338–40/Pp. Reg.: de *Varadino Petri* (Gy. 1: 230). Alakváltozata **Pétervárada, Várada** néven is említik.

A m. *Péter* szn. és a m. *várad* 'udvarhely, kis vár, erősség' fn. összetétele. Az előtag a település egykori birtokosára, Gurwey fiára, Péterre utal (FNESz. *Várad*). Két település azonos néven állt egymással szemben a Duna révjének két oldalán. A másik adataira l. például 1223: *Varod* (Gy. 1: 230).

Pétervárada 'település és révhely Bács vm. D-i részén a Duna mellett, a hasonló nevű Szerém vm.-i településsel szemben' 1267: *Peturuarada* (Gy. 1: 230). L. **Pétervárád**.

A *Pétervárád* névből az –a birtokos személyjellel való bővüléssel jött létre. A személyrag a birtoklás tényét erősíti.

Pető ~ Petku 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett hely' 1192/374/425: *Peteu*, t., [1192]/394: *Petcu*, t. (Gy. 1: 218, 236).

Pusztá személynévből (1192/1374/425: *Peteu*, ÁSz. 632), illetve (1127–1131: *Petcu*, ÁSz. 628) alakult magyar névadással. A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal. GYÖRFFY a t. *Peteu* formát személynévnek tartja, [1230]/231-ben szerepel is f-is *Peteu* (i. h.). A *Peteu* esetleg a *c > e* elírással magyarázható.

Pila 'település Bács vm. ÉNy-i részén, Szond határosa DK felől' 1192/374/425, [1192]/394: *Pila*, v., [1230]/231: *Pyla*, v. (Gy. 1: 231).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Pinkókérje 'település Bács vm. középső részén Futaktól É-ra' 1317/323: *Pinkoqueri* ~ *Pynkokery*, t., 1323: *Pinkokeri*, t. (Gy. 1: 223). Valószínűleg **Kér 3.** település osztódásával alakulhatott *Pinkó-* és **Györgykérje**.

A *Kér* névhez járult a *Pinkó* személynév megkülönböztető előtag, amely hatásaként a második névelem birtokos személyjelet kapott. A névadó Pinkó 1230-ban a vm. hadnagya volt: [1230]/231: *Pincou* maior exercitus (Gy. 1: 223).

Pipa 'település Bodrog vm. DNy-i részén, Gyapol szomszédosa' 1280, 1347: *Pypa*, t. (Gy. 1: 726, Cs. 2: 206).

A m. *pipa* főnévből alakulhatott ki. Motivációja nem világos.

Piros 'település Bács vm. DK-i részén Péterváradtól ÉNy-ra' 1237/279/385: *Pyros*, v., 1267: *Pyrus*, t. (Gy. 1: 231).

Pusztá személynévből (1296/1417: *Pyrus*, ÁSz. 641) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *piros* melléknévből alakult, s a név viselőjének arc-, bőr-, vagy hajszínére utalhatott (FNESz.).

Piski 1. 'település Bács vm. Ny-i részén Bácstól ÉNy-ra' 1332–7/Pp. Reg.: *Pyky* ~ *Pysky*, 1338–40/Pp. Reg.: *Pisqui* (Gy. 1: 231). **2.** 'település Bodrog vm.-ben, Bartánnal együtt említik' 1339: *Pysky*, p. (Gy. 1: 726).

A *Püspöki* névből keletkezett névhasadással (FNESz, KISS 1995:

24). GYÖRFFY szerint nevéből következtethetően püspöki birtokok voltak. A 2. település helyét nem ismerjük pontosabban.

Plás ? 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett halastó' [1090 k.], +1092/[1325 k.]/399: *Plas*, pisc. (Gy. 1: 706, 707).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Pócstelke 'település Bodrog vm.-ben, Bátoregyházzal és Potalával együtt említik' 1345: *Pochteluky*, p. (Cs. 2: 207, Z. 2: 185).

A m. R. *Pócs* szn. (1217/1412: *Poch*, *ÁSz.* 642) és a birtokos személyjeles m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele (FNESz.), és birtoklásra utalhatott. CSÁNKY *Pot(telki)* alatt veszi fel, és azonosítja *Pot*-tal.

Pog(y) 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen, Bükeddel együtt említik' 1340/394: *Pog*, p. (Gy. 1: 714, Cs. 2: 206).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Poklosi 'település Arad vm. D-i részén, helye közelebről ismeretlen' +1247/+284//572: *Puklussy* ~ *Pwklwssy*, +1256: *Puklusy*, 1274>340: *Poklosy* (Gy. 1: 183).

A m. *pokol* fn. –i helynévképzős származéka. Valószínűleg a település ragadós, szurkos feketeföldjére utal (FNESz. *Patapoklosi*).

Poklostelek 'Békés vm.-i föld, Murul határjárásában említik,

Békéstől DNy-ra feketett' 1295/423: *Pwklusthelwk*, t. (Gy. 1: 511). L. **Poklostelke**.

A m. *pokol* fn. –s melléknévképzős származékának és a m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznévi az összetétele. Valószínűleg a környék ragadós, szurkos fekete földjére utal (FNESz.).

Poklostelke 'Békés vm.-i föld, Murul határjárásában említik, Békéstől DNy-ra feketett' 1295/423: *Pwklustheleke*, t. (Gy. 1: 511). Alakváltozata **Poklostelek**.

A m. *pokol* fn. –s melléknévképzős származékának és a birtokos személyjellel ellátott m. *telek* 'megművelt föld' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. Valószínűleg a környék ragadós, szurkos fekete földjére utal (FNESz.).

Pongrác 'település Bodrog vm.-ben, Szeremlyén határosa' 1340: *Pongurach*, p. (Cs. 2: 206, Z. 1: 589).

Pusztá személynévből (1166/1168: *Pangracius*, *ÁSz.* 611) alakult magyar névadással.

Pongrácfája 'település Arad vm. Ny-i részén a Maros mellett, Pongráctelkével együtt említik' +1247/+284//572, +1256, 1319/323/572: *Pangrachfaya*, p., v., 1319/323/572, 1323/572: *Pangraczfaya*, p. (Gy. 1: 183). L.

Pongráctelke.

A *Pongrác* szn. (1166/1168: *Pangracius*, *ÁSz.* 611) és a birtokos személyjellel ellátott m. *fa* 'erdő'

(TESz.) fn. összetétele. A hn. arra utal, hogy a közelben állhatott egy erdő, amely tulajdonosa egy bizonyos Pongrác volt. A település erről az erdőről kaphatta a nevét metonimikus úton. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a *fa* névrész m. *falū* földrajzi köznévi rövidült alakja (RMCSSz. 1970: 64). *Pongrácfája* és *Pongráctelke* az 1247-i és 1256-i osztálylevél szerint a névadó Kelemen fia Pongrácnak jutott (Gy. 1: 183). Ugyanakkor elképzelhető, hogy a *Pongráctelke* első névrészéhez járult a *fája* második névrész.

Pongrác öréme 'halászhely a Maroson Arad vm.-ben Pongrácfája közelében' +1247/+284//572: *Pangracheureme*, pisc., 1319/323/572: *Pangracheureme*, pisc. (Gy. 1: 183).

A m. *Pongrác* szn. (1166/1168: *Pangracius*, ÁSz. 611) és a birtokos személyjellel ellátott m. R. *örém*, *örény* 'örvény, halászhely' (TESz.) fn. összetétele, s birtoklásra utalhatott.

Pongrácpalotája 'település Csanád vm. középső részén a Marostól D-re, Csanád közelében' +1247/+284//572: v. *Palatha*, que uno nomine Kelemenus palotaya, alio nomine moderno *Pangrach palataya* (~ *Pangrachpalotaya*) vocatur (Gy. 1: 866). L. **Palota**.

A m. *Pongrác* szn. (1166/1168: *Pangracius*, ÁSz. 611) és a birtokos személyjeles m. *palota* fn. összetétele. Arra utal, hogy a településen állhatott egy palota,

amely tulajdonosa egy bizonyos Pongrác volt, s a település erről kaphatta a nevét metonimikus úton.

Pongráctelek 'település Arad vm. Ny-i részén a Maros mellett' +1247/+284//572: *Pangrachteluk*, p., v. ~ *Pangrachtelwk*, p. (Gy. 1: 183). L. **Pongráctelke**.

A m. *Pongrác* szn. (1166/1168: *Pangracius*, ÁSz. 611) és a m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével jött létre.

Pongráctelke 'település Arad vm. Ny-i részén a Maros mellett' +1247/+284//572: *Pangrachtelke*, p., 1274>340: *Pongorachteluky* (Gy. 1: 183). **Pongráctelek** néven is említik. Összefügghet **Pongrácfája** településsel is.

A m. *Pongrác* szn. (1166/1168: *Pangracius*, ÁSz. 611) és a birtokos személyjellel ellátott m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele, s az egykori birtokosra utalt. Párhuzamosan fejlődhetett a *Pongráctelek* névvel.. *Pongrácfája* és *Pongráctelke* az 1247-i és 1256-i osztálylevél szerint a névadó Kelemen fia Pongrácnak jutott.

Pony 'település Csanád vm. középső részén Egrestől DNy-ra' 1230: *Pony*, v., 1232: *Pon*, t. (Gy. 1: 867).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Porboszló 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett hely' 1192/374/425: *Porbozseleu*,

t., [1192]/394: *Porbozsclo*, t. (Gy. 1: 218, 236).

Pusztá személynévből (1192/1374/1425: *Porbozseleu*, ÁSz. 654) alakult magyar névadással, s valószínűleg az egykori birtokosra utal. GYÖRFFY személynévként tekinti.

Pordá(n)cs 'település Bács vm. Ny-i részén Bácstól ÉK-re' 1308: *Purdach*, 1346: *Pardanch* ~ *Pordanch* (Gy. 1: 231).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Pordány 'település és monostor Csanád vm. középső részén a Marostól D-re, Csanádtól Ny-ra' 1337: *Paradan*, p. (Gy. 1: 867). L. **Pordánymonostora**.

A *Pordánymonostora* névből alakult a második névelem eltűnésével, redukció útján.

Pordánymonostora 'település és monostor Csanád vm. középső részén a Marostól D-re, Csanádtól Ny-ra' +1247/+284//572: *Pradanmunustra*, t. +1247/+284//572 +1285/572: *Pradanmunustura*, p., +1256: *Paradanmonustura* (Gy. 1: 867). **Pordány** néven is említik.

A *Pordány* szn. (1219/1550: *Pardan*, ÁSz. 614) és a birtokos személyjeles m. *monostor* 'kolostor' fn. (TESz.) összetételével jött létre. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. blg. *Продан* szn., szb.-hv. *Prōdān* szn. (FNESz. *Rábapordány*). A Csanád nem Telegdi ágának birtoka, melyen monostor állt (Gy. 1: 867).

Pot- ~ Patfalva 'település Csanád vm.-ben a Maros jobb partján, Csanádtól É-ra' 1334/Pp. Reg.: *Pothfalua* (Gy. 1: 847).

A m. *Pot* ~ *Pat* ([XI/KrónKomp: *Poht*, ÁSz. 648) szn. és a birtokos személyjeles m. *falua* földrajzi köznévi összetétele, s birtoklásra utalt.

Pot 'település Bodrog vm.-ben, Bátoregyházzal együtt említik' 1345: *Poth*, p. (Cs. 2: 207).

Pusztá személynévből ([XI/KrónKomp: *Poht*, ÁSz. 648) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. valószínűleg német eredetű; vö. ném. *Poot* szn. (FNESz. *Pat*). Az egykori tulajdonosra utalhat.

Potala 'település Bodrog vm. középső részén Bükedtől D-re' 1208/395: *Potala* (Gy. 1: 726). Említik **Potalaszentpéter**-nek és **Bot-aljaszentpéter**-nek is.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Potalaszentpéter 'település Bodrog vm. középső részén Bükedtől D-re' 1345: *Pacala zenpatur*, p. (Cs. 2: 210, Z. 2: 184).

A *Potala* névhez illesztett, a település templomának védőszentjére utaló *Szent Péter* névvel jött létre.

Pózna ? 'Bodrog vm.-ben Szeremlyén határában említett sziget' [+1093]/XIV.>393: *Pozna*, ins. (Gy. 1: 729).

A TESz. első adatként az OklSz. alapján valószínűleg ezt közli ?-lel a *pózna* szóra. Talán ebből a főnévből

alakulhatott, s arra utalhatott, hogy a szigeten egy pözna állt.

Pozsony tava 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett tó' 1211: *Posontaua* ~ *Posuntoua* (Gy. 1: 706).

A *Pozsony* személynévhez (1138/1329: *Poson*, ÁSz. 648) kapcsolt birtokos személyjeles tó 'állóvíz' földrajzi köznévvvel (TESz.) jött létre, s valószínűleg az egykori tulajdonosra utal.

[Presbiter-hegy] 'Csongrád vm.-ben Csany határában említett hegy' +1075/+124/+217: in monte *presbiteri* (Gy. 1: 893).

A m. *prezbiter* 'pap' (TESz.) fn. és a m. *hegy* földrajzi köznévvvel összetételével jött létre. Névjellegét erősíti, hogy az oklevélben másik két kétségtelen névfordítás is szerepel.

[Pucha] 'Bodrog vm.-i föld Szentlászló környékén' 1287: t. *Pucha* (Gy. 1: 728).

Pusztá személynévből (1255: *Pucha*, ÁSz. 656) alakult magyar névadással. Ám mivel *Ruca* de S. Ladislao (1211: *Ruca*, ÁSz. 683) adja el a kérdéses földet, lehet, hogy e név elírása.

Puk réve 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett rév Szond és Sónca között' (vö. Gy. 1: 206) [1230]/231: *Pvc Rewy* (Gy. 1: 237).

A *Puk* szn. (1211: *Puc*, ÁSz. 657) és a birtokos személyjeles m. rév 'vízi átkelőhely' (TESz.) összetétele, s az egykori birtokosra utal.

Pusztáegyház 'település Bodrog vm. K-i részén Adorjántól ÉNy-ra' 1335: *Pusta-Ighaz*, t. ~ *Pustaighaz*, t. (Gy. 1: 726).

A m. *puszta* 'elhagyott, elpusztult, rommá vált' mn. (TESz.) és az *egyház* 'templom' (TESz.) fn. összetétele (FNESz. *Pusztatemplom*), s a település egyházas voltára utal.

Pusztaszentmihály 'település Bács vm. középső részén Szilbácstól K-re' 1345: *Puztascentmihal* (Cs. 2: 163, AnjouOkm. 4: 486). L. **Szentmihály 1.**

A *Szentmihály* névhez a *puszta* megkülönböztető jelzői előtag járult, amely a település elnéptelenedését jelölhette (FNESz.).

(Puthud) 'település Bodrog vm.-ben, helye bizonytalan, Karjannal együtt szerepel' 1211/252: *Puthud*, t. (Gy. 1: 726).

Olvasata és azonosítása bizonytalan, lexikai felépítése és etimológiája ismeretlen.

Püspöki 'település Békés vm. D-i részén Békéstől D-re, a Fehér-Körös mellett' 1261/271: *Pispuky*, v. (Gy. 1: 512).

A m. *püspök* 'egyházmegye élén álló főpap' (TESz.) fn. eredetileg birtoklást kifejező, *-i* helynévképzős származéka (FNESz.). Arra utal, hogy a település püspök(ség) birtoka.

Rába(j) ~ Rábé 1. 'település Békés vm. É-i szélén Bihar vm. határán' 1215/550, 1219/550, 1279: *Rabay*, v., 1271/284: *Rabey*, 1332–

7/Pp. Reg.: *Rabe ~ Bake*, 1335/336, 1336: *Raba*, p. (Gy. 1: 512). **2.** 'település Csanád vm. Ny-i részén Oroszlános közelében' 1274>340: *Rabee*, +1285/572, 1333/Pp. Reg., 1337: *Rabe*, p. (Gy. 1: 867). Alakváltozata: **Rábej**.

Pusztá személynévből (1241: *Raby*) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. előzményeként l. talán ném. *Raab(e)* szn. Más feltételezés szerint a szláv **Raéjb* személynévből eredeztethető; vö. le. *Rabiej* szn. (FNESz. *Nagyrábé*). A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Rábej 'település Csanád vm. Ny-i részén Oroszlános közelében' +1256: *Rabey*, v. (Gy. 1: 867).

Alakváltozata *Rábé*. BENKŐ szerint a *Rábé* névalakhoz kapcsolt *-ej* birtokjellel jött létre (1998: 162).

Rád 'település Bács vm.-ben, az É-i részén feketett' 1308, 1332–7/Pp. Reg., 1338–40/Pp. Reg.: *Rad* (Gy. 1: 231).

Pusztá személynévből ([XI]/Krón.: *Radí*, ÁSz. 663) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. blg. *Paō* szn., szb.-hv. *Rad* szn. (FNESz.).

Ravaszyuk 1. 'Bodrog vm.-ben Büked határában említett hegy' 1208/395: *Ruuozlicu*, mo. (Gy. 1: 714). **2.** 'Bodrog vm.-ben Hetes határában említett hely' 1338/439: *Rouazlyuk* (Gy. 1: 719).

A m. R. *ravaszyuk* 'rókakatorék' főnévből (TESz.) alakult, s arra utalt, hogy a kérdéses hely közelében rókalyuk volt található (FNESz.).

Razsán 'település Csanád vm. DNy-i részén Zentától K-re' +1247/+284//572, +1256, +1284/323/572, +1285/572, 1320 (Cs. 1: 701), 1334/Pp. Reg.: *Rasan*, p., v., 1319/323, 1323, 1337: *Rasaan*, p. (Gy. 1: 868). Utóbb *Razsánszentmiklós* neve is volt; vö. **Szentmiklós (1.)**. A két település összeolvadhatott, ezt jelzi a későbbi összetett név.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Razsán tava 'Csanád vm.-ben Razsán és Szentmiklós határában levő halastó' +1247/+284//572: *Rasanthowa* (Gy. 1: 868). L. **Razsán-tó**.

A *Razsán* településnév és a birtokos személyjeles m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévvé összetételével jött létre, s a tó elhelyezkedésére utalt.

Razsán-tó 'Csanád vm.-ben Razsán és Szentmiklós határában levő halastó' +1285/572: *Rasanto*, piscat. (Gy. 1: 871). L. **Razsán tava**.

A *Razsán tava* névből alakult a birtokos személyjel redukciójával val.

Rég(y) 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén Bajától DK-re' 1305–30: *Regh ~ Reeh* (Cs. 2: 207). L. **Régyszentmárton**.

Pusztá személynévből (1276: *Regk*, ÁSz. 672) alakult magyar névadással (FNESz. *Regőce*). A hn. valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Rég(y)szentmárton 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén Bajától DK-re' 1346: p. ... *Sancti Martini de Reg ~ Reeg* (Cs. 2: 207, Z. 2: 213). **Régy** néven is említik.

Etimológiája bizonytalan. Talán a *Rég(y)* és a település templomának védőszentjére utaló *Szent Márton* összetétele.

Rendes 'település Bodrog vm. középső részén Borsód környékén' 1346: *Rendys*, p. (Cs. 2: 207). L. **Rendesegyháza**.

A *Rendesegyháza* névből alakulhatott az *egyháza* névelem redukciójával.

Rendesegyháza 'település Bodrog vm. középső részén Borsód környékén' 1341: *Renduseghaza* (Gy. 1: 713). **Rendes** néven is említik.

A m. *rend* fn. –s melléknévképzős származékához (FNESz. *Balatonrendes*) járult a birtokos személyjeles m. *egyház* 'templom' (TESz.) fn. település egyházas voltára utalva.

Révkanizsa 'település Csanád vm. Ny-i részén, fontos révhely a Tiszán' 1332/572: in foro de *Reu Kanysa*, 1333–5/Pp. Reg.: *Rew Kanisa ~ Rewkanisa* (Gy. 1: 868). L. **Kanizsa (1.)**.

A *Kanizsa* névhez illesztett *rév* megkülönböztető jelzői előtaggal jött létre, s arra utalt, hogy a

település fontos tiszai átkelőhely volt. A megkülönböztető jelző használatát a településsel szemben lévő Bodrog vm.-i Kanizsától való elkülönítés igénye is magyarázza.

Ripak 'település Bács vm.-ben, Doroszlótól K-re feketett' 1308: *Rypok*, 1332–7/Pp. Reg.: *Rypak*, 1338–40/Pp. Reg.: *Irpot* (Gy. 1: 231).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Rohonca 'település és monostor Csanád vm. DK-i részén, a Marostól D-re Nagyfalva közelében feketett' 1233: *Roncha*, [1239 k.]: *Rohonca*, 1333–5/Pp. Reg.: *Rohuncha ~ Ruhuncha ~ Gohuncha ~ Rehunda* | **Lat.** 1232: *Roancensis*, [1239 k.]: --- *honcensis* (Gy. 1: 868).

A hn. szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Orahovac* hn., szln. *Orehovec* hn. Mindezek tkp. jelentése 'Diósd' (FNESz. *Rohonc*). A hn. a település környékének jellemző növényfajára utal.

Ruhusz ? 'Bodrog vm.-ben Szekcső határában említett patak' [+1000–38]/[1173–96]>412: *Ruhuz*, flum. (Gy. 1: 728).

A név eredete igen bizonytalan, esetleg *Ravasz*-nak is olvasható, ebben az esetben a *ravasz* 'róka' (TESz.) főnévből származtatható, de ez víznévként szokatlan lenne.

Rusd 'település Bodrog vm.-ben, Bátoregyházával együtt említik' 1340: *Rusd*, t. vacua (Cs. 2: 207, Z. 1: 586–7).

A hn. a *Rosd* (:< *rozs*) nemzetségnévből alakulhatott metonímiával (FNESz. *Szentendrei-sziget*).

Ság 'település Csongrád vm. É-i részén a Tiszától K-re' 1209 Pp.: *Sach*, v., 1225: *Sagh*, v, 1330: *Saagh*, v., 1332–7/Pp. Reg.: *Sac*, 1341: *Saag*, p. (Gy. 1: 899). **Sági** néven is említik.

A *Sági* névből alakulhatott az *-i* képző redukcióval.

Sági 'település Csongrád vm. É-i részén a Tiszától K-re' +1075/+124/+217: *Sagi*, v., 1075>338: *Sagy*, t. (Gy. 1: 899). L. **Ság**.

A vitatott etimológiájú **ság* 'domb, berek, erdő' főnév (TESz.) *-i* helynévképzős származéka. A hn. a település területének jellemző felszíni formájára utal.

Ság-tó 'Békés vm.-ben Bala határában említett halastó' 1326: *Saagtov*, pisc. (Gy. 1: 503).

A m. *ság* 'domb, berek, erdő' (TESz.) és a *tó* 'állóvíz' földrajzi köznevek összetételével keletkezett. A *tó* környezetének domborzati viszonyaira utalhatott.

Sajt 1. 'település Csanád vm. K-i részén a Maros jobb partján, veresmarttól ÉNy-ra' 1138/329: *Sahtu*, v. (Gy. 1: 868). **2.** 'település Csongrád vm. középső részén Szentestől D-re' 1332: *Saahth*, p. (Gy. 1: 899).

A közpfelnémet eredetű *saht* > *sajt* 'bánya, akna' főnévből keletkezett. A jövevényező ilyen

alakja főleg Erdélyben fordul elő. A *só* (*sav-*), ill. a *saχ't* > *sajt* némi hangtani egybeesése miatt alakulhatott ki ez a szóalak. Nincs közvetlen kapcsolata a *só* szóval, ennek ellenére a sóhoz, mint bányászott és szállított termékhez van. A hn. arra utal, hogy a település lakossága sóaknában dolgozó, a sót a tárnából felszínre hordó, szállító munkás, vagy sókereskedő volt (BENKŐ 1998: 169). Az **1.** településről elmondható, hogy Álmos herceg 1108 után a dömösi prépostságnak adott itt 25 sószállítót, akik évenként hatszor két hajóval Erdélyből Szombathelyig (Arad vm.) sót szállítottak (Gy. 1: 868–9). A **2.** település GYÖRFFY szerint a neve alapján sórakodó hely volt (1: 899).

Sal 'település Békés vm. középső részén Békéstől ÉNy-ra' 1219/550: *Shol*, v. (Gy. 1: 504).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Salamon 'település Bodrog vm. K-i részén Csecstótól D-re' 1224/291/389: v. *Salamonis*, 1237: *Solomun*, [1237]: *Salamon* (Gy. 1: 726).

Pusztá személynévből (1138/1329: *Salamín*, MNY. 32: 130) alakult magyar névadással (FNESz. *Pápasalamon*).

Salánk 'település Csanád vm. K-i részén a Maros jobb partján, Veresmarttól Ny-ra' 1318/319: *Sa[lank]*, 1322: *Salaank*, p., 1329:

Zalank, 1330: *Salanchk*, 1330, 1332: *Salank*, v. (Gy. 1: 869).

Puszta személynévből (1326: *Salank*, PestReg. 138) alakult magyar névadással. L. még az ANONYMUS szerint a magyar honfoglalás előtt a Duna-Tisza közén uralkodó *Salán* (esetleg *Csalán*) vezér nevét, amelyet Vörösmarty (tévesen) *Zalán*-nak olvasott. A m. R. *Salán* szn. a török nyelvekből származó m. *csalán* főnévvel, vagy a m. *Salamon* személynévvvel hozható kapcsolatba (FNESz.).

Sáp 1. 'település Csanád vm. középső részén a Harangod mellett, Besenyő körül' 1274>340: *Saap* (Gy. 1: 869). **2.** 'település Bács vm. DNy-i részén Bácstól D-re' 1308, 1332–7/Pp. Reg., 1338–40/Pp. Reg.: *Sap*, p. (Gy. 1: 232). **3.** település Csongrád vm. középső részén Szentestől D-re' 1332: *Saap* |~i +1075/+124/+217: t-m *Sapi* (Gy. 1: 900).

A név eredete vitatott. Valószínűleg a m. *sápad*, *sápaszt* ige csoportjába tartozik, s vagy közvetlenül utal a talaj világos színére, vagy személynévi (+1086: *Sap*, ÁSz. 692) áttétellel vált helynévvé. L. még az 1345: *Sapfalua* hn. személynévi előtagját. Az 1281: *Anthonius et Saap* adat *Anthonius de Sap*-ra helyesbítendő, s ezért a *Sáp* szn. adatként nem használható fel. Az a lehetőség is felmerült, hogy a hn. a német eredetű m. *sáp* 'dézsa, sajtár' főnévből (TESz.) alakult, s vagy

sajtárra emlékeztető mélyedéssel, vagy sajtárral történő gabonaszolgáltatásokkal függ össze (FNESz.). A t-m *Sapi* adat valószínűleg 'sápi föld'-ként értendő, nem *Sápi* helynévképzős településnévként.

Sár 1. 'Bodrog vm.-ben Szeremlyén határában említett patak' [+1093]/XIV.>393: *Saar*, riv., [+1093]/XIV.>411: *Sar*, fl. (Gy. 1: 729). **Sár vize** néven is említik. **2.** 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett víz' [1230]/231: ad alium *Sar*, qui vocatur Chamul ~ *Sar* (Gy. 1: 237). Bizonyára összefügg a **Bel-Sár**-ral. L. még **Csamuly**. **3.** 'Bodrog vm.-ben Battyán határában említett halászhely' 1305/342: *Saar*, pisc. (Gy. 1: 710), 1342: tres piscinas Wrdugkutha vocatas in prato *Saar* vocato (AnjouOkm. 4: 187). **4.** 'település Bács vm. ÉNy-i részén, Doroszló mellett feketett' 1313>350, 1331>350: *Saar*, t., p. (Gy. 1: 232).

A **4.** hn. puszta személynévből (1131: *Sar*, ÁSz. 692) alakulhatott magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. R. *sár* 'sárga, szőke' (TESz.) melléknévből származik (FNESz. *Abasár*). Egy másik elképzelés a m. *Sál* > *Saul* személynévből eredezteti a helynevet (FNESz. *Sárfalva*). Az **1.**, **2.**, **3.** víznevek a m. *sár* 'mozgásban levő folyós mocsár, mocsaras víz' (TESz.) földrajzi köznévből alakultak (FNESz. *Sárfalu*), s a víz minőségére utalhattak.

Sár vize 'Bodrog vm.-ben Szeremlyén határában említett patak' [+1093]/XIV.>411: *Saruize*, fl. (Gy. 1: 729). L. **Sár (1.)**.

A hn. a víznévi alkalmazású m. *sár* 'mozgásban levő folyós mocsár, mocsaras víz' (TESz.) földrajzi köznévi (FNESz. *Sárfalu*) és a birtokos személyjellel ellátott m. *víz* földrajzi köznévi összetétele. A hn. a víz minőségére utal.

Sári 1. 'település Bács vm.-ben, talán a DK-i részén, Szentiván környékén lehetett' 1267: *Sary*, t., 1274: *Sari*, t. (Gy. 1: 232). **2.** 'település Bodrog vm.-ben, Hetes határosa' [XIV. eleje]>412: *Sary* (Gy. 1: 727).

Valószínűleg a m. *sár* 'lágó, ragadós föld' (TESz.) köznévi –i melléknévképzős származéka. Ez esetben a hn. a terület földjének minőségére utal. Más feltevés a m. R. *Sár* (1131: *Sar*, ÁSz. 692) személynévből eredezteti. Ez esetben 'egy Sár (= sárga, szőke) személy birtoka, Sáré' az értelme (FNESz.).

Sáros 'település Csongrád vm.-ben, helye ismeretlen' 1266, 1276 Pp.: *Sarus*, t. (Gy. 1: 900).

A m. *sár* 'ingovány, mocsár' (TESz.) földrajzi köznévi –s melléknévképzős származéka (FNESz.). A hn. a település területének jellemző sajátosságára utal.

Sáros-tó 'Csongrád vm.-ben Csany határában a Tisza mellett említett halastó' +1075/+124/+217:

Sarustou, pisc. ~ *lutea piscina* (Gy. 1: 893).

A víznévi alkalmazású m. *sár* 'mozgásban levő folyós mocsár, mocsaras víz' (TESz.) földrajzi köznévi –s melléknévképzős alakjának és a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi az összetétele. A *tó* vízének minőségére utalhatott.

Sárszó 'település Arad vm. D-i részén' [1330 k.]: *Saarzow*, p. (Gy. 1: 184).

A m. *sár* 'mozgásban levő folyós mocsár, mocsaras víz' (TESz.) földrajzi köznévi és a m. *aszó* 'mocsár, mocsaras hely' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. A hn. eredetileg egy időszakos vízfolyásra vonatkozhatott, s csak később vonódhatott át a településre metonimikus úton.

Saruly 'Csongrád vm.-ben Ság határában említett kiemelkedés' +1075/+124/+217: *Sorul*, mo., 1075>338: *Suryl*, mo. (Gy. 1: 899).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Esetleg pusztai személynévből (1198: *Soruuld*, ÁSz. 725) alakulhatott metonímiával (FNESz. *Sarvaly*).

Saruly-tó 'Csongrád vm.-ben Sajt és Szentes közös határában említett halastó' 1332: *Sarwltou*, pisc. (Gy. 1: 900, 904).

Az első névrész lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Esetleg a m. *Saruly* szn. (1198: *Soruuld*, ÁSz. 725) és a m. *tó* földrajzi köznévi összetétele.

Sávolkeszi 'Keszi határában alakult település Bács vm.-ben' 1263/466/476: *Sawolkezy* al. nom. Bwlkezy (Gy. 1: 224). L. **Búlkeszi, Keszi**.

A *Sávoly* szn. ([XII.] 1190/1313: *Savul*, *ÁSz.* 695) és a *Keszi* hn. összetétele. 1263/466/476-ban (ugyanabban az oklevélben) *Sawol de Kezy* személyt említenek, aki GYÖRFFY szerint e település névadója volt (i. h.).

(**Sawar**) 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen' 1237/279/385: *Sawar*, v. (Gy. 1: 232). Esetleg összefügg a vm.-ben lévő **Szavar-fok**-kal.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Sebes-fok 'Bodrog vm.-ben Kispáli határában említett halastó' 1309/412, 1324/412: *Sebesfok*, pisc. (Gy. 1: 725).

A m. *sebes* 'gyors' (TESz.) mn. és a m. *fok* 'benyúlás, földnyelv' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. Motivációja nem világos.

Sebes-(Gueldegu[e]h) 'Csanád vm.-ben Morotva település határában említett hely' 1211: *Sebus Gueldegueh* ~ *Sebus Gueldeguh*, loc. (Gy. 1: 864).

Az első névrész a m. *sebes* 'gyors' (TESz.) mn. A második névrész lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Sebesszeg 'település Bács vm. DK-i részén a Duna mellett' 1308: *Sebussceg* ~ *Sebuszeg*, p. (Gy. 1: 232).

A m. *sebes* 'gyors' (TESz.) mn. és a m. *szeg* 'szeglet, zug' (TESz.) fn. összetétele. A hn. arra utal, hogy a település egy sebes folyású víz mellett, annak szegletében, kiszögellésében feküdt.

Sebes-Vajas 'Bodrog vm.-ben Tóti határában említett vízfolyás' 1326/353, 1347: *Sebeswoyas* (Gy. 1: 731, Z. 2: 241). Vö. **Vajas**.

A *Vajas* névhez kapcsolt m. *sebes* 'gyors' (TESz.) megkülönböztető jelzővel jött létre, s a vízfolyás nagy sebességére utalt.

Séd-fő 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett hely' 1341: *Sedfeu* (Gy. 1: 891).

A m. N. *séd* 'patakocska, csermely' (TESz.) földrajzi köznévi és a m. *fő* 'forrás' (TESz.) fn. összetétele. A név valószínűleg egy kisebb patak forráshelyét jelölte.

Séd(üm ?) 'Bodrog vm.-ben Csebstó határában említett vízfolyás' 1224/291/389: iuxta ripam *Sedum* (Gy. 1: 715).

Talán a m. *séd* 'patakocska, csermely' (TESz.) földrajzi köznévből alakult hasadással (FNESz.). Itteni alakja latin accusativusi alak lehet.

Ség 1. 'település Arad vm.-ben Aradtól ÉNy-ra, a Maros közelében' [1177]/405: *Segh*, v., 1214/550: *Segu*, v. (Gy. 1: 184). **2.** 'Bodrog vm.-ben Felsőadorján határában említett kiemelkedés' 1335/355: *Seeg*, coll., mo. (Gy. 1: 696, 705).

A m. *seg* ~ *ség* 'domb' (TESz.) földrajzi köznévből keletkezett. Az

1. hn. a település környezetének jellegére utalhatott, a 2. hn. pedig hasadással magát a kiemelkedést jelöli.

Segesd 1. 'Bodrog vm.-ben Segesd határában említett állóvíz' 1055: *Segisti*, lac. (Gy. 1: 727). **Segesd-tó** néven is említik. 2. 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén' +1092/[1325 k.]/399: *Segusd*, v. (Gy. 1: 727).

A település neve (2.) a m. *seg* ~ *ség* 'domb' (TESz.) főnév –s melléknévképzős alakjához illesztett –d helynévképzővel jött létre (FNESz.). Ez a településnév lett az állóvíz (1.) nevévé metonímiával, a tó földrajzi elhelyezkedésére utalva.

Segesd-tó 'Bodrog vm.-ben Segesd határában említett állóvíz' +1092/[1325k.]/399: *Segusdtou*, pisc. (Gy. 1: 727).

A **Segesd** (1.) településnévből alakult a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévből köznév hozzákapcsolásával, kiegészüléssel.

Selymék-fű ? 'Bács vm.-ben Füzege határában említett hely' 1244: *Semekfiv* (Gy. 1: 220).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen, talán a *fű* lexéma szerepel benne.

Serjén 1. 'település Csanád vm. közép-ső részén Csanádtól K-re' 1232: *Seryan*, t. (Gy. 1: 869). 2. 'település Csanád vm. K-i részén a Marostól É-ra' 1329: *Serien*, p. ~ *Serian*, p. ~ *Syrien*, p. (Gy. 1: 869).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Servusdei ? 'település Arad vm. Ny-i részén a Maros mellett' 1330: *Seruusdey*, p. (Gy. 1: 184).

Későbbi, nem teljesen meggyőző adatok alapján GYÖRFFY is, CSÁNKI is *Serfesd* alatt veszi fel. Vö. MNY. 1905: 233. A lat. *servus dei* 'isten szolgája' latin nyelvű szerkezetből alakult a hn.

Silje ? -tó 'Csanád vm.-ben Vidra határában levő halastó' 1274>340: *Syliethou*, pisc. (Gy. 1: 877).

Az első névrész lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen, amihez második névrészként a *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévből kapcsolódik.

Sima 'település Békés vm. Ny-i részén Gyomától ÉNy-ra' XIV./1115-re: Mark f-o Syma, 1323, 1325/329, 1326, 1330/378, 1332–7/Pp. Reg.: *Syma*, p., t., v. (Gy. 1: 512).

Pusztán személynévből ([XI.]/KrónKomp.: *Sima*, ÁSz. 715) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *Simon* ~ *Simeon* személynévből alakult (FNESz.). Nevét arról a Sima fia Márkról vehette, aki Könyves Kálmán tanácsosa volt, tehát birtoklásra utalhatott.

Simánd 'település Arad vm. D-i részén Füvestől DK-re' 1274>360, 1290>339, 1323/332, 1326, 1333/Pp. Reg., 1339: *Symand*, p., 1290>339: *Simand*, p. (Gy. 1: 184).

A m. *Sima* szn. ([XI.]/KrónKomp.: *Sima*, ÁSz. 715) –n melléknévképzős alakjához

kapcsolt *-d* helynévképzővel jött létre (FNESz.). A hn. valószínűleg az egykori tulajdonosra utal.

Sód 'település Csongrád vm. középső részén, Körtvélyes környékén feketett' 1266, 1276 Pp.: *Soud*, t. (Gy. 1: 900).

A m. *só* fn. *-d* helynévképzős származéka, s arra utalhat, hogy a közelben sólőhely lehetett.

Sokord 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett halastó' +1075/+124/+217: *Sokord* (Gy. 1: 891).

A hn. a m. *zsugorodik* ige alapszavának egyik változatából képzett R. *sokorú* 'tekergős' melléknévből alakult 'domboktól és völgyektől át- meg átszelt terület' főnévből alakult a *-d* helynévképzővel. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy az ebből alakult *Sokoró* szn. (1199: *Sucorou*, ÁSz. 732) *-d* helynévképzős származéka (FNESz. *Sokoró*).

Solymos 1. 'vár Arad vm.-ben Lippától ÉK-re, a Maros jobb partján' 1278/XVIII.: *Solomos* ~ *Solymos*, castr., 1311, 1319/324, [XIV. eleje]: *Solumus*, 1319>413/414: *Solmos* (Gy. 1: 184–5). **2.** 'Csanád vm.-i birtok, talán Csanádtól DNy-ra Besenyő környékén lehetett' 1345: *Sulumus* (Gy. 1: 849).

A m. *sólyom* állatnév *-s* melléknévképzős alakja, s arra utalhatott, hogy a területen sok sólyom élt. A **2.** helynév esetében ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a m. *sulyom* 'vízi dió, ill. ennek

szúrós termése' (TESz.) növénynév *-s* helynévképzős alakjaként jött létre. Ez esetben a terület jellemző növényzetére utalt. Egy harmadik elképzelés szerint a m. *solymos* 'solymász' foglalkozásnévből is alakulhatott (FNESz.).

Somva 'település Bács vm. középső részén Bodontól É-ra' 1316/418: *Sinnua* [∴: *Sumua*] (Gy. 1: 232).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Sónca ? 'település és vár Bács vm. ÉNy-i részén Szondtól ÉK-re' 1206, [1230]/231: *Soucha*, t., castr. (Gy. 1: 235).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Sót 'település Csanád vm.-ben a Tisza mellett, helye közelebről ismeretlen' +1256: *Suth*, v. (Gy. 1: 869).

Talán puszta személynévből (1116/KrónKomp.: *Solth*, ÁSz. 724) alakult magyar névadással. A hn. előfordulásai alapján megállapítható, hogy a *Solt* névből az *l* kiesett megnyújtva az előtte álló magánhangzót (BÁRCZI–BENKŐ–BERRÁR 2002: 130). Későbbi adatai (Cs. 1: 702) *ó*-t mutatnak, és vannak *ol* formájú adatai is.

(Soya) 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen' 1223 Pp./Pp. Reg.: *Soya*, pr. (Gy. 1: 232).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

(Suat) 'település Csongrád vm.-ben, helye ismeretlen' 1266: *Suat*, t., 1276 Pp.: *Enach*, t. (Gy. 1: 900).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Sulymos 'Csongrád vm.-ben Csany határában, a Tisza mellett említett halastó' +1075/+124/+217: *Sulmus*, pisc. (Gy. 1: 893).

A m. *sulyom* 'vízi dió, ill. ennek szűrős termése' (TESz.) növénynév –s melléknévképzős alakja, mely metonimiával lett a víz nevévé. Olyan vízállásra vonatkozott, amelynek felszínén sulyomnak hívott ehető termésű növény élt (FNESz.).

Suptal 'település Arad vm.-ben, Füves közelében feketett' 1234/550: *Suptal*, v. (Gy. 1: 185).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Surány 'település Csanád vm. középső részén Csanádtól K-re' 1138/329: *Suram* [*Subram b*-je áthúzva], v., 1232: *Suran*, v. (Gy. 1: 869).

Pusztaszemélynévből (1232: *Suran*, ÁSz. 710) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. valószínűleg szláv eredetű; vö. blg. *Шурян* szn., szb.-hv. *Šúran* csn. Ezek tövéhez l. szb.-e. szln. *šurb* 'a feleség fivére, sógor', szb.-hv. *šra* 'ua'. A m. **Surán(y)* KISS LAJOS szerint kapcsolatba hozható az ótörök *čur* személynévvel, ill. méltóságnévvvel is (FNESz. *Beregsurány*).

(Surchuer) 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett víz'

+1075/+124/+217: *Surchuer*, aqu. (Gy. 1: 881, 890).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Süvöltő 'település Békés vm. K-i részén Békéstől É-ra' [1321]>381>448/XV.: *Sywelthe*, p. (Gy. 1: 512).

A m. *süvölt* 'sivít, füttyül' (TESz.) ige –ő folyamatos melléknévi igenévképzős alakja. A hn. esetleg arra utal, hogy a településen jellemzően erős, süvítő szél fújt.

Szád 'szoros a Maros völgyében Arad vm.-ben Kaprevár közelében' 1337: *Zad* (Gy. 1: 163, 175, 176).

A m. R. *szád* 'nyílás' (TESz.) főnévből keletkezett metonimikus úton (FNESz. *Guraszáda*).

Szajol 'település Bács vm. DK-i részén Péterváradtól ÉNy-ra' 1237/279/385: *Zoyl*, v., 1332–7/Pp. Reg.: *Zagel*, 1338–40/Pp. Reg.: *Sohol* (Gy. 1: 233).

Feltehetőleg pusztaszemélynévből alakult magyar névadással. Előzményeként KISS LAJOS szerint olyan ótörök, esetleg kun, besenyő személynevek kerülhetnek szóba, amelyeket az oszm. *soylu* 'nemes, előkelő' alapján tehetünk fel (FNESz.).

Száka 'település Bodrog vm. DNy-i részén Aranyán környékén' 1211: *Saca*, v. (Gy. 1: 727).

Pusztaszemélynévből (+1135/+1262/1566: *Zacka*, ÁSz. 836) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév a m. R. *Sac* szn. kicsinyítő képzős

származéka lehet (FNESz. *Szálka*). Olvasata csak Cs. későbbi *Zaka* típusú adataival (2: 207) azonosítva fogadható el.

Szalatina 'település Arad vm. K-i határánál a Maros közelében' 1337: *Stalatina* [o: *Scalatina*], p. (Gy. 1: 176).

A hn. névátvétel eredménye; vö. szlk. *slatina* 'ingovány, posvány, tőzegtalaj', le. R. *stotwina* 'mocsár, ingovány' (FNESz. *Szlatvin*). A szláv átvétel mássalhangzó-torlódása bontóhang közbeiktatásával oldódott fel (BÁRCZI–BENKŐ–BERRÁR 2002: 135).

Szalonta 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen' 1198 Pp./Pp. Reg.: *Scolounta*, v. (Gy. 1: 727). A betűhív formája hosszú második szótagbeli mgh-ra mutat, Gy. felveti a Bács vm.-i Szalántával való azonosíthatóságát.

Pusztá személynévből (1253/XIII: *Zolunta*, ÁSz. 855) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. le. *Suleta* szn. (FNESz. *Nagyszalonta*).

Szanád ~ **Szanát** 'település Csanád vm.-ben a Tisza mellett, Révkanizsától D-re' +1247/+284//572, 1274>340, 1321/323/572: *Zanath*, p., v., +1256: *Zonath*, +1285/572: *Scanath*, p., 1315>384: *Zanagh*, v., 1321/323/572: *Zanad*, p., 1333/Pp. Reg.: *Zanas* (Gy. 1: 869–70). Részei: **Al-** és **Felszanád**.

A *Szana* (1229/1550: *Sanam*, ÁSz. 839) szn. –t, ill. –d (g) helynévképzős származékából keletkezett (FNESz.), s egykori tulajdonosára utalhatott.

Szanád-rév 'tiszai rév Csanád vm.-ben Szanád mellett' 1274>340: *Zanathreu* (Gy. 1: 869).

A *Szanád* településnévhez kapcsolt *rév* 'vízi átkelőhely' (TESz.) főnévvel jött létre, s az átkelő pontos helyére utalt.

Szántó 1. 'település Bodrog vm. ÉNy-i szélén' 1323: *Zanthou* (Gy. 1: 727). **2.** 'település Bodrog vm. Ny-i részén Hajszentlőrinctől ÉNy-ra' [I. Kar. 1327 u.]>351: *Zantou*, p. (Gy. 1: 727), 1349: *Zanthov*, v. (Cs. 2: 208, Z. 2: 387).

A m. *szántó* 'földműves' (TESz.) főnévből alakult (FNESz.) metonimikus úton, a lakosok foglalkozására utal (HECKENAST 1970: 119).

Száralfalva 'település Csanád vm. középső részén Járától K-re' 1333–5/Pp. Reg.: *Zarafolua* (Gy. 1: 870).

Etimológiája bizonytalan. Esetleg személynévi első névrésze a blg. *Cápa* női szn., szb.-hv. *Sara* női szn. lehetett, amelyet idővel a m. *Sára* alak váltott fel. Ehhez kapcsolódott a birtokos személyjellel ellátott m. *falu* földrajzi köznév (FNESz. *Sáralfalva*).

Száráz-ér 1. 'a Maros jobb oldali mellékveze Arad vm. ÉNy-i részén' +1247/+284//572: *Zarrazer* (Gy. 1: 163, 183). **2.** 'a Marosból

Aradnál kiszakadó és Tömpösnél visszatorkolló vízfolyás Csanád vm. É-i részén' +1247/+284//572: *Zarrazer* (Gy. 1: 835, 861), +1256: *Zarazer* (Gy. 1: 835, 841, 862, 870, 871).

A m. *száraz* mn. és a m. *ér* 'kis folyóvíz' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. Az elnevezés azzal hozható kapcsolatba, hogy a Maros vízének apadásakor az ér vize elapadt (FNESz.).

Szarvashalom 'település Békés vm. Ny-i részén a Körös mellett' [1200 k.]/896 u.-ra: in *Ceruíno Monte*, 1284: *Zorwossholm*, 1285/324/333>358: *Zoruoshalm*, 1290/293: *Zorvosholm* (Gy. 1: 513).

A m. *szarvas* állatnév és a m. *halom* földrajzi köznévi összetétele. Eredetileg egy kisebb kiemelkedésre vonatkozhatott, amelyen szarvasok vonhatták magukra a figyelmet. A település erről kapta a nevét metonimikus úton (FNESz. *Szarvas*). Anonymus adata inkább valóban halomra vonatkozik, de bizonyára a településnévből visszakövetkeztetve.

Szat 1. 'település Bács vm. DNy-i részén Bácstól DNy-ra' +1228: *Zathu*, v., *1332–7/Pp. Reg.: *Czoch*, *1338–40/Pp. Reg.: *Chax* (Gy. 1: 233). **2.** 'település Csanád vm. középső részén Egrestől Ny-ra' 1232: *Zoth*, v. (Gy. 1: 870).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Szát 'település Bodrog vm.-ben, Szántó és Dávod vidékén feküdt' 1344: *Zath* (Cs. 2: 208).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. A hosszú magánhangzó a későbbi betűkettőzéses adatok alapján állapítható meg.

Szatmár 'település Bodrog vm. K-i részén Kanizsától D-re' 1237: *Zotumart*, v., [1237–40]: *Zuthumar*, v. |~i [1193–96]>216, 1218/Pp. Reg.: casale de *Sadmari* (Gy. 1: 727).

Pusztaszemélynévből (1138/1329: *Sothmar*, ÁSz. 726) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynévben feltehetőleg a török *sat-* 'elad, kereskedik' rejlik (FNESz. *Szatmárnémeti*). Ugyanakkor elképzelhető, hogy szláv eredetű. Vö. cseh *Závory* [többes sz.] hn., szlk. *Závor* hn., le. *Zawory* [többes sz.] hn. Etimológiailag összetartozik a m. *závár* < *zár* fn. szláv előzményével (FNESz. *Zavar*).

Szavar ~ Zavar-fok 'Bács vm.-ben Sebesszeg határában említett hely' 1308: *Zouorfuk* (Gy. 1: 232). GYÖRFFY szerint talán összefügg **Savar** településsel (i. h.).

Az első névrész lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen, amelyhez a *fok* '(magasabb vízállású) folyó vagy tó vizét elvezető ér vagy csatorna' (TESz.) földrajzi köznévi kapcsolódott.

Szavas 'település Arad vm.-ben, talán Lippától DNy-ra feküdt' 1231: *Suous*, 1237: *Zuos*, t. (Gy. 1: 186).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Százház 'település Csanád vm. Ny-i részén Szőreg közelében' 1330: *Zazhaz*, v. (Gy. 1: 870).

A m. száz számnév és a m. ház fn. összetétele. A számnévi eredetű első névrészes és földrajzi köznévi második névrészes helynevek a települések nagyságára utalnak (vö. FNESz. *Százhalombatta, Száztelek*).

Szecse 1. 'település Bodrog vm. Ny-i részén Szántótól DK-re' 1320: *Zecha*, 1329/330: *Zychee* (Gy. 1: 728), 1340, 1341: *Sceche* (Z. 1: 586, 607), 1348: *Zeche* (Z. 2: 298). **2.** 'település Csanád vm. középső részén a Maros bal partján, Csanádtól É-ra' 1333–5/Pp. Reg.: *Zeche* (Gy. 1: 870).

Pusztá személynévből (1211: *Zeche*, ÁSz. 841) alakult magyar névadással. L. azonban szb.-hv. *Seča* hn. is (FNESz. *Alsószecse*).

Szécsény 1. 'település Arad vm. DNy-i részén a Füves patak közelében' +1256, 1334/Pp. Reg., 1335: *Zechen*, 1274>340: *Scechen*, 1337: *Scecheen*, p. (Gy. 1: 185). **2.** 'település Arad vm. DNy-i részén a Füves patak közelében' 1333–5/Pp. Reg.: *Zechen* (Gy. 1: 185). **Szécsénypáli** néven is említik. A két falu egymás mellett feküdt.

A hn. szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe. Vö. blg. *Сечанки бол* hn.; szlk. *Sečany* 'Szécsény'; tövükben a szláv *sečb* 'vágás, irtás' rejlik (FNESz.).

Szécsénypáli 'település Arad vm. DNy-i részén a Füves patak közelében' 1333–5/Pp. Reg.: *Zethu(n)pauli* (Gy. 1: 185). L. **Szécsény (2.)**.

Szécsény és egy esetleges *Páli* település egyesülésekor jöhetett létre. Utóbbi településre nincs adatunk, de más névadási motiváció nehezen elképzelhető.

Szeg 'település Csongrád vm. középső részén a Tiszától K-re' 1332: *Zeegh*, p. (Gy. 1: 900). **Szegi** néven is említik.

A m. szeg 'sarok, szeglet, zug' főnévből alakult matonimikus úton (FNESz. *Szegvár*).

Szeged 'település és vár Csongrád vm. D-i részén a Tisza jobb partján, a Maros torkolatához közel; az Árpád-kor végén a vm. székhelye' 1193: *Scequed*, 1222/318: *Scegved*, 1225: *Scyget*, 1237/297/385: *Scequed*, 1264/393/466, 1293, 1329, 1332/334/336, [XIV. eleje]: *Zeged*, [1269 k.]: *Zeked*, 1272: *Sexged*, [1272–90]/392/477, 1273/392/477, [1282]: *Zegned* [ɔ: *Zegued*], [1282]: *Scyged*, [1282], [1282]/284/291: *Zegued*, 1332/334: *Zegeth* | **Lat.** 1183/226/270: *Cigeddin*, 1199 Pp.: *Seghediensis*, 1217/324: *Zegedin*, loc., 1225/XV., 1282/346, 1302, 1323: *Zegediensi*, 1233: *Zegedyn*, 1237, 1270: *Scegudiensi*, 1244: *Segediensi*, 1244, 1279, 1332: *Scegediensi*, 1247, 1252, 1254, 1255, 1256, 1263: *Sceguediensi*, 1247/465, [1282]/478, [1308 k.], 1315, 1319,

1321>385, 1333, Chron. Poson./1305-re: *Zegedino*, 1263, 1308/325: *Zygediensi*, 1275, 1297, 1299, 1301, 1303, 1320, 1332: *Zeguediensi*, 1280: *Ziguediensi*, 1282: *Zeguedinum*, 1289: *Scyguediensi*, [1295–303]/478: *Zegediensem*, 1297/332: *Sykediensi*, 1299, 1310: *Zeguedino*, 1303: *Zeguediensis*, 1314: *Zekedino*, 1315: *Zeghedino* ~ *Zeguedini*, 1316: *Cegedunn*, 1317: *Zugudino*, 1318: *Seghedino*, 1332: *Zekediensi*, 1332–7/Pp. Reg.: *Chegediensis* ~ *Chegedyensi* ~ *Chogediensis*, 1338–42/Pp. Reg.: *Czegediensis* ~ *Czegedino* ~ *Czenadino*, [XIV. eleje]: *Zegediensis* (Gy. 1: 900–1).

Elképzelhető, hogy pusztaszemélynévből (1181: *Seged*, ÁSz. 705) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *szög* ~ *szég* 'feketés, gesztenyebarna' (TESz.) mn. *-d* helynévképzős származéka lehet (FNESz.). A *Szegedin* formák talán inkább szláv alakok, a latin forma *Szegedinum* volt (bár *Debrecin* ~ *Debrecinum*). Más feltevés szerint a m. *szeg* 'sarok, szeglet, zug' (TESz.) fn. *-d* helynévképzős származéka, s ez esetben arra utal, hogy a település a Tisza egy nagyobb kanyarulatában jött létre.

Szeghalom 'település Békés vm. ÉK-i részén a Köröstől É-ra' [1067 k.]/267: *Scegholm*, pr., [1200 k.]/896 u.-ra: *Zeguholmu*, 1221/550: *Sceguholm*, 1222/550: *Zigholm*, v., 1319, [1330 k.]: *Zugholm*, p., 1330 k.: *Zegholm* (Cs. 1:

654), 1332–7/Pp. Reg.: *Zeghalm*, v. ~ *Zughalm*, v. ~ *Zeghal* | **Lat.** 1332–7/Pp. Reg.: *Zeghalmensi* (Gy. 1: 513).

A m. *szeg* 'sarok, szeglet, zug' (TESz.) fn. és a m. *halom* fn. összetétele. Egyes elképzelések szerint a hn. a település közepén elterülő dombra utalhatott, amely szegletként ékelődött a *Sebes-Körös* kiöntésébe (FNESz.).

Szegi 'település Csongrád vm. középső részén a Tiszától K-re' 1334: *Zegy*, v. (Gy. 1: 900). **L. Szeg.**

A m. *szeg* 'sarok, szeglet, zug' (TESz.) fn. *-i* melléknévképzős származéka (FNESz. *Bodrogszegi*). Elképzelhető ugyanakkor, hogy a *Szeg* településnév *-i* helynévképzővel bővült származéka.

Szégye 1348 (Bodrog vm., tel.): *clausuram piscium seu capturam uulgo scege uocatum in fluuio danobi* (Z. 2: 298–9).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Szék 'a Nádágy alsó, tószzerűen szétterülő szakasza Bodrog vm.-ben, Szőlős határában említik' 1255: *Zeek* (Gy. 1: 696, 729).

Valószínűleg a m. *szék* ~ *szik* 'időszakos vízállás, esőtlen nyarakon kiszáradó tó' (TESz.) főnévből keletkezett (FNESz.).

Szekcső 'település Bodrog vm. Ny-i részén Botmonostorától Ny-ra' [+1000–38]/[1173–96]>412: *Zaksw* (Gy. 1: 728). A XIV. századtól **Élszekcső** néven szerepel.

A m. *szökik* ige gyakorító képzős *szökös* származékának folyamatos melléknévi igenévi alakjából keletkezett, azaz etimológiailag azonos a *szöcske* ~ R. *szökcse* rovarnévvel. Elképzelhető, hogy a középkorban egy *szekcső* hangalakú és 'sebesen, fodrozva haladó víz, sellő, zuhatag', valamint 'gázló'-féle jelentésű magyar földrajzi köznévi létezés, amely helynévvé vált. (FNESz. *Dunaszekcső*). GYÖRFFY szerint a Duna másik partján Baranya vm.-ben lévő részt is *Szekcső*-nek hívták.

Szekeres 'település Bodrog vm. középső részén Potalától K-re' [+1077-95]>+158//403/Pp. Reg.: *Zekeres*, [+1077-95]>+158//XV.: *Zekeros* (Gy. 1: 728).

A m. *szekeres* 'fuvaros' főnévből keletkezett metonimikus úton, és a település első lakosainak foglalkozására utalhatott (FNESz. *Kisszekeres*, HECKENAST 1970: 122).

Széklak 'település Bács vm. ÉNy-i részén a szondi uradalomban, helyét közelebről nem ismerjük' [1230]/231: *Scecloc*, 1237: *Seecloc* (Gy. 1: 233).

A név eredete bizonytalan. Talán a m. *szék* ~ *szik* 'időszakos vízállás, esőtlen nyarakon kiszáradó tó' fn. és a m. *lak* fn. összetétele. Ez esetben arra utal, hogy a település közelében egy száraz időjárás esetében kiszáradó víz volt található. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy az első névrész szláv eredetű; vö. cseh *sek* 'vágás,

N. irtvány' és le. *Siek* hn. Ekkor nevük határvédelmi gyepűvel kapcsolatos. Egy harmadik elképzelés szerint a hn. első köznévi előzménye a m. R. **szék* 'cserjék, bokrok, fák szövevénye, gyepű' volt (FNESz. *Szék*).

Szemeegyháza 'település Csanád vm.-ben a Száráz-ér közelében, talán Makótól ÉK-re' +1256: *Zemeeghaza* (Gy. 1: 870).

A m. *Szeme* szn. (1113: *Zeme*, ÁSz. 844) és a település templomos voltára utaló birtokos személyjeles m. *egyház* fn. összetétele. A hn. a település egykori birtokosára utalhatott.

Szemlék 'település Csanád vm. K-i részén a Maros jobb partján, Ajtonyomonostora mellett' 1326: mg. *Scennlek* ... p. sua *Scenlek* vocata, 1330: t. c-is *Zemlek* similiter *Zemlek* nominata; ad domum eiusdem *Zemlek* (Gy. 1: 870). **L. Szemlékháza.**

Pusztai személynévből (1326: *Scennlek* (Gy. 1: 870) alakult magyar névadással. A település névadója Szemlék ispán volt (FNESz. *Szemlak*).

Szemlékháza 'település Csanád vm. K-i részén a Maros jobb partján, Ajtonyomonostora mellett' 1346: *Scemlekhaza*, p. (ZichyOkm. 2: 226).

A *Szemlék* névhez kapcsolt *ház* 'lakóhely' (TESz.) földrajzi köznévi birtokos személyjeles alakjának összetételével kiegészüléssel jött létre.

Szemlén(y) ’település Bodrog vm.-ben, Gara körül feketett’ 1347: *Scemlen*, p. (Cs. 2: 208).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Szent ’település Bodrog vm. É-i részén Bükedtől É-ra’ 1325: *Scenth*, p. (Gy. 1: 728). L. **Szenti**.

A *Szenti* névből alakult az *-i* birtokos személyjel eltűnésével redukció útján.

[Szentadorján] ’település Csongrád vm. középső részén a Tisza mellett, Csanád vm.-hez is számították’ 1332–7/Pp. Reg.: Jo. sac. de *S. Adriano* (Gy. 1: 904). L. **Szentadorjánmártír**.

A *Szentadorjánmártír* névből keletkezhetett az utolsó névelem eltűnésével, redukció útján. MEZŐ ANDRÁS szerint a hn. a település templomának védőszentjére utal (1996: 51/2).

Szentadorjánmártír ’település Csongrád vm. középső részén a Tisza mellett, Csanád vm.-hez is számították’ +1024/+339/350: *Zenth Adrianmartyr*, pr. (Gy. 1: 904). **Adorjánmártír** és **Szentadorján** néven is említik.

A birtokot egykori tulajdonosáról, a *Szent Adorján* vértanúnak szentelt zalavári bencés apátságról nevezték el (FNESz. *Mártély*, MEZŐ 1996: 51/2).

Szentandrás ’település Békés vm. Ny-i részén a Körös mellett’ 1297: eccl. B. Andree, 1329/330/378: *Zenthonduryas*, p., 1329/330/378, 1330/378: *Zenth-andreas*, p. (Gy. 1: 513).

A hn. a település templomának védőszentjére, *Szent András* apostolra utal (MEZŐ 1996: 53/4, FNESz.). 1297-ben azonban még csak a pusztán álló Szent András templomról esik szó, MEZŐ is így tekinti.

Szentbenedekharaszi ’település Bodrog vm. Ny-i részén Garától D-re’ 1342: *Zenbeneduk Harazthy*, p. (AnjouOkm. 4: 189).

A **Haraszi 2.** névhez a *Szent Benedek* (+1086: *Benedic*, ÁSz. 112) jelzői előtag kapcsolódott, amely a település templomának védőszentjére.

Szentes ’település Csongrád vm. középső részén a Kurca mellett’ 1332: *Scenthus*, p. ~ *Scentus*, p. (Gy. 1: 904).

Pusztá személynévből (1211: *Zentus*, ÁSz. 697) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *szentes* (<: *szent*) melléknévből származik (FNESz.).

[Szentgergely] ’település és monostor Bács vm. ÉNy-i részén Szondtól ÉNy-ra’ 1192/374/425, [1192]/394, [1230]/231: t., v. *S. Gregorii*, 1206: mon-o *S. Gregory* (Gy. 1: 233).

A hn. a település templomának védőszentjére, *Szent Gergely*-re utal (MEZŐ 1996: 76/1.).

[Szentgyörgy] ’település Békés vm. É-i részén, Szeghalomtól ÉK-re, Gyarmat körül lehetett’ 1214/550: Teka de v. *S. Georgii* (Gy. 1: 513). **Teked** néven is említik.

A hn. a település templomának védőszentjére, *Szent György* vértanúra (MEZŐ 1996: 76/9.).

Szenti 'település Bodrog vm. É-i részén Bükedtől É-ra' 1198 Pp./Pp. Reg.: *Scntii*, v. (Gy. 1: 728). Alakváltozata **Szent**.

A m. *szent* mn. -i helynévképzős származéka, s a település templomos voltára utalt.

Szentiván 1. 'település Bács vm. DK-i részén Titeltől ÉNy-ra' 1318/325: *Scentyuan*, p., 1318/325, 1325: *Scentyvan*, p. (Gy. 1: 233). [2-3.] 'település Bács vm. középső részén az Almás mellett, vagy település Bács vm. ÉNy-i részén Doroszlótól DK-re' 1308: *Sancto Iwan*, 1332-7/Pp. Reg., 1338-40/Pp. Reg.: *S. Johanne* (Gy. 1: 233).

A hn. a település templomának védőszentjére, *Szent Iván*-ra utal (MEZŐ 1996: 94/3). GYÖRFFY szerint a 2-3. *Szentiván* nem különíthető el pontosan, két település is számításba jöhet a megyében (MEZŐ 1996: 94/4-5.).

Szentivánkeszi 'Keszi határában alakult település Bács vm.-ben' 1263/466/476: *Zenth Jwankezy*, v. (Gy. 1: 224). L. **Kiskeszi**, **Keszi**.

A *Keszi* névhez a település templomának védőszentje, *Keresztelő Szent János*-nak a nevét kapcsolták megkülönböztető jelzőként (MEZŐ 1996: 94/6.). Az *Iván* szn. a *Johannes (János)* személynévből jött létre (FEKETE 1992: 52).

[Szentjakab] 'település Bács vm.-ben, helyét nem ismerjük' 1308: Jac. f. Cosme de *S. Jacobo* (Gy. 1: 234).

A hn. a település templomának védőszentjére, *Szent Jakab*-ra utal (MEZŐ 1996: 101/1.).

[Szentkirály] 'település Csanád vm. ÉNy-i részén Hódtól D-re' 1333-5/Pp. Reg.: de *S. Rege* (Gy. 1: 870).

A hn. a település templomának védőszentjére, *Szent István* királyra (MEZŐ 1996: 126/7.).

Szentlászló 1. 'település Csanád vm. középső részén a Maros partján, Makófalva szomszédosa' +1256, 1329>390: *Zenthlazlo*, 1322: *Zenthlazlow*, p. (Gy. 1: 870).

2. 'település Bodrog vm. Ny-i részén Garától D-re' 1287, 1338: *S. Ladislao*, 1338: *Zenthlazlo*, p. ~ *Zenthlazo*, p., 1339, 1347 (Cs. 2: 209, AnjouOkm. 5: 35-6): *S. Ladislai*, v. (Gy. 1: 728), 1346: *Zenthlazlou* (Z. 2: 197).

A hn. a település templomának védőszentjére, *Szent László* királyra utal (MEZŐ 1996: 135/7-8.).

[Szentlőrinc] **1.** 'település és társaskáptalan Bodrog vm. DNY-i részén Bodrogtól ÉK-re' 1211, 1212 Pp., 1218 Pp./Pp. Reg., 1230, 1232 Pp., 1238, 1240: *S. Laurentii*, 1320: in v. *S. Laurentii* (Gy. 1: 718). L. **Hajszentlőrinc**. **2.** 'település Csanád vm. középső részén a Maros jobb partján, Makófalva szomszédosa' +1247/+284//572: *Zent Leurencz* ~ *Zent Lewrencz*, p., +1256: *Zenth-*

leuryrch, +1285/572: *Zent Leurench*, p., 1299, 1337: *Scentleurench*, p. (Gy. 1: 871), 1320: *Zentlewryrch* (Cs. 1: 703).

A hn. a település templomának védőszentjére, *Szent Lőrinc-re* (MEZŐ 1996: 144/7., 9.). E helyen III. Béla első felesége, Chatilloni Anna antióchiai hercegnő alapított Szent Lőrinc tiszteletére társas káptalant 1173 és 1184 között (Gy. 1: 719). A 2. településnél az utolsó adat kivételével a többiről nehéz eldönteni, hogy a templomot (káptalant) jelöli-e vagy a települést.

Szentmargita 'település Csanád vm. középső részén Makófalvától É-ra' +1256, 1322: *Zenthmargita*, p., 1329>390: *Zenthmargitha* (Gy. 1: 871).

A hn. a település templomának védőszentjére, *Árpádházi Szent Margit-ra* (MEZŐ 1996: 148/2.).

Szentmárton 'település Bodrog vm. DNy-i szélén, Bács vm. határán' 1192/372/425: v. *S. Martini*, 1342: *Scentmartun*, p. (Gy. 1: 729).

A hn. a település templomának védőszentjére, *Szent Márton-ra* utal (MEZŐ 1996: 153/22.).

Szentmihály 1. 'település Bács vm. középső részén Szilbáctól K-re' 1317: *Scentmichal*, p., 1332–7/Pp. Reg., 1338–40/Pp. Reg.: de *S. Michaele* (Gy. 1: 234).

Pusztaszentmihály néven is említik. **2.** 'település Csongrád vm. D-i részén Szegedtől DNy-ra' 1330: Mich. f. Nic-i de *S. Mychaele*,

[XIV. eleje]: mg-o Mich-i de *S. Mychaele* (Gy. 1: 904). **3.** 'település Csanád vm. középső részén a Maros bal partján, Csanádtól K-re' 1333–4/Pp. Reg.: de *S. Michaele* (Gy. 1: 871).

A hn. a település templomának védőszentjére, *Szent Mihály* arkangyalra utal (MEZŐ 1996: 161–162/2., 14., 16.).

Szentmihályegyháza 'település Békés vm. középső részén Szeghalomtól DNy-ra' [1321]>381>448/XV.: *Zentmihal-eghaza*, p. (Gy. 1: 514).

A hn. első névrésze a település templomának védőszentjére, *Szent Mihály* arkangyalra utal (MEZŐ 1996: 162/9.), amelyhez a birtokos személyjellel ellátott m. *egyház* 'templom' (TESz.) fn. járult. A hn. a település egyházas voltára is utal.

Szentmiklós 1. 'település Csanád vm. DNy-i részén Zenta környékén' +1247/+284//572: *Zent Miklous*, v., +1247/+284//572 +1284/320//572, +1285/572: *Zent Miklos*, p., v., +1256: *Zentmiklos*, v., 1337: *Scenth Myklous*, p. (Gy. 1: 871). **2.** 'település Békés vm. É-i szélén, Rábé mellett' 1322/338: *Scenthmyklows*, p. (Gy. 1: 514). **3.** 'település Csanád vm. DNy-i csücskében a Tisza mellett' 1323: *Scenmiclos*, p. ~ *Zenmiclos*, 1323, 1325/334, 1326: *Scenthmiclos*, p., 1326: *Scen Miclos*, p. ~ *Zemiklos*, p. ~ *Zemyklos*, p. (Gy. 1: 871). **4.** 'település Csanád vm. K-i részén a Maros jobb partján' 1329: *Scenmiclos*, p. (Gy. 1: 871).

A hn. a település templomának védőszentjére, *Szent Miklós* püspökre (MEZŐ 1996: 169-170/9., 23., 25., 26.).

Szentmiklóstömpöse 'település Csanád vm. Ny-i részén a Marostól É-ra, a Száraz-ér torkolatánál' 1337: *Scent Mikloustembeseu*, p. (Gy. 1: 875). L. **Feltömpös**.

A *Feltömpös* névből alakult névrészcserevel: az első névrész a település templomának védőszentjére, *Szent Miklós* püspökre utal. A második névrészen pedig az *-e* birtokos személyjel jelenik meg.

Szentpál 1. 'település Bács vm. ÉNy-i részén Bodrog vm. határán' 1192/374/425: *Scntpaul*, [1230]/231: *Senpaul*, v. ~ *S. Paulo*, 1237: *Sen Paul* (Gy. 1: 234). **2.** 'település Bodrog vm. É-i részén' 1325: poss-es ... cum eccl. *S. Pauli* (Gy. 1: 729). **3.** 'település Bács vm.-ben, Geréc és Titel között sorolják föl' 1332-7/Pp. Reg.: *S. Paulo* (Gy. 1: 234).

A hn. a település templomának védőszentjére, *Szent Pál* apostolra (FNESz. *Dunaszentpál*). A **2.** helynevet valószínűleg csak mint egyházat említi az oklevél, s nem mint településnevet. A **3.** helynévről GYÖRFFY szerint nem tudni, hogy a megyében lévő települések közül melyikkel azonos (MEZŐ 1996: 179/4., 6.).

Szentpéter 1. 'település Bács vm.-ben, talán Bodon mellett feküdt' 1263/466/476: *Zenthpeter*, v. (Gy. 1: 234). **2.** 'monostor és

esetleg település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrog mellett' 1327>365: *S. Petri*, 1327>365, 1338/439: *S. Petro* (Gy. 1: 713). L. **Kenézmonostora. 3.** 'település Csanád vm. DK-i részén Perjámostól Ny-ra' 1333-5/Pp. Reg.: de *S. Petro* (Gy. 1: 872). **4.** 'település Csanád vm.-ben a Tisza mellett, Gyála környékén lehetett' 1333/Pp. Reg.: de *S. Petro* circa Tyciam (Gy. 1: 872). [**5.**] 'település Bács vm. K-i részén a Tisza mellett' 1338-342/Pp. Reg.: de *Sancto P.* (Gy. 1: 216). L. **Csörög (3.)**.

A hn. a település templomának védőszentjére, *Szent Péter* apostolra (vagy pápára) (MEZŐ 1996: 185-186/2., 3., 9.). A **2.** helynévről elképzelhető, hogy csak mint a monostor védőszentje szerepel, s nem településnév. Később *Bodrogmonostor*, illetve *Monostorszeg* település. A **4.** helynévvel kapcsolatban GYÖRFFY megjegyzi, hogy a Tisza mellett csanádi területen ilyen nevű falura más adat nincs, hacsak nem a Tisza csongrádi partján levő *Szentpéteri csárda* tartotta fenn a nevét. Lipszky-nél viszont van *Szentpéter* nevű birtok, Gyálával szemben a csongrádi oldalon.

[**Szenttamás**] 'település Arad vm. Ny-i részén a Marostól É-ra' 1331, 1334/Pp. Reg.: *S. Thoma* (Gy. 1: 185).

A hn. a település templomának védőszentjére, *Szent Tamás* apostolra (MEZŐ 1996: 196/1.).

Széplak 'település Csanád vm. középső részén Csanádtól D-re' 1232: *Sceplok*, v., *[XIV. eleje]: *Zeplok* (Gy. 1: 872).

A m. *szép* mn. és a m. *lak* 'az a hely, ahol valakinek az otthona, állandó szállása van' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. KISS LAJOS szerint arra utal, hogy itt egy magánbirtok székhelye volt (FNESz.).

Szér ~ Szer 1. 'település Csanád vm.-ben, helye ismeretlen' 1274>340: *Sceer*, p. (Gy. 1: 872). **2.** 'település és monostor Csongrád vm. középső részén a Tiszától Ny-ra' 1233: *Zerr*, 1266: *Scer*, 1283, 1306, 1321, 1326, 1329, 1330, 1332, [XIV. eleje]: *Zeer*, 1325, 1326, 1327: *Zer*, 1330/662: *Zech*, *1332-7/Pp. Reg.: *Sers* |~i 1326: mg. *Pousa de Zeyry*, 1328: mg. *Pousa de Scery*, 1329: *Pouka de Zery* (Gy. 1: 904-5). **Szermonostora** néven is említik.

A m. *szer* ~ R. *szér* 'rend, sor; házsor, falurész; közös származású embercsoport településhelye, összetartozó házcsoport' (TESz.) főnévből keletkezett (FNESz.). A hn. arra utal, hogy a település lakosai zárt közösséget alkottak. ANONYMUS szerint a honfoglaló magyarok, Árpád és „nemesei” gyűlést tartottak itt, s megállapították az ország törvényeit. Ezt a helyet elnevezték *Szer*-nek, mivel itt az ország dolgainak „szerét ejtették”. Anonymus adatainak történeti hitele kérdéses, s lehet, hogy forrása

csupán a névmagyarázat. E helyen építette fel utóbb a nemzetségi monostorát, ami a jelentékeny egyházak közé tartozott.

Szerém 1. 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén Szeremlyén közelében' +1015/+158//403/Pp. Reg.: *Sirmia*, 1307: *Zerem* (Gy. 1: 720). **2.** 'Bodrog vm.-ben a Duna menti Asszonyfalva határában említett halastó' 1307: *Zerem*, pisc. (Gy. 1: 708).

A **2.** hn. puszta személynévből (1171: *Zerem*, ÁSz. 848) alakult magyar névadással, s valószínűleg az egykori birtokosra utal (FNESz. *Szerencs*). A középkori magyarban Szent Demeter vértanú ottani templomáról *Szávaszentdemeter*-nek hívott helységgel szemben a Száva szigetén az ókorban a latinul *Sirmiumnak* nevezett város állt. A sziget 1071-ben került magyar kézre, majd *Szerémvár* néven Szerém vármegye székhelye lett. A valószínűleg venét eredetű latin városnévben az ie. **ser-mo-* 'folyó' rejlik (FNESz. *Szerémség*).

Szeremlyén 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén a Duna mellett' [+1093]/XIV.>393, [+1093]/XIV.>411: *Zeremlyen*, 1323: *Zeremlyan*, 1324/412: *Sceremlan*, t., 1331: *Zeremlian* (Gy. 1: 729).

A hn. szláv eredetű, tehát névátvétel. Egy szláv R. **Srěmljane* ~ *Sremljani* 'szerémségiek' (többes sz.) átvétele. Arra utalhat, hogy a település első lakói a Szerémségből települtek át (FNESz. *Szeremle*). A

szomszédos **Szerém** helynév szláv párhuzamos alakja (Gy. i. h.).

Szerénd 'település Bács vm. középső részén Bácstól K-re' 1308: *Zerend* (Gy. 1: 235).

Pusztá személynévből (1224: *Zerendu*, *ÁSz.* 848) alakult magyar névadással, s valószínűleg az egykori birtokosra utal (FNESz. *Nagyzerind*).

Szerep 1. 'nagy kiterjedésű mocsár Békés vm. É-i részén' [1200 k.]/896 u.-ra: *Zerep*, lut. (Gy. 1: 493, 514). **L. Nagy-sár. 2.** 'település és monostor Békés vm. É-i részén a Túr mellett' 1219/550: *Scerep*, v., 1283/311: *Zerep* (Gy. 1: 514). **Szerepmonostora** néven is említik.

Pusztá személynévből alakulhatott (1200: *Zerep*, *ÁSz.* 848) magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. bizonyára szláv eredetű, pontosabban az óe. szl. *sverěpъ* 'vad, bős, szilaj', szb.-hv. R. *sverjep* 'ua.', cseh *sveřepý* 'ua.' stb. személynévi alkalmazásából származik (FNESz.).

Szerepmonostora 'település és monostor Békés vm. É-i részén a Túr mellett' 1322/338: *Sceremunustura*, p. (Gy. 1: 514). **L. Szerep 2.**

A *Szerep* névhez illesztett m. *monostor* 'kolostor' (TESz.) fn. birtokos személyjeles alakjával jött létre, s a település monostoros voltára utalt.

Szer(i) 'Csongrád vm.-ben a Gyümölcsény erdő mellett említett

hely' [1200 k.]/896-ra: *Scerii*, loc. (Gy. 1: 882, 904). **Szer** település nevével azonos.

A m. *szer* ~ R. *szér* 'rend, sor; házsor, falurész; közös származású embercsoport településhelye, összetartozó házcsoport' (TESz.) földrajzi köznévi helynévképzős származéka. A hn. valószínűleg arra utal, hogy a lakosok zárt közösséget alkottak.

Szermonostora 'település és monostor Csongrád vm. középső részén a Tiszától Ny-ra' 1318: *Zeermunustura*, 1329: *Zeermunostora*, p. (Gy. 1: 904–5). **L. Szer 2.**

A *Szer* (2.) névhez illesztett m. *monostor* 'kolostor' fn. birtokos személyjeles alakjával jött létre, s a település monostoros voltára utalt.

Sziget 'település Bodrog vm.-ben Botmonostora környékén' [1318 k.]: *Zigeth*, p. (Cs. 2: 210, Z. 1: 162). GYÖRFFY [1322 u.]-ra datálja, szerinte azonos lehet a **Hatsziget**-tel.

A *Hatsziget* erdőnévből alakulhatott az első névrész eltűnésével, ellipszissel, s a település pontos elhelyezkedésére utalhatott.

Sziget foka 'Bodrog vm.-ben Hetes határában említett hely' 1338/439: *Zygethfoka* (Gy. 1: 719).

A m. *sziget* '(víztől) körülfogott terület' (TESz.) földrajzi köznévi és a birtokos személyjellel ellátott m. *fok* 'benyúlás, földnyelv' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele, s arra

utal, hogy a hely egy félszigeten található.

Szil 'Csongrád vm.-ben Ság határában említett halastó' 1075>338: *Scilu*, pisc. (Gy. 1: 899).

A m. *szil* növénynévből alakult, s a tó környékének szilfákban gazdag voltára utalt (FNESz.). Az adat a hn. tövéghangzós alakját őrizte meg.

Szilás 1. 'település Békés vm. középső részén Békéstől É-ra' 1221/550: *Scilos* (Gy. 1: 514). **2.** 'település Csanád vm.-ben, talán az É-i részén feketett' 1274>340: *Scylas* (Gy. 1: 872).

A m. *szil* növénynév –s melléknévképzős származéka. Arra utal, hogy a település szilfával benőtt helyen feküdt (FNESz.). Mikronévként jöhetett létre, s metonímiával lett a település nevévé.

Szilbács 'település Bács vm. középső részén Bácstól K-re' 1267: *Scylbach*, 1332–7/Pp. Reg.: *Siluacz*, 1338–40/Pp. Reg.: *Filnait* (Gy. 1: 235), 1345: *Zybbathy* (Cs. 2: 164, AnjouOkm. 4: 486). Alakváltozata **Szilbács.**

A *Szilbács* névből keletkezett az –i melléknévképző elhagyásával redukcióval.

Szilbokor 'Békés vm.-ben Gyarmat határában említett berek' 1329/476: *Zylbukur*, nem. (Gy. 1: 507).

A m. *szil* növénynév és a m. *bokor* fn. összetétele, s valószínűleg köznévi említés.

Szilbács 'település Bács vm. középső részén Bácstól K-re' 1263/466/476: *Zyli Bach*, 1275/347: *Scilibach* (Gy. 1: 235). L. **Szilbács.**

A *Bács* névhez kapcsolt *szili* megkülönböztető jelzői előtaggal jött létre kiegészülés eredményeként. A hn. első névrésze a m. *szil* növénynév –i melléknévképzős származéka. A hn. a település környékének szilfákban gazdag voltára utalhatott.

Szirega ? 'Csongrád vm.-ben Csany határában említett halastó' +1075/+124/+217: *Zirega*, pisc. (Gy. 1: 893).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Szokor ? 'település Békés vm.-ben, helye ismeretlen' 1214/550: *Zucur*, v. (Gy. 1: 514).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Szolgabekény 'település Bács vm. DK-i részén Szentivántól É-ra' [1193–6]/216/Pp. Reg., [1193–6]/218/Pp. Reg.: *Sulgabekin* ~ *Fulgabekim* (Gy. 1: 214). L. **Bekény.**

A *Bekény* névhez kapcsolt *szolga* 'az, aki alkalmazotti minőségben kényszerből vagy önként vállalt függő viszonyban másnak vagy másoknak munkát végez' (TESz.) megkülönböztető jelzői előtaggal jött létre szintagmatikus szerkesztéssel. A jelző a település lakosainak társadalmi jogállására utalt. A *Bekény* szláv eredetű, névátvétel eredménye. Vö. or. *Ūeĕkuĕo* hn. A

magyarban a szótagzáró *l* kiesésével alakult (BÁRCZI-BENKŐ-BERRÁR 2002: 130, FNESz. *Alsóbölkény*).

Szolnok ’település Bács vm. D-i részén, Harsány és Kér körül fekketett’ 1256: *Zounuc*, t., 1297/427/783: *Zenuk*, p. (Gy. 1: 235).

Pusztá személynévből ([1046]/XII.-XIV.: *Zonug*, ÁSz. 857) alakult magyar névadással, s a névadó *Szónok ispán* lehetett. Az alapjául szolgáló szn. valószínűleg a m. *szó* fn. származéka ’szószóló, követ’ jelentéssel. A hasonló általánosítások ellen szól több tanulmányában BENKŐ LORÁND (1998: 117). KISS LAJOS szerint a hn. szláv eredeztetése elfogadhatatlan (FNESz.).

Szombathely ’település Arad vm.-ben Aradtól DK-re, a Maros jobb partján’ 1138/329: *forum Sumbuth*, [1304–6]: *Zumbothel*, v., 1333–5/Pp. Reg.: *Zombothel* ~ *Zumbathel* (Gy. 1: 186).

A m. *szombat* ’a hét péntek és vasárnap közti napja’ (TESz.) fn. és a m. *hely* ’helység’ (TESz.) fn. összetétele. Arra utal, hogy a településen szombati napokon tartottak vásárokat (FNESz.).

Szombat[vásárhely] ’település Bács vm. ÉNy-i részén, a szondi uradalom határosa ÉK-en’ 1206: *ad locum fori Zumboth* (Gy. 1: 244). L.

Vásárhely.

A m. *szombat* ’a hét péntek és vasárnap közti napja’ (TESz.) fn. és a m. *vásárhely* fn. összetétele. Az adatok szerint Mihály földjén levő

vásárhely, ahol szombatonként vásárokat tartottak (Gy. 1: 244).

Szond ’település és uradalom Bács vm. ÉNy-i részén a Vajas mellett’ [1191]/394, 1192/374/425, 1206, [1230]/231, 1247, 1270: *Zund*, v., [1230]/231, 1313, 1332–7/Pp. Reg.: *Zond*, t., p., 1338–40/Pp. Reg.: *Sed* (Gy. 1: 235). Az uradalom része volt **Bel- és Külszond**.

Pusztá személynévből (1253: *Scund*, ÁSz. 700) alakult magyar névadással (FNESz.).

Szopor ’település Bács vm.-ben, Bács körül fekketett’ 1346: *Zopor* (Cs. 2: 164, AnjouOkm. 4: 585).

KISS LAJOS szerint pusztá személynévből alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. cseh *Spora* szn., *Sporý* csn.; le. *Spora* szn. Etimológiailag a m. *szapora* mn. szláv előzményével tartozik össze (FNESz. *Mezőszopor*).

Szor ’település Arad vm. ÉNy-i részén’ 1214/550: *Zor*, v., 1232: *Szor*, t. (Gy. 1: 185).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Szödi ’település Arad vm.-ben Aradtól DK-re, a Maros közelében’ [+?1080–90]>347: *Zeudy*, 1311: *Sceudi*, t., 1333–5/Pp. Reg.: *Sewdy* ~ *Zendi* ~ *Zewdy*, [XIV. eleje]: *Zeudi*, v. (Gy. 1: 186).

Pusztá személynévből (1086: *Seudi*, ÁSz. 710) alakult magyar névadással. A személynévi adatolás ellenére KISS LAJOS szerint a *Szöd* szn. (1202–1230/cr. 1500: *Sceud*,

ÁSz. 849) *-i* helynévképzős származéka (FNESz. *Szépfa*).

Szölc 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen' 1308: *Zeulc* (Gy. 1: 239).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Szölös 1. 'település Csanád vm. K-i részén a Maros jobb partján' 1230, 1231, 1232: *Sceuleus*, pr., t., 1304, 1331: *Zeuleus*, p. (Gy. 1: 872), 1346: *Zeulews* (ZichyOkm. 1: 189, Cs. 1: 705). Osztódásával alakult **Egyházasszölös. 2.** 'település Bodrog vm. DNY-i részén Hajszentlőrinc mellett Ny-ra' 1255, 1332: *Zeuleus*, 1332: *Sceulus*, v, ~ *Zeulus*, v. (Gy. 1: 729). **3.** 'település Bács vm.-ben, Drág és Futak környékén' 1322/354: *Zewlews*, p. (Gy. 1: 239). L. **Szölösjakabföde. 4.** 'település Arad vm. DNY-i részén' 1333/Pp. Reg.: *Scelews* (Gy. 1: 186).

A m. *szőlő* növénynév *-s* melléknévképzős származéka. Eredetileg mikronév lehetett, s csak később vonódott át a településre metonimikus úton. Az **1.,2.** helynevek esetén arra utal, hogy a lakosok szőlőtermesztéssel foglalkoztak (HECKENAST 1970: 123). A **3.** hn. esetleg a *Szölösjakabföde* névből is keletkezhetett.

Szölösjakabföde 'település Bács vm.-ben, Drág és Futak környékén' 1320/322: *Zeulos* *Jacobfolde*, t. ... *Jacobi dicti* *Zeulos*, 1320/354: *Zeuleus* *Jacobfeulde*, 1322: *Zeules*

Jacobfolde, p., 1322/354: *super p-ibus Zewlews et Jacobfewlde* (Gy. 1: 239). Később **Szölös** és **Jakabföde** külön településként szerepel.

A *Szölös* *Jakab* szn. (+1135: *Jacob*, ÁSz. 398) és a birtokos személyjeles m. *föld* földrajzi köznév összetétele. Az örökösök nélkül elhalt Szölös Jakab birtoka. A későbbi adatok szerint azonban inkább két település lehetett. GYÖRFFY is talán azonosíthatónak mondja a Garaiak *Szölös* nevű falujával (Gy. 1: 239).

Szóreg 'település és monsotor Csanád vm. Ny-i részén a Maros torkolatvidékénél' 1239: *Zeurug*, 1247/465: *Zewrwg*, 1333/Pp. Reg.: *Hewreg*, [XIV.]/1000 u.-ra: *Zewreg* (Gy. 1: 873).

Feltehetőleg egy m. **Szever* szn. *-g* vagy *-k* kicsinyítő képzős alakjából eredeztethető. KISS LAJOS szerint lehetséges előzménye a csuv. *sever* 'mormota', ill. tör. R. *sevär* 'szeretett, szerető'. Ugyanakkor elképzelhető a m. *sőreg* halnévvel való összekapcsolása személynéven keresztül is (FNESz. *Szóreg*, *Szőrény*).

Sztaniszlóháza 'település Arad vm. K-i részén Fülöpköve közelében' 1337: p. ... *Stanizlohaza*, que al. nom. *Gyurthyanus vocatur* (Gy. 1: 176). L. **Gyertyános**.

A *Sztaniszló* szn. (1455: *Zanislo*, RMCSSZ. 1993: 968), amelyre nincs korábbi adatunk és a birtokos

személyjellel ellátott m. ház 'lakóhely' (TESz.) fn. összetétele, és birtoklásra utalhatott.

Sztrisin ? 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett halastó' +1055/[1416 k.]: *Srten*, stag. (Gy. 1: 707), [1090 k.], +1092/[1325 k.]/399: *Strisin*, pisc. (Gy. 1: 706, 707).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Szudas 'település Csanád vm.-ben, helye ismeretlen' +1256: *Zudas* (Gy. 1: 873).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Szurdok 'település Bács vm. D-i részén, Lugas környékén feketett' 1334: *Zurduk*, p. (Gy. 1: 239).

A m. *szurdok* 'mély, szűk, meredek oldalú völgy, alján vízfolyással' főnévből keletkezett metonimikusan (FNESz.), s arra utalhatott, hogy a település egy ilyen hely közelében feketett.

Szu(s)za 'település Csanád vm. K-i részén a Marostól É-ra, Gödös közelében' 1232: *Szuza*, t. ~ *Zuza*, t. (Gy. 1: 850).

Etimológiája bizonytalan. Talán a *Cuca* puszta személynévből (1213/1550, ÁSz. 227) alakult metonímiával. XVIII. századi adat alapján GYÖRFFY *Cuca* formában olvassa.

Szúcsi 'település Bács vm.-ben, Tamanával együtt sorolják fel, helye ismeretlen' 1334: *Zuchy*, p. (Gy. 1: 239).

A m. *szúcs* fn. *-i* helynévképzős származéka, s arra utalhatott, hogy a

település lakosai királyi szolgálatban álló szúcsók voltak (FNESz., HECKENAST 1970: 123).

Tabajd 'település Bács vm.-ben, a Kürpé melletti Egressel együtt szerepel' 1198 Pp./Pp. Reg.: *Thoboid* (Gy. 1: 239).

Török, pontosabban valószínűleg kun személynévből alakult a *-d* helynévképzővel. Az alapjául szolgáló személynévhez l. kun *tobaay* 'április' fn. KISS LAJOS szerint a német *Theobald* helynévből való származtatása nem megalapozott (FNESz.).

Taka ? 'Csongrád vm.-ben Ság határában említett hegy' +1075/+124/+217: *Taka*, mo., 1075>338: *Tacha*, mo. (Gy. 1: 899).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Tálnok 'település Bodrog vm. Ny-i részén, Szőlős határosa' 1255: *Talnuk* (Gy. 1: 730).

Talán a m. *tárnok* foglalkozásnévből alakult *r > l* hangváltozás következtében (KISS 1995: 32).

(**Taluius**) 'Csanád vm.-ben Morotva település határában említett hely' 1211: *Taluius*, loc. (Gy. 1: 864).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Tamana 'település Bács vm. D-i részén Bácstól DK-re' 1327/335: *Thamana*, p., 1332–7/Pp. Reg.: *Harutua*, 1334: *Tamana*, p., 1338–40/Pp. Reg.: *Tamaus* (Gy. 1: 239).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Tamar 'Bodrog vm.-ben Csecstó határában említett mocsár' 1224/291/389: *Tamar*, palus (Gy. 1: 715).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Tanya 'Bodrog vm.-ben Csente határában a Dunánál levő halastó' 1240: *piscina in Danubio ... que vulgo Tona dicitur* (Gy. 1: 716).

A m. *tanya* 'halászhely' (TESz.) főnévből keletkezett, s a tó funkciójára utalt. A régiségben a halászhelyek hasonló elnevezése nem ritka.

Tápé 'település Csongrád vm. D-i részén Szegedtől ÉK-re' 1138/329: *Tapai*, v., 1247/465: *Thapey*, t. (Gy. 1: 905).

Valószínűleg török személynévből alakult magyar névadással; vö. török R. *tapay uduy* 'szolgálat, tisztelet', ujj. *tapay* 'ua.'. Etimológiailag bizonyára összetartozik a *Tápió* folyónévvvel (FNESz.). Az adatok nemigen lehetnek képzős formák a helynévből, inkább az eredeti (valószínűleg személynév + *-i*) diftongusos változatot mutatják.

Topolca 'település Bács vm. ÉNy-i részén Bodrog vm. határán' *1193: *Toploza*, 1322/323/783: *Topolcha*, t. (Gy. 1: 240).

A hn. szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe. Vö. blg. N. *toplúča* 'meleg, langyos víz'; szb.-hv. *Tóplica*; szln. *Toplica* hn. Tkp. értelme 'hévíz, meleg vizű forrás, patak' (FNESz.). A hn. eredetileg a

település közelében folyó meleg vizű patakra vonatkozhatott, csak később vonódott a településre metonimikus úton.

Taranyán 'település Bács vm.-ben, Doroszlótól DK-re feketett' |~i 1345: *Nobiles de Tharaniani* (Cs. 2: 165, AnjouOkm. 4: 486).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Esetleg a *Tarján* törzsnév fedezhető fel benne.

Tarcal ? 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett hely' 1341: *ad caput Torcull* (Gy. 1: 891).

Előzménye a tisztázatlan etimológiájú m. R. *Tur?ol* szn. (FNESz.). Pusztaszemélynévből (1138/1329: *Tur?ol*, MNy. 32: 57) alakult magyar névadással.

Tarcsa 'település Békés vm. középső részén a Körös mellett' 1221/550: *Therecha*, v. (Gy. 1: 514).

Pusztaszemélynévből (+1171/a 1334: *Tarsa*, ÁSz. 740) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *tar* 'tarka' mn. – *sa* ~ *-csa* kicsinyítő képzőbokros származéka (FNESz. *Erdőtarcsa*). A név magánhangzói kérdésesek.

Tárnok 1. 'település és monostor Bodrog vm. Ny-i részén Botmonostorától DK-re' 1251/328/374, 1256 [: 1266], 1270/350, 1271/360, 1289/374, [1290–301]/308, 1326/353, 1327, 1330, 1343 (Z. 2: 73, 75), 1344 (Z. 2: 133): *Tarnuk*, p., v., 1320: *Tharnok*, [1322 u.], 1330: *Tarnok*, v. (Gy. 1: 730), 1343: *Tharnuk* (Z.

2: 55, 74). **2.** 'település Csanád vm. középső részén a Maros jobb partján, Makófalvától DK-re' 1332, 1333–5/Pp. Reg.: *Tarnuk*, p., 1333–5/Pp. Reg.: *Tharnuk ~ Tornuk* | ~i 1332: pop-i de *Tharniky* (Gy. 1: 873). Alakváltozata: **Tárnoki**.

A m. R. *tárnok* < *tavarnik* 'a királyi ingóság őrzője, a begyűjtött termények gondozója, a pénzügyek kezelője' (TESz.) foglalkozásnévből keletkezett. A királyi uradalmaknak beszolgáltatót és ott raktározott termékek kezelőinek lakóhelyére utal (FNESz., HECKENAST 1970: 125). Az 1. hn. esetében GYÖRFFY a címszót *Tárnok(monostor)*-ként veszi fel.

Tárnoki 'település Csanád vm. középső részén a Maros jobb partján, Makófalvától DK-re' 1332: *Tarnuky*, p. (Gy. 1: 873). L. **Tárnok**.

A m. R. *tárnok* < *tavarnik* 'a királyi ingóság őrzője, a begyűjtött termények gondozója, a pénzügyek kezelője' (TESz.) foglalkozásnév –i helynévképzős alakja, s a település lakosainak jellemző foglalkozására utal. A hn. tkp. jelentése 'tárnoké'. A királyi uradalmaknak és várispánságoknak beszolgáltatót és ott raktározott termékek kezelőinek lakhelyére utal (FNESz.).

Tatos 'Bodrog vm.-ben Battyán határában említett halastó' 1305/342: *Tathus*, pisc. (Gy. 1: 710).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Tegefalva 'település Bács vm. középső részén, Búlkeszi és Kürt körül feketett' 1263/466/476: *Thegefalwa* (Gy. 1: 240).

A *Tege* szn. (1259, ÁSz. 741) és a birtokos személyjellel ellátott m. *falu* földrajzi köznév összetétele, s birtoklásra utalhatott.

Tejes 'település Arad vm. D-i szélén' +1247/+284//572: *Teies*, v., +1247/+284//572, +1256, 1274>340, 1340: *Teyes*, p., v. (Gy. 1: 187). **Tejesd** néven is említik.

A m. *tej* fn. –s helynévképzős származéka, s arra utalhatott, hogy a településen jelentős volt a tejelő állatok gazdasági szerepe (FNESz. *Tésfalu*).

Tejesd 'település Arad vm. D-i szélén' 1337: *Teyesd*, p. (Gy. 1: 187). **Tejes** alakváltozata.

A *Tejes* névhez illesztett –d helynévképzővel, bővüléssel jött létre.

Teke 'Bodrog vm. DNy-i részén Gyapol mellett K-re említett föld' 1280: *Teke* (Gy. 1: 730).

Pusztá személynévből (1198: *Theke*, ÁSz. 742) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a török R. *tekä* 'kecskebak' L. még ótörök *tekä saqal* 'ritka szakállú és bajuszú ember'. A m. *teke* 'golyó' (TESz.) főnévvel vagy a *tök* növénynévvel való összekapcsolása szintén felvetődhet (FNESz. *Tekeháza*).

Teked 'település Békés vm. É-i részén, Szeghalomtól ÉK-re, Gyarmat körül lehetett' 1323 k.:

Theked, p. (Gy. 1: 513). L. **Szentgyörgy**.

A m. *Teke* személynévhez (1198: *Theke*, ÁSz. 742) kapcsolt – *d* helynévképzővel jött létre.

Tekerő 'a Körös jobb oldali mellékvize Torda környékén Békés vm.-ben' [1200 k.]: *Tekereu*, fl. (Gy. 1: 493).

A m. *teker* 'csavar' (TESz.) ige folyamatos melléknévi igenévi alakjából keletkezett, s tkp. értelme 'tekerő, kanyargós' (FNESz.). A patak folyásirányára utal.

Tek(i) 'település Bács vm. DNy-i részén, Bácstól DK-re feketett' [1274 e.]: *Mathe pro Greg-o ... de Teky* (Gy. 1: 240).

Pusztá személynévből (1211: *Tek*, ÁSz. 742) alakult magyar névadással, s valószínűleg az egykori birtokosra utal. Az –*i* a latin *de* előjárószo miatt inkább melléknévképző lehet.

Telek 1. 'Bodrog vm.-ben Büked határában említett hely' 1208/395: *teluc* [telük] (Gy. 1: 714). **2.** 1346: *teluk*, fim. (Gy. 1: 206).

A m. *telek* 'megművelt föld' (TESz.) főnévből keletkezett metonímiával (FNESz. *Marostelek*). A **2.** hn. inkább közszó.

Telekes 'település Arad vm.-ben, Tejes tartozéka' 1340: *Telekus*, p. (Gy. 1: 187).

A m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) fn. –*s* helynévképzős származéka (FNESz.).

Telekláb-rét 'Békés vm.-ben Murul határában említett hely' 1295/423: *Teluklabreth* (Gy. 1: 510).

A m. *telek* 'megművelt föld' (TESz.) fn. és a m. *láb* fn. összetételéhez járult a m. *rét* földrajzi köznévv, s jelentése 'a telek lábánál fekvő rét' lehetett. A hn. a rét pontos elhelyezkedésére utal.

Telki 'település Csanád vm. K-i részén a Marostól É-ra' 1230: *Teluki*, v., 1232: *Teluky* (Gy. 1: 873).

A m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) fn. –*i* helynévképzős származéka (FNESz.).

Temeri 'település Bács vm. K-i részén Péterváradtól É-ra' 1332–7/Pp. Reg.: *Temeri* (Gy. 1: 240).

A m. R. *Temer* (1252, ÁSz. 744) személynévből keletkezett az –*i* helynévképzővel. Tkp. értelme 'Temeré' (FNESz. *Temerin*).

Tenyér ere 'Csongrád vm.-ben Nándordi birtokon említett halastó' +1037/[1240 e.]/+330: *Tener Ere*, pisc., 1086/1130–40: *Tenerhere* (Gy. 1: 898).

A m. *tenyér* fn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *ér* 'lusta folyású, iszapos medrű folyóvíz' (TESz.) földrajzi köznévv összetétele. Ederetileg valószínűleg a tavat tápláló érre vonatkozott, csak később vonódott át a tóra metonimikus úton. Az elnevezés esetleg a tó alakjára utalhatott.

Tepremez 'település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól ÉK-re' 1346: *Gopul p. ... uocate que alio*

nomine *Tepermez* appellatur (Cs. 2: 200, Z. 2: 197), 1346: *Thepremez*, p. (Cs. 2: 200, Z. 2: 213), 1347: Poss. *Tepermez* alio nomine Gyapul (Cs. 2: 200). L. **Gyapol**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Teremalja 'település Csanád vm. D-i részén Homokrévtől K-re' 1274>340: *Teremalya* (Gy. 1: 873). L. **Teremtelek**.

A m. *terem* 'palota, udvarház' (TESz., FNESz. *Terem*) fn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *alj* fn. összetétele. A település lialakulásának helyére utalhatott. Esetleg a *Teremtelek* névből keletkezhetett névrészcserevel.

Terem-halom 'Békés vm.-ben Bala határában említett domb' 1326: *Teremholm* (Gy. 1: 503).

A m. *terem* 'palota, udvarház' (TESz., FNESz. *Terem*) fn. és a m. *halom* fn. összetétele. Motivációja nem világos.

Teremtelek 'település Csanád vm. D-i részén Homokrévtől K-re' +1256: *Teremteluk* cum 5 sess-bus v-rum (Gy. 1: 873). **Teremalja** néven is említik.

A m. *terem* 'palota, udvarház' (TESz., FNESz. *Terem*, *Teremi*) fn. és a m. *telek* 'földterület, faluhely' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. A hn. arra utal, hogy a településen jelentos udvarház állhatott.

(**Terethie**) 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen' 1198 Pp./Pp. Reg.: *Terethie*, v. (Gy. 1: 730).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Tergöd(i) ? 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett facsoport' +1075/+124/+217: *Tergudi*, a-es (Gy. 1: 890).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Terján 'település Bács vm. DK-i részén, Böki környékén feketett' 1308: *Teryan* (Gy. 1: 240).

A m. *Tarján* törzsnévből alakult; vö. 950 k.: *Tačičav(oč)* 'az ötödik magyar törzs'. A szó török eredetű; vö. ótörök *tarčan* 'magas méltóság viselője, alkirály' (FNESz.). A hn. a település lakosainak törzsi hovatartozására utalhatott.

Terjén 'település Csanád vm. DNy-i részén Zentától K-re' +1256: *Teryen*, v., *1321/323/572: *Tynha ~ Tynhan*, p. (Gy. 1: 874).

A m. *Tarján* törzsnévből alakult; vö. 950 k.: *Tačičav(oč)* 'az ötödik magyar törzs'. A szó török eredetű; vö. ótörök *tarčan* 'magas méltóság viselője, alkirály' (FNESz.). A hn. a település lakosainak törzsi hovatartozására utalhatott.

Tés 'település Csongrád vm. középső részén Csongrádtól ÉK-re' 1327: *Tees* (Gy. 1: 906).

Puszta személynévből (1273/1298: *Thees*, ÁSz. 750) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. cseh R. *Tiš* szn.; le. R. *Ciesz* szn., amelyek az összl. **tīšiti* 'vigasztal' családjába tartoznak (FNESz.).

Tetemes 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett kiemelkedés' 1341: *Thebetes*, mo. (Gy. 1: 891).

A m. *tetem* 'holttest, R. csont' (TESz.) fn. -s helynévképzős alakja. Esetleg arra utalhat, hogy a kiemelkedést temetkezőhelyként használták, vagy ott csontokat találtak.

(Thoam) 'település Bács vm.-ben, helye ismeretlen' [1230]/231: *Thoam*, v. (Gy. 1: 240).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Tikos 'Csanád vm.-ben Barát határában említett halastó' 1274>340: *Tycos*, pisc. (Gy. 1: 847).

Pusztá személynévből (1219/1550: *Thycus*, ÁSz. 755) alakult magyar névadással, s a birtokosra utalhatott. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a m. R., N. *tikos* 'tyúkos' (TESz.) melléknévből keletkezett metonímiával (FNESz.). Arra utalhatott, hogy a lakosok sok tyúkot tartottak, esetleg tyúkokkal kereskedtek.

Til 'település Bács vm. É-i részén Bácstól ÉK-re' 1332–7/Pp. Reg.: *Zil*, 1338–40/Pp. Reg.: *Til* (Gy. 1: 240).

Etimológiája, lexikai felépítése nem világos. Talán a m. R. *til* 'tílt' igéből keletkezhetett (FNESz. *Tilaj*).

Tímár 'település Csanád vm. K-i részén a Marostól É-ra' 1232, 1304: *Tymar*, p., t. (Gy. 1: 874). Belőle vált ki **Feltímár**.

A m. *tímár* foglalkozásnévből alakult (FNESz., HECKENAST 1970: 127), s arra utalt, hogy királyi tímárok lakták.

Tisza 1. 'a Duna legnagyobb bal oldali mellékfolyója a Kárpát-medencében' +1019/+328//370, 1280: *Tisciam* (Gy. 1: 891, 897, 904), +1024/+339/350: *Tyzziam* (Gy. 1: 904), +1037/[1240 e.]/+330: *Tyzya* (Gy. 1: 898), +1075/+124/+217, 1327: *Tiza*, aqua, fl. (Gy. 1: 881, 890, 891, 893, 894, 899, 906) ~ *Tize*, rip. (Gy. 1: 881, 890, 893, 895, 899) ~ *Tizam* (Gy. 1: 892), +1092/[1325 k.]/399, 1323: *Tyza*, fl. (Gy. 1: 227, 230, 846, 864, 871), +1093/[1325]/399: iuxta *Tyzam* (Gy. 1: 835), [1093]: *Tisciam*, [1200 k.]/896 u.-ra: *Tysciam* (Gy. 1: 721), 1138/329, 1266, 1276 Pp.: *Ticiam* (Gy. 1: 505, 881, 890, 892, 896, 897, 906), [1193–6]>216, [1193–6]>218 Pp.: *Dissa* (Gy. 1: 881) ~ *Disse*, flum. (Gy. 1: 890), [1200 k.]/896-ra: *Thyscia* (Gy. 1: 882) ~ *Thysiam* (Gy. 1: 890) ~ *Thyscie*, fl. (Gy. 1: 892), [1200 k.]/1000 u.-ra: *Tysciam* (Gy. 1: 868), 1211: *Ticie* (Gy. 1: 864), 1211, 1266, 1312/735, [XIV.]/1000 u.-ra: *Ticiam* (Gy. 1: 835, 847, 850, 856, 859, 864), 1224/291/389, 1237: *Ticiam*, fl. (Gy. 1: 715, 721), 1224/291/389, 1237–40, 1331: *Tyciam*, aqua (Gy. 1: 704, 715, 721), 1224/291/389, 1341, 1344: *Tycie*, fl. (Gy. 1: 704, 715), [1237]: *Thicie*, 1237: *Ticia* (Gy. 1: 721), [1237–40], +1247/+284//572, +1256,

1274>340, 1321/323/572, [XIV.], 1333/Pp. Reg.: *Tyciam* (Gy. 1: 835, 846, 854, 861, 864, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 874, 875, 876, 877, 878), | **Lat.** 1238/377: *Ticiam* (Gy. 1: 214, 217), +1247/+284//572, 1325/334, 1337: *Tycie*, fl., aqua (Gy. 1: 846, 871, 874, 878), 1256: *Thyzyam* (Gy. 1: 888), +1256: *Tycia*, piscat. (Gy. 1: 874), 1266, 1276 Pp.: *Ticia* (Gy. 1: 890, 892, 894, 906), 1271/360, 1335/355: *Tyza*, fl. (Gy. 1: 704, 705), 1274>340: *Tycie*, fl. (Gy. 1: 230), 1306, 1332: *Tycie*, fl. (Gy. 1: 610, 895, 900, 904), 1330: *Tychyam* ~ *Tychiam* (Gy. 1: 906), 1331: *Tycia*, fl., 1340: *Ticie*, aqua, fl. (Gy. 1: 704), 1332: *Tychye*, fl. (Gy. 1: 900) ~ *Tyciam* (Gy. 1: 904), 1332: *Thiza*, fl. ~ *Thyza* (Gy. 1: 227), 1341: *Ticie*, fl. (Gy. 1: 217, 906).
 Vö. **Kis-Tisza. 2.** 'Bács vm.-ben a Doroszló melletti Báka határában említett mocsár, halászhely' 1323: ab aqua que *Tyzia* nuncupatur (Gy. 1: 201, 213).

Az **1.** hn. ősi ie. folyónév, amely a honfoglalás előtt mint gör. Πάξι(σ)ος, Τισσός, lat. *Pathissus*, *Tisia* jelentkezik. Talán egy 'iszapos, sáros' értelmű **Tisjo-* (< ie. *ti-* olvaszt, olvadt) él benne tovább. A magyarba szláv közvetítéssel kerülhetett. A **2.** hn. puszta személynévből (1211: *Thyze*, ÁSz. 758) keletkezett magyar névadással. Ennek előzményéhez l. szb.-hv. *Tisa* szn. <: *Svetislav*, *Tiosav* stb. szn. (FNESz.).

Titel 'település Bács vm. DK-i részén a Tisza jobb partján, közel a torkolatához' +1138/[1210 k.]: *Tithil*, [+1138]>223: *Titelg*, 1154: *Tīt(a)lūs* [arabból átírva], +1163/XVIII.: *Tituli*, [1193-96]>216, 1218/Pp. Reg.: *Titili*, [1200 k.]/896-ra: *Tetel*, loc., 1238: *Tytyl*, 1276: *Thythyl*, 1307: *Thethul*, 1308: *Tytil* | **Gör.-Lat.** [1077-95]>347, +1178/229//XVIII., 1238, 1338-42/Pp. Reg.: *Titulensi*, [1077-95]>347, 1233, 1234/243, 1240/374, 1269, 1280, 1296/374, 1301, 1322, 1325, 1329: *Tytulensis*, v., [1125-8], 1156, 1240, 1272/273, 1299, 1299/749, 1322, 1325 Pp./Pp. Reg., 1328 Pp./Pp. Reg.: *Titulensis*, [1200 k.]/896-ra: *Titulum* ~ *Tytulensy*, 1237/280: *Tytulense*, 1238: *Titulense*, 1239: *Tytyliensi*, 1251/269, 1269, 1291/1220 k.-re: *Tytuliensis*, v., 1282, 1317, XIV./[1325-re]: *Tytulensi*, 1290: *Thituliensis*, 1299: *Tytiliensem*, 1322: *Thytulensis*, 1325: *Titvlensis*, 1331: *Tituliensis*, 1338-42/Pp. Reg.: *Tytuliensi* ~ *Tituliensi*, 1342-52/Pp. Reg.: *Titulio* (Gy. 1: 240-1).

Valószínűleg német eredetű személynévből keletkezett magyar névadással; vö. ném. R. *Thiethilo* ~ *Thietilo* szn. és *Tittel* csn. Más feltevés szerint etimológiailag azonos a *Törtel*-l, s így egy török **Tört-ül* személynévre megy vissza (FNESz.).

[Titeli-hegy] 'a Duna, a Tisza és a Disznód sara által körülzárt magányos hegy Bács vm.-ben'

1193–96>216, 1193–96>218/Pp. Reg.: medietate *montis de Titili* (Gy. 1: 202, 241). **L. Titel.**

A *Titel* településnév –i melléknévképzős származékának és a m. *hegy* földrajzi köznévnél az összetétele, s a hegy pontos elhelyezkedésére utalt.

Tízházaszentmárton ’település Bodrog vm.-ben, talán az ÉNy-i részén fekkent’ 1346: *Tyzhazscenmartun*, p. (Cs. 2: 211, Z. 2: 227).

Az első névrész a m. *tíz* számnév és a m. *ház* ’lakóhely, lakóház, nemzetség’ (TESz.) fn. összetétele. A második névrészben a település templomának védőszentje, *Szent Márton* neve szerepelt. Az elnevezés a település nagyságára és templomos voltára utalt.

Tóhely ’település Bodrog vm. középső részén Potalától K-re’ [+1077–95]>+158//403/Pp. Reg.: *Tovhel*, [+1077–95]>+158//XV: *Chouhel* (Gy. 1: 730).

A m. *tó* ’állóvíz’ (TESz.) és a m. *hely* földrajzi köznévi összetétele. Nevét a Göböljárásitavakról kaphatta, mivel ezek közelében terül el (Gy. 1: 730).

Tolvaj ’település Békés vm. D-i részén Békéstől D-re’ 1214/550: *Tuluoy*, v. (Gy. 1: 514).

Pusztaszemélynévből (1214/550: *Tulouy*, ÁSz. 760) alakulhatott az egykori birtokosra utalva. Ugyanakkor nem zárható ki az sem, hogy a m. *tolvaj* főnévből metonímiával jött létre. A hn. arra utalhat, hogy egy tolvaj

élhetett/rejtőzködhetett itt, esetleg itt foghatták el.

Tompavalkány ’település Csanád vm. D-i részén Besenyőtől DNy-ra’ 1274>340: *Tumpawolkan* (Gy. 1: 876). **L. Valkány.**

A *Külvalkány* névből alakulhatott névrészcserevel. Első névrésze a m. *tompa* ’nem hegyes, nem éles’ (TESz.) mn., amely korrelatív viszonyban áll a talán ikertelepülés *Hegyesvalkány* jelzőjével. Más feltevés szerint az első névrész a *Tompa* szn. (+1135/+1262/1566, ÁSz. 767).

Torba ’település Csongrád vm.-ben, helye ismeretlen’ 1266: *Turba*, t., 1276 Pp.: (*Tu*)*rba*, t. (Gy. 1: 906).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája bizonytalan. Talán pusztaszemélynévből (cr 1200: *Biuiia*, ÁSz. 152) alakult magyar névadással, s az egykori birtokosra utalhatott (FNESz. *Biatorbágy*).

Torda ’település Békés vm. K-i részén Szeghalomtól DK-re’ *1221/550: *Tdan* [: *Torda*], 1323: *Thorda*, [1330 k.]: *Torda*, p. | **Lat.** *1221/550: *Tordensis*, mon. (Gy. 1: 514).

Pusztaszemélynévből alakulhatott (1132/[KronKomp]: *Turda*, ÁSz. 768), valószínűleg az egykori Torda vármegye első ispánjáról kaphatta a nevét. Az alapjául szolgáló szn. a török *Turda* (tkp. ’megállt, megmaradt’) személynévvel kapcsolatos. De l. szb.-hv. *Tvrda* szn. (FNESz.). A hasonló általánosítások ellen szól

több tanulmányában BENKŐ LORÁND (1998: 117).

Torda sara 'nagy kiterjedésű mocsár, rétság Békés vm. K-i részén, Torda környékén' [1330 k.]: *Tordasara*, prat. (Gy. 1: 493, 514, 515).

A *Torda* településnévhez kapcsolt birtokos személyjeles m. *sár* 'mozgásban levő, mocsaras víz' (TESz.) főnévvel alakult, s a rét, mocsár pontos elhelyezkedésére utalt.

Torpa 'település Csanád vm. DNY-i csücskében, Morotva határosa' 1211: *Tvrpa*, v. (Gy. 1: 874).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Tót 'település Csanád vm. K-i részén a Marostól É-ra' 1232: t. *vdornicorum Tovth* nomine (Gy. 1: 874).

A m. *tót* 'déli szláv' (TESz.) népnévből alakult. Királyi udvarnokok lakták. GYÖRFFY szerint azon szláv falvak közé tartozik, melyeket a 11–12. században telepítettek királyi birtokra (Gy. 1: 874).

Tótfalu 'település Bács vm.-ben, Doroszló vagy Kereki körül kereshető, pontosan nem azonosítható' 1334: *Tothfolu*, p. (Gy. 1: 242).

A *tót* 'déli szláv' (TESz.) népnév és a *falu* földrajzi köznévi összetétele. A magukat *slověne*-knek nevező (régii magyar nevükön

tótok) déli szlávok lakóhelyére utal (FNESz. *Kistótfalu*).

Tóti 1. 'település Bodrog vm. Ny-i részén a Vajas partján, Baracskától DK-re' 1251/328/374: *Toty*, p., 1251>377, 1332, 1343 (Z. 2: 75, 108): *Thothy*, p., 1256 [: 1266], 1347 (Z. 2: 241): *Toti*, p., 1301, 1343 (Z. 1: 55, Z. 2: 74–6, 80), 1345 (Z. 2: 179), 1347 (Z. 2: 179): *Thoty*, p., 1304/353, 1326/353: *Thouty*, p., 1330: *Thouthy*, p., 1330, 1343 (Z. 2: 73): *Touty*, p., 1332: *Thothi*, p. (Gy. 1: 730), 1343: *Thoti*, p. (Z. 2: 108), 1344: *Tothy ~ Touti*, p. (Z. 2: 100–1), 1347: *Thowty*, p. (Z. 2: 258). **2.** 'település Csanád vm. DK-i részén Nagyfalu közelében' 1333–5/Pp. Reg.: *Toti* (Gy. 1: 874).

A m. *tót* népnév *-i* képzős származékai (FNESz.). GYÖRFFY szerint nevükből következően azon szláv falvak közé tartoznak, melyeket a 11–12. században telepítettek királyi birtokra (Gy. 1: 730, 874).

Tótzábrány 'település Arad vm.-ben Lippától Ny-ra' [+?1080–90]>347: *Tothzabraan* (Gy. 1: 188). L. még **Magyarzábrány**.

A *Zábrány* névhez, amelyre nincs adatunk, járulhatott a *tót* 'déli szláv' (TESz.) megkülönböztető jelző, amely a lakosok nemzetiségére utalt. *Zábrány* falu egyik része lehetett. Az előtag a közeli *Magyarzábrány* településtől való megkülönböztet-hetőséget segíti.

Tököracs 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen, talán Borsód tartozéka' 1211/252: *Tukurch* (Gy. 1: 731). L. **Tököracsorsód-egyháza**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. A tatárjáráskor pusztulhatott el, 1341-ben mint lakatlan egyházas pusztaszerepel (Gy. 1: 731).

Tököracsorsódegyháza 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen, talán Borsód tartozéka' *1341: *Tuturuchborsodeghaza*, p. (Gy. 1: 731).

Tököracs és *Borsód* településnévhez kapcsolódott birtokos személyjeles *egyház* 'templom' (TESz.) fn. összetételével jött létre.

Tölgy 1. 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett tölgyerdő' [1230]/231: *Tulgy*, s. (Gy. 1: 202, 237) ~ *Tvl* (Gy. 1: 238). **2.** 'település Csongrád vm. É-i részén, Körös környékén' 1264/393/466: *Thulgh*, v., 1266: *Thul*, v., 1272, 1276 Pp.: *Tulg*, v. (Gy. 1: 906).

Az **1.** hn. a *tölgy* fanévből keletkezett, s az erdő jellemző fafajtájára utal. A **2.** hn. valószínűleg eredetileg egy tölgyerdőre vonatkozhatott, s erről vonódhatott át a településre metonimikus úton.

Tölgyes foka 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett víz' +1055/[1416 k.]: *Tulgusfoca*, aqua (Gy. 1: 707), 1211: *Tulgus foca*,

aqua ~ *Tulgusfoca* ~ *Tulusfoca* ~ *Tulusfocca* (Gy. 1: 696, 706–7).

A m. *tölgy* fanév –s melléknévképzős származéka vagy egy nem adatolható *Tölgyes* víznév és a birtokos személyjellel ellátott m. *fok* '(magasabb vízállású) folyó vagy tó vizét elvezető ér vagy csatorna' (TESz.) földrajzi köznévszerű összetétele. A hn. arra utalhat, hogy ez a víz vezette el a Tölgyes tó vizét.

Tölgy-rév 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett rév, a Lassú-Duna itt torkollik a Dunába' 1192/374/425: *Tulreu* (Gy. 1: 236), 1206: ad *portum Thul* (Gy. 1: 236).

A m. *tölgy* fanév és a m. *rév* 'vízi átkelőhely' (TESz.) földrajzi köznévszerű összetétele. Első névrésze esetleg a közeli *Tölgy* erdő neve. Ebben az esetben az átkelőhely pontos elhelyezkedésére utal.

Tömörkény 1. 'település Csongrád vm. középső részén, Csongrádtól DNy-ra' 1326: *Temerken*, v., 1334: *Themerken*, v. (Gy. 1: 906). **2.** 'település Csanád vm.-ben a Tisza mellett, Révkanizsától D-re' +1247/+284//572: *Temorken*, v. ~ *Temurken*, v., +1247/+284//572, +1256, +1284/320//572, +1285/572, 1319/323, 1323, 1337: *Temerken*, p., v., 1321/323/572: *Temueken* [ɔ: *Temurken*], p. (Gy. 1: 874). **3.** 'Arad vm.-ben Arad mellett Ny-ra említett föld' 1266/300: *Temerken*, t. (Gy. 1: 187). L. **Parabuc**.

Pusztá személynévből alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. R. *Tömör* szn. (1252: *Temer*, ÁSz. 744) török előzményéből alakult kicsinyítő képzőbokkal. L. török R. *temürkän* 'nyílhegy' (FNESz.).

Tömpös 1. 'település Csanád vm. Ny-i részén a Marostól É-ra, a Száraz-ér torkolatánál' +1247/+284//572: *Thembes*, v., +1247/+284//572, +1256, 1274>340, 1333–4/Pp. Reg., 1340: *Tembes*, v., 1333–4/Pp. Reg.: *Tenbes* (Gy. 1: 874–5). Osztódásával alakult **Al-**, **Fel-** és **Beltömpös**. L. még **Kéttömpös**. **2.** 'Csanád vm.-ben Tömpös település határában levő sziget' +1256: *Tembes*, ins. (Gy. 1: 875).

Esetleg az 1367: „Thomas dictus *Thompos*” szn. magas hangrendű változatával kapcsolatos. L. m. *Tömpe* csn. (1392: *Thempe*, RMCSSz. 1085, FNESz.).

Töre 'település Bodrog vm. DNy-i részén Apáti környékén' 1330: *Ture* (Gy. 1: 731).

A m. *tör* 'összezúz' (TESz.) ige –e képzős folyamatos melléknévi igenévből keletkezhetett személynévi alkalmazáson keresztül (FNESz.).

Török ? -rév 'átkelőhely a Tiszán Csongrád vm.-ben, Alpár határában' 1341: circa portum *Thurutru*, 1488/490: in portu *Thicie Thewrek* (Gy. 1: 891). Korábban **Görög-rév** néven említik.

Valószínűleg a *török* népnév és a m. *rév* 'vízi átkelőhely' (TESz.)

összetétele. Motivációja nem világos.

Törösd 'település Csanád vm. középső részén Csanádtól DNy-ra' 1329/338: *Turuszd*, p., 1329/343: *Twruszd*, p., 1332/343: *Terusd*, p., 1337: *Turwsd* ~ *Twrwsd* (Gy. 1: 875).

A m. *Törös* szn. (1152: *Turus*, ÁSz. 770) (FNESz. *Töröspusztá*) –d helynévképzős származéka. A XV. században e-s illabiális változatai vannak, a XVIII. századtól veláris alakú, ami szláv formákat sejtet. CSÁNKI *Teresd* ~ *Terösd* formában veszi föl.

Töttös 'település Bodrog vm. Ny-i részén Botmonostorától Ny-ra' [1322 u.]: *Tutus* (Gy. 1: 731).

Pusztá személynévből (1267: *Tutus*, ÁSz. 770) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. annak a m. R. *Tuet* személynévnek az –s képzős származéka, amely a m. *tő* ~ R., N. *tű* 'földben levő növényi zár' (TESz.) főnévből képződött. KISS LAJOS szerint a feltevés, hogy a szn. előzménye a török R. *tütüş* 'viszály, ellenségeskedés' fn., nem megalapozott (FNESz.).

Tövised 'település Bodrog vm. DNy-i részén, Gyapol szomszédosa' 1280: *Tywised*, t. (Gy. 1: 731), 1338: *Tywised* (Cs. 2: 211). Alakváltozata **Töviske**.

A m. *tövis* fn. –d helynévképzős alakja. A hn. arra utal, hogy a környéken sok szúrós növény tenyésztett.

Tövises-szék 'Békés vm.-ben Murul határában említett hely' 1295/423: *Thwyssezsek* (Gy. 1: 510, 511).

A m. *tövis* fn. –s melléknévképzős származékának és a m. N. *szék* ~ *szik* 'időszakos vízállás, esőtlen nyarakon kiszáradó tó' fn. összetétele. A hn. valószínűleg egy száraz időben kiszáradó, szúrós növényben gazdag helyre utalt.

Töviske 'település Bodrog vm. DNy-i részén, Gyapol szomszédosa' 1347: *Tyuiske* (Cs. 2: 211). L. **Tövised**.

A m. *tövis* fn. –*ke* helynévképzős származéka, s arra utal, hogy a környéken sok szúrós növény tenyésztett. Nem zárható ki esetleg, hogy a *Tövised* névből a –*d* és a –*ke* helynévképző cseréjével.

Túr 'a Tisza bal oldali mellékvize Békés vm. ÉNy-i határán' [1200 k.]: *Turu*, fl. (Gy. 1: 493), 1326: *Tur*, flum. (Gy. 1: 493, 503).

A hn. szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe. Az összl. **turb* 'östupok' főnévből alakult **Turjb* (tkp. 'östupoknak a [patakja]', 'östupoké') rejlik benne (FNESz.).

Tüdő 'település és révhely a Dunán Bács vm. DK-i részén a Tisza folyó torkolatánál, a Szerém vm.-i Szalánkeménnel szemben' [XIV]: *Dindex* |~i 1276/641: *Dumbo de Tiudei* (Gy. 1: 242).

A m. *tüdő* főnévből alakult, motivációja nem világos. GYÖRFFY szerint azonos a *Tüdő-rév* nevű hellyel (Gy. 1: 242).

Udvári 'település Békés vm. É-i csücskében' 1214/550, 1217/550, 1221/550, 1229/550: *Vduori*, v., 1220/550: *Vduory*, v., 1322/338: *Oduary*, p. (Gy. 1: 515).

A m. *udvar* 'udvarház, kúria'; telek épületekkel' (TESz.) fn. –*i* helynévképzős származéka (FNESz.), s arra utal, hogy a település egy udvarházhoz tartozott.

Udvarnok 'település Bács vm. ÉNy-i részén, a szondi uradalom határosa ÉK-en' 1206: *Vduornuk*, v., [1230]/231: t. *wdwornicorum* (Gy. 1: 242).

A m. *udvarnok* foglalkozásnévből alakult, és arra utalt, hogy a falu első lakói a királyi udvarnokházak liszt- és kenyérellátását biztosító udvarnokok (panisdatores) voltak (FNESz., HECKENAST 1970: 128).

Udvart ~ **Udvard** 'település Bodrog vm. DNy-i részén Bodrogtól É-ra' 1255: *Vduarth*, 1280: *Vdwart*, 1332: *Wduarth* (Gy. 1: 731), 1344: *Vduarch*, p. (Z. 2: 133), 1347: *Udwart* ~ *Udvart* ~ *Udvard* (Cs. 2: 211, AnjouOkm. 4: 110).

A m. *udvar* 'udvarház, kúria'; telek épületekkel' (TESz.) fn. –*d* ~ –*t* helynévképzős származéka (FNESz.). Arra utal, hogy a település eredetileg királyi udvarhely lehetett (Gy. 1: 731).

Ug 'település Csongrád vm. É-i részén a Tisza mellett' 1330: *Vgh*, p., 1330, 1341: *Wgh*, p. (Gy. 1: 906).

Pusztá személynévből (1282/1411: *Wg*, ÁSz. 773) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. a m. *Ugrin* ~ *Ugron* személynévből alakulhatott rövidüléssel becéző alakként. L. azonban ném. *Ugo* szn., valamint ném. *Ucko* csn. (FNESz. *Ukk*).

Ug-ér ~ **Huku-ér** ? 'a Tisza oldalága Csongrád vm.-ben Ság, Kürt (Szolnok vm.) és Ug környékén' +1075/+124/+217: *Huger*, fl., 1075>338: *Hucu* fl. *eru* ~ *Hucueru*, fl. (Gy. 1: 899, 906). Esetleg azonos a **Hucu**-val.

Az *Ug* településnév és a m. *ér* földrajzi köznévi összetétele, s a vízfolyás földrajzi elhelyezkedésére utal.

Újfalu 1. 'település Csanád vm.-ben, helye ismeretlen' 1230: *Huyfolu*, t., 1239: *v-m Novam* (Gy. 1: 875). **Újlak 2.** néven is említik. **2.** 'település Bács vm.-ben, Tamanával és Lugassal együtt szerepel, Bácstól DK-re fektetett' 1334: *Wyfolu*, p. (Gy. 1: 242). **[3.]** 'település Bács vm. DNy-i részén a Duna mellett, Bácstól DNy-ra' [1274 e.], 1332–7/Pp. Reg., 1338–40/Pp. Reg.: *Nova Villa* (Gy. 1: 242).

A m. *új* mn. és a m. *falu* földrajzi köznévi összetétele. Olyan települést jelölt, amely újabb volt szomszédainál (FNESz. *Újhegy*).

Újlak 1. 'település Bács vm. ÉNy-i részén az Úz mellett, a szondi uradalomtól É-ra' 1192/372/425: *Vylac*, t., [1230]/231: *Hyyloc* [átjavítva *Hvyloc*-ra], t., 1237: *Vyloc* (Gy. 1: 242). **2.** 'település Csanád vm.-ben, helye ismeretlen' 1231: *Wyloc*, pr. (Gy. 1: 875). L. **Újfalu**. **3.** 'település Arad vm.-ben, Györk határosa' 1326>349: t. eccl. *Byzere Wylak* vocate (Gy. 1: 177).

A hn. a m. *új* mn. és a m. *lak* 'udvarház, lakóhely, otthon' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. A hn. tkp. értelmében 'újjonnan települt falu' (FNESz. *Kisújlak*).

Úrhatára 'település Bodrog vm. középső részén Potalától K-re' [+1077–95]/+158//Pp. Reg.: *Vr hatara*, [+1077–95]/+158//XV.: *Vrwhatara* (Gy. 1: 731).

A személynévként is alkalmazott m. *úr* fn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *határ* fn. összetétele. GYÖRFFY szerint nevéből következtethetően hercegi birtok (i. h.).

Úrkuta 'település Arad vm. K-i részén Kapu és Szád környékén' 1337: *Wrkuta*, p. (Gy. 1: 175).

A személynévként is alkalmazott m. *úr* fn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *kút* 'forrás' (TESz.) fn. összetétele. A hn. elsődlegesen valószínűleg egy forrásra vonatkozott, s csak később vonódott át a településre metonimikus úton.

Uros fenyére 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett

hely' [1230]/231: *Vros fenerij* (Gy. 1: 237) ~ *Vrosfenerij* (Gy. 1: 238).

A m. *Uros* szn. ([1113]/KrónKomp: *Uros*, *ÁSz.* 782) és a birtokos személyjellel ellátott m. *fenyér* 'vizes-füves földterület' (TESz.) földrajzi köznév összetétele. Az oklevél egy magtalanul elhalt *Uros* nevű tulajdonost említ Sónca földön (Gy. 1: 238).

Úr réve 'dunai rév Belszond mellett Bács vm.-ben' (vö. Gy. 1: 206) 1192/374/425: *Vrreui*, loc., [1192]/394: *Vireui* [: *Vrreui*] (Gy. 1: 236), [1230]/231: *Vrrewy* (Gy. 1: 237).

A személynévként is alkalmazott m. *úr* fn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *rév* 'vízi átkelőhely' (TESz.) földrajzi köznév összetételével jött létre, és birtoklásra utalhatott.

Út 'Bodrog vm.-ben a Csaszkuta melletti Baja határában említett út' +[1077–95]/+158//403/Pp. Reg.: *Vt* (Gy. 1: 708).

A m. *út* földrajzi köznévből alakult, esetleg közszói említés.

Utalt ? 'Csongrád vm.-ben Alpár határában említett vízfolyás' 1341: *Vtal*, fl. (Gy. 1: 891). Az 1488/490. évi határmegújításban *Vcal*, fl. (uo.) szerepel.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Úz 'a Vajassal párhuzamosan folyó víz felső szakasza Bács vm.-ben, Szond és Újlak határában említik' 1192/374/425, 1229: *Vz*, vall. (Gy. 1: 201, 238, 243),

[1230]/231: *Huz*, vall. (Gy. 1: 201, 243) ~ *Vscy* (Gy. 1: 201, 238). A vízfolyás alsó szakaszát és a XV. sz.-tól az egész folyót **Mosztonga** néven említik.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Talán az *úz* népnévből alakulhatott, s a lakosság népi hovatartozására utalhatott.

Ük 'település Bács vm. ÉNy-i részén, Doroszló környékén feketett' 1275/347: *Juk*, v. |~i 1328: And. f. Jo-is de *Vky* (Gy. 1: 243).

Pusztá személynévből ([1273]/1366: *Juk*, *ÁSz.* 432) alakult magyar névadással, s az egykori birtokosra utal.

Ürögd 'település Arad vm.-ben, Mácsalaka közelében említik' 1326>349: *Wrugd*, p. (Gy. 1: 177).

Az *Ürögd* <: R. *Ireg* hn. a m. *üreg* 'gödör' (TESz.) főnévből alakult (FNESz. *Nagyürögd*). Valószínűleg arra utalt, hogy a közelben volt egy nagy gödör.

Ütefalva 'település Bács vm. középső részén Bánca vidékén' 1328: *Vtehfoua*, v. (Gy. 1: 243).

Az *Üteh* (1211: *Veth*, *ÁSz.* 786) szn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *falu* földrajzi köznév összetétele. Talán az egykori birtokosra utal.

Vadkert 'település Arad vm.-ben, Szódi és Zábrány vidékén feketett' [+?1080–90]>347: *Vodkerth* (Gy. 1: 187).

A m. R. *vadkert* 'erdei kert, erdőkert' (TESz.) főnévből keletkezett (FNESz. *Érsekvadkert*),

s metonimikus úton válhatott a település nevévé.

Vaffalaka 'település Csanád vm. középső részén Makófalva mellett É-ra' 1274>340: *Wafalaka* (Gy. 1: 875).

A *Vaffa* ([1067]/1267: *Wofa*, ÁSz. 824) szn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *lak* 'udvarház, lakóhely, otthon' (TESz.) földrajzi köznévi összetétele. Az egykori birtokosra utalhatott.

Vaffaülése 'település Csanád vm. középső részén Csanádtól Ny-ra' +1247/+284//572: v. *Woffa Illeyse* al. nom Kwkenyer vocatur, +1247/+284//572: *Woffahyelesse*, v., +1256: *Wophaylese* (Gy. 1: 862).
L. Kökényér.

A *Vaffa* ([1067]/1267: *Wofa*, ÁSz. 824) szn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *ülés* fn. összetétele. A személynévi első névrész a makófalviak tatárjárás előtt élt őseré utal (Gy. 1: 862).

Vaja 'település Csongrád vm. É-i részén Ugtól D-DK-re' 1330: *Woya*, p. (Gy. 1: 906).

Pusztai személynévből (1211: *Woya*, ÁSz. 824) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. valószínűleg szláv eredetű; vö. szb.-hv. *Voja* szn. (FNESz.)

Vajas 1. 'a Dunával párhuzamosan folyó víz, annak bal oldali mellékvíze Fejér, Bodrog és Bács vm.-ben' [+1000–38]/[1173–96]>412: *Wayas*, fl., flum. (Gy. 1: 695, 728), +1055/[1416 k.], 1332, 1347 (Z. 2: 262): *Voyas*, fl., stag.

(Gy. 1: 695, 707, 723), +1093/XIV.>393: *Vayas*, vad. (Gy. 1: 695, 729), 1192/374/425: *Vvyos* (Gy. 1: 695, 705), 1192/374/425: *Wyos* ~ *Vvyos*, [1192]/394: *Wios* (Gy. 1: 201, 236), [1200 k.]/896 u.-ra: *Uoyos*, fl. (Gy. 1: 695, 711), 1206: *Voyos*, fl. (Gy. 1: 201, 237), 1211: *Voios*, stag. (Gy. 1: 201, 695, 706) ~ *Woyas* (Gy. 1: 707), [1230]/231: *Woios*, rip. (Gy. 1: 201, 209, 237) ~ *Woyos* (Gy. 1: 237), 1301: *Voyos*, aqua (Gy. 1: 695, 731), [1322 u.]: *Woas*, fl. (Gy. 1: 695, 710) ~ *Woos*, fl. (Gy. 1: 710), 1347: *Voyres*, fl. (Z. 2: 258).
Vö. Holt-Vajas, Sebes-Vajas. 2. 'pontosabban nem azonosítható település Bodrog vm.-ben' *1237: *Woyos* (Gy. 1: 732), 1341: *Woyas*, p. (Cs. 2: 212, Z. 2: 619–20, 631).

Az **1.** hn. esetén a név a m. *vaj* fn. –s melléknévképzős származéka. Az elnevezés arra utal, hogy a vízfelület felszíne irizált, mert zsiradék úszott rajta. A település pedig a közelében található *Vajas* nevű vízről kapta a nevét metonimikus úton. E település GYÖRFFY szerint valamelyik folyó melletti monostorral (Botmonostora, Bodrogmonostor vagy a Bács megyei Szentgergely) lehet azonos (Gy. 1: 732).

Vajasfő 'Bodrog vm. DNY-i részén Gyapol mellett K-re említett föld' 1280: *Voyosfeu*, t. (Gy. 1: 732).

A *Vajas* név és a m. *fő* 'kezdet, forrás' (TESz.) fn. összetétele. A

Vajas folyóvíz forrásának helyét jelölheti.

Vajonca 'település Bács vm. középső részén, Bökitől ÉK-re feketett' 1332–7/Pp. Reg.: *Woyentha*, 1338–40/Pp. Reg.: *Voseta* (Gy. 1: 243).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Vajszka 'település Bács vm. Ny-i részén Bácstól Ny-ra' 1332–7/Pp. Reg.: *Boycha*, 1338–40/Pp. Reg.: *Vaisca* (Gy. 1: 243).

A hn. szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe. Vö. szb.-hv. *Vojska* hn.; szln. *Vójska* ~ *Vájska* hn.; cseh *Vojska* hn. (FNESz.).

Valfer 'település Bodrog vm.-ben, Apáti és Aranyán határosa' 1347: *Volfer* (Cs. 2: 212, Z. 2: 267), 1350: *Valfer* (Z. 2: 440).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Valkány 'település Csanád vm. D-i részén Besenyőtől DNy-ra' 1332–7/Pp. Reg.: *Wolkan* (Cs. 1: 706). Első említésekor **Kül-** és **Végvalkány** településekből áll, később **Hegyes-** és **Tompavalkány-**t is említene.

Puszta személynévből (+1093/1404: *Wlkani*, ÁSz. 819) alakult magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn. szláv eredetű; vö. blg. *Áúë?ái* szn., szb.-hv. *Vukan* szn., de l. még ném. *Wokan* szn. is (FNESz.). Valószínűleg az egykori tulajdonosra utal.

Ványa 'település Békés vm. középső részén Szeghalomtól Ny-

ra' 1332–7/Pp. Reg.: *Vana*, v. ~ *Jana* (Gy. 1: 515).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Várad 1. 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen' 1198 Pp./Pp. Reg.: *Warod*, v. (Gy. 1: 732). **2.** 'település és révhely Bács vm. D-i részén a Duna mellett, a hasonló nevű Szerém vm.-i településsel szemben' 1223: *Varod*, 1237/279/385: *Warod* | **Lat.** 1213: *Wardino*, [1274 e.]: *Waradiens*, 1291: *Waradiens* ~ *Waradinum* (Gy. 1: 230). L. **Pétervárad**.

A m. R. *várad* 'udvarhely; kis vár, erősség' (TESz.) főnévből alakult (FNESz.), s arra utalt, hogy a településen egy kisebb vár állt.

Várfalva 'település Bács vm. Ny-i részén, Bács és Piski környékén feketett' 1332–7/Pp. Reg.: v. *Castri* (Gy. 1: 243), 1355: *Varfolua* (Cs. 2: 167, AnjouOkm. 5: 383).

A m. *vár* fn. és a birtokos személyjellel ellátott m. *fal* földrajzi köznévvől összetétele. Arra utal, hogy a település egy várhoz tartozott.

Varjad 'település Bács vm. középső részén, a Bácstól ÉK-re eső vidéken feketett' 1328: *Voryod* (Gy. 1: 244).

A m. *varjú* madárnév –*d* helynévképzős származéka, s arra utal, hogy a település jellemző állata a varjú volt.

Varjas 'település Csanád vm. DK-i részén Nagyfalutól D-re'

1333–5/Pp. Reg.: *Voras* ~ *Worias* (Gy. 1: 876).

A m. *varjú* madárnév –s képzős származéka (FNESz.). Arra utal, hogy a település jellemző állata a varjú volt.

Várnagy 'település Bács vm. középső részén, Szilbács környékén feketett' 1275/347: *Warnogh*, p., 1308: *Warnog* (Gy. 1: 244).

A m. *várnagy* méltóságnévből keletkezett, és birtoklásra utalhatott. GYÖRFFY szerint eredetileg várjobbágyföld lehetett (i. h.)

Város 'település Bodrog vm.-ben, helye ismeretlen' 1198 Pp./Pp. Reg.: *Varos*, v. (Gy. 1: 732).

A m. R. *váras* 'város' földrajzi köznévből alakult (FNESz. *Varasd*), s a település jellemző építményére utal. Azonos lehet a CSÁNKI-nál előforduló (2: 212) *Varasd*-dal, melynek helye GYÖRFFY szerint közelebből nem határozható meg, de CSÁNKI Baracska környékére helyezi.

Varsány 'település Csanád vm.-ben a Tisza mellett, Szanád környékén lehetett' +1256: *Wasian*, v., 1274>340: *Wossyan*, 1321/323/572: *Wassian*, p., 1334/Pp. Reg.: *Wosyan* (Gy. 1: 876).

Első lakói minden bizonnyal e törzshöz tartoztak. A honfoglalás előtt a magyarsághoz csatlakozott alán (jász) néptörzsek egyik neve volt. Nyelvi forrásaként egy alán **asiān* ~ **osiān* jöhet számításba, amelynek töve etimológiailag azonos a m. *jász* népnév

eredetijével. A népnév csuvasos török közvetítéssel kerülhetett a magyarba. A többfelé található *Varsány* helynevek némelyike azonban szláv eredetű is lehet; vö. szb.-hv. *Vršani* hn.; cseh *Vršany* hn. Tkp. értelme 'felül (pl. hegyek között) lakók [falva]'. (FNESz. *Versend*). A név adatai *rs* : *ss* elhasonulást mutatnak (KISS 1995: 9).

Varsányegyház 'település Békés vm. középső részén Szeghalomtól DNy-ra' [1321]>381>448/XV.: *Wassaneghaz*, p. (Gy. 1: 515).

A *varsány* törzsnév és a m. *egyház* 'templom' fn. összetétele. A hn. a lakosok törzsi hovatartozására, ill. a település templomos voltára utal.

Vár-tó 'Csongrád vm.-ben Tápé és Szeged határában említett halastó, bizonyára a szegedi vár környékén' 1247/465: *Wartow*, pisc. (Gy. 1: 902, 905), 1266: *Wartou*, stag. (Gy. 1: 894, 906).

A m. *vár* fn. és a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) fn. összetétele, s a tó földrajzi elhelyezkedésére utalt.

Vásárahely 'település Csanád vm. ÉNy-i részén közel a Tiszához, Hód szomszédosa' 1266: *Wisarahel*, 1276 Pp.: *Vysarahel*, t. (Gy. 1: 859). L. **Vásárhely 1**.

A m. *vásár* fn. és a m. *hely* fn. összetétele. Az első névrész birtokos személyjele arra utalhat, hogy a helynévnek volt egy öt megelőző néveleme is, amely azonban redukcióval eltűnt, erre

azonban nincs adatunk. Ugyanakkor a vására utótagú nevek analógiájára is gyanakodhatunk. A hn. arra utal, hogy a településen gyakran tartottak vásárokat.

Vásárhely 1. 'település Csanád vm. ÉNy-i részén közel a Tiszához, Hód szomszédosa' [1282 ?]: *Wasarhel*, 1333–4/Pp. Reg.: *Waras-hel* ~ *Wasrahel* (Gy. 1: 859). Alakváltozata: **Vásárahely. 2.** 'település Bács vm. ÉNy-i részén, a szondi uradalom határosa ÉK-en' 1350: *Vasarhel*, p. (Cs. 2: 167). Korábban **Mihály-** és **Szombatvásárhely** néven említik.

Az **1.** település neve a *Vásárahely* névből alakult az első névrész birtokos személyjelének eltűnésével redukcióval. A **2.** település neve a korábbi *Mihály-*, ill. *Szombatvásárhely* névből ellipszissel, a megkülönböztető jelzői előtag eltűnésével alakult.

Vásárhelymakó 'település Csanád vm. középső részén a Maros jobb partján, Csanádtól ÉNy-ra' 1337: *Wasarhel Moko*, p. (Gy. 1: 863). L. **Makófalva**.

A *Makófalva* településnévből alakult a földrajzi köznévről eltűnésével, ellipszissel, majd a *vásárhely* jelzőt illesztették hozzá szintagmatikus szerkesztéssel, amely a vásáros jellegére utalt.

Vásárosférged 'település Csanád vm. ÉNy-i részén Makófalvától É-ra' 1274>340: *Wasarusfergeed* (Gy. 1: 856). L. **Kisférged**.

Egy *Férged* névhez, amelyre nincs adatunk, járulhatott a *vásáros* megkülönböztető jelzői szerepű előtag, amely a település vásáros jellegére utalt.

Vasas kereke 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett hely' 1192/374/425: *Wosokerequi* (Gy. 1: 236), 1206: *Vosokereky* (Gy. 1: 237), [1230]/231: *Wosokereky* (Gy. 1: 238).

A m. *Vasas* szn. ([1113]/KrónKomp: *Vosos*, ÁSz. 829) és a birtokos személyjellel ellátott m. *kerék* '(kör alakú) erdő' (TESz.) földrajzi köznévről összetétele. Eredetileg erdőnév lehetett, s valószínűleg az egykori birtokosra utal.

Vas-aszó ? ~ Vaszó ? –völgy 'Bodrog vm.-ben Felsőadorján határában említett völgy' 1335/355: *Woszavwelgh*, vall. (Gy. 1: 696, 705).

Első névrésze a m. *vas* anyagnév és az *aszó* 'szárazpatak, időszakos vízfolyás' (TESz.) fn., amelyhez a m. *völgy* földrajzi köznévről járul. A hn. eredetileg valószínűleg az időszakos vízfolyást jelölte, csak később vonódott át a völgyre metonimikus úton. GYÖRFFY **Vas-szóvölgy**-nek (1: 696) mondja, mivel CSÁNKI ide helyezi a későbbi *Vastorok* település adatát (1388: *Wastork*, 1: 684).

Vaskapu 'település Bács vm. D-i részén a Duna mellett' 1332–7/Pp. Reg.: *Woschapu* ~ *Woschopu*, 1338–40/Pp. Reg.: *Vtiscapu* (Gy. 1: 244).

A m. *vas* fn. és a m. *kapu* fn. összetétele. A település egy jellemző építményére vonatkozhatott, s csak később vonódhatott át a településre magára metonimikus úton.

Vasvár 'település Csanád vm.-ben, helye ismeretlen' 1238/377: 2 pr-a, que ambo vocantur *Voswar*, que quondam ad Castrum Ferreum pertinebant (Gy. 1: 876).

A m. *vas* anyagnév és a m. *vár* fn. összetétele. A hn. valószínűleg a vár vaskapujára utalhatott. Mindkét *Vasvár* nevű birtok *Vasvár* távolabbi tartozéka volt. 1333–5-ben a torontáli esperességben tűnik fel egy *Vasvár*, amely valószínűleg azonos egyik vagy mindkét csanádi *Vasvár*-ral, helye ismeretlen.

Vata 'település Bodrog vm. Ny-i részén Bükedtől K-re' 1209/395: *Wata* (Gy. 1: 732). Korábban **Vata-szérű**, majd **Vata erdeje** nevű helyet említenek a környéken.

A *Vata-szérű(je)* névből alakulhatott a második névrész ellipsisével, s a megtelepedés helyére utalt. Ugyanakkor elképzelhető, hogy pusztaszemélynévből ([1046]/KrónKomp: *Vatha*, ÁSz. 795) alakult magyar névadással (FNESz. *Vajasvata*).

Vata erdeje 'Bodrog vm.-ben a Vataival szomszédos Páli tartozékaként említett erdő' 1320: *Vatha erdey*, s. (Gy. 1: 725, 732). L. **Vata**.

A *Vata* településnévhez kapcsolt birtokos személyjeles m. *erdő* földrajzi köznévvvel jött létre. Arra

utalt, hogy az erdő a település *Vata* felőli határában állt.

Vata-szérű(je) ? 'Bodrog vm. Ny-i részén említett hely' +1093/XIV.>393: *Orryumuata* ~ *Orryumnata*, +1093/XIV.//469: *Orreumuatha* in vulgo vero *Vathazereyn*, +1093/XIV.>411: ad *orreum* ~ *horreum Vata* (Gy. 1: 732). L. **Vata**.

A m. *Vata* személynévhez ([1046]/KrónKomp: *Vatha*, ÁSz. 795) kapcsolt m. *szérű* 'az a hely, ahol a gabonát nyomtatják, cséplik' (TESz.) földrajzi köznév birtokos személyjeles alakja járult, s birtoklásra utalhatott. A *Vathazereyn* határozóragos vagy rontott alak lehet, vagy talán birtokos személyjeles forma.

Vázsony 'település Csongrád vm.-ben, helye közelebről ismeretlen, talán a K-i részen lehetett' 1266, 1276 Pp.: *Wosun*, t. (Gy. 1: 907).

A m. *Vázsony* nemzetségnévvel tartozik össze. Ehhez l. talán cseh *Vašín* csn. L. még le. R. *Wačyno* hn. (FNESz. *Nagyvázsony*).

Vázsonytó ? 'település Csanád vm. Ny-i részén a Maros mellett, Makófalvától DNy-ra lehetett' +1256: *Wosontou*, v., 1274>340: *Wosunthou*, 1337: *Wosunthow*, p. (Gy. 1: 876).

Etimológiája bizonytalan, talán a m. *Vázsony* nemzetségnév és a m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznév összetétele. Ebben az esetben eredetileg egy tóra vonatkozhatott,

majd átvonódott a településre metonimikus úton.

Végvalkány 'település Csanád vm. D-i részén Besenyőtől DNy-ra' +1256, 1274>340: *Weguolkan*, 1337: *Wegwolkan*, p. (Gy. 1: 875–6). L. **Valkány**.

A *Valkány* névhez kapcsolt *vég* megkülönböztető jelzői előtaggal jött létre. Valószínűleg a *Valkány* nevű település egyik része, esetleg önálló település, s arra utal, hogy ez a rész az eredeti egységes település vége lehetett.

Vej(r)mür 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett halastó' [1090 k.]: *Weimir*, pisc. (Gy. 1: 706), +1092/[1325 k.]/399: *Weymyr*, pisc. (Gy. 1: 707).

A *Vej(r)mür* tava névből a második névrész ellipsisével jött létre.

Vej(r)mür foka 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett hely' 1212/397/405: *Veymurfuca* ~ *Veyrmurfuca* (Gy. 1: 706). L.

Vej(r)mür.

A *Vej(r)mür* névhez kapcsolt birtokos személyjellel ellátott m. *fok* 'benyúlás, földnyelv' (TESz.) földrajzi köznévvvel jött létre. Ekkor a tóba benyúló földnyelv neve lehet.

Vej(r)mür tava 'Bodrog vm.-ben Aranyán határában említett tó' +1055/[1416 k.]: *Uermerthoua*, stag. (Gy. 1: 707), 1211: *Veyrmur taua*, stag. ~ *Veyrmur thouua*, stag. (Gy. 1: 706).

Első névrésznének eredete ismeretlen. A második névrész a

birtokos személyjellel ellátott m. *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévv.

Vejsze-hely 1. 'Bodrog vm.-ben Szőlős határában említett halászó hely' 1255: *veyzhel*, loc. piscat. (Gy. 1: 729). **2.** 'Bodrog vm.-ben Páli határában említett mocsaras hely' 1320: *Vezhel*, loc. lacunaria (Gy. 1: 725).

A m. *vejsze* 'víz fenekére érő nádfalaktól álló halfogó eszköz' (TESz.) és a m. *hely* fn. összetétele, a tó funkciójára utalhatott.

Vejszető 'település Békés vm. K-i részén a Körös mellett' 1350: *Veyzetheu* (Cs. 1: 656).

A m. *vejsze* ~ *vesze* 'víz fenekére érő nádfalaktól álló halfogó eszköz' (TESz.) fn. (FNESz.) és a m. *tő* 'alsó vég, torkolat' (TESz.) földrajzi köznévv összetételéből keletkezett. Az elnevezés a falu megtelepedésénél helyére utalhatott: egy halászóhely végénél.

Velcsica 'Bács vm.-ben a szondi uradalom határában említett halastó' [1230]/1231: *Welchya* [: *Welchyca* ?], pisc. (Gy. 1: 237).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Velnök 'település Csanád vm. középső részén a Maros két partján, Csanádtól ÉNy-ra' +1247/284//572: *Vlnuk*, v., 1323/332: *Welnuk*, p. (Gy. 1: 863, 876). Osztódásával alakult **Al-** és **Felvelnök**.

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Venéce 'település Bács vm. D-i részén, Tamana és Lugas vidékén

fekhetett' 1334: *Venecie*, p. (Gy. 1: 244).

Valószínűleg az olaszországi *Velence* után kapta a nevét a település első, olasz származású telepeseitől (FNESz.), így névköltöztetéssel került a magyar helynévrendszerbe.

Veresdob 'település Csanád vm. D-i részén Besenyő és Valkány táján' +1256, 1337: *Weresdub*, p. (Gy. 1: 877), 1345: *Veresdub* (Gy. 1: 849). L. **Dobegyház**.

Előtagja a m. *veres* 'piros' (TESz.) mn. utótagja személynévi eredetű lehet, amelynek alapjául a *dob* fn. szolgálhatott. Más elképzelés szerint a második névrész a *Dóbiás* alakban is előforduló *Tóbiás* szn. rövidült alakjának tekinthető (FNESz. *Tiszadob*). Ugyanakkor az sem zárható ki, hogy a második névrész a *száldob* 'hársfa' (TESz.) növénynév rövidült alakja is lehet. Ez esetben a hn. a település környékének jellemző növényzetére utalhatott.

Veresegyház 1. 'település Arad vm. DNy-i részén a Fűves patak közelében' 1331: *Wereseghaz*, p. (Gy. 1: 187). **2.** 'település Csanád vm. középső részén, Egrestől Ny-ra fekketett' 1333–5/Pp. Reg.: *Wereseghaz* ~ *Weresheghaz* ~ *Ruffa eccl.* (Gy. 1: 877).

A m. *veres* 'piros' (TESz.) mn. és a m. *egyház* 'templom' (TESz.) fn. összetétele. A település onnan kaphatta a nevét, hogy a templomát

nem vakolták be, így a vörös téglák jól látszottak (FNESz.)

Veres-haraszt 'Arad vm.-ben Magyargyörk határában említett hely' 1326>349: *Veresharosth*, rub. (Gy. 1: 177).

A m. *veres* 'piros' (TESz.) mn. és a m. *haraszt* 'tölgyerdő, tölgyes, bozót' (TESz.) fn. összetétele, s a hely jellemző növénytakarójára utal.

Veresmart 'település Csanád vm. K-i részén a Maros jobb partján, Salánktól K-re' 1330: *Verusmorth* ~ *Weriusmorth*, 1330, 1331/332: *Weresmorth*, 1331: *Weresmort*, p., 1333/Pp. Reg.: *Veresmorth* (Gy. 1: 877). **Verespart** néven is említik.

A m. *veres* 'piros' (TESz.) mn. és a m. *mart* 'part' összetétele (FNESz.). Az Árpád-korban „kénytelen mosó”-nak (lavanderii, qui vulgariter *kentelen musou* ~ *kyntelen musou* appellatur) nevezett, mosásra kötelezett szolgálattevők lakták (Gy. 1: 877).

Verespart 'település Csanád vm. K-i részén a Maros jobb partján, Salánktól K-re' 1322, 1322/323, 1323: *Wrusporth*, p., v. (Gy. 1: 877). L. **Veresmart**.

A m. *veres* 'piros' (TESz.) mn. és a m. *part* fn. összetétele.

Vesze 'település Békés vm. DK-i szélén' 1306: *Veze* (Gy. 1: 515).

A m. *vejsze* ~ *vesze* 'víz fenekére érő nádfalakkból álló halfogó eszköz' (TESz.) főnévből keletkezett (FNESz.) metonímiával. A hn. a település lakóinak jellemző

használati eszközére, így jellemző tevékenységükre, esetleg foglalkozásukra is utalt.

Vidra 'település Csanád vm.-ben, helye ismeretlen' 1274>340: *Wydrah* (Gy. 1: 877).

A m. *vidra* állatnévből keletkezett metonímiával, s a település környékének jellemző állatfajára utalhatott.

(Vileti) 'Bodrog vm.-ben Szekcső határában említett vízfolyás' [+1000–38]/[1173–96]>412: *Vileti*, flum. (Gy. 1: 728).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Vinga 'település Arad vm. DNy-i részén' 1231: *Wynga*, 1237, 1333–5/Pp. Reg.: *Vinga*, t., v., 1333–5/Pp. Reg.: – – *ga* (Gy. 1: 187).

Valószínűleg szláv eredetű, tehát névátvétellel került a magyar helynévrendszerbe. Vö: szln. R., N. *vinjaga* 'vadszőlő', szb.-hv. *vinjaga* 'ua.' (FNESz.).

Vízgyala 'település Bács vm. D-i részén Bükitől K-re' 1349: *Vizgyala* (Cs. 2: 137). L. **Gyala**.

A *Gyala* névhez a *vízi* megkülönböztető jelzői előtag járult, amely esetleg a település vízközeli mivoltára utalt.

Vízmellékiszentgyörgy 'település Bodrog vm.-ben Aranyán és Hetes környékén' 1339: *Vizmelleky Zenthgyurgh* (Cs. 2: 209).

Egy *Szentgyörgy* névhez, amelyre nincs adatunk, a *vízmelléki* megkülönböztető jelzői előtag járult, amely a település vízmenti fekvésére utal. Második névrésze a

település templomának védőszentje nevéből származtatható.

Vonu(s)z 'település Csanád vm. K-i részén az Arad vm.-i Kerekegyház mellett' 1266/300, 1343/377: *Wonuz*, p., t. (Gy. 1: 877).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

(Wolue) 'Csongrád vm.-ben Csany határában a Tisza mellett említett halastó' +1075/+124/+217: *Wolue*, pisc. (Gy. 1: 893).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen.

Zádorlaka 'település Arad vm.-ben Aradtól DNy-ra' 1333–4/Pp. Reg.: *Zadarlaka* ~ *Zadurlaka* (Gy. 1: 188).

A m. *Zádor* szn. (1138/1329: *Zadur*, ÁSz. 834) és a m. *lak* 'udvarház, lakóhely, otthon' földrajzi köznévből birtokos személyjeles alakjának összetétele (FNESz. *Zádorlak*). Birtoklásra utalhatott.

Zenta 1. 'település és monostor Bodrog vm.-ben a Tisza mellett, fontos révhely' 1216/XVIII.: *Zenitha*, 1264/291/389: *Zynta* (Gy. 1: 732). **2.** 'település és révhely Csanád vm.-ben Tisza bal partján, szemben a hasonló nevű Bodrog vm.-i településsel' 1321/323/572: *Zynthia* ~ *Zintha*, p. (Gy. 1: 877).

Pusztai személynévből (1211: *Zenteh*, ÁSz. 847) alakult magyar névadással, s birtoklásra utalhatott. Elképzelhető, hogy személynévi alapja a m. *szem* főnévből –*ta* képzőbokkal alakult a szn., s

ebből lett a hn. Más elképzelés szerint a hn. alapjául szolgáló személynévben a m. *szent* mn. rejlik. Ennek tkp. értelme 'jámbor, vallásos, szent életű' (FNESz.).

Zenta-rév 'tiszai rév Zentánál, a csanádi oldalon említik' +1247/+248//572: *Zyntharew* ~ *Zintha Rew* ~ *Zyntarew* (Gy. 1: 877).

A *Zenta* településnév és a m. *rév* 'vízi átkelőhely' (TESz.) fn. összetétele, s a hely földrajzi elhelyezkedésére utalhatott.

Zombor 'település Csanád vm. középső részén a Maros mellett, Csanádtól ÉNy-ra' +1247/+284//572, +1256: *Zumbur*, v., 1274>340: *Zombor*, +1285/572: *Zvmbur*, p., 1334/Pp. Reg.: *Sombur* (Gy. 1: 878).

Pusztá személynévből ([—]/KróKomp: *Zambur*, ÁSz. 855) alakult magyar névadással, s valószínűleg az egykori birtokosra utal. Az alapjául szolgáló szn. az összsl. **zqbrú* 'bövény' köznévből eredeztethető (FNESz. *Mezőzombor*).

Zseblje 'település Bács vm. DK-i részén Titeltől ÉNy-ra' [1272–90]: *Seble* (Gy. 1: 244).

A hn. etimológiája bizonytalan. Talán egy déli szláv **Žlěblje* hn. átvétele. Vö. szln. *Žljebé* hn. Ez esetben a m. *zsilip* szláv előzményével tartozik össze. Más elképzelés szerint egy déli szláv *Žablje* hn. került át a magyarba; vö. szln. *Žablje* hn. Így a m. *zsába* fn. szláv előzményével áll kapcsolatban

(FNESz. *Zsablya*). Olvasatát későbbi adatok hitelesítik. Különös, hogy (GYÖRFFY szerint tőle elkülönítendően) a közelben később *Zsablya* település létesült.

Zsembéc örénye ~ **Zsembéc-örény ere** 'Bodrog vm.-ben Botmonostora határában említett hely' [1322 u.]: *transiendo fl-m Woos versus Senbecherenere* (Gy. 1: 710).

Az első névrész lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Második névrésze a birtokos személyjeles m. R. *örém*, *örény* 'örvény, halászhely' (TESz.) fn., amely a hely funkciójára utal. Elképzelhető, hogy helyragos alak.

Zsombékos 'Békés vm.-ben Károly határában említett hely' 1326/327/380: *Sumbucus*, loc. (Gy. 1: 509).

A m. *zsombék* '<mocsárból, lápból stb.> kiemelkedő halmocska' (TESz.) fn. –s helynévképzős alakja.

Zsuzsuktó 'település Bodrog vm. É-i részén, Borottal együtt szerepel' [1275 ?]: *Susuchtou*, 1325: *Susuktou*, p. (Gy. 1: 732).

Az elnevezés lexikai felépítése, etimológiája ismeretlen. Esetleg a *tó* 'állóvíz' (TESz.) földrajzi köznévfederhető fel benne.

Irodalom

- A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I.—III.*, (1967–1976), Főszerk. BENKŐ LORÁND, Bp.
- Korai magyar helynévszótár 1000–1350*, (2005): Szerk. HOFFMANN ISTVÁN. Debrecen.
- Középkori magyar történeti lexikon (9–14. század)* (1994): Főszerk KRISTÓ GYULA. Bp.
- Magyar Nyelv I.* 1905–. Bp.
- BÁRCZI GÉZA (1958): *A szótövek*. Magyar történeti alaktan I. Egyetemi magyar nyelvészeti füzetek. Bp.
- BENKŐ LORÁND (1998): *Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról*. Bp. 117, 162–69., 169–178.
- BENKŐ LORÁND (2003): *Beszélnek a múlt nevei. Tanulmányok az Árpád-kori tulajdonnevekről*. Bp.

- BÉNYEI ÁGNES–PETHŐ GERGELY (2005): *Az Árpád kori Győr vármegye településneveinek nyelvészeti elemzése*. Debrecen,.
- BERTA ÁRPÁD (1991): *Török eredetű törzsneveink*. Nyelvőr. 92: 3–40.
- BERTA ÁRPÁD (1997): *Eltérő nézetek a magyar törzsnevek eredetéről* In: *Honfoglalás és nyelvészet*, Szerk. KOVÁCS LÁSZLÓ–VESZPRÉMI LÁSZLÓ, Bp., 211–221.
- CSÁNKI DEZSŐ (1890–1913): *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I.–III.* Bp.
- FEHÉRTÓI KATALIN (2004): *Árpád-kori személynévtár (1000–1301)*. Bp.
- FEKETE ANTAL (1992): *Keresztneveink, védőszentjeink*. Bp.
- GYÖRFFY GYÖRGY (1966): *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. 1. kötet. Bp.
- HECKENAST GUSZTÁV (1970): *Fejedelmi (királyi) szolgálónépek a korai Árpád-korban*. Bp.
- INCZEFI GÉZA 1970: *Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata (Makó környékének földrajzi nevei alapján)*. Bp.
- IVÁNYOSI–SZABÓ TIBOR (1975–2005): *Bács–Kiskun megye múltjából I–XX.* Kecskemét.
- KÁZMÉR MIKLÓS (1970): *A falu a magyar helységnevekben (XIII–XIX. század)*. Bp.
- KÁZMÉR MIKLÓS (1993): *Régi magyar családnevek szótára XIV–XVII. század*. Bp.
- KISS LAJOS (1995): *Földrajzi neveink nyelvi fejlődése*. NytudÉrt. 139. sz., Bp.
- KISS LAJOS (1997): *Földrajzi nevek etimológiai szótára I.–II.* Bp.
- MEZŐ ANDRÁS (1996): *A templomcím a magyar helységnevekben (11–15. század)*. Bp.
- NÉMETH GYULA (1991): *A honfoglaló magyarság kialakulása*. Bp.
- NYIRKOS ISTVÁN (1986): *Az inetimologikus mássalhangzók a magyarban*. Debrecen.
- PÓCZOS RITA (2001): *Az Árpád-kori Borsod és Bodrog vármegye településneveinek nyelvi elemzése*. Debrecen.
- TÓTH VALÉRIA (2001): *Az Árpád-kori Abaúj és Bars vármegye helyneveinek történeti-etimológiai szótára*. Debrecen.